

Akademia Sztuk Pięknych
im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi

ROZPRAWA DOKTORSKA

ODZIEŻ

**JAKO KOMUNIKAT POZAWERBALNY.
AUTORSKA KOLEKCJA UBRAŃ SZKOLNYCH.**

Promotorka
prof. dr hab. Dorota Sak

Autorka
Anna Świętek

Łódź 2021

SPIS TREŚCI

WSTĘP	6
ROZDZIAŁ I	10
Wybrane zagadnienia z historii mundurka szkolnego w XX i XXI wieku	
ROZDZIAŁ II	41
Style w modzie nawiązujące do wizerunku ucznia	
ROZDZIAŁ III	64
Mundurek - inspiracje - moda	
ROZDZIAŁ IV	80
Wizerunek ucznia w kulturze i popkulturze	
ROZDZIAŁ V	114
Odzież jako komunikat pozawerbalny	
ROZDZIAŁ VI	124
Analiza procesu badawczego w oparciu o wyniki ankiety przeprowadzonej wśród nastolatków	
ROZDZIAŁ VII	141
Opis kolekcji zaprojektowanej na bazie pozyskanej wiedzy	
WNIOSKI	175
BIBLIOGRAFIA, SPIS STRON WWW, 100 FILMÓW	176-198
ENGLISH VERSION	200 - 396

WSTĘP

Czy ubranie jest formą komunikatu niewerbalnego we wzajemnych relacjach międzyludzkich? Czy to, co mamy na sobie ma wpływ na to, jak są postrzegane nasze kompetencje? Jak kształtuje się nasze poczucie stylu w okresie dorastania? Czy ubranie noszone do szkoły ma wpływ na to, jak postrzegamy siebie? Jak zmieniał się krój, kolor i dodatki mundurków szkolnych? Czy telewizja i prasa mają wpływ na to, co noszą nastolatki? Te pytania stały się kamieniem węgielnym do przeprowadzonej przez mnie pracy badawczej.

Temat badania – odzież jako komunikat niewerbalny – jest mi bardzo bliski. Jako obserwator, a kiedyś uczennica i studentka kilku uczelni, m.in. artystycznej i prawniczej, doświadczyłam osobiście wagi odbioru wizualnego noszonego ubrania. Ubranie umiejscawia nas w pewnych kategoriach i jest niewerbalnym komunikatem, czy tego chcemy, czy nie. Jako studentka prawa i administracji obserwowałam studentów pierwszorzecznych. Nosili oni garnitury, garsonki i skórzane teczki w dłoniach, być może – trochę nieświadomie – chcąc się dopasować do wizualnego wyobrażenia wyglądu prawnika, urzędnika. Na studiach z marketingu panowała swoboda i nonszalancja w strojach studentów; profesorzy sporadycznie zwracali uwagę, aby to co mamy na sobie podczas egzaminu było schludne i mieściło się w kanonach elegancji. Studiując na Akademii Sztuk Pięknych doświadczyłam swoistego wyzwolenia od ubrania. Gwarantem zaliczenia przedmiotu była wykonana praca a nie strój, który miałam na sobie podczas egzaminu.

Emocje związane z ubraniem noszonym podczas lat szkolnych są wielokrotnie przywoływane w pamiętnikach i literaturze. O takich wymogach wspomina *Patrizia Gucci* w książce *Gucci Prawdziwa historia dynastii sukcesu*: „W Kolegium pod wezwaniem Najświętszej Anucjaty w Poggio Imperial musiałam nosić mundurek, szary fartuszek z niebieską szarfą zawiązaną w pasie, a wychodząc, zakładać kapelusz i płaszcz. W tym czasie zaczęłam buntować się przeciwko zasadom panującym w domu i szkole. Zachowywałam się naprawdę śmiesznie. W szkole celowo nie zakładałam mundurka, źle odpowiadałam nauczycielom i płakałam jak bóbr z powodu złego stopnia¹. Interesującą wzmiankę na temat szkolnego mundurka można odnaleźć w biografii *Anny Wintour*, napisanej przez Jerry’ego Oppenheimera: „Anna nienawidziła szkolnego mundurka- bezrękawnika noszonego z białą koszulą z długim rękawem, krawatem w paski i kardiganem, który jej zdaniem był obrzydliwy i trącił myszką”.² Przeciwwstawianie się rygorystycznym zasadom dotyczącym długości spódnicy, czy obowiązku noszenia brązowego beretu także za murami szkoły, było na tyle uciążliwe, że mogło się przyczynić do jej zainteresowania modą w kolejnych latach. Przyszła redaktorka poczytnego pisma *Vogue* formalną edukację zakończyła w wieku szesnastu lat.

Do pozyskania wiedzy w temacie mojej pracy stosowałam obserwację na wybranej grupie wiekowej, przeprowadziłam ankietę dotyczącą badanego zagadnienia, dokumentowałam wywiady

1 Gucci P., *Prawdziwa historia dynastii sukcesu*, Wydawnictwo Mondadori Electa Wrocław 2015 s. 53

2 Oppenheimer J., *Królowa Vogue’a zawsze w pierwszym rzędzie*, Wydawnictwo Książkowe Twój Styl, Warszawa 2006, s. 20

z wybranymi losowo respondentami. W ciągu kilku lat zgromadziłam obszerną dokumentację fotograficzną. Złożoność oraz charakter tematu wymagał również zastosowania metod heurystycznych, wykorzystywanych do rozwiązywania problemów twórczych.

W pierwszej części skupiłam się na analizie zagadnienia pod względem historycznym i socjologicznym. Historia mundurka szkolnego jest niezwykle ciekawym i szerokim tematem do analizy. Ze względu na znikomy zasób informacji dostępny w publikacjach naukowych, postanowiłam przeanalizować historię ubioru, najpierw nakreślając jej rys i znaczenie historyczne.

Ubranie uczniów jest tematem burzliwych dyskusji prowadzonych na forach internetowych. Zgodnie z reformą z 2006 r. wprowadzoną przez Ministra Edukacji Narodowej, Romana Giertycha, celem wprowadzenia jednolitego umundurowania miało być ukrócenie przemocy i agresji w polskich szkołach i placówkach edukacyjnych. Rządowy projekt zakładał podniesienie bezpieczeństwa w szkołach. W 2007 r. na ten program przeznaczono kilkadziesiąt milionów złotych z budżetu państwa. Pomysł obowiązku noszenia mundurków zbierał i wciąż zbiera skrajnie odmienne opinie. „Podoba mi się to, że nie ma różnic pomiędzy dziećmi. Nie ma sytuacji, w której jedno dziecko jest lepsze od drugiego, bo ma firmowe rzeczy, lepszy ciuch”.³ To opinia z 2019 r., wyrażona przez matkę 15-letniej dziewczyny, która chodzi na co dzień do szkoły w mundurku. Odmienne zdania była młodzież zgromadzona na *Proteście przeciwko nowemu dress codowi* w I Liceum Ogólnokształcącym im. ks. Stanisława Konarskiego w Rzeszowie, który odbył się w 2020 r.

Własne doświadczenia i liczne opinie innych pozwalają głębiej spojrzeć na analizowany problem, szerzej go pokazać. Przekładają się też na moje koncepcje projektowe.

Mundurek szkolny, stylizowany na marynarski czy inspirowany stylem Ligi Bluszczowej, stał się kanwą do opracowania kolejnych rozdziałów. Rzetelne podejście do zbieranych przez mnie informacji przyczyniło się do poszerzenia pierwotnie analizowanych grup o subkultury występujące w Japonii. Celem moich rozważań było przybliżenie tematu nie posiadającego opracowań w języku polskim, a niezwykle ciekawego pod względem liczby osób noszących mundurek szkolny nie tylko jako znak przynależności do danej szkoły, ale też subkultury czy grupy przestępczej, gdzie kobiety przez ubiór manifestowały bunt przeciwko seksistowskim schematom.

Rozdział *Mundurek – inspiracje – moda* systematyzuje historię inspiracji w modzie opartych na klasycznym zestawie mundurków: granatowych, plisowanych spódnicach, bluzkach z marynarskim kołnierzem czy ubraniach zapożyczonych od subkultur amerykańskich uczniów z lat 70. Te subtelności w inspiracjach stały się dla mnie fundamentalne w fazie projektowania własnej kolekcji. Analizując dokonania innych projektantów, postanowiłam poszerzyć opisy o ich rys biograficzny.

Rozdział *Wizerunek ucznia w kulturze i popkulturze* to ważny dla mnie temat, gdyż młodzież, jako masowy odbiorca jest wytworem popkultury. Jako grupa konsumencka, młodzież została wyodrębniona dość niedawno, bo w XX w. jednak ich wpływ na zmianę rynku i postrzeganie

siebie jako grupy jest niebagatelny. Można postawić tezę, że w Polsce dzięki internetowi i TV występuje nieograniczony dostęp do dóbr popkultury, jednak zdecydowanie na marginesie dla szerszego odbiorcy jest to, co wnosi w życie kultura wysoka. Przyjmując kryterium popularności dokonałam subiektywnego wyboru teledysków, filmów i spektakli, które dotarły do szerszego grona odbiorców i utrwaliły wizerunek ucznia niezależnie od tego, czy jest to bohater pozytywny czy negatywny. Za sprawą wizualnej oprawy obrazy te stały się uniwersalne i czytelne dla młodych ludzi niezależnie od kraju i czasu ich życia. W tym miejscu można przytoczyć krańcowo odmienne przykłady: spektakl *Umarła Klasa* – Tadeusza Kantora i teledysk *Baby One More* – Britney Spears. W obu przykładach bohaterami są uczniowie lub uczennice, ubrani w taki sposób, że widz bezwiednie umieszcza ich w szkole. Dalszej analizie poddałam także: reklamy, czasopisma, gry komputerowe i zabawki z którymi stykamy się w pewnym okresie swojego życia, a są rynkowym wyobrażeniem czy stereotypem na temat szkoły.

Ubranie może być jednym z kanałów komunikacji pozawerbalnej, jednak należy się wystrzegać szybkiej i bezrefleksyjnej oceny gdyż może się zdarzyć, że komunikat wysyłany przez ubiór jest sprzeczny z tym, kim dana osoba jest naprawdę. Przypisanie negatywnych cech będących stereotypami, może być krzywdzące. W rozdziale *Odzież jako komunikat pozawerbalny* analizuję przykłady kodów informacyjnych jakie może nieść ubiór szkolny tj. braterstwo, jedność, tradycja, bunt, sprzeciw.

Kluczowym punktem mojej pracy doktorskiej było przeprowadzenie badania naukowego. Proces został podzielony na kilka etapów. Każdy z nich był kolejnym elementem niezbędnym do opracowania wniosków i przygotowania kolekcji ubrań. Prace nad pierwszą ankietą rozpoczęłam w 2015 r. przed podjęciem studiów doktoranckich. Kolejny ważny dla mnie etap, to kilkuletni okres zbierania informacji na temat związany z kreowaniem wizerunku przez uczniów. Korzystałam z nielicznych książek, artykułów prasowych i internetowych, przeprowadziłam wywiady z respondentami. Żmudny proces został zwieńczony sprecyzowaniem tematu badań oraz ankietą, której opracowanie wraz z wynikami możemy znaleźć w rozdziale poświęconym analizie procesu badawczego.

Rozdział, w którym opisuję zaprojektowaną kolekcję uzupełniony został licznymi fotografiami dokumentującymi wizualne aspekty zaprojektowanej przeze mnie konfekcji. W tekście pojawia się wiele odnośników zwracających uwagę na detale czy wzór, aby lepiej przedstawić koncepcję i inspiracje do kolekcji.

Wykorzystując twórcze myślenie i wystrzegając się dosłownego przełożenia wyników badań czy klasyfikacji badanych grup na tę właściwą lub niewłaściwą, doszłam indywidualnej interpretacji badanego zagadnienia. Wszak, jak twierdził Kartezjusz, „intuicyjne odczuwanie prawdy bywa nieraz pewniejsze niż dowód uzyskany w drodze dedukcji logicznej”. W tym miejscu przytoczę także słowa A. Einsteina, który twierdził, że „wyobraźnia jest ważniejsza niż wiedza”. Intuicyjne myślenie twórcze doskonale sprawdziło się do rozwiązania badanego przez mnie problemu i stanowi podstawę autorskiej kolekcji ubrań, która jest zwieńczeniem mojej pracy badawczej.

Fot. 1 | Dzieci z Christ Hospital na londyńskim dziedzińcu, Eyre Crowe (1824–1910). Źródło: artuk.org, Christ's Hospital Foundation

Fot. 2 | Mundurki szkoły Christ Hospital wyglądają tak samo od XVI wieku. 95% uczniów tej szkoły popiera ten ubiór.
Źródło: School uniforms: A history of „rebellion and conformity”, bbc.com, 5 września 2014

ROZDZIAŁ I

WYBRANE ZAGADNIENIA Z HISTORII MUNDURKA SZKOLNEGO W XX I XXI WIEKU

Zanim przeanalizujemy historię mundurka szkolnego w pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na dość istotną kwestię: czym się różni ubiór od stroju. Tych słów używamy jako synonimy, ale w ich znaczeniu występuje pewna różnica. Ubiór, czyli ubranie, posiada funkcję zabezpieczenia przed warunkami klimatycznymi, natomiast strój to forma zmanifestowania swojej indywidualności, może pokazywać hierarchię społeczną oraz spełniać funkcje informacyjne.

EUROPA

Historia mundurka, jako metoda na zniwelowanie różnic społecznych, jest intrygująca i obejmuje, bez mała, cały świat. Przyjmuje się, że w Europie standaryzacja ubrań noszonych przez uczniów rozpoczęła się za sprawą angielskiego arcybiskupa Canterbury, który w 1222 r. nakazał wychowankom nosić stroje podobne do szaty zwanej *cappa clausa*⁴, rozpowszechnione w szkołach charytatywnych. Placówki te, tworzono w XVI w. w celu edukacji sierot. Swoją nazwę „Bluecoat schools” zawdzięczają długim, niebieskim płaszczom dostarczanym podopiecznym przez mieszkańców Londynu.

Jedną ze szkół kontynuujących tradycję stroju z czasów panowania Tudorów jest Christ's Hospital (fot. 1 i 2) Pomimo próby reformy w 2011 r., która miała za zadanie przystosować mundurek do obecnej mody – gdyż wciąż obowiązywały stroje z 1552 r. – nic się nie zmieniło. W referendum przeprowadzonym na terenie szkoły wzięło udział 800 uczniów. Respondenci, którzy przystąpili do głosowania, byli w 95% za utrzymaniem ubrania w niezminionej formie, ze względu na nadaną szkole unikatową tożsamość. Nie tylko cały strój jest istotny, ale też poszczególne jego części. Guziki na niebieskim płaszczu zewnętrznym przedstawiają założyciela szkoły, króla Edwarda VI i zostały wprowadzone nieco ponad 200 lat temu. Nadal mają one ważne znaczenie, o czym świadczy fakt, że najwyższym wyróżnieniem jest przyznawanie akademickich „guzików”. Duże srebrne guziki i aksamitne mankiety są znakiem Greciana (ucznia szóstej klasy), który w swoim ostatnim roku wykazał się wybitnymi osiągnięciami akademickimi w więcej niż jednej dziedzinie. Dziś mundurek jest nadal bezpłatny dla uczniów. „Wszyscy noszą charakterystyczne niebieskie płaszcze; chłopcy z bryczesami a dziewczęta z plisowanymi spódnicami. Żółte skarpetki noszone są zamiast pończoch (starsze dziewczyny mogą nosić czarne rajstopy) i białe bawełniane koszule z „opaskami” (podobnymi do żabotu prawnika lub księdza) zamiast zwykłego krawata szkolnego. Skórzany pasek jest zapinany, zgodnie z grupą, do której należy uczeń”.⁵ Obecnie placówka prowadzi archiwum i muzeum poświęcone historii szkoły, w któ-

⁴ Cappa clausa – długa peleryna z kapturem

⁵ www.chmuseum.org.uk/authenticated/browse.aspx?BrowseID=177&tableName=b_Browse

Fot. 3 | Uczniowie w tradycyjnych słomkowych kapeluszach, Harrow School, założona 1572 r. Źródło: tatler.com, Fergus Burnett Photography, 16 października 2020

Fot. 4 | Dwóch chłopców z elitarnej angielskiej szkoły Eton, ubrani w oficjalne mundurki szkolne, jest obserwowanych przez londyńskich chłopców z klasy robotniczej w 1937 roku. Źródło: Greg Sadow, „Vacation Thoughts - Formal Dress”, artsjournal.com, 13 września 2008

rym można znaleźć 35 tysięcy artefaktów. W zbiorach znajdują się także elementy garderoby uczniów.

Kolejną szkołą, w której nadal obowiązują ściśle zasady odnośnie ubioru jest Harrow School. Pomimo upływu lat uczniowie zakładają charakterystyczne słomkowe kapelusze i tradycyjne stroje (fot. 3). Natomiast prestiżowa Eton, oprócz wysokich wyników w nauce, zasłynęła dzięki zdjęciu wykonanemu przez Jimmy'ego Sime'a w 1937 r., który na fotografii uchwycił trzech chłopców z klasy robotniczej przyglądających się uczniom tej szkoły (fot. 4). Wybrali się oni do Londynu na mecz krykieta, mając na sobie fraki i cylindry, zgodnie z regulaminem. Takie ubrania zakładano na kampusie i poza nim. Zdjęcie umieszczone na okładce *News Chronicle* (obecnie *Daily Mail*) z podpisem "Każde zdjęcie opowiada swoją historię". Kadr stał się jednym z najpopularniejszych symboli podziału klasowego w Wielkiej Brytanii. Obowiązek noszenia mundurka w prywatnych szkołach istnieje, nie tylko tam i krajach skolonizowanych, ale także w Japonii, Portoryko, Stanach Zjednoczonych czy w Polsce.

Analizując historię ubioru w omawianym temacie doszłam do wniosku, że uniformizacja uczniów przebiegała dwutorowo. Pierwszy został omówiony w poprzednim akapicie. Mowa tu o narzuceniu przez kierownictwo szkoły jednego wybranego fasonu, koloru i dodatków. W drugim przypadku, to moda wprost z ulicy zaskarbia sobie łaski pedagogów. Obiema kierują te same motywy, a mianowicie zrównanie klasowe i zdyscyplinowanie, a zarazem pozbawienie cech indywidualnych.

Mundurek szkolny stylizowany na strój marynarzy, nim stał się egalitarny, przebył dość długą drogę poczynając od mundurów żołnierskich. Pomysłodawcą, aby grupa ludzi pełniącą jakąś określoną funkcję ubierała się podobnie był Ludwik XVI, który dla swoich żołnierzy proponował jednolitą kolorystykę ubrań w kolorach: niebieskim i czerwonym. Wcześniej wojsko ubierało się w dowolne kolory, ewentualnie noszone ubranie nawiązywało kolorystycznie do koloru tarcz herbowych swego suwerena (od czasów średniowiecza). Do polskiego wojska zwyczaj jednolitego umundurowania wprowadził August II Mocny. Patrząc na grupę dzieci ubranych w taki sam sposób nasuwa się skojarzenie z wojskiem.

Mundurek marynarski, zwany także ubraniem marynarskim, pojawił się już w czasach Drugiego Cesarstwa, jako doskonałe przyodziecie dla dziecka, dające mu nieco swobody. Wcześniej dzieci nosiły zminiaturyzowane ubrania dorosłych a w zaciszu domowym luźne sukienki z białymi pantalonami. Między 1875 r. a 1885 r. zmieniał się nieco jego krój, choć koncepcja była niezmienna. Miało być to ubranie wygodne, pozbawione zbędnych elementów, łatwe do utrzymania w czystości. Do szycia używano przede wszystkim tkanin wełnianych. Wielką zwolenniczką nowej mody była królowa Wiktoria Hanowerska, królowa Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii, która w taki sposób ubierała swojego syna Alberta Edwarda (fot. 5). W Niemczech spopularyzował ją admirał Alfred von Tirpitz, twórca Cesarskiej Marynarki Wojennej. „Przed 1900 r. pojawiła się kolejna wersja marynarskiego mundurka – strój „bosmański”, w którym jednolitą bluzę zastąpiła marynarka otwarta na prążkowany płastron, wpuszczany w spódnicę lub spodnie. Nieodłączny dodatek stanowił beret wzorowany

Fot. 5 | Franz Xaver Winterhalter „Albert Edward, książę Walii”, 1851. Źródło: endless-retro.blogspot.com, lipiec 2016

na noszonych we francuskiej marynarce, z miękkim denkiem i czerwonym pomponem lub bardziej elegancki beret „angielski”, z denkiem szarym i płaskim”.⁶ „Mundurek składał się z bluzy oraz spódniczki (najczęściej plisowanej) dla dziewczynek lub spodni, oczywiście krótkich, dla chłopców. Bluzę wkładano przez głowę, miała ona długie rękawy i duży kołnierz zwany marynarskim, wyszywany sutaszem⁷; z przodu zaś trójkątny dekolt z krawatką. Kolory nie podlegały dyskusji: mundurek był granatowy z białym wyszyciem, albo odwrotnie – biały z granatowym. Można też było zestawić kontrastowo górę i dół, często był to granatowy dół wraz z białą bluzą z granatowym kołnierzem i białym wyszyciem”.⁸ Dopełnieniem stroju były białe skarpetki, podkolanówki lub rajtuzy. Na głowie noszono słomkowy kapelusz lub czapkę marynarską. W XX w. te nakrycia głowy zastąpił granatowy beret otoczony czarną wstążką. Taka stylizacja dziecka była uważana za odświętną, idealną na spacer czy wizytę u rodziny i znajomych. Dzieci z uboższych domów nosiły tylko sam marynarski kołnierz, gdyż cały strój był stosunkowo drogi. W latach międzywojennych białe bluzki z kołnierzem marynarskim nosiły pensjonarki. W żeńskich gimnazjach, oprócz mundurków granatowych, były także brązowe, szare lub fioletowe. Choć moda na mundurek marynarski była w pierwowzorze zaprojektowana dla małych chłopców, pewne elementy nie omieszkały wpleść w swoje stroje także dorosłe kobiety.

POLSKA. LATA 1883-1939

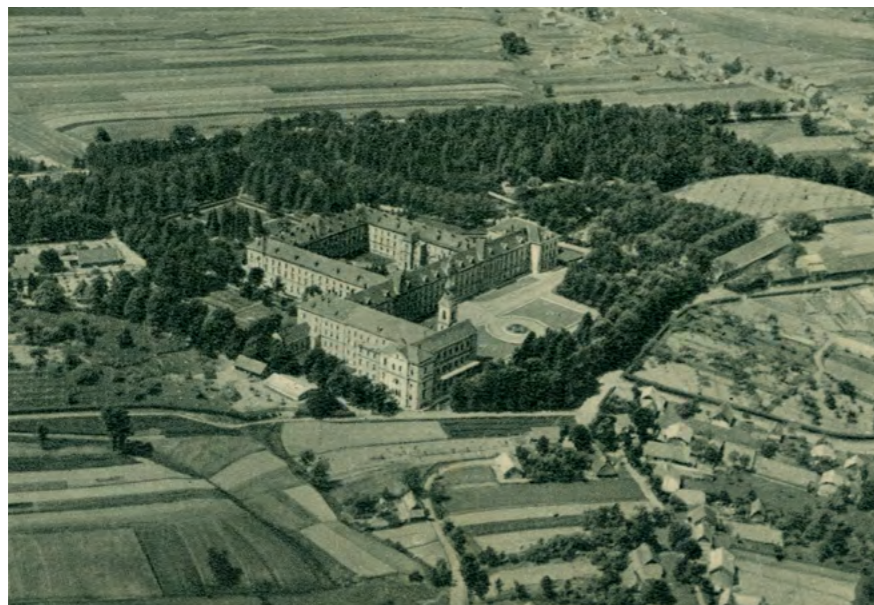
Moda w danym kraju najczęściej przychodzi spoza niego a następnie jest dostosowywana do warunków w nim panujących. Reforma jędrzejewiczowska, wprowadzonej przez ministra Janusza Jędrzejewicza w latach 1932–1933 w Polsce wprowadziła podział na sześcioletnią szkołę powszechną: czteroletnie gimnazjum i dwuletnie liceum kończące się naturą. Do mundurka zaczęto obowiązkowo doszywać tarczę z emblematem szkoły. Nastąpiła reforma dziewczęcych ubiorów szkolnych. Jak pisze Hanna Zborowska z Kolbuszewskich: „Zniknęły też fioletowe mundurki, urocze fartuszki z falbanami. Teraz ubrano nas w granatowe spódniczki i białe bluzeczki (od święta), na co dzień zaś nosimy biurowe czarne fartuchy z fiołkową kokardą pod szyją jako szczątkową pozostałością po dostojnych fioletach. Zniknął też rembrandtowski beret. Teraz nakładałyśmy zwyczajne granatowe berety z emaliowanym fioletowym symbolem szkoły: trzy literki wplecione w kółko: „GLR – Gimnazjum Leonii Rudnickiej. Nasze rękawy zdobiły tarcze z numerem 128, niebieskie dla gimnazjum, czerwone dla liceum”.⁹ W szkołach podstawowych dziewczynki zakładały czarne lub granatowe fartuchy, ozdobione małym, białym kołnierzykiem, gimnazjalistki natomiast ciemny kostium ze spódnicą w kontrafałdy i białą bluzką. Na rękawie była przyszyta tarcza. Znaczek, do jakiej szkoły uczęszczała dziewczyna, pojawił się też na berecie. W kwestii ubioru reforma szkolnictwa najwięcej swobody pozostawiła chłopcom uczęszczającym do szkoły podstawowej i średniej. Nie musieli nosić aż tak

6 Boucher F., Historia mody Dzieje ubioru od czasów prehistorycznych do końca XX wieku, Arkady, Warszawa 2012, s. 395

7 Sutasz – wąski płaski dekoracyjny splot stosowany w pasmanterii, draperii lub odzieży. Często tkany z nici jedwabnej lub jedwabno-wełnianej.

8 Szubert M., Leksykon rzeczy minionych i przemijających, Muza SA, Warszawa 2003, s. 152

9 Sieradzka A., Moda w przedwojennej Polsce, Dom Wydawniczy PWN, Warszawa 2013, s. 285

Fot. 6 | Pocztówka - Chyrów, Gimnazjum OO. Jezuitów

Źródło: Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej - MNZP w Przemyślu

Fot. 7 | Portret chłopca w mundurku, w tle krajobraz wraz z zespołem budynków, w których mieścił się Zakład Naukowo-Wychowawczy Ojców Jezuitów w Chyrowie

Źródło: Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej - MNZP w Przemyślu

sformalizowanego stroju, aczkolwiek popularne były białe koszule z kołnierzem a'la Słowacki. Nosili ciemne marynarki lub kurtki z naszytymi kieszeniami oraz ciemne spodnie. W chłodniejsze dni zakładali sweter lub kamizelkę. Uzupełnieniem stroju była czapka z daszkiem. Aby rozróżnić uczniów z poszczególnych gimnazjów wprowadzono różne kolory i fasony czapek. Znakiem informacyjnym była także przyszyta tarcza na rękawie.

Na uwagę i szczegółowy opis zasługuje strój wraz z wyprawką szkolną uczniów Zakładu Naukowo-Wychowawczego Ojców Jezuitów w Bąkowicach pod Chyrowem koło Przemyśla z lat 1883-1939 r. Szkoła ta była jedną z najlepszych szkół w Polsce a nawet Europie. W ogromnym budynku mieściły się doskonale wyposażone klasy, m.in.: archeologiczne, numizmatyczne, teatralne. Wielkość placówki oddają dalsze, dostępne uczniom miejsca aktywnej edukacji: obserwatorium astronomiczne, biblioteka z ok. 30 tysiącami książek, szkolny ogród botaniczny, obiekty sportowe (w tym 4 korty tenisowe i 8 boisk), liczne parki. Na terenie placówki znajdowały się także: szpital, młyn z piekarnią, ślusarnia, folwark czy pralnia parowa. Nowoczesny obiekt był wyposażony w sieć wodociągów, kanalizację i elektryczność. Dzięki dobrze funkcjonującemu systemowi stypendiów do szkoły uczęszczała także młodzież z biedniejszych domów. Placówka szczyliła się licznym gronem wybitnych absolwentów, inteligentkiej elity. W ciągu 53 lat męską szkołę ukończyło ok. 6 170 uczniów, pełniących funkcje m.in. jako: duchowni, dyplomaci, urzędnicy państwowi, parlamentarzyści, wojskowi, artyści, literaci czy pracownicy nauki. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, nastaniu II Rzeczypospolitej, Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Stanisław Grabowski, rozporządzeniem z 5 grudnia 1925 r. nadała Gimnazjum Męskiemu oo. Jezuitów pełne prawa gimnazjum państwowego. Funkcjonowało ono także pod nazwą Konwikt św. Józefa w Chyrowie (fot. 6).

Kandydat przyjmowany w poczet uczniów dostawał indywidualny numer, którym oznaczano wszystkie elementy wyprawki szkolnej. Przygotowania do skompletowania garderoby trwały nieraz całe wakacje. Obowiązkową pozycję stanowił mundur, szyty na wzór munduru oficerskiego. Rodzicom polecano zakład krawiecki prowadzony przez Ludwika Skibę w Chyrowie, który cieszył się dużą renomą. W skład mundurka szkolnego wchodziły: dopasowana bluza z twardym wysokim kołnierzykiem okalającym szyję, zapinanym na guziki i wąskie spodnie podpięte u dołu rzemykami. Dopełnieniem stroju była czapka przypominająca austriacki „skopek” oficerski. Wysoka, ciemnogrnatowa, ze skórzanym daszkiem i podwójnym złotym otokiem. Z przodu zdobiona napisem ZBCH (Zakład w Bąkowicach pod Chyrowem). Ubranie odświętne, galowe miało kolor granatowy (fot. 7). W przypadku starszych gimnazjalistów przyozdobione było złotymi galonami na kołnierzu, w przypadku młodszych – srebrnymi. Na przodzie bluzy znajdowała się czerwona tarcza z numerem gimnazjum. W zwykłe dni noszono szary mundur o takim samym kroju, wykonany z tańszych materiałów. Do kompletu należała także bluzka z ozdobnymi galonami, kamizelka i granatowy płaszcz ze złotymi guzikami.

W okresie międzywojennym strój ten uległ pewnej modyfikacji. Po odzyskaniu niepodległości wprowadzono czapkę inspirowaną rogatywką „błękitnej armii” gen. J. Hellera. Z czasem ten projekt również uległ zmianie. Kolejne nakrycie głowy przypominało czapki noszone przez studentów: zdobione dwoma złotymi paskami i podwójnym splecionym sznurem. Mun-

Każda uczennica i uczeń musi pamiętać o przygotowaniu sobie zestawu garderoby potrzebnej do szkoły, na wycieczki, czas wolny i uprawianie sportu. Zestaw taki musi być zgodny z wymogami mody, ale należy pamiętać też o tym, żeby dostosować go odpowiednio do własnej sylwetki.

Większość odzieży zarówno dla dziewcząt jak i dla chłopców powinna być utrzymana w stylu sportowym. Ważną rolę w ubiorze młodzieżowym odgrywa kolor. Ubranie do szkoły powinno być dobrane w kolorach spokojnych, natomiast barwy żywe, nasycone powinny się stosować do ubiorów sportowych.

Pamiętać jednak należy, że estetyczny, modny ubiór nie polega na posiadaniu dużej ilości modnych rzeczy, a raczej na odpowiednim ich zestawianiu oraz dbaniu o wygląd poprzez utrzymywanie czystości.

Najpraktyczniejszym zestawem są komplety składające się z bluzek, koszul, półgolfów, golfów i kamizelek noszonych ze spódnicami i spodniami, a jako okrycie wierzchnie najlepsze są skafandry, kurtki i bluzy. Podkreślić należy jeszcze raz, że zestawy te powinny mieć charakter sportowy, a poszczególne ubiory mogą być utrzymane w różnych stylach, np.: klasycznym, angielskim, myśliwskim, lotniczym lub nadal modnym stylu zwanym popularnie „khaki”.

Ten sportowy charakter odzieży narzuca dobór odpowiednich tkanin i ich kolorystykę. Przewagę stanowią tkaniny teksasowe, w kolorach granatowych i zieleniach khaki, welwety o różnych grubościach prążków, w kolorach przeważnie ciemnych, oraz tkaniny wełnopo-

dobne i bawełnianopodobne typu brezentów, popelin i płócien.

Ubiory wykonane są w większości z tkanin jednobarwnych lub pozornie jednobarwnych, a uzupełnieniem ich są tkaniny o wzorach klasycznych krat, kratek i pepetek oraz dyskretne wzory w pasy. Te ostatnie powinny być wykorzystywane przede wszystkim na bluzki i koszule chłopięce.

Bardzo modnym uzupełnieniem zarówno dla dziewcząt jak i dla chłopców są obecnie kamizelki. Mają one bardzo różne fasony i długości. Od bardzo krótkich, stylizowanych na kamizelkach westernowych, poprzez nieco dłuższe, proste, aż do długich, obszernych sięgających nawet do kolan. Kamizelki te wykonuje się z tkanin albo dzianin, można je zrobić w bardzo prosty sposób we własnym zakresie nawet ze starej nie noszonej już odzieży czy swetra. Dużą ich zaletą jest również to, że służąc mogą jako ocieplenie kurtki czy bluzy.

Dziewczętom młodszym i starszym poleca się jednak w dalszym ciągu fartuszki, bowiem obecna moda lansuje wiele fasonów tunik i właśnie sukienek fartuszkowych z rękawami lub bez, zakładanych na sukienki, spódnice a nawet spodnie. Są one bardzo często z talią podniesioną, układane w fałdy lub marszczone od karczka, który może być wykończony małą falbanką.

Należy dodać, że obecna moda lansuje zasadę wielowarstwowości ubiorów i pozwala na zestawianie dowolnych części ubioru ze sobą w nietypowe, czasami nawet nie stosowane do tej pory komplety. Dla przykładu może to być sukienka noszona z wąskimi spodniami rurkami, na którą zakłada się jeszcze fartuszek bez rękawów i kamizelkę.

UBRANIE DO SZKOŁY

FUNKcjONALNY UBIÓR TO WARUNEK DOBRĘGO SAMOPOCZUCIA. DBAJCIE O SWOJ WYGLĄD ZEWNĘTRZNY

Podstawową zasadą ubiorów szkolnych musi być ich funkcjonalność. Ubiory te powinny być proste w swej konstrukcji oraz zapewniające swobodę ruchów.

Fot. 8 | Ulotka „Jak ubierać się do szkoły”, Komitet Gospodarstwa Domowego ZGLK. Lata 80. Archiwum własne

Młodzi nie lubi ubierać się wizytowo i w zasadzie nie uwzględnia stroju wizytowego w swoich potrzebach. Na różnego rodzaju spotkania towarzyskie chodzi na ogół w tych samych rzeczach, co na co dzień, uzupełniając garderobę bardziej wizytowymi dodatkami, jak np. chustka, apaszka, atrakcyjne wisioriki.

Jednak nie wszystkie okazje pozwalają na występowanie w takim „luźnym” stroju. Należą do nich wszystkie oficjalne uroczystości szkolne. Dlatego warto przypomnieć starą, lecz nadal aktualną zasadę, że biała bluzka czy koszula nienagannie czysta i pięknie uprasowana nadaje bardziej uroczysty charakter ubiorom nawet całodziennym.

ZACHOWANIE WŁASNEGO STYLU W UBIORACH ZAPEWNI CI POWODZENIE NA ZABAWIE

DZIANINY WYKONANE WŁASNORĘCZNIE UZUPEŁNIĄ TWOJĄ GARDEROBĘ

A oto ostatnia rada — każda uczennica i uczeń muszą zwracać szczególną uwagę na utrzymywanie swojej odzieży w czystości, a przy każdym kolejnym zakupie powinni do-

brze zastanowić się nad kolorem i wzorem kupowanej rzeczy, po to aby można ją nosić do tych, które już mają w swojej szafie.

KONSERWACJA ODZIEŻY

Bрудna odzież traci w znacznym stopniu, oprócz walorów estetycznych, swoje właściwości higieniczne i ciepłochronne. Nie czyszczona lub nie prana długo, nie tylko nie chroni ciała przed zabrudzeniem, lecz sama stanowi źródło brudu i bakterii chorobotwórczych.

ODZIEŻ DŁUŻEJ BĘDZIE CZYSTA I ŚWIEŻA. JEŻELI BĘDZIESZ PRZESTRZEGAĆ HIGIENY OSOBISTEJ

Codziennie mycie całego ciała uchroni odzież od przenikania do niej różnych wydzielin skóry. Tylko częsta zmiana bielizny pozwoli zachować czystość ciała i uniknąć przykrego zapachu.

Pamiętaj o codziennym samodzielnym praniu skarpet, rajstop i pończoch!

Ubranie należy zawsze wkładać i zdejmować spokojnie, nie szarpać w pośpiechu, gdyż powoduje to pęknięcie szwów, obrywanie guzików, niszczenie zamków błyskawicznych. Zdjętych z siebie rzeczy nie powinno się rzucać niedbale, bieliznę należy poskładać, a odzież wierzchnią wieszac na ramiaączkach. Zawieszanie „za kołnierz” nie jest wskazane, powoduje to nierówne wyciąganie, gniecenie i dziurawienie odzieży.

durek wyróżniał się elegancją i wykończeniem. Był bardzo lubiany przez uczniów i noszony także w wakacje. Niezbędnych napraw ubrań i bielizny dokonywano w zakładowej szwalni. W skład obowiązkowych elementów w garderoby wchodziły, także strój gimnastyczny, sprzęt sportowy m.in. narty i łyżwy oraz przybory osobiste.

Elitarnych szkół w których obowiązywał jednolity strój szyty na miarę było niewiele. Rodziców nie było stać na drogą wyprawkę szkolną. Jednakże w niektórych placówkach takich jak np. szkoły krakowskie, kuratorium okręgu szkolnego wprowadziło w 1923 r. dla uczennic i uczniów obowiązek noszenia czapek. Uczniowie gimnazjum mieli nosić granatową czapkę rogatywkę ozdobioną opaską w kolorze jasno niebieskim z umieszczoną litera „G” z przodu czapki.

W szkołach wiejskich funkcję stroju szkolnego mogły pełnić elementy ludowego stroju regionalnego. Dzieci chłopskie do szkoły chodziły najczęściej boso, w sukienkach, portkach lnianych i wełnianych, dziewczynki okrywały się chustami. „Widzimy więc, że gdy chodzi o jednolity strój młodzieży szkolnej, to można by z punktu widzenia higieny zalecić tylko wygodny, nie krępujący ubiór o kroju sportowym. W niektórych miejscowościach naszego kraju można by moim zdaniem – zalecić miejscowy strój ludowy”¹⁰

HISTORIA MUNDURKA SZKOLNEGO PO ZAKOŃCZENIU II WOJNY ŚWIATOWEJ

W początkowym okresie po wojnie ubrania miały mieć przede wszystkim, użyteczną funkcję – zapewniać ciepło. Kwestie estetyczne nie były istotne. Nie można jednak zapomnieć, że strój miał być schludny, gdyż była to forma manifestowania siły i poczucia wartości. Pomimo trudów odbudowy kraju, wszechogarniającej biedy i braku środków czystości starano się dbać o higienę. Powodzeniem cieszyły się ubrania przerobione, cerowane, pozszywane – można je było kupić z drugiego obiegu, przesłane z zagranicy. Niestety nie wszystkich było na nie stać. W ramach pomocy humanitarnej, Polska została beneficjentem UNRRA (United National Relief and Rehabilitation Administration¹¹). Organizacja dostarczała konserwy, maszyny rolnicze, zwierzęta, ale także odzież, obuwie i tkaniny. Ponowną produkcję ubrań przemysł tekstylny rozpoczął już w 1945 r. Zmieniono wtedy zapotrzebowanie i dostarczano do fabryk surowce.

Szyto odzież ze starych mundurów polskich i niemieckich, ubrań roboczych, koców, prześciera-deł czy zasłon. Zdarzały się także bluzki ze spadochronów oraz map wojskowych. Kobiety nosiły sukienki do połowy łydki w drobne kwiaty oraz wełniane swetry. Mężczyźni zakładali garnitury z cienkiej wełny z szerokimi ramionami i klapami. Nadal modne były apaszki i chustki, które

10 Gądzikiewicz W., Podręcznik higieny ogólnej, t. 2, wyd. 3, poprawione i uzupełnione, Warszawa 1949, s. 482

11 United National Relief and Rehabilitation Administration (w tłum. z ang. Administracja Narodów Zjednoczonych do spraw Pomocy i Odbudowy). Organizacja międzynarodowa utworzona 9 listopada 1943 roku w Waszyngtonie w celu udzielenia pomocy obszarom wyzwolonym w Europie i Azji po zakończeniu II wojny światowej.

Fot.9 | Jedna strona z czasopisma.
Archiwum rodziny Świątków

Fot.10 | Wydawnictwo współczesne, Przyjaciółka.
Archiwum rodziny Świątków

Fot. 11 - 16 | Fartuchy noszone przez uczniów szkoły podstawowej klas 1-4, około 1992 r. kolekcja własna

fantazyjnie wiązano pod szyją. Strój dla młodych naśladował strój dla dorosłych, jednak w szarej tonacji. Dla osób z umiejętnościami krawieckimi pomocne były czasopisma, w których można było znaleźć informacje jak przerobić ubranie, jak ozdobić je haftem, aplikacją czy koronką robioną na szydełku. Ubrania dostarczane za pośrednictwem UNRRA i dostosowane do nowych warunków stanowiły pewnego rodzaju nobilitację. Jak istotne było to dla biednej ludności możemy usłyszeć w wielkim przeboju muzycznym, wykonywanym przez Stanisława Grzesiuka, Nie masz cwaniaka nad Warszawiaka, który nuciła cała Polska: „Nie bądź za cwany, w UNRĘ odziany. To może mieć dla ciebie skutek opłakany”. „Na ubóstwo strojów noszonych przez młodzież miała wpływ bieda w kraju. Rządzący zaproponowali stroje organizacji młodzieżowych (Organizacji Harcerskiej ZMP, ZMP), złożonej z białej koszuli ozdobionej czerwoną chustą („harcerze”, pionierzy) oraz zielonej koszuli oraz czerwonego krawata (zetempowcy). Naciskali, aby noszono je w czasach uroczystości i w szkole. Skromny „uczniowski” strój uzupełniały krótko obcięte włosy u chłopców i warkocze lub koki u dziewcząt”¹²

Na początku lat 70., kiedy pierwszym sekretarzem partii został Edward Gierek, zrezygnowano ze sztywnych przepisów dotyczących ubioru szkolnego. Od 1971 r. Ministerstwo Oświaty zezwoliło dziewczętom chodzić w spodniach do szkoły. Musiały jednak być w naturalnym kolorze i noszone z obowiązującym wierzchnim ubraniem. Nie we wszystkich szkołach dyrekcja przychylnie patrzyła na tak radykalne zmiany. Dwa lata później zamiast tradycyjnych granatowych mundurków w dużych miastach wprowadzono do szkół barwne kurtki i fartuszki z tkanin stylonowych. Długie włosy u chłopców (moda na styl hipisowski skradła serca młodzieży) nie były tolerowane.

Młodzież bezkrytycznie podchodziła do nowinek modowych wzorując się na zachodnich rówieśnikach. W okresie „Solidarności” (lata 80.) poluzowano zasady dotyczące stroju. Z zachodu dotarła moda na sukces, importowane z Ameryki towary można było kupić za dewizy, jednak tylko nielicznym było stać na zakupy w sklepach Pewex. Kolorowo ubrana młodzież była piętnowana przez osoby mniej zamożne. Trudno było kupić w polskim sklepie modne ubranie. Z powodu zastoju w przemyśle trafiały tam nieliczne egzemplarze, niekoniecznie w odpowiednim kolorze czy fasonie (fot. 11 do 16). Niejednokrotnie sprawdzały się w tym przypadku umiejętności krawieckie czy wiedza z zakresu farbiarstwa. Ubranie używane czy w niemodnym fasonie można było przerobić. Młodzież marzyła o posiadaniu dżinsów, kolorowych spódniczek mini, legginsów, podkoszulków z krótkim rękawem, oraz obuwia sportowego. Z biegiem czasu, w modzie młodzieżowej zatarły się różnice pomiędzy strojem męskim a kobiecym. Dziewczęta coraz częściej nosiły spodnie, a chłopcy eksperymentowali z fryzurami. W latach 80. nastąpiła także moda na subkultury, coraz bardziej widoczne na ulicach i szkolnych korytarzach. Po ubiorze łatwo było rozróżnić miłośników muzyki punkrockowej, heavymetalowej czy skinhead reggae.

W szkołach, które opornie podeszły do nowinek modowych, nadal chodzono w poliestrowych fartuchach z białym kołnierzykiem i tarczą na ramieniu. Daleko im było do eleganckich

12 Wierzbicki. M., Młodzież w PRL, Instytut Pamięci Narodowej, Warszawa 2009, s.166

Fot.17 | Strona z "Przyjaciółki".
Archiwum rodziny Świętków

Fot. 19 | Szkolny szpan, Przyjaciółka
nr 34 (1989), 21 VIII 1986

Fot.18 | Archiwum rodziny Świętków

strojów szkolnych XX-lecia międzywojennego. Fartuchy różniły się krojem, wykończeniem i długością. Chłopcy nosili cienkie chałaty, szyte na wzór kurtek pilotek, z dwiema kieszeniami naszytymi na piersi. W artykule *W czym do szkoły?* (Moda i rozsądek) Jadwigi Komorowskiej opublikowanym w czasopiśmie dla młodzieży *Promyk* nr 6 z 1980 r. możemy przeczytać, że autorka jest wielką zwolenniczką noszenia fartuszków. Sugeruje, że fartuszek spełnia dobrze swoje zadanie, gdyż dzieci się brudzą – w szkole wycierają ręce najczęściej w ubranie a nie w ręcznik. Fartuszek pełniłby zatem funkcję ochronną, ale pod kilkoma warunkami. Musi być uszyty, nie z pełnego syntetyku, ale najlepiej z mady, drelichu czy popeliny; ponadto, powinien krojem być dopasowany do sylwetki tak, aby ładnie się na niej układał i ochraniał garderobę noszoną pod spodem. Autorka proponuje zaprojektowanie obszernych bluz roboczych i np. ogrodniczki z wieloma kieszeniami. Podkreśla, że strój może być modny, funkcjonalny i tani.

Interesującą wypowiedź można przeczytać w niezwykle popularnym czasopiśmie *Kobieta i życie*. W artykule wypowiada się czytelniczka Anna P. z Oleśnicy. Odpowiada na pytanie *W czym do liceum?* „Mama uznała, że jest to okazja do ubrania się „wreszcie przyzwoicie” i kupiła różne ubrania, których na pewno nie włożę, np. porządny granatowy kostium i jakieś białe pańciowate bluzki. Mnie natomiast podoba się inny bardziej swobodny i szmaciarski sposób ubierania. Proszę napisać, że licealista nie musi wyglądać jak matrona”.¹³ Redakcja proponuje młodej czytelniczce zaopatrzenie się w tuniko-koszulę np. białą, beżową, granatową lub niebieską itd. Do kompletu z bawełnianą spódnicą lub spodniami. Aby wyglądać modnie można się też zaopatrzyć w białą koszulę z wydłużonym kołnierzem, bezrękawnik, sukienkę lub kamizelkę. Dopełnieniem stylizacji mogą być grube skarpety i ciężkie buty. Bardzo kobiecy komplet – biała koszula z wydłużonym kołnierzem i podobnymi mankietami, wymodelowany cienki bezrękawnik, którym zależnie od sposobu noszenia, może być sukienką lub kamizelką. Dla chłopców proponowana jest duża męska koszula, zakardowa kamizelka, dżinsy, męskie półbuty. Jeśli młoda czytelniczka chce sprostać modowym nowinkom redakcja sugeruje jej skorzystanie z numeru wrześniowego *101 Porad* i własnoręczne uszycie tego zestawu.

Styl młodzieżowy i to co zakładają uczniowie do szkoły był wielokrotnie opisywany w kobiecej prasie. W *Przyjaciółce* nr 45, 7-13 listopad 1998 r. znajduje się artykuł *Czy uczniowie powinni chodzić do szkoły w jednakowych strojach?*. Ten artykuł to podsumowanie opinii czytelników o które zapytano w nr 37 tej gazety. Redakcja otrzymała skrajne odpowiedzi:

- „Rewia mody. Pamiętam, jak z okazji wywiadówek chodziłam do szkoły mojej córki wwi oglądałam...rewię mody. Tylko tak mogę określić wygląd nastoletnich uczennic jednego z warszawskich liceów. A było to w ciężkich latach 80. Wiele z tych kreacji musiało kosztować, co najmniej jedną rodzicielską pensję. Jestem za ujednocnieniem szkolnych ubrań. Adela Powidzińska, prawnik lat 48.
- Jak w mundurze. Jednakowy strój to rodzaj mundurku, a w mundurze człowiek czuje się skrępowany. Każde dziecko jest inne, jest indywidualnością. Ma swoje zainteresowania, swój własny styl zachowania i ubierania się. Zresztą po co obarczać rodziców jeszcze jednym dodatkowym wydatkiem? Ewa Chmara, studentka 23 lata.

Fot. 21 | Stylizacje do szkoły. Przyjaciółka 24VIII-6 IX nr 34/35 (2772/730). Archiwum własne

Fot. 22 | Stylizacje do szkoły. Przyjaciółka 22-29 VIII 2007 r. nr 34 (3083). Archiwum własne

- To także nauka. Mundurki przytłaczają osobowość, nie pozwalają na rozwój. Różnorodny i kolorowy strój ma wpływ na samopoczucie. No i szkoła powinna uczyć dobierania fasonu do sylwetki, kolorów do typu urody, czyli elegancji. Danuta Mazurek, emerytowana nauczycielka.
- Inny cel giełdy. Postulującym wprowadzanie jednolitego stroju dla uczniów chodzi głównie o to, aby zlikwidować swoistą giełdę próżności, uprawianą zwłaszcza przez dziewczyny, typu „która strojnziej, która drożej”. Ale dobry pedagog potrafi tym nastolatkom pokazać inne kryteria oceny: która ma lepszy gust, która ma większą fantazję. Jestem za uczeniem, a nie zakazywaniem. Iwona Szum, lekarz medycyny, lat 29.
- Szkoła czy targowisko. Wciąż pamiętam swój szkolny mundur z marynarskim kołnierzem. To było coś wspaniałego. Uczniowie to była jedna zbiorowość, grupa złączona jednym wspólnym celem – nauką. Dzisiaj, gdy przyglądam się uczennicom i uczniom idącym do szkoły, myślę, że oni idą na targowisko. Maria Seroczyńska, emerytowana nauczycielka, lat 81.
- Nauczyć mody. Oczywiście, że bez mundurków, to już naprawdę nie te czasy, na szczęście. Współczesna polska szkoła powinna jednak czuć się odpowiedzialna za wygląd swoich uczniów i uczyć ich dobrego smaku, gustu i elegancji. Iwona Gronostaj, studentka lat 23”.¹⁴

W artykule gazety *Pani domu* nr 40 z 2 października 2000 r. Szkolna moda dla twojej córki zaproponowano kilka stylizacji, tak aby każda z dziewcząt znalazła coś dla siebie.

- Styl farmerski: bawełniany podkoszulek prążkowany z długim rękawem, szerokie sztruktrowe spodnie typu ogrodniczeki, pulower zawiązany wokół bioder, sportowe buty.
- Styl klasyczny (najbardziej popularny): dżinsy z weluru, dopasowany podkoszulek, kurtka z drobnego sztruku wykończona pluszowym kołnierzem, ciężkie buty za kostkę.
- Autorka artykułu sugeruje też inny doskonale sprawdzający się zestaw: wąska bluzka z cienkiej dzianiny z dekoltem w serek, lub T-shirt, dopasowana koszula z drobnego sztruku, ciemne dżinsy, wiązane ciężkie buty, torba na ramię.
- Stonowana i skromna propozycja składa się z np. puloverka z dzianiny w kolorze szarego kamienia, z wycięciem w kształcie litery V, pod swetrem bluzka z kołnierzykiem, dżinsy.
- Wersja awangardowa obejmuje spódnicę z surowego denimu zapinaną na rzepy z kieszeniami po bokach, T-shirt, koszulę dżersejową, czapkę z daszkiem.
- Proponowana kolorystyka takich zestawów to ciepłe brązy, szarości, złamane biele, ecru.

Co roku, w okresie sierpnia i września, wzrasta ilość artykułów poświęconych stylizacjom (fot. 21 i 22). Coroczne planowanie garderoby stało się rytuałem zapamiętywanym przede wszystkim przez pierwszoklasistów szkoły podstawowej ale też tych na wyższych szczeblach edukacji. Redaktorki i redaktorzy przypominają o tym, aby najpierw przejrzeć garderobę dziecka i odpowiednio zaplanować do niej zakupy.

Fot. 23 | Mundurek szkolny z lat 2007-2010 Muzeum Etnograficzne w Krakowie

REFORMA MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ „ZERO TOLERANCJI DLA PRZEMOCY W SZKOLE”

Obowiązek jednolitych strojów szkolnych we wszystkich publicznych szkołach podstawowych i gimnazjach wprowadził ponownie 1 września 2007 r. Roman Giertych. Przepisy narzucające uniformizację obowiązywały krótko i trwale zapisały się w historii ubioru jako okres „projektowego bezkrólestwa”. Aby zastosować się do obowiązującego prawa, szkoły wprowadzały kamizelki lub podkoszulki. Koszt stroju uczniów kształtował się od 35 do 50 zł.¹⁵ W dostosowanie garderoby do narzuconych wymogów zaangażowali się emocjonalnie i finansowo uczniowie i ich rodzice. Na forach internetowych pojawiły się nagłówki *Mundurki podszyte emocją* (10. 09. 2007 r.)¹⁶, *Giertych zapłać za mundurki* (22. 01. 2008 r.)¹⁷. Szkolne mundurki – nienawidzę ich (18. 08. 2010 r.)¹⁸. Wśród wielu głosów negatywnych mówiących o tym, że jest to pozbawienie indywidualności, kreatywności, pojawiły się i takie, że to forma dyscypliny, „zrobienia porządku”, „posłania uczniów w kamasze”.

Projekt Romana Giertycha „Zero tolerancji dla przemocy w szkole”, opierał się na kilku założeniach: ukrócenie przemocy i agresji w szkole oraz poprawa bezpieczeństwa. Władze kuratorium, dyrektorzy placówek i policja miały za cel: ściganie dilerów narkotykowych, przestępców i stręczycieli oraz wprowadzanie zakazu rozpowszechniania pornografii. W planach było także skuteczne organizowanie czasu wolnego dzieci i młodzieży. Kolejny punkt na liście reformy, to odwołanie nauczycieli biernych w stosunku do przemocy w szkole. Zaostrzone i sprecyzowane miały być także kary, nagrody i środki wychowawcze. Reforma wprowadzała nową hierarchię kar wobec uczniów: upomnienie, nagana, list do rodziców, skreślenie z listy uczniów, a w przypadku szkoły podstawowej i gimnazjum – przeniesienie do innej szkoły. Jednak najbardziej komentowanym – w mediach, szkołach i domach większości rodaków (nawet tych, których dzieci dawno wyrosły ze szkolnej ławy) – było wprowadzenie obowiązkowego, ujednoliconego stroju. Reforma miała być długoterminowa i zakładała funkcjonowanie od 2007 r. do 2013 r. Potem planowano przeprowadzić badanie sprawdzające. Minister zwracał uwagę na to, że szkoła oraz placówki oświatowe mają za zadanie nauczać, wychowywać i opiekować się, a przeważnie skupiają się tylko na tym pierwszym punkcie. Ustawodawca argumentował, że wskazane zalecenia są niezbędne, gdyż jednolity ubiór ma znaczenie wychowawcze, daje poczucie wspólnoty, równości, solidarności. Kolejnym argumentem było zniwelowanie różnic materialnych pomiędzy uczniami. Jednolite ubranie pozwalało też na szybkie wychwycenie osób niepożądanych na terenie szkoły, np. dilerów narkotyków. Należy sobie zadać pytanie: co wtedy, gdy dilerami są uczniowie? Ministerstwo Edukacji Narodowej zaferowało się, że uczniom o niskim statusie materialnym przyzna pomoc finansową na zrealizowanie tego zalecenia.

Wprowadzenie tak zwanego „godnego stroju” zaowocowało różnymi próbami uporania się z narzuconym prawem, np. w artykule opublikowanym na stronie www.trójmiasto.pl pt. *W Trójmieście mundurki nieobowiązkowe?* z dnia 13 lutego 2007 r. możemy przeczytać

15 srem.pl/Aktualnosci-i-Wydarzenia/Mundurki-szkolne-od-wrzesnia-w-sremskich-szko%C5%82ach

16 poranny.pl/wiadomosci/bialystok/art/5094376,mundurki-podszyte-emocja,id,t.html

17 fakty.interia.pl/polska/news-giertych-zaplac-za-mundurki,nId,834399

18 deon.pl/wiadomosci/komentarze-opinie/art,124,szkolne-mundurki-nienawidze-ich-.html

wypowiedź Katarzyny Hall, wiceprezydent Gdańska: „Mundurki szkolne ma sens wtedy, kiedy jest wynikiem świadomego wyboru i identyfikacji. Natomiast, kiedy jest wprowadzany na siłę, to wzbudza przekorę oraz opór i może spowodować odwrotny skutek od zamierzonego”. Również Ewa Łowkiel, wiceprezydent Gdyni ds. oświaty obiecała, że nie wprowadzi mundurkowego przymusu w gdyńskich szkołach. „W systemie edukacji najmniej się sprawdzają rzeczy narzucone odgórnie. Ponadto wprowadzenie mundurków wiąże się z dodatkowym kosztem dla rodziców. Uważam, że powinni oni zostać powiadomieni sporo wcześniej o konieczności zapewnienia dzieciom mundurków. Na pewno przed wyborem szkoły dla dziecka”. Wiceprezydent Gdyni podkreśliła, że prawo do umundurowania swoich uczniów mają dyrektorzy szkół i ministrowi nic do tego. „Minister nie ma kompetencji do takich zmian. Zgodnie z prawem o ewentualnych mundurkach decyduje statut szkoły. O takich zapisach decyduje rada szkoły i rada pedagogiczna, a nie rozporządzenie ministra. Tym bardziej minister edukacji nie ma prawa do usuwania dyrektorów samorządowych szkół”.¹⁹ W komentarzach pod artykułem znalazło się aż 226 opinii, dość skrupulatnie opisujących poglądy na ten temat, jak i sytuację życiową. Jak widać, dyskusja rozpoczęła się nieco wcześniej, nim ustawa weszła w życie.

Tak, jak nadmieniałam w poprzednich akapitach, przepisy dotyczące ingerencji w sposób ubierania się dzieci i młodzieży, na których ciąży obowiązek szkolny mają tyłu samo zwolenników, co przeciwników. Szkoły na Podhalu, jako pierwsze miały wprowadzić jednolite mundurki, a że jest to region kraju mocno związany z tradycyjnym rzemiosłem taki plan zaowocował ciekawą koncepcją projektową. „Jednolite stroje dla uczniów muszą uzyskać akceptację szkół, samorządów, trzeba opracować projekty. Na naszym terenie mamy bogate tradycje i regionalne wzornictwo, które mogą zostać wykorzystane w projektach uniformów dla uczniów. To jest też duża szansa dla ożywienia działalności i przywrócenia świetności dawnej zakopiańskiej szkole tkactwa artystycznego”²⁰ - podkreślał starosta Andrzej Gąsienica-Makowski. Niestety, deklaracje te nie znalazły przełożenia na projekty. Konsultując się z pracownikami szkół w Zakopanem, Nowym Targu oraz Żywcu nie udało się znaleźć takiej placówki, która do obowiązującego jednolitego ubrania dodała elementy regionalne. Z przeprowadzonych badań wynika, że niektóre szkoły, przede wszystkim podstawowe, podeszły w kreatywny sposób do narzuconego im obowiązku, organizując konkursy dla dzieci. Polegały one na zaprojektowaniu wymarzonego mundurka szkolnego. Bardzo interesujące prace można zobaczyć w piśmie gimnazjalistów i licealistów Zespołu Szkół Ogólnokształcących Mistrzostwa Sportowego w Białymstoku (nr 5 (5) 2006/2007 maj-czerwiec 2007 r.). W podsumowaniu konkursu, oprócz informacji o laureatach i rysunkach projektów, znajdujemy deklarację dyrektora szkoły, że jeśli będzie to możliwe, projekt laureatki Oli Kicman zostanie zrealizowany. O ile firma szyjąca podejmie się wyzwania. W czasopiśmie zaprezentowano też projekty, które otrzymały II i III miejsce.

Ze względu na brak dokładnych wytycznych odnośnie jednolitego stroju, każda ze szkół starała się wraz z radą rodziców taki ubiór zaprojektować. Wiele szkół zaproponowało swoim uczniom dość kontrowersyjne estetycznie projekty. Królowały kamizelki z dżinsu lub polaru,

19 <https://kultura.trojmiasto.pl/W-Trojmiescie-mundurki-nieobowiazkowe-n22076.html?strona=16&vop=w>
19.04.2020

20 <https://dziennikpolski24.pl/mundurki-na-podhalu/ar/1308132>

bluzy rozpinane lub zakładane przez głowę, koszulki polo, koszule z logo, krótkie sweterkowe kamizelki w stonowanym kolorze z białą lamówką. Analizując zebrany materiał fotograficzny, zwróciłam uwagę na sukienki i długie kamizelki nawiązujące stylistyką do chałatów z czasów PRL lub babcinych podomek. W wielu przypadkach na ubraniach umieszczono wyhaftowane logo szkoły, zwykle w formie naszywki w okolicy piersi po prawej lub lewej stronie.

Ubrania zapinane były na guziki lub zamek błyskawiczny, ale sporadycznie zdarzały się i takie, które były zawiązywane na kokardę. Element dekoracyjny stanowiły białe kołnierzyki obszyte białą tasiemką, kieszonki czy naszyta kieszonka w kontrastowym kolorze. Można wysnuć tezę, że większość szkół, pomimo obowiązku noszenia regulaminowego ubrania, pozwoliła uczniom na dowolność tego, co nosili pod nim. Pod kamizelkami niezbyt udolnie kryły się kolorowe bluzy i bluzki, w zestawie z dżinsowymi spodniami lub spódnicami. Niestety, próba zapanowania nad „rewią mody”, jak co niektórzy określali ubrania adeptów szkoły, raczej się nie powiodła. Markowe spodnie, buty, czy plecaki nadal łatwo rzucały się w oczy. Ubrania wykonane z poliestru czy najtańszych tkanin nie sprawdzały się w częstym użytkowaniu. Bezkształtne bluzy i swetry niejednokrotnie nieco za duże, w myśl zasady „przecież dziecko ciągle rośnie”, wyglądały karykaturalnie. Trudno w tym miejscu nie z godzić się ze słowami wybitnego polskiego projektanta Jerzego Antkowiaka: „Młody chłopak czy dziewczyna mogą chodzić stale w jednej kurtce, pod warunkiem, że kurtka jest dobrej proveniencji. Kurtka nie musi podobać się rodzicom, grunt, że nie jest wyśmiana przez młodzież”.²¹

Kolory „mundurków giertychowskich” były różnorodne: niebieskie, granatowe, ciemnozielone, jasnozielone, szare, brązowe i czarne. W niektórych szkołach wprowadzono bardzo jaskrawe podkoszulki w kolorach: żółtym dla dziewczynek, czerwonym i fioletowym dla chłopców, noszone pod np. granatową, kamizelką. Placówki szkolne, które skrupulatnie podeszły do realizowania wymogów nowej ustawy, wprowadziły całe zestawy: marynarki dla chłopców i dziewcząt z logiem szkoły w ciemnych kolorach, kraciaste plisowane spódnice, długie spodnie, kamizelki, koszulki polo lub białe koszule. W młodszych klasach zdarzały się np. białe podkolanówki. W starszych rocznikach gładkie krawaty, np. bordowe lub w wyrazistych kolorach, takich jak róż czy żółty. Pomimo różnorodności w przepisowej garderobie, można zaobserwować na fotografiach brak makijażu, proste fryzury czy płaskie buty.

Nowelizacja ustawy z dnia 13 czerwca 2008 r. o systemie oświaty zniosła obowiązkowe mundurki. Grono pedagogicznie, rodzice i uczniowie danej szkoły mogli decydować, czy dotychczasowy strój obowiązkowy zostaje utrzymany, czy nie. Gdy przepisy przestały obowiązywać okazało się, że część rodziców – którzy dotąd nieprzychylnie podchodzili do ujednoczonego stroju – zmieniło zdanie. Wywnioskowałam to, czytając wypowiedzi wielu dyrektorów szkół podstawowych, czy liceów. W artykułach poruszających problematykę jednolitego ubrania w szkołach można znaleźć powtarzającą się opinię, że po latach Roman Giertych nadal uważa, że była to słuszna decyzja. Twierdził, że dzięki niemu udało się ograniczyć przemoc w szkołach o 25 %. Pomimo intensywnych poszukiwań, nie ustaliłam z czego wynikały te dane.

21 Antkowiak J. Sekrety modnych pań, Twój STYL, Warszawa 1993 r. s. 144

MUNDUREK SZKOLNY ORAZ UBRANIE NOSZONE OBECNIE PRZEZ UCZNIÓW

Spośród szkół, w których kultywowane są tradycje jednolitego stroju – a spotykamy go najczęściej w szkołach prywatnych, społecznych, z internatem, katolickich i Montessori – chciałabym zaprezentować Pijarską Szkołę Podstawową Królowej Pokoju w Łowiczu, która tę tradycję rozpoczęła dzięki reformie „Zero tolerancji dla przemocy w szkole”.

Pierwsza szkoła pijarska w Łowiczu powstała w 1670 r. Po upadku powstania listopadowego szkoła podzieliła los innych szkół pijarskich w Polsce. Za wychowanie patriotyczne została zamknięta przez zaborców. Wymienioną wyżej szkołę pijarską w Łowiczu ponownie otworzono w roku 1995, po 325 latach. Pijarska Szkoła Podstawowa Królowej Pokoju w Łowiczu jest bezpłatna i dostępna dla wszystkich. W 1999 r. powstało pijarskie gimnazjum, a w 2005 r. – liceum. Jednolity strój został wprowadzony w 2007 r. W toku badań uzyskałam informację, że planowano wprowadzanie mundurków, ale dopiero ustawodawca przyczynił się do ich realizacji. Projekty ubrań, to wynik wspólnej pracy dyrekcji szkoły, rodziców i uczniów. Władze szkoły zwróciły się także z prośbą o konsultacje w sprawie tkanin do pracowników Politechniki Łódzkiej. Pierwsze projekty zamówiono i odszyto w znanej i cenionej firmie Towarzystwo Akcyjne Telimena SA w Łodzi, która specjalizuje się w szyciu ubrań dla korporacji m.in.: PKP Intercity, PKP Przewozy Regionalne, Poczty Polskiej, Komendy Głównej Policji, Izby Celnej.

Poszczególne elementy mundurków uczniów w zależności od stopnia kształcenia i powody wprowadzenia ich prezentuje klarownie statut szkoły. „Mundurek szkolny to ujednolicone ubranie noszone przez młodzież szkolną. Dzięki niemu rozpoznajemy, kto reprezentuje naszą pijarską wspólnotę. Jest więc to niejako rodzaj naszej „identyfikacji”, sposób podkreślenia przynależności, jak również wyraża on ideę równości. Przewodnie kolory to błękit (kolor maryjny) oraz granat. Koszulki, sweterki oraz marynarki mają naszytą na sobie dużą literę P, a w niej wpisaną literę M (Mater Dei), co oznacza: Matka Boża. Szkoła Podstawowa – w skład stroju galowego dziewcząt wchodzi granatowa spódniczka w kratkę oraz koszulka polo w kolorze błękitnym, ponadto granatowy, rozpinany sweterek. Ubiór chłopców to granatowa koszulka oraz sweterek. Szkoła Podstawowa (7, 8) – strój dziewcząt to również spódniczka w kratkę (zakładana na uroczystości szkolne) oraz błękitna koszulka i granatowa marynarka, natomiast chłopcy noszą granatową koszulkę i w tym samym kolorze marynarkę. Koszulki polo, zarówno uczniów szkoły podstawowej, jak i gimnazjum zawierają również pasek łowickiego pasiaka wskazujący na „przynależność” do naszej małej ojczyzny, jaką jest region łowicki. Liceum – licealiści, chłopcy oraz dziewczęta posiadają granatowe marynarki”.²²

Władze szkolne informują, że podkoszulki – zarówno uczniów szkoły podstawowej, i kiedyś gimnazjum a dziś liceum - zawierają również pasek łowicki na rękawie i na krawatach. Marynarki posiadają oblamowaną kieszeń. W przypadku ubrań chłopców, na obszyciu przeważa kolor pomarańczowy i zielony, u dziewczynek zielony, czerwony i różowy. Ta inspiracja tradycyjny-

mi elementami stroju łowickiego jest ewenementem w skali kraju (fot. 24). Ubrania galowe noszone są podczas uroczystości szkolnych, np. Gali Złotych Jabłek (przypadających z okazji Dnia Nauczyciela, gdy w formie uznania przyznawane są „złote jabłka” dla „szczególnych” belfrów), Przeglądzie Teatrów Pijarskich, podczas uroczystości patriotycznych, koncertu kolęd, Jasełek, Patronicum (dzień patrona szkoły świętego Józefa Kalasancjusza). Jak wynika z rozmowy, którą przeprowadziłam z dyrektorem szkoły, uczniowie zakładają mundurek galowy, oprócz wymienionych uroczystości, na matury i egzaminy, konkursy i olimpiady pozaszkolne. Jako drużyna, wyróżniają się na tle innych uczestników, spójnością ubioru. Ciekawym elementem nawiązującym do tradycji regionu są niewątpliwe szarfy, którymi przepasany jest poczet sztandarowy. U dziewcząt, asysta pocztu ma szarfy tkane w kolorach: pomarańczowym, zielonym, żółtym, bordowym w odbiciu lustrzanym. U chłopców niosących sztandar, w kolorystyce szarfy, przeważa pomarańczowy z dodatkiem brązu (fot. 25).

Około trzy lata temu, do ubiorów obowiązujących na terenie szkoły dodano bluzy. Z inicjatywą wyszli uczniowie, którzy sami je zaprojektowali. W przypadku wycieczek szkolnych w kraju i poza jego granicami, grupy ubierają podkoszulki w takim samym kolorze. Projekty uwzględniają logo szkoły oraz hasło przewodnie wyprawy lub napis np. „Polska”. Dyrektor szkoły twierdzi, że spójna kolorystyka ułatwia mu, jako opiekunowi, zapanowanie nad grupą, np. w metrze lub na ruchliwym chodniku. Hasła na podkoszulkach i napis „Polska” stają się pretekstem do rozmowy z rówieśnikami z innych krajów.

W ramach ciekawostki należy nadmienić, że podkoszulki z logo oraz obszycia kieszeni z kolorowym pasiakiem noszą w szkole sekretarki oraz woźne. Podczas uroczystości szkolnych męska kadra nauczycielska nosi marynarki z kieszenią oblamowaną pasiakiem łowickim. Żeńska kadra nie posiada ujednoliconego stroju.

Dzisiaj mundurki, zamiast odstręczać od szkoły, działają na rodziców jak magnes. Dlaczego? „Ta moda wpływa po trosze ze snobizmu, a po trosze z chęci podkreślenia odrębności, tyle że nie jednostki, ale grupy. Jest efektem coraz wyraźniejszych podziałów społecznych” - mówi dr Marta Zahorska, socjolog z Uniwersytetu Warszawskiego. „Wydawać by się mogło, że mundurki służą unifikacji uczniów. To prawda, ale nie ta funkcja jest najważniejsza.

Mundurek, to dziś przede wszystkim sztandar noszony poza szkołą, symbol prestiżu i znak przynależności do elity. Nie przypadkiem jednolity strój wprowadzają szkoły najlepsze, najbardziej renomowane i najdroższe. Z ich punktu widzenia to także chwyt marketingowy”.²³

Fot. 24 | Mundurek szkolny Szkoły Pijarskiej w Łowiczu.

Źródło: archiwum szkoły, 2021

Fot. 25 | Kolory pasiaka łowickiego na szarfiu pocztu sztandardowego Szkoły Pijarskiej w Łowiczu. Źródło: archiwum szkoły, 2021

MUNDUR MUNDURKIEM

W Polsce funkcjonuje ok. 500 szkół z klasami o profilu mundurowym, z których dużą część stanowią klasy wojskowe. Kilkadziesiąt tysięcy uczniów szkół ponadpodstawowych uczęszcza codziennie do szkoły w mundurze (fot. 26 i 27). Uczniowie do szkoły zakładają mundur zgodny ze statutem szkoły: wojskowy, służby pożarniczej, czy marynarski.

Ekspert z Akademii Sztuki Wojennej i Biura do Spraw Proobronnych z resortu obrony narodowej, opracowali dwuletni program nauczania z przedmiotu „Edukacja Wojskowa”, który realizowany jest w szkołach objętych programem. W większości są to szkoły o charakterze wojskowym, gdzie przyszli adepci uczą się podstaw żołnierskiego rzemiosła takich jak: dyscyplina, musztra czy strzelanie. We współpracy z jednostkami wojskowymi organizują szkolenia inżynieryjne, ogólnowojskowe, czy specjalistyczne tj. z zakresu obrony przed bronią masowego rażenia (OPBMR). Absolwent może po odbyciu skróconej służby przygotowawczej, pozostać żołnierzem rezerwy, starać się o powołanie do terytorialnej i zawodowej służby lub pójść na studia wojskowe otrzymując gratyfikację w postaci dodatkowych punktów w procesie rekrutacji. 1 września 2017 r. wdrożono „Pilotażowy program wspierania szkół ponadgimnazjalnych prowadzących Piony Certyfikowanych Wojskowych Klas Mundurowych”, do którego początkowo przystąpiło 58 szkół. Obecnie (2020 r.) programem objętych jest 123 placówki edukacyjne na terenie całego kraju.

Młodzi ludzie na progu dojrzałości świadomie zarządzają swoją karierą. Wybranie mundurka szkolnego, którym jest mundur wojskowy jest decyzją świadomą. Mundurek ten noszą z dumą także poza murami szkoły. Zdecydowanie wyróżniają się na tle kolorowego tłumu ludzi.

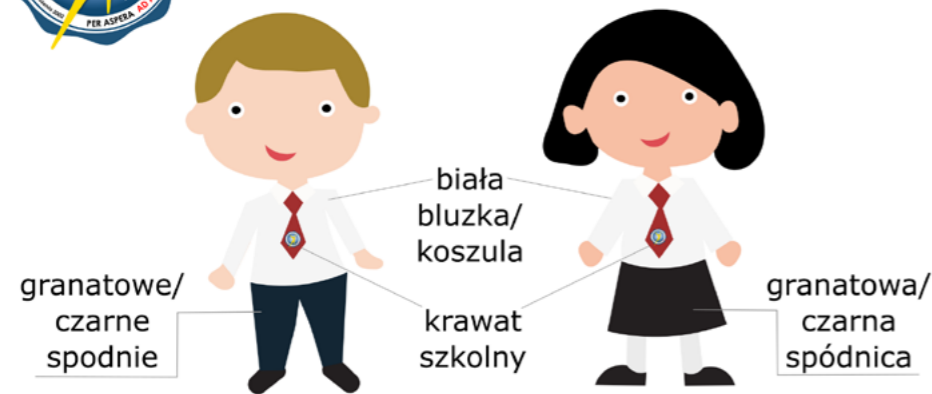
Fot. 26 | Klasa pożarnicza, XVI Liceum Ogólnokształcące im. Armii Krajowej w Tarnowie. Źródło: archiwum szkoły, 2021

Fot. 27 | Zajęcia praktyczne kasy wojskowej XVI Liceum Ogólnokształcące im. Armii Krajowej w Tarnowie. Źródło: tarman.pl, strona szkoły 2021

Formalny strój szkolny

Fot. 28 | Formalny strój szkolny, Niepubliczna Szkoła Podstawowa i Niepubliczne Liceum Ogólnokształcące, Marki. Źródło: adastramarki.edu.pl, strona www szkoły 2021

Fot. 29 | Strój szkolny, mundurek codzienny, Szkoła Podstawowa nr 159 Sióstr Urszulanek Unii Rzymskiej w Krakowie.
Źródło: sp159krakow.pl, strona www szkoły 2021

MUNDUREK CODZIENNY

Fot. 30 | Ubiór ucznia szkoły ŻAGLE, Szkoła Podstawowa I Pierwsze Liceum Ogólnokształcące Stowarzyszenia STERNIK w Warszawie.
Źródło: zagle.sternik.edu.pl, strona www szkoły 2021

DRESS CODE JAKO FORMA SKODYFIKOWANIA STROJU ZAKŁADANEGO PRZEZ UCZNIÓW

Swobodny dobór stroju przez uczniów spędzających czas w szkole wynika z braku obowiązku noszenia mundurka.²⁴ Obecnie większość szkół w Polsce wprowadza, oprócz statutu i regulaminu, własny dress code (zbiór zasad dopasowania ubioru do wymogów szkolnych). Definiuje on, czym jest strój codzienny i strój galowy, noszony na uroczystościach, imprezach szkolnych i spotkaniach, na których reprezentują szkołę. Jest to np. ubiór w tonacji biało-czarnej, biało-granatowej. Ubranie odświętne dla uczennicy to np. biała bluzka z długim lub krótkim rękawem zakrywającym ramiona, ciemna spódnica (nie krótsza niż do połowy uda) lub długie ciemne spodnie. Dla ucznia są to: biała koszula i długie ciemne spodnie. W przypadku stroju na co dzień, regulaminy określają też co nie jest dozwolone np. ozdoby i symbole sprzeczne z Konstytucją RP, godzące w zasady moralności i etyki, a także ozdoby i przedmioty niebezpieczne dla samego ucznia oraz innych osób. Strój na co dzień nie może zawierać wulgarnych napisów i rysunków. Proponowane ubranie dla chłopców to np.: koszula, koszulka z krótkim lub długim rękawem, lekkie obuwie (sportowe), długie spodnie, spodenki (nie krótsze niż do połowy uda i nie mogą to być spodenki, w których uczeń ćwiczy na zajęciach sportowych), marynarka, sweter lub bluza. Dziewczęta mają się ubierać w lekkie i wygodne obuwie na niskim obcasie (sportowe), preferowane są długie spodnie, spodenki, spódnica lub sukienka (nie krótsze niż do połowy uda, nie mogą to być spodenki, w których uczennica ćwiczy na zajęciach sportowych), bluza, koszula z długim lub krótkim rękawem zakrywającym ramiona. Często statuty obligują do stosowania się do zakazu noszenia czapek, kapturów i chust, choć ten punkt nie jest restrykcyjnie przestrzegany przez uczniów. Ponadto taki zapis jest niezgodny z Konstytucją RP, która gwarantuje wolność wyznania. W tym przypadku osoby noszące hidżab lub jarmułkę byłyby dyskryminowane. W szkołach podstawowych, niektórych liceach czy technikach obowiązuje też zmiana obuwia, aczkolwiek to kolejny martwy przepis. Respektowany jest jedynie podczas zajęć wychowania fizycznego.

Wytyczne różnią się nieco w zależności od placówki. Bardzo często pojawia się zapis, że uczniowie powinni dbać o to, aby ich strój w szkole był adekwatny do miejsca i sytuacji, w jakiej się znajdują. To określenie nie zawsze jest rozumiane przez dorosłych, a jak wynika z moich badań także przez samych zainteresowanych. Większość dzieci i młodzieży nie wie że istnieje coś takiego jak dress code, nie prowadzi się zajęć o tych zasadach. Nikt także nie omawia statutu z uczniami. Przepisy są „dziedziczone” po poprzednich rocznikach. Sądzę, że dzieci i młodzież powinny mieć na nie wpływ, umieć o nich rozmawiać z dyrekcją oraz radą rodziców. Mogłaby być to ciekawa lekcja demokracji oraz nauka, jak ubranie wpływa na relacje międzyludzkie. Uczniowie zwyczajowo zobowiązani są do dbania o swój estetyczny i schludny wygląd. Przez schludny wygląd rozumie się np. że: chłopcy mają mieć czyste włosy, nie dopuszcza się ekstrawaganckich fryzur i kolorów (farbowania, dredów, irokezów itp.). Zabrania się tatuaży, piercingu i biżuterii, zaleca się krótkie i czyste paznokcie oraz brak makijażu.

24 praca.gazetaprawna.pl/artykuly/28283,sejm-zniosl-obowiazek-noszenia-mundurkow-w-szkolach.html

Fot. 31 - 32 | „Protest przeciwko nowemu dresscode’owi I LO”, uczniowie i absolwenci I Liceum Ogólnokształcącego w Rzeszowie. Źródło: archiwum własne, 2020

W niektórych statutach umieszcza się określenia takie jak np.: estetyczny, skromny, ekstrawagancki, awangardowy, niewyzywający. O takich kwestiach mogłaby opowiedzieć stylistka zaproszona na lekcje wychowawcze. Fryzura, makijaż, biżuteria czy dodatki o ile nie zagrażają zdrowiu, moralności czy wolności praw innych, także nie powinny być zakazane. Niedopuszczalne jest tworzenie zasad zależnych od płci np. nakaz spinania włosów w kucyk przez chłopców czy zakaz noszenia kolczyków przez dziewczyny.

W trakcie przeprowadzania wywiadów na potrzeby badań natrafiłam na opowieść o chłopcu z jednego z najlepszych liceów w dużym mieście, który w połowie roku szkolnego (około 2000 r.) przyszedł do szkoły z nową fryzurą - dreadami. Nikt go nie usunął ze szkoły, pomimo dezaprobaty nauczycieli. Był synem prezydenta tego miasta, i jak można dzisiaj stwierdzić - trendseterem. Wykazał się odwagą? Czy był to bunt? A może szkoła zastosowała podwójne standardy nie usuwając go? Wbrew ogólnemu przekonaniu, chłopak mógł to zrobić bez narażania się na konsekwencje. Szkoły posiadają uprawnienia do podejmowania decyzji w konkretnych sprawach. W sposób nieskrępowany przepisami mogą decydować co znajdzie się w statucie, inaczej można to określić swobodą uznania. Ta swoboda ma jednak swoje granice: nie może godzić (stać w sprzeczności) z przepisami prawa powszechnie obowiązującego, Konstytucją RP, ustawami, rozporządzeniami oraz aktami prawa miejscowego. Wszelkie postanowienia statutowe ograniczające wolność uczniów do decydowania o własnym ubiorze powinny być uzasadnione i wprowadzone w sposób proporcjonalny, tj. w sposób odpowiedni i konieczny do realizacji uzasadnionych celów, w sposób najmniej dotkliwy dla adresatów takich ograniczeń. Tylko tak wprowadzone ograniczenia nie stoją w sprzeczności z przyrodzonymi wolnościami i prawami człowieka wyrażonymi w Konstytucji RP.²⁵

Projekt statutu szkoły albo jego zmian przygotowuje rada pedagogiczna i przedstawia do uchwalenia radzie szkoły. Na jego ostateczny kształt pewien wpływ mają przedstawiciele rodziców. Naruszenie zasad dotyczących ubrania wskazywanych w statucie szkoły może pociągnąć za sobą następujące konsekwencje: punkty ujemne zgodne z punktowym systemem oceniania, rozmowa z dyrektorem, wezwanie do szkoły rodziców na rozmowę z dyrektorem, obniżenie oceny z zachowania. W sytuacjach notorycznie powtarzających się: pozbawienie przywilejów ucznia, wezwanie rodziców na rozmowę z pedagogiem szkolnym.

Obowiązkiem szkolnym, zgodnie z ustawą o Prawie oświatowym art. 42 ust 1., są objęte dzieci do 18 roku życia. Szkoła, jako instytucja edukacyjna, jest nieodłączną częścią szeroko rozumianego systemu społecznego. Jej funkcjonowanie, a zatem rozwój, kultura, w tym kultura organizacyjna, kompetencje nauczycieli czy programy wychowawcze są w pewnym zakresie konsekwencją zmian i procesów społecznych związanych z życiem jednostkowym i zbiorowym. Istotne w rozwoju szkoły są uwarunkowania środowiskowe. Z jednej strony implikują konieczność poszerzania przez nauczycieli dotychczasowych obszarów własnych kompetencji, z drugiej zaś istotnie zmieniają samą szkołę, która w środowisku odgrywa znaczącą rolę kulturową.²⁶

25 <https://nicdoukrycia.mystrikingly.com/blog/opinia-prawna-ingerencja-szkoly-w-wyglad-uczniow-to-lamanie-prawa-pobierz>

26 Sobecki M., Danielewicz W., Sosnowski T., Szkoła-Kultura-Tożsamość, Pedagogika społeczna wobec zmian przestrzeni życia społecznego, Warszawa 2013, s. 45

Fot. 33 - 34 | „Protest przeciwko nowemu dresscode’owi I LO”, uczniowie i absolwenci I Liceum Ogólnokształcącego w Rzeszowie. Źródło: archiwum własne, 2020

Aby wskazać, jak istotną rolę pełni ubranie w życiu młodzieży, przytoczę dwa przykłady. To dwa protesty, które odbyły się w 1990 r. i 2020 r. w I Liceum Ogólnokształcącego im. ks. Stanisława Konarskiego w Rzeszowie. O pierwszym proteście przeczytałam na stronie szkolnej gazetki *Spiritus Scholae* (nr 2 z 2016 r.). W drugim wydarzeniu brałam udział jako obserwatorka i badaczka.

W 1990 r. licealiści klasy IV e, pod wpływem bezsilności wynikającej z nałożenia przez nauczycieli zbyt dużej ilości testów i kartkówek postanowili działać. Ilość spędzonych godzin w szkole od godz. 7:10 – 16:00, nadmiar materiałów do przyswojenia w krótkim czasie, spowodowały frustrację oraz odbiły się na zdrowiu co niektórych uczniów. Pozbawiano ich osobowości zwracając się do nich poprzez przypisane numery z dziennika. Monika Trześniowska, absolwentka I LO z roku 1991 r., mówi: Wiem, że nastolatek potrafi stanąć do walki na śmierć i życie przeciw wszystkim, co ogranicza jego wolność, twierdząc najczęściej, że ma cały świat przeciwko sobie, ale tym razem musiało być to coś więcej niż po prostu nasza zbiorowa, „nastoletnia fatamorgana” bycie ciemionym. Próbowaliśmy nauczycielom dać do zrozumienia, w jakiej jesteśmy sytuacji, ale bezskutecznie. Aż dotarliśmy pod ścianę²⁷. Po klasowej naradzie i mimo konsekwencji, cała klasa IV w ustalonym dniu, ubrana na czarno, ustawiła się przed gabinetem nauczycielskim. Odwróceni twarzą do ściany, w rozkroku z rękami założonymi na głowie, stali w milczeniu, nieruchomo przez 20 minut. Uczniowie innych klas, podchodzili i pytali. Żałowali, że nie wiedzieli o akcji, bo chętnie dołączyliby do protestu. Jak relacjonuje autorka artykułu: „To bunt. Nie rezygnujemy. Do gabinetu dyrektora wchodzi nauczyciele. W szybie [gablocie wiszącej na ścianie] widzę odbicie jednego z nauczycieli, drugi kiwa głową. I wtedy zdarza się coś, czego nikt z nas nie przewidział. Bo nie mógł. Do drzwi pokoju nauczycielskiego zbliża się nowy ksiądz, o którym wiemy, że jest w porządku. Otwiera je i... staje w nich z rękami na karku. W czarnej sutannie. Zapełnia ostanie puste miejsce. Łączy krąg²⁸. Protest, który został nazwany *Czarnym protestem* z powodu czarnych stylizacji, został zauważony.

Organizatorami *Protest przeciwko nowemu dresscode’owi I LO*, który media określiły *Protestem stanikowym* byli: absolwentka liceum Kaja Mucha oraz uczeń Kacper Dzierżak. Na jednym z popularnych portali internetowych, 7 lutego 2020 r. (piątek) w godzinach południowych, zainicjowano wydarzenie mobilizujące uczniów. Protest miał się odbyć za trzy dni – 10 lutego, między godz. 7:00 a 17:00. W krótkim czasie pod informacją pojawiło się wiele komentarzy. Ponad 7 700 osób poparło i potwierdziło uczestnictwo w zgromadzeniu. Jednak w dniu wydarzenia na miejscu pojawili się uczniowie I LO i absolwenci szkoły (około 70 osób), garstka dziennikarzy i kilku przechodniów (fot. 31 - 34). Absolwenci chętnie udzielali wywiadów. Aby przybliżyć powody protestu cytuję informację, która pojawiła się jako wyjaśnienie: „Siema, wydarzenie to jest protestem przeciw nowym zasadom ubioru w I LO w Rzeszowie. Za ich złamanie grozi odesłanie ucznia z zajęć lekcyjnych do domu, nagana dyrektora, a w ostateczności skreślenie ucznia z listy uczęszczających do I LO. Zasady przedstawione zostały między innymi na apelu przez panią mgr Palczak ubraną w panterkowe futro oraz długie kozaki na szpilkach, przekonującą uczniów,

²⁷ Spiritus Scholae, nr 2 z 2016 r.

²⁸ https://www.1lo.rzeszow.pl/index.php?option=com_phocagallery&view=category&id=319:2016-11-12&Itemid=172

że szkoła jest miejscem pracy, a nie dyskoteką. Zalecenia dresscode'u, o których dowiedziałam się od uczniów obecnych na apelu, obejmują między innymi:

- nieubieranie koszulek na ramiączkach NAWET NA GOLF, jako że jest to WYZYWAJĄCE;
- na początku dostałam informacje o obowiązkowym biustonoszu, jednak teraz dostaję sprostowania - nakazana została rzekomo „odpowiednia do szkoły bielizna” (nie wiem jaki organ miałby sprawdzać, czy bielizna ucznia jest dziś odpowiednia, czy nieodpowiednia);
- niepokazywanie dekoltu, ramion, brzucha, pleców;
- nieposiadanie sztucznych paznokci;
- włosy w kolorze naturalnym, niefarbowane (wymieniono czarne, blond oraz brązowe, zakładam że wszyscy rudzi muszą zgolić głowy na tyso??);
- makijaż może jedynie PODKREŚLAĆ NATURALNĄ URODĘ (cokolwiek to znaczy - pani mgr Palczak, chętnie wysłucham szczegółów na ten temat);
- chłopcy w spodniach długich lub ewentualnie 3/4, nawet w końcoworocznym upale majowo/czerwcowym;
- sukienki oraz spódnice nie krótsze niż do połowy uda, choć doszły mnie słuchy o nowej wymaganej długości, jaką jest długość do połowy łydki;
- ubiór w stonowanych kolorach;
- zakaz noszenia przez chłopców koszuli typu „hawajskie” (?)
- długie włosy spięte, by nie przeszkadzały w pracy na lekcji (no ciekawe komu przeszkadzają, chyba tylko niektórym pedagogom);
- poruszony został temat biżuterii u chłopców jako niestosowny element ubioru;

Zakaz PRZEBIERANIA SIĘ ZAMIĄST UBIERANIA SIĘ - został poruszony temat cekinów, perełek itd. Jak sprawozdają uczniowie, na wywiadówce dyrektor placówki, Piotr Wanat, zaapelował do rodziców o „pilnowanie swoich córek”. Wszyscy wiemy w jakim kontekście. I wszyscy wiemy, jak bardzo było to krzywdzące. Z ust pani mgr Palczak padły również, według relacji uczniów, słowa: „Dziewczyny - im więcej zakrywacie, tym bardziej pociągacie”. Poniedziałkowy protest polegać będzie na ubraniu się do szkoły w sposób, na który masz ochotę, ignorując nowe założenia statutu. Pamiętajcie, że ekspresja w wieku dorastania to jedna z niewielu rzeczy, które pomagają ten okres przetrwać. Zorganizowanie spotkania uczniów z obecnym dyrektorem szkoły Piotrem Wanatem w celu omówienia tego, że wprowadzając w życie te zasady łamane są podstawowe, STATUTOWE prawa ucznia do troski o jego kondycję psychiczną, o poszanowanie jego osobistej godności, bezpieczeństwa pobytu w szkole, do życzliwego, podmiotowego traktowania w procesie wychowawczym oraz do swobody wyrażania myśli i przekonań, byłoby świetnym, jeśli nie koniecznym pomysłem. Jeśli potrzebujecie pomocy w organizacji merytorycznej, popartej prawem i statutem dyskusji z Panem Dyrektorem, piszcie do mnie na priv. #pierwszoprzetrwa absolwentka, Kaja Mucha.”²⁹

Kaja Mucha odwołuje się do słów nauczycieli i dyrekcji na apelu szkolnym w którym nie uczestniczyła. Nie uczestniczył w nim też drugi z organizatorów protestu. Pod wyżej zacytowaną odezwą rozgorzały liczne dyskusje uczniów, dziennikarzy, polityków oraz ludzi w różnym wieku z kraju i z zagranicy. W większości bezrefleksyjne popierające protest. Przez siedem godzin

śledziłam wypowiedzi pod informacją. Zwróciłam uwagę na pojedyncze głosy sugerujące aby najpierw porozmawiać z nauczycielami i dyrekcją a następnie, jeśli się to nie powiedzie, przejść do protestu. Komentarze zagrzewające do boju eskalowały. O sytuacji w rzeszowskim liceum informowały poczytne gazety regionalne i duże platformy informacyjne, np. *Onet.pl*. Pojawiły się także wywiady w radiach internetowych m.in. z aktorką i aktywistką popierającą protest – Alicją Czyżewską.

W dzień protestu, dyrekcja szkoły przeprowadziła rozmowy z przedstawicielami uczniów i nauczycieli. Jak wynika z wypowiedzi skierowanej do dziennikarzy i zgromadzonych uczniów, uczeń i inicjator protestu Kacper Dzierżak stwierdził, że źle zinterpretowano przesłanie dyrekcji oraz że nie zapoznał się z treścią zmienionego statutu. Wypracowywane są także zmiany, zaproponowano sejmik co kwartalny w którym to uczniowie będą analizować stare przepisy i wprowadzać nowe.

Chcąc zapoznać się z protestem w sposób empiryczny, przybyłam do szkoły w wyznaczonym dniu rano i uczestniczyłam w zgromadzeniu przed szkołą jako obserwatorka. Z licznych dyskusji wynikało, że część uczniów nie popiera takiej formy protestu. Sugerowano, że brakło w pierwszej kolejności rozmów z dyrekcją a także, że inicjatywa została powołana zbyt pochopnie i nierozważnie. Jeśli chodzi o odbiór wizualny zgromadzonych uczniów, absolwentów i zaprzyjaźnionych osób w moim odczuciu ubrani byli jak przeciętni nastolatki. Zaopatrzeni w sklepy popularnych marek skierowanych do młodzieży oraz sklepach vintage. Obserwując zgromadzonych zauważyłam sporadycznie pojawiające się wyraziste makijaże, mocno podkreślone usta, kolorowe włosy, oraz można by określić wspólny symbol protestu: przyklejone dzęty na twarzach kilkunastu dziewcząt. Nieliczni chłopcy mieli na sobie „nieprzepisowe” hawajskie koszule. Pojawiła się także osoba z hasłem „*Nie uczcie córek „pilnowania się”, uczcie synów nie gwałcić*” (fot. 32).

Dwa ww. przykłady konfliktów, w których ubranie jest albo dość jasnym komunikatem, albo stanowi zarzewie do organizacji protestu i nagłośnienia go na arenie całego kraju mogą być odzwierciedleniem tego, co dzieje się w polskich szkołach, w różnym natężeniu. W każdej szkole można spotkać „kolorowego ptaka”, miłośników jakiejś subkultury lub pojawia się moda na noszenie elementu ubrania lub biżuterii – które mogą stanowić wyzwanie dla konserwatywnych nauczycieli.

29 www.facebook.com/events/812979352167240

ROZDZIAŁ II

STYLE W MODZIE NAWIĄZUJĄCE DO WIZERUNKU UCZNIA

Style w modzie nawiązujący do wizerunku ucznia oraz subkultury z niego wywodzące się to osobliwy temat zainteresowania. W tym rozdziale skupię się na zaprezentowaniu tych, które czerpią swoją inspirację ze sposobu ubierania się młodzieży uczęszczającej do szkół. Aby przejść do tematu należy najpierw zapoznać się z grupą badawczą, nie tylko pod względem historycznym, ale też socjologicznym

Tytuł rozdziału celowo nie precyzuje wieku osób noszących ubranie stylizowane na mundurek szkolny. Jak wynika z moich badań, nie możemy dokładnie określić, gdzie ta granica wiekowa się kończy ze względu na trudność oceny czy dana osoba „wyrosła” z preferowanego stylu ubierania się. W grupie osób dorosłych które przebadalam, znaleźli się tacy, którzy nie ubierają się w stylu szkolnym na co dzień, jednak chętnie robią to po pracy czy na urlopie. Wśród respondentów byli i tacy, którzy z rozrzewnieniem wspominali ubrania noszone w czasach młodości. Niejeden schludnie ubrany księgowy czy inżynier nosił kiedyś długie włosy, glany i kurtkę z ćwiekami. Opowiadali jakie emocje wiązały się z preferowanym stylem, do jakiej subkultury należeli, jakie elementy ubrania były ich ulubionymi. Zdecydowanie łatwiej określić, kiedy młodzież zaczyna utożsamiać się z nazwaną przeze mnie umownie *subkulturą szkolnych mundurków*, bo przypada ona na okres szkoły średniej lub studiów.

Wizualne unifikowanie nakazane w szkole zostało zaadaptowane przez grupy walczące o równouprawienie kobiet, grupy przestępcze, czy pasjonatki i pasjonatów sportu i akrobatyki. Style ubierania się subkultur, plasujących się na marginesie życia społecznego, niejednokrotnie bywają atrakcyjniejsze dla młodzieży od stylu popularnego w danym czasie. Dzieje się tak ze względu na skodyfikowaną wizualną formę, podkreślającą ich indywidualizm i tożsamość. Style subkulturowe dają też możliwość ukrycia swoich uczuć i emocji w ubraniu, które niczym zbroja chroni przed otaczającym światem. Również w subkulturze szkolnych mundurków, ubiór – w tym przypadku przepisowy mundurek – oznacza przynależność do grupy, której członkowie wyznają te same wartości, słuchają tej samej muzyki, niejednokrotnie kierują się określonym kodeksem zachowań lub zachowują grupową hierarchię typową np. dla grup przestępczych. Charakteryzuje ją również spójna wizualna tożsamość, począwszy od tkanin, kroju, długości, kolorów a skończywszy na dodatkach.

Młodzież jest autonomiczną kategorią społeczną. Wyodrębniła się w okresie postępującego wzrostu gospodarczego. Na świecie w latach 40. – 50. a w Polsce w latach 70. Przed tym czasem większość młodych ludzi opuszczało szkoły przed ukończeniem 16. roku życia, aby pójść do pracy albo zaciągnąć się do wojska. Po zakończeniu II wojny światowej, nagły wzrost gospodarczy w Stanach Zjednoczonych oraz Anglii przyczynił się do szybkiego wzbogacenia się klasy robotniczej. Stopa życia rodziców zdecydowanie się podniosła w stosunku do czasów przedwojennych, młodzież dostawała kieszonkowe i pracowała dorywczo. W efekcie, stała się dużą grupą konsumentów dysponujących siłą nabywczą. Swój styl życia manifestowali poprzez formy

spędzania czasu wolnego, wyraźnie oddzielonego od czasu spędzanego w pracy, czy w szkole. Styl ten kreował zachowania konsumpcyjne przejawiające się podążaniem za nowymi trendami w modzie młodzieżowej i współtworzenie ich. Trendy te rozwijały się równolegle w trzech wymiarach:

- wyglądu zewnętrznego, stanowiącego manifestację preferowanych stylów ekspresji, od fryzur, ubrań, butów, po różne dodatki;
- uczestnictwa w kulturze, w tym szczególnie tworzącej się kulturze muzyki młodzieżowej (najpierw jazz, później rock'n'roll) a wraz z przyspieszającym rozwojem firm fonograficznych – kolekcjonowaniem płyt;
- formy spędzania czasu wolnego w nowych miejscach, takich jak cocktail bary czy kluby muzyczne.³⁰

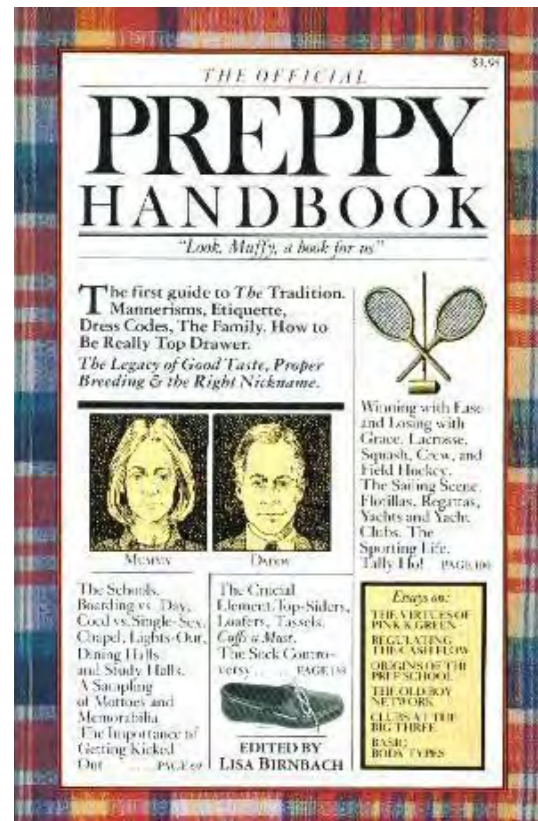
Za sprawą telewizji, kina i muzyki styl amerykańskich nastolatków wpłynął na wygląd europejskich rówieśników. W latach 60. odzież młodzieżowa stanowiła ważną część rynku, a młodzieżowy styl wyraźnie wpłynął na ogólnie obowiązujące trendy. Nastolatki zapragnęły niedrogich ubrań, które mogły zmieniać w zależności od obowiązującej mody. Wytwórnice płytowe, firmy odzieżowe i sklepy zaczęły coraz chętniej zatrudniać młodych ludzi.³¹

W historii ubioru można wyodrębnić kilka *subkultur szkolnych mundurków*, których sposób ubierania wywodzi się ze szkolnego podwórka. To style: *college*, *preppy*, *Ivy League* (styl Ligi Bluszczowej) i *Bobby-soxer*. Pojawiły się one w Stanach Zjednoczonych. Moda na taki sposób ubierania się znalazła wiele zwolenniczek i zwolenników w całym kraju.

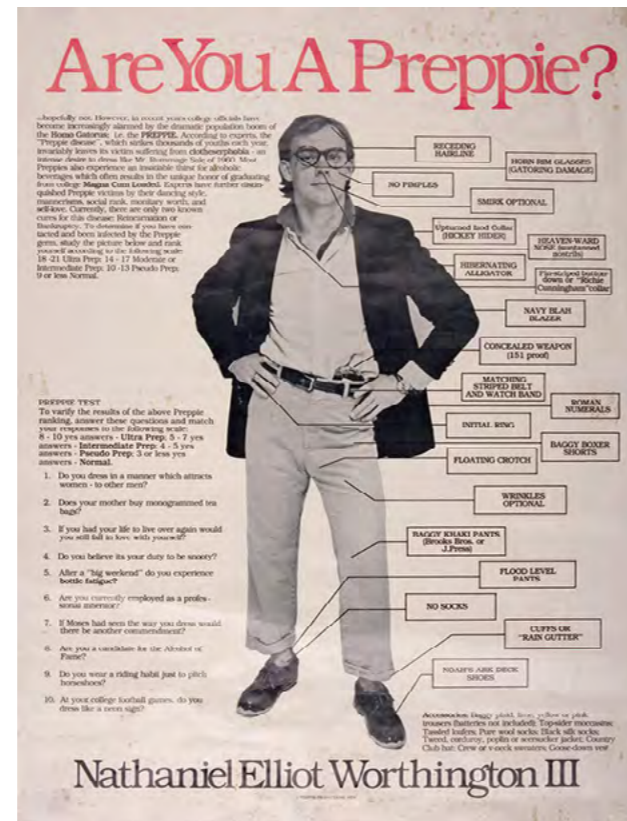
Drugim krajem, gdzie mundurki szkolne zaznaczyły dość istotnie swoją obecność w życiu społecznym, jest Japonia. Styl *Sukeban*, choć zaczął się niewinnie, zyskał wśród zwolenniczek mroczną, preferowaną przez gangi odsłonę a następnie przekształcił się w *Bōsōzoku*. Mamy również styl *Kogal* dla „grzecznych dziewczynek”, w którym z czasem pierwotny wizerunek mundurka został wypaczony, zmieniając się w fetysz w pornografii i pismach dla dorosłych. Kiedy wspomniane wyżej subkultury stały się *démodé*, na arenę międzynarodową wkroczył styl *School Lolita* popularny wśród kobiet w każdym wieku. Jest on mieszanką ubioru wiktoriańskiego z mundurkiem szkolnym i marynarskim.

30 Wrzesień W. Krótka historia młodzieżowej subkultury, Wydawnictwo Naukowe PWN, s 16

31 Worsley H. 100 idei, które zmieniły modę, Top Mark Center, 2011, s. 114

Fot.35 | Okładka książki „The Official Preppy Handbook”, Lisa B. Birnbach, 1980

Fot.36 | Czy jesteś Preppie? Wskazówki jak ubierać się zgodnie ze stylem preppy.

Fot. 37 | Tommy Hilfiger kolekcja ubrań na jesień zimą 2013/14. Reklama kolekcji powstała dzięki współpracy projektanta z autorką książki „The Official Preppy Handbook”, Lisa B. Birnbach, 1980. Źródło: wwd.com, Erik Maza, 28 lipca 2013

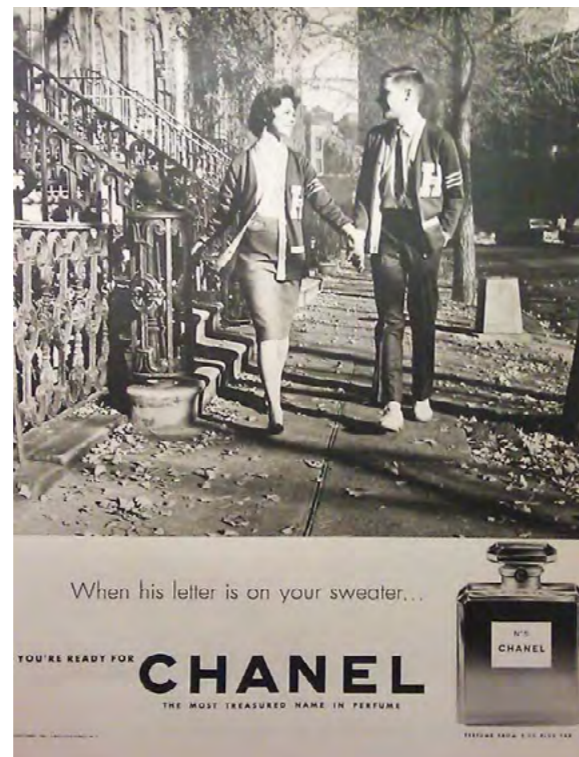
STANY ZJEDNOCZONE AMERYKI

Aby lepiej zrozumieć te subkultury cofnijmy się do późnych lat czterdziestych. Bogacące się społeczeństwo może sobie pozwolić na zakup nowej garderoby bez większego uszczerbku w domowym budżecie. W 1900 r. w USA tylko około 11% nastolatków uczęszczało do szkół średnich, kilkanaście lat później dalszą edukację podejmowało już około 80% młodzieży.

Styl preppy

Na styl *preppy* składa się nie tylko charakterystyczny ubiór, ale także maniery, słownictwo i etykieta odzwierciedlająca wychowanie wyższych klas. Termin określający ten sposób ubierania się pochodzi od prywatnych szkół przygotowujących do pójścia na uniwersytety, do których uczęszczały dzieci z wyższych sfer oraz zamożniejszych domów. Jest także kojarzony ze stylem *Ivy League* (*Ligi Bluszczowej*). Uniwersytety te należą do najbardziej prestiżowych uczelni w Stanach Zjednoczonych, znajdują się w czołówce uniwersytetów światowych, są uczelniami niepublicznymi i w większości zostały założone w czasie epoki kolonialnej. Dokładne wytyczne, jak dostosować się do tej grupy niemal od urodzenia do starości, w sposób humorystyczny opisała Lisa R. Birnbach w książce *The Official Preppy Handbook*, (fot. 35) która w 1980 r. przez 38 tygodni była na pierwszym miejscu listy bestsellerów *New York Times'a*. Styl ten odzwierciedla ulubione sporty Anglików, którzy kiedyś zamieszkiwali tereny Nowej Anglii i zajmowali wysoką pozycję społeczną. Do preferowanych sportów należały wtedy: polo, żeglarstwo, szermierka, polowanie, wioślarstwo, golf, tenis, rugby, squash i pływanie. Skojarzenia ze sportem łatwo dostrzec w noszonych ubraniach. Jest to odzież jeździecka, koszule w kratę, paski, akcesoria o tematyce żeglarskiej, np. buty typu Top-Sider (sznurowane mokasyny, oficjalne obuwiu marynarki).

Ubiór w stylu preppy (fot. 36) składa się z marynarki o naturalnej linii ramion w kolorach zieleni i brązowego lub szarego tweedu w jodełkę zapinanej na guziki, koszuli z bawełny oxford, krawatu w paski („szkolnego”) z gęsto tkanego jedwabiu, spodni bez kantów i zaszepek z przodu z szarej flaneli lub sztruksu o szerokich prążkach. Równie ważny dla prawdziwego preppy był właściwy wybór obuwia: najbardziej popularne w kampusach stały się mokasyny i półbuty sznurowane z czarnej lub brązowej skóry. Wybrany dostawcą strojów Ivy była słynna firma ubiorów męskich o długiej tradycji *Books Brothers*, założona w 1818 r. i oferująca najwyższej jakości stroje na zamówienie i gotowe.³² Niezwykle modne były także szetlandzkie swetry, koszulki bawełniane polo oraz swetry z monogramem. Aby umocnić poczucie grupowej tożsamości młodych ludzi z tych szkół powstał system kodów, pozwalający na zakwalifikowanie danej osoby i określenie czy należy do „kręgu”, czy nie. Odślonięte kostki, brak skarpetek, gładkie spodnie bez kantów, marynarki zapinane na trzy guziki i wiele innych subtelnych znaków-kodów, w których zaszyfrowana była wiadomość o statusie społecznym, poglądach politycznych czy wyznawanych tradycyjnych wartościach. W swojej twórczości stylem preppy inspirowała się *Ralph Lauren* i *Tommy Hilfiger* (fot. 37) oraz firma *J.Crew Group, Inc* założona w 1947 r. specjalizująca się w przystępnych cenowo ubraniach kierowanych do klasy wyższej.

Fot. 38 - 41 | Styl college i charakterystyczny wzór litery tzw. Letterman.

Styl college

Dzięki szkołom elitarnym styl college znalazł wielu zwolenników. To, co noszono na boiskach, przeszło do kanonu mody. Programy stypendiów przygotowane dla sportowców były niezwykle popularne ze względu na wysoki status społeczny tej grupy studentów. Zachęcał też do noszenia się w określony, wyróżniający sposób. „Szczególnym ubiorem, symbolizującym swobodny charakter stylu Ivy, był sweter z literą-nagrodą, zwany *Varsity* (tłum. uniwersytecki, reprezentacja uczelni) lub *Letterman* (człowiek z literą) (fot. 38 - 41). Swetry tak oznaczone były świadectwem najwyższych osiągnięć i ponadprzeciętności. Możliwością noszenia litery na swetrze czy kurtce nagradzano tylko najwybitniejszych graczy, tworząc w ten sposób hierarchę w drużynie i nadając wyróżnionym sportowcom status celebryty”.³³ Wielkie litery szeniłowe oznaczały nazwę uczelni lub uniwersytetu np. „Y” dla Yale. Cyfry zwykle wskazywały rok ukończenia studiów. Strój uzupełniały spodnie typu chinos, podwinięte nad kostką o 4,4 cm. Pierwotnie, spodnie o kroju chinosów w charakterystycznym kolorze khaki, były elementem munduru wojsk brytyjskich stacjonujących w Indiach. Później zostały zaadaptowane przez armię amerykańską, skąd trafiły do środowiska studentów elitarnych uczelni Ligi Bluszczowej. Początkowo traktowane jako element uczelnianego uniformu, szybko zostały przejęte przez rówieśników z innych grup społecznych i przebojem wdarły się na modowe salony.³⁴ Do zestawu należała również kurtka harringtonka zawdzięczająca swoją nazwę postaci z popularnego w 1957 r. filmu *Peyton Place*, granej przez Rodneya „Roda” Harringtona, a spopularyzowana przez Elvisa Presleya (typ *Baracuta G* noszona w filmie *King Creole* z 1958 r.) oraz przez Franka Sinatrę i Jamesa Deana. Modną, młodzieżową fryzurą, zaczerpniętą ze standardów wojskowych, były krótko przystrzyżone włosy z przedziałkiem. Na nogach obowiązkowo mokasyny. W eleganckiej wersji tej stylizacji, do marynarki i koszuli dodawano krawat w paski inspirowany wzorami brytyjskich regimentów wojskowych. Do rozpowszechnienia przyczynili się żołnierze noszący je również w cywilu. „Z Anglii moda na pasiaste krawaty stowarzyszeniowe powędrowała do Stanów Zjednoczonych. Są one tam znane jako repp ties, co w rzeczywistości odnosi się bardziej do splotu tkaniny. Amerykańska firma Brooks Brothers zaczęła je produkować już w 1902 r., ale prawdziwym trendem stały się w latach 20. Nie powinno dziwić, że największe uznanie wzbudziły wśród studentów z Ivy League. Po dziś dzień klubowe krawaty w paski należą do podstawowych akcesoriów stylu preppy. Na wzrost ich popularności za oceanem mógł także w pewnym stopniu wpłynąć książę Edward – ikona mody tamtych czasów. Podczas wizyty w USA w 1919 r. miał na sobie krawat pułkowy Grenadier Guards w czerwono granatowe pasy. Akurat książę miał wszelkie prawa, aby go nosić. Jednak dla osób nie posiadających członkostwa w danym klubie czy regimencie mogło to być problematyczne. Rozwiązanie przyszło ze strony amerykańskiej marki braci Brooks. Ich największą zasługą było udostępnienie kontrowersyjnych dodatków dla mas poprzez zmianę ułożenia pasków. U Brytyjczyków oraz większości Europejczyków z reguły biegną one po skosie od lewej w dół do prawej, kierując się od serca do miecza. U Amerykanów jest dokładnie na odwrót, dzięki czemu problemy afiliacyjne zniknęły, a najmodniejsze w owym czasie krawaty otworzyły się na resztę społeczeństwa. Obok Brooks Brothers krawaty klubowe stały się nieodłączną częścią kolekcji J. Press, a później także *Ralph Lauren*”.³⁵

33 Fogg M. *Historia Mody*, Wydawnictwo Arkady, 2016 s. 312

34 lancerto.com/pl/blog/spodnie-chino-czyli-jak-element-wojskowego-munduru-wdarl-sie-na-modowe-salony

35 thesartorius.blogspot.com/2017/05/krawaty-w-paski.html

Fot. 42 - 43 | Dwukolorowe buty siodłate i białe skarpetki - znak rozpoznawczy stylu Bobbysoxer. Źródło: tumbex.com, vintag.es, 14 sierpnia 2016

Bobbysoxer

Styl Bobbysoxer to określenie gorliwego fana piosenek *Franka Sinatry*, a także muzyki popularnej w latach 40. Swoją nazwę zawdzięcza skarpetkom do kostek, które nosili do półbutów siodłatych (fot 42). Ten typ obuwia ma bardzo długą i ciekawą historię. W 1906 r. stworzyła go firma *Spalding* z branży sportowej. „Półbuty z nałożonym na wierzchu „siodłem” w innym kolorze idealnie trafiły w ducha czasu: były radosne, koedukacyjne, praktyczne, wygodne, zachęcające do aktywności fizycznej. Model przypominał buty do tenisa z lat siedemdziesiątych XIX w., znane jako *bucks* i wytwarzane z zamszowej skóry brazylijskich lub chińskich jeleni. O ile jednak tamte były jednolicie białe, o tyle nowym dodano warstwę podobną do siodła, wykonaną ze skóry w innym kolorze. Poza tą jedną różnicą, nowy model przypominał poprzednika niskim warstwowym obcasem, kształtem i sznurowaniem”.³⁶ Ten rodzaj obuwia był tak popularny wśród młodzieży, że pojawił się na okładce poczytnej gazety *Life* (1936/1937). Dziewczęta porzuciły pończochy na rzecz skarpet i odsłoniętych nóg, a licealne ubrania zamieniły na bardziej nieformalne. „Charakterystyczne w tym stylu ubierania są sweterki z krótkim rękawem i kardigany, najlepiej z moheru lub angory, noszone tył naprzód, aby podkreślić sylwetkę, wraz z bluzką z małym kołnierzykiem typu Piotruś Pan (BB). Choć w amerykańskich szkołach nie noszono mundurków, nastoletnie dziewczyny wynalazły własny – złożony ze spódnicy, szerokiej lub ołówkowej tuż za kolano i sweterka lub dopasanej góry. Noszenie spodni, w tym dżinsów, do szkoły było zabronione”.³⁷ Te, które chciały wyglądać modnie, zakładały pod spódnice halki. Ozdabiano je nutami, pudłami czy elementami nawiązującymi do ulubionego idola. Taki sposób ubierania szybko rozpowszechnił się nie tylko na uniwersytetach, ale także w college’ach. Młodzież i nauczyciele uznali go jako najbardziej odpowiedni strój do szkoły. Do popularyzacji przyczynił się film komediowy *The Bachelor and the Bobby-Soxer* z 1947 r., gdzie główną rolę gra wielka gwiazda *Shirley Temple*. To opowieść o miłości nastolatki do starszego mężczyzny. Film cieszył się uznaniem krytyków, a scenarzysta otrzymał za swoją pracę Oscara. Przemysł kinowy coraz większą uwagę poświęcał grupie docelowej jaką są nastolatki, a wprowadzenie w USA w 1953 r. telewizji kolorowej miało niebagatelny wpływ na propagowanie nowych stylów i kolorów preferowanych przez młodzież.

36 Cox C. 60 najsłynniejszych modeli butów Grupa Wydawnicza Foksal Sp. z o.o. 2012, s.168

37 Marcus B. Moda Wielka księga ubiorów i stylów, Wydawnictwo Arkady, 2014, s. 345

Fot. 44 - 45 | Cheerleadingiem zajmowali się początkowo tylko mężczyźni. w latach 20. XX wieku dołączyły do nich kobiety. Źródło: businessinsider.com, „How cheerleading evolved from one man yelling in Minnesota to 4.5 million leaping cheerleaders”, James Pasley, 31 stycznia 2020

Styl cheerleaderek

Z mieszanki ubrań preferowanych przez władze szkoły powstał strój dla cheerleaderek. Pierwotnie cheerleadingiem jako formą dopingowania grającej drużyny, zajmowali się - od lat 80. XIX w.- mężczyźni. Czterdzieści lat później pojawiły się pierwsze grupy dziewcząt, które z czasem nie tylko kibicowały, ale także wykonywały skomplikowane układy gimnastyczne (fot. 44 - 45). Cheerleading to obecnie niezwykle popularny rodzaj aktywności fizycznej dla kobiet w Stanach Zjednoczonych. Został rozpropagowany w czasie, kiedy kobiety nie mogły uprawiać sportu w college'u, gdyż był on zarezerwowany dla mężczyzn.

Strój cheerleaderek został spopularyzowany w latach 50. Sweterki z literkami, spódnice rozkloszowane za kolano, które z biegiem czasu zostały znacznie skrócone, skarpetki, buty zawiązywane na sznurówki (siodłate) i nieodzowny element każdej cheerleaderki – pompony. Początkowo były wykonane z krepiny, a od połowy lat 60. z odpornego winylu. Istotna jest także interpretacja stroju kibicującej dziewczyny zrzeszonej w grupie, jako nośnika informacji. Dodawał on właścicielce prestiżu, powodował, że w hierarchii szkolnej społeczności była uważana za tą „fajniejszą i ładniejszą”. Stanowił wzór do naśladowania przez dziewczęta nie dopingujące. W wielu opublikowanych pamiętnikach i biografacjach można odnaleźć wzmianki o tym, jak istotna była ta przynależność. Przytoczę fragment z biografii *Amerykański Marzyciel. Mój świat mody i biznesu* autorstwa Tommy'ego Hilfigera i Petera Knoblera. Projektant wspomina czasy szkolne swoje i swojej siostry Kathy, która próbowała swoich sił w szkolnej drużynie cheerleaderek. „Były to czasy, kiedy cheerleaderka stanowiła dla dziewcząt synonim urody. Nie dostała się (przyp. do zespołu), co bardzo wyprowadziło ją z równowagi. Ponieważ jednak była niezłą gimnastyczką, zaproponowano jej rolę maskotki – niebieskiego diabła drużyny Elmira Free Academy”.³⁸

Jak wynika z moich badań i rozmów przeprowadzonych z absolwentkami amerykańskich szkół, pomimo upływu lat nic w tej kwestii się nie zmieniło. Nadal z dumą mówią o tym, że były cheerleaderkami lub skrycie marzyły o tym, aby nimi zostać. Przynależność do grupy, jednolity strój nacechowany pozytywnym przekazem, dawał niejednokrotnie wyimaginowane szerokie perspektywy na przyszłość. Bycie w zespole dopingującym, utożsamiano z popularnością i rozpoznawalnością, która przyczyniała się do tego, że dana osoba oceniała siebie jako ładniejszą i sympatyczniejszą.

38 Hilfiger T., Knobler P. *Amerykański Marzyciel. Mój świat mody i biznesu*. Wydawnictwo Dolnośląskie, Poznań 2016, s.16

JAPONIA

Absolwenci szkół, w których obowiązywał mundurek, bez żalu żegnają się z tą szkolną modą. Zdarzają się jednak przypadki osób, których zamiłowanie do prostej formy, stonowanych kolorów czy zachowawczych długości, towarzyszy im przez całe życie. W historii mody pojawiła się jednak grupa młodzieży, która mundurek wykorzystwała do zmanifestowania przynależności do subkultury.

Pod koniec XIX w. w japońskich szkołach, poprzez reformę oświaty, zaczęto wprowadzać mundurki na wzór europejskich i amerykańskich. „Początkowo mundurki uczniów gimnazjum i liceów zwane *seifuku*, nawiązywały krojem do wojskowych mundurów okresu Meiji, zaś te wzorowano na europejskich mundurach wojskowych. Słynny marynarski strój *sērā fuku*, wprowadziła do szkół dla dziewcząt w 1921 r. Elizabeth Lee, dyrektorka Uniwersytetu Fukuoka Jo Gakuin. Ubiór ten składał się z marynarskiej bluzy z kołnierzem oraz plisowanej spódnicy”.³⁹ W artykule Anny Marii Brewińskiej na temat japońskich mundurków szkolnych można przeczytać, że taki strój był przyozdabiany szarfą wiązaną na różne sposoby. Pod kołnierzykiem była umieszczana tkanina szarfy w kolorach: ciemnoniebieskim, białym, szarym, jasno zielonym i czarnym. Ciekawym dodatkiem były spinki przy kołnierzu oraz mankietach, symbolizujące daną klasę. Ubranie chłopców wzorowane było na mundurze armii pruskiej. W skład wchodziły proste spodnie o ciemnym kolorze, noszone z paskiem oraz marynarka ze stójką, zapinana na guziki z herbem szkoły. Autorka reportażu wspomina także o „tajnym kodzie” czyli oddawaniu dziewczynie drugiego guzika od góry ze swojej marynarki, jako miłosnego wyznania. Za sprawą powieści Daijun Takedy. Kolorystyka to czerń i granat. Dodatek, który nie znalazł wielu zwolenników to czapka. Buty czarne lub brązowe, przeważnie mokasyny, skarpetki – białe, granatowe lub czarne. W pozostałych szkołach mundurkowych ubierano białą koszulę z krawatem, marynarkę lub bluzę z godłem szkoły. Dziewczęta nosiły kraciaste spódnice wzorowane na tych zachodnich, a chłopcy spodnie, zwykle w innym kolorze niż marynarka. Oba warianty ubiorów posiadały wersję zimową i letnią, różniącą się długością oraz grubością materiału. W poszczególnych szkołach występowały różne warianty mundurków, a w tych bardziej liberalnych można było je modyfikować lub zamówić u znanego projektanta. Śmiałą tezę stawia autorka opracowania, że „niektórym Japonkom tak bardzo zależy na wyglądzie, że wybierają szkołę dla rodzaju mundurka”.⁴⁰

W 2018 r. dyrekcja szkoły podstawowej położonej w ekskluzywnej dzielnicy Ginza w stolicy Japonii, wysłała list do rodziców, w którym poinformowała, że będą zmieniać szkolne stroje. Wyjaśniono, że chcą w ten sposób lepiej odzwierciedlić charakter miejsca, w którym znajduje się szkoła. Projekty ma przygotować włoska firma Armani. Pomysł poróżnił nie tylko rodziców, ale także polityków. Sugerowano, że takie kosztowne stylizacje wypaczą pierwotne założenia wprowadzenia mundurków szkolnych, których zadaniem było zniwelowanie różnic klasowych oraz walka z dyskryminacją.

39 Torii Japonia znana i nieznaną nr 15, Toruń 2012, s. 19

40 Torii Japonia znana i nieznaną nr 15, Toruń 2012, s. 20

Fot. 46 - 47 | Okładka czasopisma dla młodzieży „Japanese Schoolgirl Inferno”. Jedna ze stron czasopisma informująca jakie elementy garderoby wchodzi w skład stylu Kogal. Źródło: archiwum własne

Fot. 48 | Dziewczęta ubrane w stylu kogal. Źródło: kogyar.com

Styl Kogal

Kogal to słowo pochodzące od japońskiego *kogyaru*, (*kōkōsei gyaru*), oznaczające „dziewczyny ze szkoły średniej”. Skrót został wymyślony przez ochroniarzy dyskotekowych, aby rozróżnić dorosłych od nieletnich. Styl został rozpowszechniony na przestrzeni lat 50. – 90. Nie tylko ubranie określa fanekę stylu kogal, ale także specyficzny sposób zachowania oraz język. Charakterystyczny slang pełen jest angielskich słów, które po połączeniu ze sobą stanowią nowe słowa, znane tylko tej subkulturze. Choć styl ten wywodzi się ze szkolnych murów, to i dorosłe kobiety go stosowały. Niezależnie od pory roku nosiły: krótkie, kraciaste, plisowane spódnice, jednokolorowe sweterki i białe bluzki. Charakterystyczny element ubioru to białe, grube skarpety zmarszczone i zsunięte poniżej kolana, tzw. *loose socks* (fot. 48). Mogły mieć nawet dwa metry, okalały kostkę za pomocą specjalnego przylepca i opierały na butach (mokasy-nach). Przypominały te – choć w przerysowanej formie – noszone przez dziewczyny w Stanach Zjednoczonych w latach 40. i 50. (Bobby soxer) Dziewczęta farbowały włosy na jasne kolory, stosowały sztuczną opaleniznę i makijaż. Styl kogal i wiążąca się z nim kultura, osiągnął szczyt popularności w 1998 r. Był piętnowany w telewizji, ponieważ szkolne mundurki stanowią fetysz, a nawet sprzedaje się je w specjalnych sklepach – zarówno ten nowe, jak i używane. Politycy sugerowali, że taki sposób stylizacji propaguje prostytucję i zachęca nieletnie dziewczyny, które chcą na tym zarobić, do sprzedaży swoich używanych ubrań.

W Japonii popkulturę wykorzystuje się do tworzenia fantazji, które zaspokajają potrzeby społeczne. Okcydentalizacja europejskich stylizacyjnych wzorców kultury wkroczyła nie tylko w szkolne mury. Jeśli coś zaspokaja potrzebę szczęścia i daje spełnienie – jest dobre. Z perspektywy Europejczyka trudno ocenić co jest dobre, a co przekracza granice dobrego smaku.

Wizerunek mundurka szkolnego odgrywa dużą rolę w kulturze *otaku* (fani japońskiej popkultury) co powoduje, że noszą je postacie *anime*, *mangi* i *dōjinshi*. Ubrania te obrazują nostalgię do minionych czasów oraz przywołują bez troskie lata młodości. To sposób wyrażania swojej osobowości, kreuje wizerunek słodkiej, uległej i niewinnej istoty, która kokietuje, zaprasza i manifestuje swoją seksualność skrywaną pod szkolnym mundurkiem.

Styl Sukeban

Styl ten pojawia się wśród nastoletnich dziewcząt w latach 60. („dziewczyny z gangu”, „przestępcza dziewczyna”, „szefowa”). Istnieje kilka źródeł powstania tego terminu. Jedno wskazuje, że został stworzony przez policję, aby skategoryzować żeńskie gangi uliczne zajmujące się kradzieżami, przemocą, nie stroniącymi od narkotyków. Sposobem ubierania kobiety z gangów demonstrowały, że bycie silną i bycie kobietą nie jest sprzecznością. Wybory stylizacyjne były rzuceniem wyzwania społeczeństwu, w którym kobieta ma do odegrania pewne role, a jej preferencje odnośnie ubioru są mocno ograniczone i zdominowane przez mężczyzn. Drugie źródło to tytuł filmu dla dorosłych *Sukeban Bruce Female Bee's Counterattack*, wyprodukowanego przez firmę ToeiCo.

Fot.49 - 50 | Styl Sukeban i Bosożoku. Przebudowane motory i skutery były częścią stylizacji. Źródło: dazeddigital.com, machetecompany.es, Machete, 20 kwietnia 2017

Fot. 51 - 52 | Styl School Lolita. Źródło: lolitawardrobe.com

Na początku lat 70. *Sukeban* zaczęły tworzyć własną estetykę, modyfikując mundurek szkolny. Rękawy były podwinięte, włosy farbowano, buty szkolne zastępowano trampkami *Converse*, poszerzano i wydłużano spódnice z fałdami, w których można było ukryć broń: noże, brzytwy, łańcuchy. Natomiast bluzki w stylu marynarskim skracano w taki sposób, aby odsłonić brzuch. Po ukończeniu szkoły nadal je noszono, ale dodając im elementy nasuwające skojarzenia z ruchem punkowym: haftowane róże, symbole gangu, agrafki, anarchistyczne postacie personalizujące strój. „Grupy *Sukeban* rywalizowały ze sobą, wymierzały kary we własnych grupach i dzieliły się łupem. Największa grupa *sukeban* miała ponad 20 000 dziewcząt (więcej niż niektóre grupy *Yakuza* w tym czasie), więc dostosowane mundurki oznaczały biznes”.⁴¹ „Kobiety chciały być samodzielnie i stać na czele społeczeństwa. Domagały się szacunku i oderwania od tradycji, w której istniały tylko dla męskiej przyjemności. Zmieniona i zwiększona długość spódnicy *sukeban* może być postrzegana jako protest przeciwko rewolucji seksualnej. Nie chciały być postrzegane przez mężczyzn jako coś, czego pragną”.⁴² (fot. 49). Subkultura ta stała się popularna w japońskich filmach i serialach telewizyjnych oraz mandze. Wywiady z przywódczyniami gangu zostały opisane w książkach. Stanowiła ona także inspirację dla artystów jednak obecnie jej pierwotna funkcja uległa zapomnieniu i zmieniła się (wchłonięta przez filmy i czasopisma dla mężczyzn). Członkinie gangu choć dorosły, nadal się wspierają.

Styl Bōsōzoku

Różne warianty szkolnego mundurka w jaskrawych kolorach i z dodatkiem haftów zostały przejęte przez gangi motocyklowe *Bōsōzoku*, w których kobiety przesiadły się z tylnego siedelka motocykla na swoje własne motory podkreślając wyraziście swoją kobiecość. (fot. 50). Kontynuują tradycje subkultury *Sukeban*, propagując równouprawnienie i sprzeciwiając się panującym normom społecznym. Subkultura ta pojawiła się w latach 50. XX w., a popularność zyskała w latach 80. i 90. W 1982 r. zrzeszała ponad 42 tysiące członków. Sposób ubioru mocno nawiązywał do tego preferowanego przez gangi motocyklowe zza oceanu. Stylizacji podlegały także pojazdy. Niestandardowe motocykle były znakiem rozpoznawczym weteranów powracających z II wojny światowej. Problemy emocjonalne z przystosowaniem się do społeczeństwa starali się rozładować zastrzykiem adrenaliny. Do buszujących po miastach gangów, dołączali młodzi chłopcy wraz ze swoimi wybrankami. Z czasem stylizowane motory zastąpiono rowerami. Wspólne wyprawy niejednokrotnie kończyły się wykroczeniami, co przysporzyło im nieprzychylnych opinii w społeczeństwie.

Styl School Lolita

School Lolita to moda młodzieżowa, która wyodrębniła się z głównego nurtu Lolita Fashion. W latach 80. XX w. Japonii, młode dziewczyny inspirowane stylem epoki wiktoriańskiej oraz rokoka, zapoczątkowały modę na okrywanie ciała (m.in. w kontrze do trendu na noszenie ubrań nazbyt go eksponujących). Pomimo, że określenie Lolita nasuwa nam automatyczne skojarzenia z książką V. Nabokova pod tym tytułem, nie ma z nią nic wspólnego. Miłośnicz-

⁴¹ www.per-spex.com/articles/fashion-history/2019/2/16/sukeban-the-forgotten-story-of-japans-girl-gangs

⁴² www.per-spex.com/articles/fashion-history/2019/2/16/sukeban-the-forgotten-story-of-japans-girl-gangs

Fot. 53 - 54 | Hideaki Kobayashi. Źródło: the-noteb.blogspot.com, koukyouzen.com, KZrevista

Fot. 55 - 56 | Japońskie ambasadorki stylu Kawaii: Aoki Miako (styl Lolita) Kimura Yu (styl Harajuku) i Shizuka Fujioka (styl szkolnego mundurka). Źródło: pl.pinterest.com, sciatik.wordpress.com

ki tego stylu wolą określenia „uroczy/urocza” niż „sexy” a styl ten cechuje skromny wygląd, dbałość o jakość wykonania ubrania czy dobór tkanin. Podstawowy strój składa się z nakrycia głowy, bluzki, spódnicy w kształcie dzwonu wraz z licznymi halkami, bielizny, podkolanówek oraz obuwia (fot. 51 - 52). Nurty tej subkultury znalazły zwolenników w wielu rejonach świata.

Ubranie czy przebranie?

Okres dorastania to czas kształtowania się tożsamości. Dzieci i młodzież starają się wyrazić siebie, eksperymentują. Z noszeniem mundurka wiążą się określone oczekiwania społeczne a szkolne regulaminy narzucają, co do niego, liczne normy i zasady. Młodzieńczy bunt demonstrowany jest na różne sposoby: skracaniem, podwijaniem, farbowaniem włosów czy ich ścinaniem, noszeniem dodatków o wyrazistych kolorach, elementów charakterystycznych dla subkultur czy kolorystycznie dobranych skarpetek. A jaki odbiór w społeczeństwie będzie miał dorosły mężczyzna, który tak się ubiera? Nie jest to bynajmniej strój karnawałowy. *Hideaki Kobayashi* jest inżynierem systemów informatycznych i jednym z najbardziej doświadczonych fotografów w Japonii robiącym od wielu lat zdjęcia fanom *Cosplay* (od słów *costume playing* – hobby, w ramach którego *cosplay*'erzy ubierają się, charakteryzują i wcielają w postać fikcyjną). Pod wpływem bezrefleksyjnej chwili, jak sam twierdzi, postanowił ubrać mundurki szkolnej uczennicy. Marynarska bluza, krótka, plisowana, granatowa spódniczka, czarne podkolanówki, buty na płaskim obcasie, siwa broda i długie włosy to jego znak rozpoznawczy (fot. 53-54). Stanowi atrakcję turystyczną, żywą maskotkę. Mowi, że ubiera się w ten sposób, gdyż marynarskie stroje dobrze na nim leżą i ma na to ochotę. „Jeśli jest coś, co chcesz zrobić, zrób to. To moja wiadomość – bądź sobą”.⁴³ Dzięki temu nietuzinkowemu podejściu do stylizacji jedna z szkół zatrudniła go jako konsultanta, by uczył jak myśleć samodzielnie.

Japonia ma ponad 150 ambasadorów na świecie. W 2009 r. Ministerstwo Spraw Zagranicznych wyznaczyło trzech kolejnych, których zadaniem jest promocja japońskiej kultury młodzieżowej w innych krajach. Ambasadorkami *Kawaii* zostały: Aoki Misako, reprezentująca styl *Lolita* w stroju z falbankami i koronkami; Kimura Yu reprezentująca styl *Harajuku*, nazwany na cześć jednej z dzielnic Tokio (dzielnica odwiedzana jest licznie przez młodych trendsetterów, przeglądających tamtejsze sklepy z używaną odzieżą); dwudziestoletnia Shizuka Fujioka, której strój przypomina licealny mundurki (fot. 55 - 56). Jak donoszą japońskie media, okazał się on hitem podczas pierwszej oficjalnej podróży do Tajlandii. Jakie obowiązki mają młode ambasadorki *Kawaii*? W ich zakres wchodzi promowanie japońskiej kultury i mody, gdyż w mundurki ubierają się także dorosłe kobiety. Shizuka Fujioka jest autorką książki, prezentującej różne sposoby stylizacji mundurków szkolnych w zależności od marki.

POLSKA

Pomimo tego, że polska młodzież ma dostęp do różnych kanałów informacji a tym samym niespotykaną wcześniej możliwość poszerzania horyzontów i poszukiwania trendów, globalizacja spowodowała, że większość ubiera się egalitarnie, zgodnie z kanonem i czasowo istniejącą modą. XXI w. to czas koegzystencji różnych stylów ubierania się i niemal całkowita eliminacja subkultur. Z informacji uzyskanej od mojej grupy fokusowej wynika (młodzież 13 – 19 lat, 40 osób ze szkół powszechnych i prywatnych), że subkultury w ich szkołach pojawiają w bardzo małym stopniu. W artykule Nowe subkultury: już nie metal i włosy na cukier, tylko siłownia, jako drugi dom i fioletowe kalafiora zamieszczonym na Gazeta.pl/ Kobieta z dnia 8 stycznia 2018 r. znajdują się opisy i zdjęcia najbardziej aktualnych grup społecznych. Według autorów należą do nich: Fittersi, Foodie, Bohomatki, Dziewczyny, Instagirls, GenderFluid, Rejwy, Slavs, Brutaliści, Deadboys, Deadgirls. Moi respondenci wspomnieli tylko o dwóch: Fittersi (kult ciała, treningi, dieta sportowe, wygodne ubranie) i Instagirls (bloggerki i mikroinfluencerki dbające o sylwetkę, podróżujące, w kwestii ubioru i makijażu podążające za światowymi trendami). W pozostałych przypadkach młodzież podzielała poglądy, które pojawiły się w komentarzach do wspomnianego artykułu (pisownia została zachowana). Poniższe opinie to interesujący zapis odczuć społeczeństwa odnośnie panującej wśród młodzieży mody:

ladne_sny (oceniono 83 razy, **81 zgadza się z opinią**) subkultury wymyślone przez stylistów na potrzeby sesji ;)

polopot (oceniono 50 razy, **42 zgadza się z opinią**) Widać że to podział zrobiony przez i NA UŻYTEK MARKI ODZIEŻOWEJ Reserved. Sprzedają ubrania w takim stylu i zaklinają rzeczywistość. A grup z grupami dla których nie mają ubrań? Np. Gdzie są (zwała jak zwał) „młodzi patryjoci” czyli cała dzieciarnia w bluzach z logiem Powstania Warszawskiego i podobnymi symbolami? Gdzie są Hiphopowcy? Nie oceniam, stwierdzam tylko że takie grupy istnieją. Ale że firma nie ma dla nich nich ubrań to nie istnieją? Redakcja jak chcieliście zrobić product placement ubrań Reserved, to trzeba było to porostu napisać a nie silić się nad dorabianiem ideologii.

Adashofman1 (oceniono 15 razy, **15 zgadza się z opinią**) Nie nazwał bym tego co tu zaprezentowano subkulturami. To są raczej ludzie uprawiający różne „style” konsumpcji, ale będący całkowicie dopasowani do mainstreamu. Subkulturą są kibole bo mają własny system wartości i własną hierarchię społeczną niezgodną z ogólnie przyjętymi normami, subkulturą byli punkowcy, hipisi, od biedy blockersi itp. Nawet metale nie bardzo byli subkulturą.

Gość (oceniono 13 razy, **13 zgadza się z opinią**) Rzeczywiście trendy z lat 90tych wracają. W moim podwarszawskim miasteczku dość wyraźnie odrodziła się subkultura osiedlowych Dresów i dziesioniarzy. Coś co przeminęło z szelestem ostatnich ortalionów ze zlikwidowanego Jarmarku Europa, znowu zaczyna być widoczne - w drugiej dekadzie XXI wieku na wyremontowanych za Unijne pieniądze ulicach podwarszawskich sypialni. Ciekaw jestem czy znowu będą ściągać lamusom adidasa ze stóp w kanarówach czy ścinać czuchrom włosy

po klatkach schodowych popalając pojare z krótkiego Caro z miękkiej paczki zajumanego mamie z kurtki w przedpokoju...

heliheli (oceniono 19 razy, **13 zgadza się z opinią**) bzdury kreowane przez kawiarnianych rewolucjonistów ze zbawiciela

remo29 (oceniono 8 razy, **8 zgadza się z opinią**) A potem wchodzisz do sklepu i okazuje się, że powinieneś chodzić albo w rurkach, albo w dresie, albo w garniaku, bo już normalnych dzinsów nie ma, tylko jakiś szajs, w którego nie wciśniesz nawet łydki.

Walek7003 (oceniono 4 razy, **4 zgadza się z opinią**) Nawet subkultury są teraz towarem.

kniazwitold (oceniono 4 razy, **4 zgadza się z opinią**) „nie chcą być tak bardzo na serio” - czyli nie są niczym, poza wirtualnym bełkotem w sieci.⁴⁴

Opisy subkultur, wokół których toczyła się – wyżej wymieniona fragmentarycznie – burzliwa dyskusja, pochodzą z artykułu opisującego projekt w ramach którego poszukiwano odpowiedników subkultur XX w. w obecnych czasach. W artykule tym błędnie przypisano GenderFluid do subkultury (tłum. płynna płeć, postrzeganie płci w zależności od indywidualnych potrzeb).⁴⁵

Wbrew pozorom, większa różnorodność w doborze strojów i rozpoznawalne wizualnie subkultury występowały w Polsce wtedy, gdy dostęp do informacji był ograniczony. Samo słowo określające najnowszy styl ubierania się w 2019 r., alternatywka (młodzieżowe słowo roku plebiscytu PWN), świadczy o nie przypisywaniu ubraniu znaczenia, nadawania mu kodu wizualnego identyfikującego grupy młodzieżowe lat 70., gdy w opozycji do kultury oficjalnej, obok komercyjnego nurtu, powstawała kultura alternatywna i subkultury. Z mojej analizy materiałów internetowych wynika, że jest to młoda osoba płci żeńskiej, ubierająca się w popularnych sieciówkach, preferująca styl nawiązujący do lat 90.: bluzy z kapturem, oversize’owe kurtki, szerokie spodnie, łańcuchy. Przedstawicielka stylu „nie należy do żadnej subkultury, jest pod prąd”.⁴⁶ Internetowy słownik PWN wskazuje kilka definicji słowa alternatywka:

- *Definicja 1:* dziewczyna o alternatywnych upodobaniach i zachowaniach.
- *Definicja 2:* dziewczyna nie utożsamiająca się z popularnymi trendami odnośnie ubioru, makijażu, gustu muzycznego.
- *Definicja 3:* dziewczyna, która ubiera się w specyficzny sposób, zazwyczaj ma kolczyk w nosie, kolorowe włosy, ciemne ubrania oraz słucha emo-rapu.⁴⁷

44 <https://kobieta.gazeta.pl/kobieta/56,107881,22718227,nowe-subkultury-juz-nie-metal-i-wlosy-na-cukier-tylko-silownia.html>

45 www.f5.pl/fashion/nowe-subkultury-opis 7 grudnia 2017 r.

46 Dzień dobry TVN www.youtube.com/watch?v=objAVu4o_sY

47 www.sjp.pwn.pl/mlodziezowe-slowo-roku/haslo/alternatywka;6831639.html

Fot. 57 | Foodies. Źródło: F5.pl, „Projekt Nowe subkultury”,
Zuza Krajewska, 7 grudnia 2017

Fot. 58 | Fittersi. Źródło: F5.pl, „Projekt Nowe subkultury”, Zuza Krajewska, 7 grudnia 2017

Alternatywę uosabia amerykańska gwiazda muzyczna – Billie Eilish (fot. 59 i 60). Artystka urodzona w 2001 r., w roku 2020 otrzymała pięć nagród muzycznych Grammy za swoją twórczość w kategoriach: nagranie roku, album roku, piosenka roku, najlepszy nowy artysta, najlepszy album popowy.

Na korytarzach szkolnych w Polsce próżno szukać subkultur oraz wyrazistych stylów, jak w Stanach Zjednoczonych Ameryki czy Japonii, wpływających na sposób postrzegania i kształtujących tożsamość wizualną młodzieży. W wyżej omówionych trendach pojawiają się elementy nawiązujące krojem, konstrukcją czy detalami do szkolnych mundurków. Wynika to z przeprowadzonych rozmów z uczennicami liceów i techników. Ubierają np. spódnicę plisowaną w kratę, podkolanówki, marynarkę z emblematem szkoły (znalezioną w sklepie z odzieżą używaną). Tego rodzaju wyborów stylizacyjnych dokonują spontanicznie.

Fot. 59 | Billie Eilish Źródło: muzyka.neria.pl, „Afera wokół nowych zdjęć Billie Eilish. fani biorą gwiazdę w obronę”, East News Pacific Press, 8 maja 2021

Fot. 60 | Billie Eilish na rozdaniu Oscarów 2020. Źródło: polskathetimes.pl, Anthony Behar/Sipa USA/East News

Fot. 61 - 64 | Pokaz domu mody Balenciaga, jesień 2007/2008,
Ready-to-wear. Źródło: Marcio Madeira

ROZDZIAŁ III

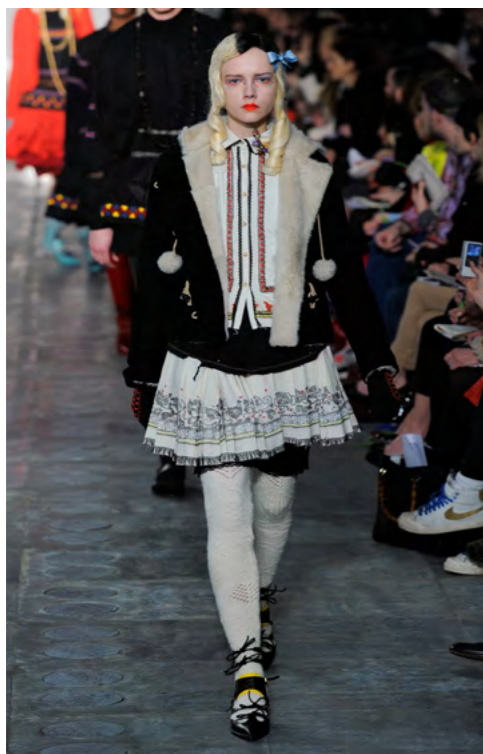
MUNDUREK – INSPIRACJE – MODA

Dorastanie jest jednym z okresów rozwoju w życiu człowieka, w którym zmiany biologiczne i psychiczne są na tyle gwałtowne, że mogą zagrażać rozwojowi na innych płaszczyznach.⁴⁸ Nauczyciele, jako grupa zawodowa, a uczniowie, jako wiekowa, mierzą się z rozlicznymi oczekiwaniami i często poddawani są społecznej ocenie. Choć uczniowie to bardzo liczna zbiorowość, przez wiele lat mająca zapotrzebowanie na stroje do szkoły, ubrania takie nie są popularnym tematem kolekcji wielkich projektantów. Za natchnieniem wywołanym plisowaną spódnicą, czy klasyczną marynarką podążają nieliczni, co było dużym zaskoczeniem, kiedy poszukiwałam materiałów do pracy. Po dokonaniu przeglądu znanych projektantów i firm w tym obszarze tematycznym, przedstawię tu wybrane kolekcje inspirowane szkołą. W kolekcjach tych popularne są odniesienia do stylów *college*, *preppy* i młodzieżowych lig sportowych, aby wkraść się w łaski miłośników futbolu amerykańskiego, piłki nożnej, polo, czy bejsbolu. Inspiracją były również szkolne grupy cheerleaderek, mażorettek i orkiestry dęte. Subtelne akcenty to przeskalowane rękawy, poszerzone ramiona, czy wielkie kokardy we włosach. W odpowiedzi na zapotrzebowanie grupy pojawiają się też buty na obcasach i schludne garnitury. Z jednej strony, młodzież chce być postrzegana jak dorośli, a po osiągnięciu wymarzonych lat niejednokrotnie wraca im sentyment do ubiorów z czasów nastoletnich. Wybrane przeze mnie kolekcje pokażą, jak wielu inspiracji dostarcza szkoła, jak wdzięcznym tematem do analizy jest ubiór młodzieży i jak niewiele zmieniło się w modzie w Stanach Zjednoczonych od końca lat 40. do dziś. Nieciekawie wizualnie polskie mundurki szkolne nie cieszyły się na tyle uwagą rodzimych projektantów, by stworzyć na ich bazie pełną kolekcję. Próżno też szukać projektów awangardowych.

Projektanci i wielkie domy mody, jak: Salvatore Ferragamo, Marc by Marc, Thom Browne, Iceberg, Sonia Rykiel, Junya Watanabe, Jil Sander, Adam+Eve i Phillip Lim. W kolekcji ostatniego ze wskazanych projektantów na sezon wiosna-lato 2008 zaprezentowane zostały zestawy marynarek połączonych z kolorowymi kamizelkami, krawatami w paski i krótkimi spodenkami. Królowały szarości, popiele i granaty z akcentami pomarańczowego i zielonego. W przypadku tej kolekcji inspiracje szkołą są bardzo czytelne. Subtelniejsze odniesienia można znaleźć w pokazie domu mody *Balenciaga*, zaprezentowanym rok wcześniej (fot. 61 - 64). W wieloetnicznej mieszance inspirowanej tkaninami afrykańskimi, kimonem, ikatem, haftami z Europy Wschodniej, wzorami peruwiańskimi, mongolskimi i balijskimi, dostrzegalne są elementy nawiązujące do ubrań uczniów i studentów: szaliki z *college*'u, marynarki obszyte lamówką, czy swetry ze wzorem *argyle*.⁴⁹

48 Muszyński W., Nowy Wspaniały Świat? Moda konsumpcja i rozrywka jako nowe style życia, Toruń 2009, s. 109.

49 Argyle pattern (wzór romby, zwany także węzem tartanowym). Jego początki sięgają XVII w. Wywodzi się ze wzorów tartanów klanu Campbell z zachodniej Szkocji. Pojawiał się na kiltach i pledach oraz skarpetach noszonych przez szkockich górali. Tuż po I wojnie światowej stał się popu larny w Wielkiej Brytanii a następnie Stanach Zjednoczonych za sprawą Edwarda VIII

Fot. 65 - 66 | Duński duet Ed Meadham i Ben Kirchhoff w kolekcji jesień zima 2011/2012.
Dania Meadham Kirchhoff. Źródło: .vogue.co.uk, 22 lutego 2011, gorunway.com

Fot. 67 - 68 | Kolekcja Johnny'ego Coca dla brytyjskiej marki Mulberry, wiosna-lato 2017.
Źródło: Foto: vogue.com, Kim Weston Arnold /Indigital.tv.

Meadham Kirchhoff

Kreatywny duński duet Ed Meadham i Ben Kirchhoff tworzą wytwórnię *Meadham Kirchhoff*. W kolekcji jesień-zima 2011/2012 zaprezentowali sylwetki inspirowane etnicznymi haftami, ale także szkołą: wielowarstwowe koronki, luźne nogawki spodni odsłaniające kostkę, białą bawełnę zestawioną z czarnymi dzwonami. W kolekcji występują kolory kontrastujące ze sobą: czerwony, niebieski, czarny, biały. Na wybiegu modelki zaprezentowały się w grubych wełnianych skarpetach i płaskich wiązanych butach. Stylizację uzupełniały kapelusze typu *fedora*⁵⁰ oraz małe *fascynatory*⁵¹ z kokardą (fot. 65 - 66). Poszczególne części garderoby są zestawieniem lekkich koronek z aksamitem, jednak dają wrażenie świeżej i delikatnej. Inspirację mundurkiem szkolnym można dostrzec w kroju spódnic i białych bluzkach.

Mulberry

Kolejna kolekcja, w której znalazły się sylwetki inspirowane mundurkiem szkolnym została zaprojektowana dla brytyjskiej marki *Mulberry* na wiosnę-lato 2017 przez dyrektora kreatywnego, *Johnny'ego Coca*. Miłość do stylu i kultury angielskiej zaprezentował za pomocą pasków i nowoczesnych cięć. Blezery połączono z długimi spódniczkami z falbanami. Lekkie materiały zestawiono z ciężkimi dodatkami, skórzanymi torbami i wyrazistymi broszami przypiętymi na piersi, w miejscu, gdzie na mundurkach szkolnych w prywatnych szkołach wyszywane są emblematy (fot. 67 - 68). Użyte kolory: granatowy, niebieski i fioletowy. Estetyka kolekcji jest mocno osadzona w tradycji brytyjskich uniformów.

50 Fedora – kapelusz męski

51 Fascynator – stroik na głowę damski

Fot. 69 - 70 | Kolekcja młodzieżowa Tommy Hilfiger, jesień 2013/2014.

Źródło: fashiongonerouge.com, 22 czerwca 2013, Craig McDean

Tommy Hilfiger

Choć sam nie skończył liceum, często odwołuje się do czasów szkolnych w swoich projektach. Inspiruje się stylem ubrań uczniów, nie tylko ze szkół prywatnych, ale także publicznych, gdzie moda staje się kreatywnym podejściem do stylizacji. W jego biografii *Amerykański Marzyciel. Mój świat mody i biznesu* napisanej wspólnie z Peterem Knoblerem, projektant wspomina o inspiracjach oraz rocznym cyklu projektowania: „W lipcu oferowaliśmy odzież jesienną. Jesień zawsze była moją ulubioną porą roku, bo wraz z ochłodzeniem do łask wracają wełny, tweedy, sztruksy – cięższe, bogatsze tkaniny. Zaczynałem na przykład od kolekcji „uniwersyteckiej”, bardzo w stylu Ivy League. Nasycony granat, bordo, złote wykończenia, śmietankowa biel i ciemna leśna zieleń. Wprowadziliśmy herbowe desenie i emblematy, pasy w wyrazistych, orderowych barwach, szkocką kratę. Budrysówki, kurtki wzorowane na bluzach sportowych i gustowną odzież sportową w stylu uniwersyteckim. Zawsze z poczuciem humoru. Puszczaliśmy do klienta oko”.⁵² Realizacje miały niejednokrotnie zaskakujące dla klienta detale, np. budrysówka miała podszewkę drukowaną w herby szkoły, kolorową kratę lub pasy. Różniła się od klasycznych wyrazistymi kolorami, np. czerwonym, zielonym, musztardowym. W tych kolekcjach obowiązkowym elementem były koszulki polo, golfy, wełniane i bawełniane swetry, chinosy, dzinsy, zwykłe spodnie i marynarki, które stanowiły bazę. Każdy uczeń chciał wyglądać świeżo i modnie po zakończeniu wakacji. Rodzicom zależało na trwałości tkanin i ponadczasowych krojach. Taki dobór asortymentu zapewniał świetną sprzedaż w amerykańskich sklepach już od sierpnia. Na rozpoznawalność marki oraz utrzymanie charakterystycznego stylu – inspirowanego miłością do Ameryki i wszystkiego, co amerykańskie (przyp. projektant pochodził z katolickiej, irlandzkiej rodziny) – wpłynęło zapewne zasponsorowanie w 1999 r. trasy koncertowej nikomu wówczas nieznanego piosenkarki z Luizjany – *Britney Spears*. Jej utwór, *Baby One More Time*, stał się hitem. Piosenkarka została zatrudniona do reklamowania serii *Tommy Jeans „All Stars”*, pojawiła się nawet z projektantem na okładce *USA Today*.

Pomysł Tommy’ego Hilfigera aby zatrudnić gwiazdę muzyki pop i dzieci znanych muzyków w roli modeli, był nowatorski. Do promocji kolekcji jesień-zima 2013/2014 projektant zatrudnił swoją rodzinę oraz kilku najbardziej znanych blogerów mody. Dzięki temu, informacje o planowanej prezentacji ukazały się zdecydowanie wcześniej niż wrześniowa premiera, zyskując poklask wśród znawców mody. Kierownikiem artystycznym projektu został *Karl Temler*, a fotografie wykonał *Craig McDeana*. Paleta barw kolekcji to ciepłe, stonowane odcienie brązów, szarości, czerwieni i granatów, z elementami jasnych beżów i czerni. Istotne dla całościowego odbioru wizualnego są pasiaste szaliki, kurtki bomberki z charakterystycznym emblematem. W prezentowanych sylwetkach możemy znaleźć propozycje eleganckich garniturów, ale też ciepłych swetrów, pikowanych kamizelek, czy spodni w intensywnych odcieniach żółci i pomarańczowego, nawiązujących do barw jesieni. Wełny, tweedy oraz grube, mięsiste dzianiny, doskonale wpasowują się w proste formy (fot. 69-70).

52 Hilfiger T., Knobler P., *Amerykański Marzyciel Mój świat mody i biznesu*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Poznań 2016, s. 191

Fot. 71 - 73 | Fey. Kolekcja zimowa 2013/ 2014.

Źródło: izabelgoulartdotco.wordpress.com, 31 lipca 2013 Emma Windsor, fot, Giampaolo Sgura

Fey

Włoska marka w kolekcji zimowej 2013/2014 przedstawiła nową odsłonę standardowych szkolnych ubrań. W sesji zdjęciowej promującej kolekcję (stylizowanej przez Annę Della Russo – konsultantkę kreatywną japońskiego Vogue'a), pojawia się motyw szkockiej kraty, parki, puchowe kurtki i mini spódniczki. Żywiłowa kolorystyka nasuwa skojarzenia ze szczęśliwymi chwilami spędzonymi w murach szkoły. Ważne są detale. Uwagę zwracają bordowe tasiemkowe obszycia szarych marynarek, czy zestawienia ciepłych, pasiastych golfów z krótkimi plisowanymi spódnicami, inspirowanymi szkockim *tartanem* (fot. 71 - 73)⁵³.

53 Tartan klanowy - tkanina wykonana najczęściej z wełny owczej, o krzaciastym wzorze. Tworzą go krzyżujące się różnej szerokości i barwy pasy, przebiegające w takim samym porządku zarówno wzdłuż osnowy, jak i wątku.

Fot. 74 - 75 | Linia odzieżowa dla młodzieży Miu Miu pre-fall 2018. Źródło: designscene.com, 23 maja 2018, fot. Carin Backoff

Fot. 76 - 77 | Linia odzieżowa dla młodzieży Miu Miu pre-fall 2017. Źródło: vogue.com

Miu Miu

Linia odzieżowa włoskiego domu mody *Prada* istniejąca od 1993 r. Swoją nazwę zawdzięcza piśszcotliwemu przezwisku, które krewni nadali jej założycielce – *Miucci Pradzie*. Produkty tej linii są kierowane do młodego klienta. W 2018 r. zaprezentowano kolekcję, w której dominują czarne, duże kokardy we włosach, kraciaste spódnice inspirowane tartanem, moherowe sweterki w romby, nasuwające skojarzenia z obrazkami prezentującymi modę lat 80 (fot. 74). Inspiracją do kolekcji ubrań był serial science-fiction z pogranicza horroru *Stranger Things* (2016)⁵⁴. Styliści ocenili kolekcję Miu Miu jako doskonałą propozycję dla nastoletnich gwiazd. Kolekcja zaprezentowana rok wcześniej zdecydowanie różni się od powyższej innymi upodobaniami grupy docelowej. Zestawy składały się z: wełnianych spódnic w kratkę typu A z aplikacjami, kurtek *uniwerek*⁵⁵, niebieskich dżinsów z wysokim stanem, lub brązowych sztruksowych spodni roboczych z podwiniętymi nogawkami, aby pokazać grube skarpetki z butami golfowymi lub spiczastymi butami na niskim obcasie, w typie *Mary Jane*. Klasyczne buty tego typu najczęściej zrobione są z licowej lub lakierowanej skóry, posiadają jeden cienki pasek zapinany na sprzączkę lub guzik, szeroki i zaokrąglony nosek i płaski obcas. Zazwyczaj noszone są przez dziewczynki wraz z podkolanówkami lub skarpetkami, do sukienki czy spódnicy. Natomiast w przypadku małych chłopców (jest to mniej spotykane), zakłada się je do krótkich spodenek. W stylizacjach inspirowanych stylem *college*, *Ligii Bluszczowej* i *bobby soxer* uwzględniono także buty siodłate (fot. 76). Modelki mają na głowach czapki bejsbolówki, kojarzące się ze szkołą (tutaj uszyte ze skóry i nabite ćwiekami) i futrzane czapki. Oglądając wszystkie propozycje z kolekcji odnosi się wrażenie, że jest ona idealna do wykorzystania na planie filmowym opowiadającym o beztróskim życiu nastolatek kilkadziesiąt lat temu.

54 *Stranger Things* (2016) trzysezonowy serial platformy Netflix (producenci Matt i Ross Duffer). Główni bohaterowie to paczka przyjaciół – nastoletnich chłopców. Jeden z nich znika w dziwnych okolicznościach, a w niedługim czasie po tym do grupy dołącza dziewczyna o nadprzyrodzonych zdolnościach, która ucieka tajnego ośrodka badawczego – Nastka (Eleven). Poszukiwanie przyjaciela i walka z siłami ciemności są kanwą serialu. Fabuła osadzona jest w latach 80. Serial otrzymał nominację do nagrody Emmy za najlepszą scenografię w fabularnym programie kostiumowym, za najlepsze fryzury w serialu kręconym jedną kamerą oraz za najlepszą charakteryzację w serialu kręconym jedną kamerą. Łącznie produkcja otrzymała dwadzieścia jeden różnych nagród i 89 nominacji. Stylizacje dla Jedenastki zaprojektowała polska – kostiumografka Małgosia Turzyńska.

55 Kurtka uniwerek, inaczej bejsbolówka. Krótkie okrycie wierzchnie wzorowane na bluzach amerykańskich klubów sportowych.

Fot. 78 - 81 | Kolekcja POLO 2018, Ralph Lauren. Źródło: vogue.com, foto. Yannis Vlamos / Indigital.tv

Ralph Lauren

Męska kolekcja zatytułowana *Polo* (fot. 78 - 81), zaprezentowana przez *Ralph Laurena* w 2018 r. również zasługuje na uwagę. Analizując pojedyncze sylwetki widzimy mieszankę stylów, mających uwieść młodego człowieka. Odbiorcą jest młody mężczyzna u progu dorosłości. Pomimo tego, że tytuł kolekcji sugeruje inspirację grą w polo, można w niej znaleźć wiele odniesień do innych sportów. Przytłumione kolory i proste formy trafią do gustu młodym klientom z pokolenia millenialsów, dla których nie ma modowych granic. Kolekcja Polo, w 2019 r. połączyła siły z brytyjską firmą *Skate Brand Palace*, a z tego mariażu powstał niezwykle pokaz. Dobrze określa go jeden z komentarzy wielbicieli tego stylu: „To jedyna marka, którą możesz nosić na spotkaniu zarządu, pogrzebie i pójść na piłkę nożną. I to wszystko tego samego dnia” (fot. 82 - 83).

Fot. 82 - 83 | Ralph Lauren. Źródło: vogue.com, Steff Yotka, 22 października 2018. Polo Ralph Lauren Teams With British Skate Brand Palace, fot. Yannis Vlamos / Indigital.tv

Fot. 84 - 87 | Kolekcja z 2018 roku, Michael Kors. Źródło: fashiongonerouge, 14 lutego 2018, Yannis Vlamos/ Indigital.tv

Michael Kors

List miłosny do indywidualnego stylu – tak *Michael Kors* nazwał swoją kolekcję z 2018 r. (fot. 84-87) Jak wielu artystów, w tym sezonie pokazał publiczności: kraty, trencze oraz jedwabne sukienki. Kolorystyka pokazu to: nasycony żółty, czerwony, czarny, szary i kamel (kolor wielbłądziej wełny). Łącząc kilka niezwiązanych ze sobą obrazów: fotografię z wybiegu Kors'a, wizerunek głównej bohaterki z filmu *Słodkie zmartwienia* (1995 r.) i teledysk Iggy Azalei *Fancy*, odnajdziemy inspiracje do projektu kostiumu scenicznego tej wokalistki (fot. 89).

Fot. 88 | Zdjęcie z koncertu Iggy Azalei i Charli XCX. Źródło: vevo.com

Fot. 89 | Kadr z teledysku Iggy Azalei „Fancy”. Źródło: billboard.com, Jason Lipshutz, 3 kwietnia 2014

Versace

Włoski dom mody *Versace* (założony w 1978 r.) zaprezentował kolekcję *Ready to wear* podczas Milan Fashion Week na jesień-zimę 2018/2019. I w tym pokazie można dostrzec odniesienia do szkolnych mundurków. Spodnie w kratę, podkolanówki, szaliki, berety, *oversize*'owe swetry to elementy garderoby, nasuwające nam skojarzenia z bohaterkami amerykańskich filmów i seriali o licealistach. Część ubrań jest zdekonstruowana, a część przeskalowana – duże szaliki, ażurowe swetry. Niektóre modelki mają na stopach kolorowe sneakersy (buty sportowe) nawiązujące do kolorystyki kolekcji: zielone, niebieskie, czerwone, żółte, czarne. Ciekawym

Fot. 90 - 94 | Versace, jesień 2018, Ready-to-wear. Źródło: vogue.com, fot. Yannis Vlamos / Indigital.tv

zabiegiem wizualnym jest umieszczenie na swetrach okrągłej broszki/naszywki na górnej kieszeni marynarki (fot. 90). Pod względem sylwetki wyewoluowały drapowane spódniczki w kształcie tulipanów, zapinane w pasie szerokimi skórzanymi paskami z logo. Obszerne ramiona dodają masywności sylwetkom. Uwagę zwracają także koszulki w stylu klubowym. Kolekcja nawiązuje do lat 80. i 90., kiedy na wybiegach królowały top-modelki: *Cindy Crawford*, *Linda Evangelista* czy *Naomi Campbell*.

Propozycje na 2021 r. inspirowane modą z szkolnego korytarza pojawiły się w czasopiśmie modowych. Dzianinowe kamizelki, plisowane spódnice, kardigany oversize, czy mokasyny zaprezentowały domy mody Dior i Chloé. Sytuacja społeczno-zdrowotna w 2020 r. zmusiła większość państw europejskich do zamknięcia szkół ze względu na szerzącą się pandemię Covid-19. Łatwo zauważyć, że pod modowymi stylizacjami inspirowanymi szkolnym stylem kryje się tęsknota za powrotem do normalnego życia.

Czy młodzież śledzi pokazy mody? Jak wynika z moich badań i przeprowadzonych rozmów, w przeciętnej szkole pokazy śledzi kilkoro uczniów. Pozostali mają świadomość, że pokazy się odbywają, ale nie sprawdzają na bieżąco propozycji wielkich domów mody. Robią to sporadycznie, jeśli ich coś zacieka lub jeśli jakieś ubranie jest modne. Przeciwnie do lat wcześniejszych, teraz domy mody bacznie obserwują trendy panujące wśród młodzieży, a następnie lansują pewien sposób ubierania się i kolorystykę. „W przeciwieństwie do opery, pokazy mody nie trwają dłużej niż dwadzieścia minut i nie mają drugiego aktu. Zwięzłość formy sprawia, że są wydarzeniem kulturalnym idealnie pasującym do ograniczonej zdolności koncentracji pokolenia postgutembergowskiego”⁵⁶ Zmiany nastąpiły dzięki kilku czynnikom. Wzrost stopy życiowej rodzin i możliwości zarabiania własnych pieniędzy przez młodzież to pierwsze z nich. Dostęp do internetu, znajomość języka angielskiego i częste podróże umożliwiające kupowanie ubrań poza granicami kraju – to kolejne. Świadomość marek modowych u młodej grupy odbiorców wciąż się zwiększa. Wpływ na to miała kooperacja wielkich projektantów ze sklepami sieciowymi przy produkcji limitowanych serii ubrań. Przykładem jest kolekcja, która pojawiła się w wybranych sklepach marki H&M w 2004 r. zaprojektowana przez Karla Lagerfelda. Następne kolekcje zaprojektowali: Stella McCartney, Sonia Rykiel, Kenzo, Viktor & Rolf, Alexander Wang, Balmain, Isabel Marant i Jeremy Scott. Dzięki tej współpracy wzrosło zainteresowanie wśród młodych ludzi noszeniem ubrań z pokazu, a nie tylko oznakowanych logo firmy produkującej odzież sportową. Wielcy projektanci współpracują z tymi młodymi i jeszcze nieznanymi. Najczęściej właśnie oni czują rynek i styl młodzieżowy. Obserwują też trendy na wybiegach modowych. Jeśli na pokazie pojawiło się ubranie inspirowane mundurkiem lub stylem szkolnym, istnieje wielkie prawdopodobieństwo, że właśnie takie elementy garderoby młodzież znajdzie na półkach sklepowych. Aby mieć pewność, że ze sklepów odzież trafi do szaf młodzieży przemysł mody łączy się z przemysłem rozrywkowym ubierając młodzieżowe idolki muzyczne w trasy koncertowe, wykorzystując elementy kolekcji jako kostiumy w serialu lub filmie dla młodzieży, czy przekazując swoje projekty do testów blogerom i influencerom.

56 Sudjic S., *Język rzeczy*, Wydawnictwo Karakter, 2013, s.149

Fot. 95 | Lalki ubrane w szkolne mundurki.

Źródło: instagram.com, barbiebestfriends

ROZDZIAŁ IV

WIZERUNEK UCZNIĄ W KULTURZE I POPKULTURZE

„Środowisko kulturowe i społeczne jest czynnikiem kształtującym naszą tożsamość, ale centralne znaczenie ma jednostkowe działanie i dokonywanie wyborów”⁵⁷. To twierdzenie z publikacji *Socjologia*, Anthony’ego Giddensa. Ten wybitny naukowiec i wykładowca uważa, że od wczesnych lat dziecięcych mierzymy się z podejmowaniem decyzji odnośnie tego, co mamy na sobie. Jedni dają kreować swój wizerunek innym, ale są też tacy, którzy stanowczo demonstrują, że chcą mieć na niego wpływ. Najpierw płaczem i krzykiem, w późniejszych latach pokazywaniem, co chcą założyć spośród rzeczy kupionych przez rodziców, opiekunów, a następnie podejmując samodzielne próby doboru ubrań przez zakup, czy pożyczanie od innych. W gronie, od których pożyczamy ubrania możemy znaleźć dorosłych, jak i rówieśników. Niezależnie od płci. Choć zdecydowanie częściej to dziewczęta wypożyczają rzeczy z szaf swoich ojców, braci czy chłopaków, niż odwrotnie. Kształtując swój gust i kreując wizerunek jesteśmy podatni na to, co nas otacza. Wzorce utrwalone w dzieciństwie i młodości wykorzystujemy w późniejszych latach, niekiedy nieświadomie.

Przeprowadzając analizę wizerunku ucznia w kulturze i popkulturze dokonałam subiektywnego wyboru filmów, seriali i teledysków, prezentujących sposób ubierania się uczniów ze szkół elitarnych – gdzie chodzi się w mundurkach – ale też szkół powszechnych. Korzystałam z głównych nośników treści wizualnych, jakimi jest telewizja i internet. Uniformy szkolne pojawiają się przede wszystkim w zachodnich ekranizacjach. W mundurek, będący kostiumem scenicznym ubierają się także wokalistki nagrywając teledyski. To z nich młodzież czerpie inspiracje, poznaje kody kulturowe innych społeczności, pod wpływem przekazu dokonuje wyborów na zakupach. Filmy i wideoklipy to wizualne zapisy panujących trendów i doskonałe reklamy, podnoszące sprzedaż poszczególnych elementów garderoby. Dobrym przykładem są buty sportowe *Adidas Superstar*. Na cześć swojej ulubionej marki butów członkowie hiphopowego zespołu *Run DMC*, nagrali piosenkę *My Adidas*⁵⁸. Od lat 2000 w Polsce wszystkie buty sportowe były określane, jako adidasy.

Rozdział zamykają opisy czterech spektakli: *Umarła klasa* Tadeusza Kantora, *Bestia* Przemysław Jaszczaka, *Chór sierot* Jerzego Zonia i *Wyzwolenie* Radosława Rychcika. Inspiracją kostiumografów stał się mundurek szkolny, przybierając różne formy wizualne – od zgrzebnych chałatów, po kostiumy czytelne dla społeczności niemal każdej kultury. Ubranie podkreśla osobowość bohaterów i jest niewerbalnym przekazem idei i wartości. Jak ubiór kreuje bohaterów jednego ze spektakli wyjaśniam w wywiadzie zamieszczonym na końcu rozdziału przeprowadzonym z Anną Adamiak – kostiumografką.

57 Giddens A., *Socjologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006, s. 51

58 Cox C. 60 najstojniejszych modeli butów, Grupa Wydawnicza Foksal sp. z o.o. 2012, s. 185

Fot. 96 i 98 | Lalki Barbie w strojach sportowych i szkolnym mundurku. Źródło: pl.pinterest.pl, 2021

Fot. 97 | Lalka Adria, producent Our Generation. Źródło: ogdolls.pl

Fot. 97 | Figurki Lego w mundurkach szkolnych. Źródło: cybergifts.com.sg, 2021

ZABAWKI

„W odkrywaniu uroków i piękna otaczającego świata towarzyszą dziecku nie tylko rodzice, ale i przedmioty. Takimi przedmiotami są zabawki. Psychologowie uważają zabawkę za źródło zaspokajania podstawowych potrzeb psychicznych dziecka.”⁵⁹ Z wizerunkiem ucznia możemy zetknąć się już we wczesnym etapie swojego życia. Pomimo że dziewczynki sporadycznie bawią się lalkami ubranymi w mundurek szkolny, jak wynika z moich badań, to takie lalki znajdują się w ofercie np. marki *Our generation*. Na stronie sklepu internetowego możemy znaleźć taki jej opis: „Lalka Adria (...) to pilna uczennica (fot. 97). Jej ulubiony przedmiot to muzyka, popołudniami Adria gra w szkolnym zespole. Adria ma długie kasztanowe włosy i brązowe oczy. Lalka jest ubrana w mundurek szkolny, na który składa się granatowa spódniczka i koszula z kamizelką. Na nogach Adria ma sportowe, czarne tenisówki. Nasza dzielna uczennica ma też granatowe okulary oraz torebkę”.⁶⁰ Kolejną lalką tej marki jest lalka Emmeline. Oto krótka charakterystyka. „To pilna uczennica. Ciekawa świata, jej ulubiony przedmiot to geografia. Po szkole chętnie spędza czas z przyjaciółmi. Lalka jest ubrana w mundurek szkolny, na który składa się biała koszula, granatowy sweter oraz spódniczka w kratkę. Na nogach ma białe podkolanówki i czarne baletki. Emmeline ma bujną blond fryzurę i piękne zielone oczy. We włosach ma szarą opaskę”.⁶¹ Bardzo interesującym przedstawieniem uczennicy jest lalka *Barbie-Blair*, która została zainspirowana główną bohaterką z filmu *Barbie: Akademia Księżniczek*. Film pojawił się na DVD jesienią 2011 r. Blair ubrana jest w szkolny mundurek w kolorze różowym. Ciekawym dodatkiem jest oczywiście korona i różowy laptop. Jej przyjaciółka Hadley została ubrana w taki sam mundurek w kolorze niebieskim, a dodatki stanowią niebieska korona i piłka nożna. W sklepach możemy znaleźć także lalki Barbie w ubraniach sportowych, czy drużyny cheerleaderek (fot. 96 i 98). W sklepach z zabawkami znajdziemy gotowe zestawy ubrań dla lalek, w które wchodzi poszczególne części garderoby i akcesoria tj.: sukienka w kratę, skarpetki, torebka, buty, okulary, ołówek, kalkulator. Analizując poszczególne części i kolory garderoby, możemy dojść do wniosku, że dziecko od najmłodszych lat wkracza w świat kiczu, krzykliwych barw i mocno zredukowanych strojów skupiających się na seksualności, a nie na estetyce. Alternatywą dla zestawów szkolnych lalki Barbie są figurki odziane w mundurek szkolny, w zestawach klocków *LEGO* (fot. 97) i *Playmobil*. Figurki są ubrane adekwatnie do miejsca, a zestawy klocków pozwalają na zbudowanie szkoły z pełnym asortymentem.

GRY KOMPUTEROWE

Gry komputerowe to osobna kategoria edukacyjna i rozrywka dla dzieci i młodzieży w czasie wolnym. Temat ucznia i ubrania pojawia się m.in. w grach: *Persona 5*, *Bully* (znana także pod nazwą *Canis Canem Edit*), *Sims 4*. W grze *Bully* główny bohater to uczeń (gra została wyprodukowana przez Rockstar Games), akcja rozgrywa się w szkole z internatem w Nowej Anglii i okolicy, zaś jej głównym bohaterem jest 15-letni chłopak. Choć cała akcja toczy się wokół

59 Siemek D. Przedszkolak Będzie uczniem, Nasza Księgarnia, 1975, s. 24

60 www.zabawkibilbo.pl/lalka-brunetka-adria-our-generation#

61 www.zabawkibilbo.pl/lalka-blondynka-emmeline-our-generation

Fot. 98 | Reklama sieci sklepów „Euro RTV AGD”. Źródło: wirtualnemedi.pl, 2016

Fot. 99 | Reklama wykorzystująca motyw szkolny sieci sklepów “Małpka” Nowy Sącz. Źródło: gazetakrakowska.pl, 2015

walki z innymi bohaterami – młodocianymi przestępcami – w grze należy nosić mundurek. Zwraca na to uwagę nowemu adeptowi jeden z kolegów, mówiąc: *Powinieneś zmienić ubranie, jeśli nie chcesz kłopotów.* W grze znajdują się części garderoby oraz dokładny opis jak powinien wyglądać strój ucznia. Gracz może uzupełnić stylizację odpowiednimi akcesoriami. Kreowanie wirtualnego świata w grze i możliwość wyboru garderoby pozwala na wystylizowanie się w sposób zgodny z własnym wyobrażeniem.

REKLAMA

Wizerunek dziecka w sweterku z tarczą i plecakiem na plecach funkcjonuje jako schemat w świadomości publicznej i jest kojarzony jednoznacznie, pomimo że przestał być aktualny. Taki obraz znajdziemy nie tylko w reklamie firmy sprzedającej artykuły RTV i komputery, ale też w reklamie pożyczek krótkoterminowych, salonu fotografii, salonu odzieżowego, ale i samej szkoły (fot.98). Wystylizowany model ma zachęcać do zapoznania się z ofertą, uwiarygadniać placówkę, prezentując się schludnie i zgodnie z wyobrażeniem wyglądu przykładowego ucznia lub studenta. Zdarzają się też przypadki kontrowersyjnych reklam, gdzie obraz szkoły i ucznia jest połączony z negatywnym przekazem edukacyjnym. To np. reklama sieci sklepów *Małpka Express* z hasłem: *A w szkolnym sklepiku tego nie mają* (fot. 99). Reklama, zachęcała do zakupu słodkich, gazowanych napojów, chipsów i innych niezdrowych przysmaków i wzbudziła oburzenie właścicieli szkolnych sklepików, rodziców i samych uczniów. Karolina Majewska, senior strategy planner agencji reklamowej *Eskadra* z Krakowa uważa, że „kontrowersyjna reklama sieciowego sklepu godzi w próby edukacji dzieci na temat zdrowego żywienia. Przekreśla tym samym wysiłek pedagogów, którzy starają się nauczyć dzieci i młodzież zdrowego odżywiania”.⁶² I choć spór jest istotny, to kwestia wizualizacji ucznia, a zarazem potencjalnego nabywcy jest w tym opracowaniu priorytetem. Na reklamie pojawia się chłopiec (pierwsza lub druga klasa szkoły podstawowej) w białej koszuli, ciemnej kamizelce i w krawacie na tle zielonej szkolnej tablicy. Stylizację dopełnią okulary w grubych czarnych oprawkach, przyklejone czarne wąsy i ogromna kędzierzawa peruka. Reklama pojawiła się w Nowym Sączu we wrześniu 2015 r. i wzbudziła na tyle zainteresowanie mediów, że został jej poświęcony artykuł w *Gazecie Krakowskiej* o zasięgu wojewódzkim.

62 www.gazetakrakowska.pl/nowy-sacz-reklama-sieci-malpka-kpi-z-prob-nauki-zdrowego-zywienia-w-szkole/ar/c3-8180456

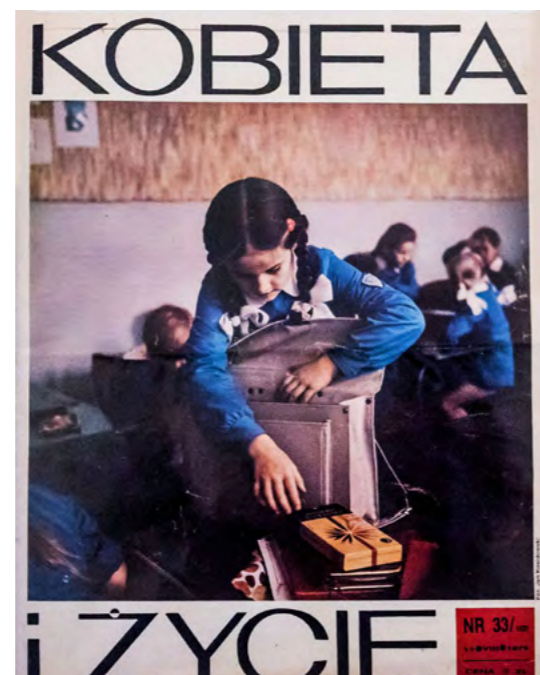
Fot. 100 | Kwartalnik „Przyjaciółki” nr 3 (30) jesień 1985 r.

Fot. 102 | Przyjaciółka, tygodnik nr 13, 26 III 1992 r.

Fot. 101 | Miesięcznik Dobre Rady, Wydawnictwo Burda Polska, nr 9/96 wrzesień 1996 r.

Fot. 103 | Kobieta i życie nr 33/1489, 19 VIII 1976 r.

LITERATURA

Mundurek szkolny jest wdzięcznym tematem ilustracji podręczników, szczególnie dla klas początkowych (1-3) i literaturze dziecięcej. O ile książki te często opisują przygody i przeżycia młodych ludzi i czas spędzany w szkole, o tyle opisy ubrań występują w nich rzadko albo są lakoniczne. Pod tym względem do „białych kruków” zalicza się książka *Dziewczęta w mundurkach* Roberta Korowskiego, poświęcona uczennicom żeńskich szkół średnich w Polsce w latach 1918-1939. Kolejną książką, opowiadającą o polskiej szkole i życiu ucznia jest *Wspomnienie niebieskiego mundurka* Witolda Gomułickiego z 1906 r., (akcja toczy się w szkole dla chłopców w Pułtusku na przełomie lat 1860 – 1870 r.) czy *Wesoła Gromada* Janiny Porazińskiej z 1933 r. Należy wspomnieć jeszcze o kilku lekturach szkolnych, powieściach dla młodzieży: *Sposób na Alcybiadesa* Edmunda Niziurskiego, *Szatan z siódmej klasy* Kornela Makuszyńskiego, *Ferdurke* Witolda Gombrowicza, *Szyfowe prace* Stefana Żeromskiego. Ta ostatnia książka ukazywała się w częściach w krakowskim dzienniku *Nowa Reforma* od 7 lipca do 24 września 1897 r. popularne są także powieści: *7 razy dziś* Lauren Oliver, *Stowarzyszenie umarłych poetów* Nancy H. Kleinbaum, *Slash* Natalii Osińskiej. Wiele z tych książek zostało zekranizowanych

PRASA

Osobnym punktem, który należy przedstawić, jest prasa. Ta forma masowej komunikacji została spopularyzowana w Europie w XVII w. Pierwszy magazyn adresowany do kobiet powstał w 1661 r. W XVIII w. serca kobiet podbiły żurnale. Polski ilustrowany magazyn *Bluszcz* (wydawany nieprzerwanie od 1865 do 1939 r.) przez ponad siedemdziesiąt lat dostarczał informacji o aktualnych trendach w modzie.

Jeśli przyjrzymy się prasie dla młodzieży w Polsce, to w latach 1944-1956 miała ona określony wymiar ideologiczny i propagandowy. Na rynku można było znaleźć takie czasopisma jak *Pokolenie* (od 1948 r.), *Nowa Wieś* (od 1949 r.), *Sztandar Młodych* (od 1950), *Świat Młodych* (od 1950 r.), *Po prostu* (od 1947 r.), *Walka Młodych* (od 1954 r.). Popularne czasopisma młodzieżowe po 1956 r. to: *Filipinka*, *Świat Młodych*, *Na przełaj*, *Jestem i Razem*. Liczne artykuły poświęcone młodzieży i ich stylizacjom można było znaleźć na stronach czasopism takich jak: *Przyjaciółka* (od 1948 r.) (fot. 102) i *Kobieta i życie* (1946-2008 r.) (fot. 103).

Fot.105 | Szkoła dla chłopców i dziewcząt 1670 r. Jan Steen. Źródło: pl.wikipedia.org, 2020

Fot. 106 | Młody uczeń, Amedeo Clemente Modigliani 1884 - 1920
Źródło: galeriaklasyki.pl, 2020

Fot. 107 | Liczenie w pamięci, Nikołaj Bogdanow-Bielski 1868-1945. Źródło: wykop.pl, 2020

Fot. 108 | W szkole dla dziewcząt, Ivan Alekseevich Vladimirov 1869 - 1947. Źródło: thinglink.com, 2020

SZTUKA

Kultura jest manifestacją życia. Wśród jej objawów sztuka zajmuje ważne miejsce. Przekazuje, utrwała w sposób widoczny zasadnicze wartości, nadaje im własny niezależny sens. I pomimo, że większym zainteresowaniem cieszy się wśród malarzy tematyka batalistyczna, religijna, mitologiczna, natura czy pejzaż to pojawiają się też inspiracje szkołą. Obrazy o tej tematyce to: *Wiejska Szkoła* Jana Steena, (Holandia, 1665 r.) (fot. 105), *Scena w szkole* – obraz olejny wykonany przez hiszpańskiego malarza Francisca Goyę (1746–1828 r.), *Młody uczeń* Amedeo Clementa Modiglianiego (Włochy, 1884-1920 r.) (fot. 106), *Lekcja* Norberta Goeneutte'a (Francja, 1854-1894 r.), *Szkoła* Wilhelma Ludwiga Heinricha Claudiusa (Niemcy 1854-1942 r.), *In a Girls' School* Ivana Alekseevicha Vladimirova (Rosja, 1869 - 1947 r.) (fot. 108). Można na nich zobaczyć klasę, nauczycielki, uczniów. Towarzyszą im atrybuty kojarzące się z uczniem. Są to przede wszystkim: zunifikowany strój, podręczniki, tornister, przybory do pisania. Utrwalona na obrazie sytuacja rozgrywa się w klasie, w obecności nauczyciela. Otoczenie przedstawiane bywa w sposób minimalistyczny. Istotne jest to, że artyści nie tylko utrwalali scenę niczym na kliszy fotografii, ulotny moment z życia bohaterów, ale także ich ubranie, oddając z detalami załamanie fartuszka, kolor, kształt i fason. Wiele realistycznych dzieł oddaje ekspresyjnie klimat szkolnej klasy. Tematyka, kompozycja i symbolika obrazów daje widzowi również informację o modzie utrwalonej w konkretnym czasie. Na średniowiecznych miniaturach oglądamy żaków z kałamarzem, pochylonych nad manuskryptami. Noszą kolorowe ubrania. Inspiracje tematyką szkolną nasiliły się w XIX w., kiedy to upowszechniła się edukacja. Dzięki tym scenkom rodzajowym możemy dowiedzieć się, jakie ubranie nosiły do szkoły wiejskie dzieci, np. na obrazie Nikołaja Bogdanowa-Bielskiego *Liczenie w pamięci* (1895 r.) (fot. 107) czy obrazie Artura Grottgera *Szkółka wiejska we Wróblowicach* (1866 r.). Dzieci-uczniowie mają na sobie sukmany, a na nogach zniszczone łapcie. Perypetie dzieci i nastolatków były także jednym z ulubionych tematów amerykańskiego malarza i ilustratora okładek dwumiesięcznika *The Saturday Evening Post*. Prace Normana Rockwella są barwne, pełne ekspresji a stroje oddane na ilustracjach oglądamy w najdrobniejszym detalu (fot. 109 i 110).

Fot. 109 - 110 | Graduation (a boy with teacher), Girl with a black eye, Norman Rockwell 1894 - 1978. Źródło: best-norman-rockwell-art.com, 2021

Fot. 111 | Klasa III Szkoły Podstawowej w Luszowicach, 1978. Nauczycielka to Emilia Świątek - moja mama. Źródło: archiwum prywatne

Fot. 112 | Szkoła żydowska w Kamieńcu odbitka albuminowa lata 70. – 80. XIX w., Michał Greima 1828–1911, Muzeum Etnograficzne w Krakowie. Źródło: etnomuzeum.pl, 2021

FOTOGRAFIA

Fotografia stała się przełomową techniką w dokumentowaniu wizerunku ucznia. To dzięki zdjęciom widzimy dokładnie, jak ubierano się w mieście czy wsi polskiej, a także w odległych zakątkach świata. Pamiątkowe albumy i tabla szkolne to bogate źródło informacji i inspiracji do pracy twórczej. Pozostawione przez anonimowych fotografów w muzeach i prywatnych zbiorach stanowią doskonały materiał badawczy. Zanim obowiązkowym punktem w roku szkolnym stało się robienie pamiątkowych zdjęć zespołów klasowych, do atelier fotografika zapraszani byli pojedynczy uczniowie. Na fotografiach *Michała Greima* (1828–1911 r.), prezentowanych przez Muzeum Etnograficzne w Krakowie, widzimy małych żydowskich chłopców ze szkoły w Kamieńcu Podolskim. Te fotografie to ważne dokumenty epoki. Zbiorowy portret oddaje nie tylko klimat zaczytania, ale prezentuje też ubrania modeli: grube płaszcze, czapki z krótkim daszkiem, wysokie buty, kraciaste szale na ramionach. Zgromadzeni wokół pięknego rzeźbionego stołu, chłopcy pochyleni nad książkami w skupieniu czytają lub powtarzają tekst. Ich ubrania są za duże, znoszone, a szale wyglądają jak pożyczone od troskliwych matek, które wyprawiły tak swoje dzieci do szkoły.

FILM

Mundurek szkolny nie jest typem kostiumu odwracającego uwagę widza od fabuły filmu. Przez subtelne modyfikacje stroju: jego kroju, długości, koloru, dobór tkaniny oraz dodatki możemy określić charakterystykę placówki edukacyjnej, ale też indywidualne cechy bohaterów. Po analizie ponad stu filmów i seriali tematycznych, poniżej przedstawię opis dziewięciu ekranizacji z lat 1984 - 2018, popularnych wśród polskiej młodzieży i dorosłych. Lista pozostałych filmów i seriali, uporządkowanych chronologicznie znajduje się w załączniku pracy. Przy wyborze filmu do opisu nie brałam pod uwagę wartościowości przekazu, czy jego aspektów wizualnych. Został on podyktowany zróżnicowanym podejściem do tematu i prezentacji bohatera – ucznia. Są to: *Szaleństwa panny Ewy* (1984 r.), *Szkoła uwodzenia* (1999 r.), *Szkoła uwodzenia 2* (2000 r.), *Była sobie dziewczyna* (2009 r.), *Harry Potter* (2001 – 2011 r.), *Plotkara* (2007 – 2012 r.), *Szkoła zabójców* (serial 2018-2019 r.), *Szkoła dla elity* (2018 r.), *7 uczuć* (2018 r.).

Ekranizacje te doskonale dokumentują zmiany zachodzące w modzie szkolnej od lat 80. do roku 2020. Nieliczni oglądają filmy dokumentalne, natomiast komedie, dramaty czy romanse mają swoje liczne grono fanów. Przy tworzeniu tej listy priorytetowe było dla mnie kryterium powszechności. Zwracałam też uwagę na to, by akcja działa się w murach szkolnych i opowiadała o życiu uczniów, czy studentów z elitarnych szkół, w których noszony jest mundurek oraz takich, gdzie takiego obowiązku nie ma. Po analizie zgromadzonego materiału mogę postawić tezę, że w dramatach czy biografiami kostiumy są dobierane z większą pieczołowitością a detale, tkaniny, kroje oddają wiernie styl ubierania danego czasu. W filmach komediowych, musicalach czy science-fiction, bohater – uczeń niejednokrotnie ukazany jest w sposób przekoloryzowany, schematyczny a kostiumy mają abstrakcyjne, szalone formy.

Fot. 113 | Kadr z filmu Szaleństwa panny Ewy.

Źródło: seriale999.blogspot.com, 2021

Fot. 114 | Kadr z filmu Szkoła Uwodzenia 2. Źródło: telemagazyn.pl, 2021

Szaleństwa Panny Ewy (1984 r.)

Bardzo popularna ekranizacja książki dla młodzieży Kornela Makuszyńskiego, pod tym samym tytułem. Akcja filmu rozgrywa się w 1983 r. Z powodu wybuchu epidemii w Chinach, doktor Tyszowski musi nagle wyjechać, pozostawiając córkę Ewę, w kraju. Przygody młodej bohaterki są pełne zwrotów akcji, ale w filmie znajdziemy też sceny prezentujące zwykłe szkolne życie i styl ubierania się do szkoły. Dziewczęta noszą mundurki stylizowane na marynarskie bluzy o ciekawym kroju. Mają długie, lekko bufiaste rękawy, zmarszczone przy mankietach. Spod trójkątnego dekoltu wystaje rąbek białej bluzki, a kołnierzyk ozdabia kokarda w tym samym kolorze. Drugi użyty wariant mundurka ma krótkie rękawy i kołnierz obszyty trzema białymi lamówkami. Mundurek jest ciemnogrnatowy. Długa plisowana spódnica zakrywa kolana, dopełniają ją białe rajstopy i czarne buty. Włosy dziewcząt są krótko ścięte lub splecione w dwa warkocze, przewiązane białymi kokardami. Chłopcy noszą ciemne mundurki, spodnie z prostymi nogawkami, białą koszulę z kołnierzem w typie *na Słowackiego* (szeroki kołnierz wywinęty na poły marynarki). Brzegi marynarki i rękawy obszyte są jasnoniebieską lamówką. Na głowie – czapka z daszkiem. Ciekawym dopełnieniem stylizacji dziewczęcej jest granatowy kapelusz typu *Piotruś Pan*, z małym lekko wywinętym ku górze rondem i ozdabiającą go kokardką. To nakrycie głowy pojawia się w całym filmie i staje się nieodzownym elementem podkreślającym lekko filuterny i łobuzerski charakter głównej bohaterki. Na uwagę zasługuje jeszcze jedna stylizacja Ewy - biały mundurak marynarski obszyty granatową i czerwoną lamówką z wyhaftowaną czerwoną kotwicą na piersi, plisowana, biała spódnica i czerwony kapelusz z małym rondem. Po emisji filmu styl ubierania się filmowej bohaterki był naśladowany przez dziewczęta w całej Polsce.

Szkoła Uwodzenia (1999 r.)

Temat burzliwych relacji między przyrodnim rodzeństwem jest obecnie popularnym wątkiem scenariuszy filmowych skierowanych do młodzieży, ale w latach 90. Było ich niewiele. Ten film zapisał się w pamięci całego pokolenia nie tylko dzięki emocjonującej fabule, ale również z powodu mundurków noszonych przez uczniów prezentowanej tam, elitarniej szkoły. Zawila miłosna intryga ukartowana przez główną bohaterkę doprowadza do śmierci jej brata. W trakcie jego pogrzebu ubrana jest w mundurak szkolny: ciemny sweter z dekoltem w serek, z białym dużym emblematem szkoły na piersi, bluzkę z wyłożonym kołnierzem, plisowaną spódnicę w kratę przed kolano, białe podkolanówki i czarne buty na płaskim obcasie. Nosi delikatną biżuterię, neutralny makijaż i schludną fryzurą świadczącą o skromności i nieposzlakowanej opinii prymuski. Świadomie wykorzystuje symbole religijne do manipulacji otoczeniem. Eksponuje bransoletę w kształcie różańca, w której krzyż – podczas zwrotu akcji – okazuje się pojemnikiem na narkotyki. Wizualna prezentacja stanowi jedynie kamuflaż w życiu pełnym zepsucia i intryg. W pamięci pozostaje dysonans wprowadzony pomiędzy wizualną stylizacją bohaterki a jej czynami i prawdziwym charakterem. Widz daje się zwieść schludnemu mundurkowi szkolnemu, bo automatycznie wywołuje on pozytywną ocenę. Stare powiedzenie, *Nie oceniaj książki po okładce*, zostało w tej ekranizacji wyrażenie wyeksponowane.

Fot. 115 | Kadr z filmu *Była sobie dziewczyna*. Źródło: telemagazyn.pl, 2021

Fot. 116 | Bohaterowie filmu *Harry Potter*. Primark z Wielkiej Brytanii wypuścił linię odzieżową inspirowaną strojami z filmu. Źródło: ok.co.uk, 29 września 2018, fot. instagram.primark

Styl ubierania z elitarnej szkoły pojawia się w sequele *Szkoła uwodzenia 2*. Na ubiór dziewcząt składają się: biała koszula, granatowy sweter z przyszytym emblematem, spódnica w kratę, przed kolano, plisowana po prawej i lewej stronie. Na nogach białe podkolanówki – podciągnięte pod kolano (w pierwszej części podkolanówki noszone były zwinięte na kostkach w połączeniu z czarnymi, płaskimi butami). Włosy dziewcząt są zdecydowanie krótsze i jaśniejsze. Ubiór męski to: marynarka z wszywką, biała koszula, krawat w bordowo-granatowe pasy biegnące na ukos oraz grafitowe lub ciemne spodnie. Filmy miały swoje premiery wiele lat temu, jednak mogły być jednymi z pierwszych, opowiadających o perypetiach młodzieży uczęszczającej do elitarnej szkoły. Prekursorsko więc kreowały schemat wizerunku uczennic i uczniów noszących mundurki szkolne. *Szkoła uwodzenia* spowodowała zmianę stylu ubierania się wśród polskiej młodzieży, śledzącej przez dziesięciolecie perypetie bogatych, amerykańskich rówieśników z serialu *Beverly Hills 90210* (1990-2000 r.), na bardziej skodyfikowany. Ugruntowała też przekonanie, że jeśli uczeń jest ubrany w mundurki, to znaczy że uczęszcza do prywatnej szkoły w elitarnej dzielnicy a jego rodzice mają wysoki status społeczny.

Była sobie dziewczyna (2009 r.)

Dramat w reżyserii Lone Scherfig został oparty na autobiograficznych wspomnieniach brytyjskiej dziennikarki *Lynny Barber*. Bohaterka dorasta w Londynie lat 60. a fabuła oparta jest o jej wybory miłosne i życiowe. Pomiędzy przedstawieniami mody luksusowej znajdujemy tu również strój noszony do szkoły. Jego poszczególne elementy to: biała koszula, szary sweter z dekoltem w szpic, szara marynarka z emblematem przyszytym na kieszeni po lewej stronie piersi, lekko rozkloszowana spódnica do kolan, szare pończochy. Spódnica i marynarka wykonane są z tej samej tkaniny. Całości dopełnia krawat w paski, skórzana torba, buty na płaskiej podeszwie i szal w pasy bordowo-szare, zakończony frędzlami. Kostiumy do tego filmu zostały docenione przez Amerykańską Akademię Sztuki i Wiedzy Filmowej a *Odile Dicks-Mireaux* otrzymała nominację do Oscara za najlepsze kostiumy w 2010 r.

Harry Potter 2001-2011

Seria ekranizacji powieści dla młodzieży, o przygodach młodych czarodziejów uczących się w szkole z internatem, stała się światowym fenomenem. Powstało osiem filmów a do sześciu z nich kostiumy przygotowywała francuska kostiumografka, *Jany Temime*. Łącznie uszyto około 600 mundurków szkolnych. Pomimo tego, że cała szkoła jest przedstawiona jako magiczny zamek, to ubrania uczniów są tożsame ze strojami szkolnymi rówieśników mieszkających w Wielkiej Brytanii i innych krajach Europy, czy Azji. Dzięki temu rzesze młodzieży jeszcze mocniej utożsamiały się z filmowymi bohaterami. „Każdy mundurki składa się z długiej, białej koszuli z kołnierzykiem i długimi rękawami, szarej kamizelki lub swetra, czarnych spodni lub spódnicy do kolan, czarnych, wygodnych butów oraz czarnych lub szarych podkolanówek dla uczennic. Do stroju dochodził krawat w barwach domu (podział uczniów na grupy w internacie) który w starszych klasach stawał się bardziej wyrafinowany oraz szata z oznaką domu, z którego pochodził uczeń. Studenci nosili także podszewkę w kolorze domu ucznia: (czerwoną – Gryffindor; zieloną – Slytherin; niebieską – Ravenclaw; żółtą – Hufflepuff). Szatę można było usunąć

Fot. 117 | Szaliki z angielskiej szkoły w filmie fantasy. Kadr z filmu Harry Potter i Kamień filozoficzny. Źródło: granice.pl, 2021

Fot. 118 | Kadr z filmu Plotkara. Źródło: allplayer.org, 2021

z mundurka pod warunkiem, że na swetrze/kamizelce pojawiło się godło domu. Zimą zamiast kamizelki nosiło się szary sweter, a na wyjścia w mroźne dni – szalik w pasy, także w kolo-rach domu”.⁶³ W filmie pojawiają się sceny, gdzie adepci magii uprawiają sport drużynowy. W trakcie gry mają na sobie kolorowe peleryny i swetry z odpowiadającego kolorystyce domu. Bordowo-żółty szalik zawiązany luźno wokół szyi jest znakiem rozpoznawczym w rękach kibic-ów i symbolem duchowego wsparcia swoich zawodników. Jest to też jeden z ulubionych dodat-ków głównych bohaterów. Po analizie wszystkich stylizacji w filmach i prześledzeniu doskonale przygotowanej strategii marketingowej wnioskuję, że wybrano ten drobny element garderoby jako podstawowy produkt sprzedażowy ze względu na jego przystępną cenę. Drugim takim elementem były okulary. Za sprawą *Harrego Pottera* wizerunek „ucznia w mundurku” został ikoną globalnej popkultury. Stał się wspólnym mianownikiem dla dzieci i młodzieży z niemal wszystkich kontynentów. Niejeden dorosły miłośnik fantastyki także skusił się na zakup poszczególnych elementów stroju. Jeśli nie mógł sobie pozwolić na ubieranie na co dzień peleryny, czy szarego swetra to starał się wzbogacić swoją stylizację okularami w okrągłych oprawkach lub szalikiem (niejednokrotnie wykonanym własnoręcznie). Przed każdą premierą kolejnej części filmu, wzrastała liczba sprzedawanych stylizowanych elementów garderoby z tej serii. Pomimo dekady, która minęła od ostatniej części filmu, jeszcze dziś zdarza się zobaczyć na ulicy elementy garderoby z filmu noszone przez fanów. Nadal można je kupić na licznych stronach internetowych.

Plotkara

Amerykański serial młodzieżowy oparty na serii powieści o tym samym tytule, autorstwa *Cecily von Ziegesar*. Osia fabuły jest postać anonimowej bohaterki – narratorki opisującej skanda-liczne życie uczniów prywatnej szkoły na Upper East Side w Nowym Jorku. Łącznie wyemi-towano sześć sezonów *Plotkary*, ze 121 odcinkami. Kostiumograf, *Eric Daman*, zastosował w stylizacjach opaski do włosów, kraciaste spódnice, skarpetki za kolano, kokardki, berety a także marynarki w paski, powszechnie kojarzone z formalnym strojem do szkoły. Więcej inspiracji z ubrań szkolnych zaczerpnięto przy tworzeniu męskich stylizacji. Krawaty w paski, ciemne marynarki o prostym kroju, białe klasyczne koszule, czarne skórzane paski noszone do jasnych spodni. Sposób ubierania się głównych bohaterów został dokładnie przeanalizowa-ny przez wielbicieli tego serialu. Wśród licznych stylizacji zestawionych z markowych ubrań można również dostrzec nawiązanie do amerykańskich stylów *college* i *preppy*.

Część elementów stylizacji bohaterów zostały przejęte i są chętnie kopiowane przez wielbicie-li serialu. Niejednokrotnie sprzedaje się je po wygórowanych cenach, tj. opaski zaprojektowane przez *Jennifer Behr*. Ze względu na długi czas emisji, moda z serialu przenika do stylizacji lan-sowanych przez gazety. W artykule opublikowanym 18 lipca 2019 r. w miesięczniku *ELLE*, znaj-dziemy taką poradę: „Jeśli kraciaste stylizacje podpatrzone na planie *Plotkary* wydają wam się zbyt niedzisiejsze albo zanadto oficjalne, proponujemy pewien kompromis. Spódniczkę mini w kratę zachowajcie jedynie we wspomnieniach ze szkolnych lat, za to na wiosenną listę

63 www.harrypotter.fandom.com/pl/wiki/Domy_Hogwartu

Fot. 119 | Kadr z filmu Szkoła dla elity. Źródło: naekranie.pl, 2021

Fot. 120 | Kadr z filmu 7 uczuć. Źródło: filmawka.pl, 2021

zakupów koniecznie wpiszcie oversize'ową marynarką w szkocki wzór i noście ją w towarzystwie białego t-shirtu i elastycznych kolarek".⁶⁴

Szkoła dla elity

W podobnej konwencji stylizacyjnej, jak opisana powyżej, zostali ubrani bohaterowie hiszpańskiego serialu opowiadającego o ekskluzywnej szkole dla bogaczy, do której trafia trójka bohaterów z klasy robotniczej. Emisję serialu rozpoczęto w 2018 r., obecnie można śledzić drugi sezon tej nieco kryminalnej opowieści o życiu grupy uczniów. Chłopcy noszą bordowe spodnie i bordowe krawaty w paski oraz białe koszule. Szare i granatowe marynarki obszyte są czerwoną lamówką. Dziewczęta noszą białe bluzki i szare spódnice z bordowym paskiem. W indywidualnych stylizacjach można dostrzec próbę podkreślenia osobowości przez dodanie ozdobnego paska lub dekoracyjnej klamery, podwinięcie rękawów, biżuterię, czy wyciągnięcie koszuli ze spodni. Pojawiają się też luźne swetry i paski do spodni. W zestawieniu z mundurkiem interesujące jest zaprezentowanie dziewcząt w *hidżabie*⁶⁵ lub luźnej chuście zasłaniającej włosy. Te nakrycia głowy odróżniają się kolorem i wzorem od stonowanych kolorów ubrań.

7 uczuć

Główny bohater filmu fabularnego w reżyserii Marka Koterskiego powraca do lat dzieciństwa. Jego celem jest poznanie i nazwanie siedmiu emocji, z czym miał problem będąc dzieckiem. W nauce towarzyszy mu grono dawnych szkolnych przyjaciół. Ciekawym i nieco groteskowym zabiegiem jest wcielenie dorosłych w role dzieci. Bohaterowie noszą obowiązkowe w Polsce za czasów PRL stylonowe fartuchy z białymi kołnierzykami, krótkie spodenki, spódnice w kolanko i podkolanówki. Swą osobowość podkreślają tak, jak niegdyś robili to uczniowie – rozpięciem fartucha lub zapięciem go „na ostatni guzik”. Siedzą w ławkach, skaczą w gumę – trwa szkolne życie.

64 www.elle.pl/artukul/ulubione-ubrania-i-dodatki-bohaterek-gossip-girl-znow-sa-modne-lansuja-je-popularne-instagramerki-i-redaktorki-mody

65 Hidżab - okrycie, zasłona na głowę i piersi, noszona przez większość muzułmanek po osiągnięciu wieku kobiecej dojrzałości

Fot. 121 - 124 | Kadry z teledysków, w których wykorzystano stylizacje inspirowane mundurkiem szkolnym. Kolejno od góry: Britney Spears, Borys Czapiewski, Taylor Swift, Iggy Azalea. Źródło: youtube.com, 2021

TELEDYSKI

W 1981 r., w Stanach Zjednoczonych, powstała najpopularniejsza stacja muzyczna na świecie – MTV (Music Television). To za jej sprawą rozpowszechniła się kultura popularna, kształtująca trendy i modę. Do Polski dotarła w latach 90. kończąc erę muzyki zapisywanej na taśmie magnetofonowej a rozpoczynając erę muzycznych opowieści – wideoklipów. W latach 80.-90. MTV kreowała rzeczywistość a jej wpływ na młodych ludzi był tak wielki, że niektórzy socjologowie mówią o *Pokoleniu MTV*. W latach 90. w Europie popularność zyskała druga telewizyjna stacja muzyczna – *VIVA (Video Verwertungs Anstalt)*. Obecnie materiały video, w tym teledyski oglądamy przez serwis You Tube. „Wideoklip jest nową sztuką prezentacji, kreacji, kompilowania migawek i magnetycznego przyciągania, wspartą na naturalnej potrzebie wizualizacji tego wszystkiego, co uosabiała muzyka. Wizja podparta dodatkowo osobowością prowadzącego VJ'a, na ekranową obecność którego czekano z reguły z nie mniejszym podnieceniem niż na klip ulubionego wykonawcy. Proste, aż nadto proste perpetuum mobile?”⁶⁶. Wideoklip to także natychmiastowe dotarcie lansowanego produktu, czy odzieży do tysięcy młodych osób. Doskonały sposób na promocję, sprzedaż i kształtowanie trendów w modzie. Młodzież zaczyna ubierać się, czesać i zachowywać tak, jak ich idole muzyczni.

Britney Spears – Baby one more time

Utwór z 1999 r., który stał się szybko fenomenem światowego zasięgu. Teledysk nakręcony był na szkolnym korytarzu i boisku sportowym. Piosenkarka wcieliła się w wyzwoloną amerykańską uczennicę z college'u. Jest uczesana w dziewczęce warkoczki, ubrana w minispódniczkę, białą bluzkę, zapinany sweter odkrywający brzuch i podkolanówki. Utwór ten przez wiele tygodni utrzymywał się na pierwszym miejscu listy przebojów, a singiel w dziewięciu krajach otrzymał status platynowego (fot. 121).

Mandaryna – Here I go again

Wideoklip polskiej piosenkarki Mandaryny (Marta Wiśniewska) z 2004 roku nakręcony w murach szkolnych na fali popularności tej scenerii. Ubrania w sposób mocno przerysowany nawiązują do propozycji lansowanych w latach 2000. Spodnie typu biodrówki, spodenki, spódniczki lambda – wszystko z obowiązkowym paskiem ze świecidełkami, krótkie topy, kolorowe kapelusiki, kurtki z dżetami, pomarańczowe pasemka we włosach, tipsy z brokatem. Wyrazisty makijaż, (wokalistka ma mocno podkreślone oczy jasnioletowym cieniem, błyszczący na ustach). Dziś moglibyśmy powiedzieć – uosobienie kiczu. Prawie 20 lat temu ten sposób stylizacji był naśladowany przez wiele uczennic w Polsce.

Gwen Stefani – Hollaback Girl

Teledysk ten jest dokładnym wizualnym zapisem mody młodzieżowej panującej w latach 2000 (powstał w 2005 r.). W Stanach Zjednoczonych ubierano, a w Polsce pożądanymi: dresów Adida-

sa z trzema paskami, bojówek, topów, sportowych butów, koniecznie z firmowym logo, dresowych spodni z wyszytym napisem na pośladkach. Ta moda do polskich sklepów trafiła z półrocznym opóźnieniem, ale cieszyła się wielkim zainteresowaniem wśród młodzieży, nie tylko w dużych ośrodkach miejskich, ale też w małych miasteczkach.

Monika Brodka - Miał być ślub

Teledysk przenosi nas do lat młodości wokalistki, która wciela się w rolę szkolnej woźnej. Główne role w tym wideoklipie zagraли uczniowie warszawskiej szkoły podstawowej. Stylistyka utrzymana w konwencji lat 80.-90. zarówno przez kolorystykę przypominającą kolorowe zdjęcia z klisz ORWO jak i dobór akcesoriów z „epoki” tj. tornister, worek na kaptur, czy oprawki okularów. Uczniowie mają na sobie granatowe swetry z dekoltem w serek, białe koszule, ciemne spódnice lub spodnie. Wśród dziewczynek panuje moda na uczesanie w dwa warkocze ozdobione czerwonymi kokardami. Kadry doskonale odzwierciedlają luźną wizualną interpretację małego wycinka szkolnego życia.

Borys Czapiewski - My Love

Akcja piosenki z 2009 r. rozgrywa się na lekcji matematyki i na szkolnym korytarzu. Wokalista śpiewa otoczony samymi dziewczętami, demonstrującymi swoje cheerleaderskie umiejętności i przybierając wyzywające pozy. Ubrane są białe bluzki zawiązane poniżej piersi odsłaniające brzuch i kraciaste plisowanych spódnice (czarne, ciemnozielone, granatowe). Na nogach mają białe podkolanówki i białe pepegi. Elementem kobiecych stylizacji nawiązującym do stylu Ivy League, są czarne litery wyhaftowane na bluzkach. Każda z tancerek ma inną, można się dopatrzyć liter B, O, R, Y, S. Wokalista ma na sobie ciemny garnitur, białą koszulę, ciemne spodnie, krawat a do tego trampki. Oglądający ma wrażenie, że teledysk to wizualizacja marzenia seksualnego dorastającego chłopca (fot. 122).

Taylor Swift - You belong with me

Tekst piosenki opowiada o miłosnych rozterkach przeciętnej nastolatki i porównywaniu się z popularnymi koleżankami ze szkoły: „Ona nosi krótkie spódniczki, ja noszę t-shirty. Ona jest kapitaną cheerleaderek, a ja siedzę na trybunach (...) Ona nosi szpilki, a ja noszę tenisówki (...)”.⁶⁷ Oglądając ten klip, można przeanalizować w co nastolatki ubierają się na co dzień, w sytuacjach nieformalnych, w domowym zaciszu. W teledysku wokalistka przebiera się w różne stylizacje nawiązujące do subkultur. Są to luźne nawiązania tj.: opaska na włosach – hipisi, czarna bluza z kapturem – emo, bluzka w szaro-czarne pasy a na niej koszula w kratę – grunge, kolorowy dres z kapturem - hip-hop. Robi to, bo chce być zauważona przez chłopca, którego skrycie kocha. Ma rywalkę: ciemnowłosą, umalowaną, modnie ubraną i popularną w szkole. Stylizacje ubraniowe schematycznie obrazują osobowość właścicielek. Skąpy strój ciemnowłosej i ekspansywnej cheerleaderki kontra blondwłosa dziewczyna w okularach i uniformie szkolnej orkiestry. Balowa czerwona, obcisła sukienka z mocno odkrytymi plecami i brokatowym

⁶⁷ tekstowo.pl/piosenka,taylor_swift,you_belong_with_me.html

obszyciem kontra biała, długa i skromna sukienka. Kolejny stereotypowy obraz magicznej przemiany kopciuszka w królową balu. Pojedynek wygrywa niewinność i skromność. Z historią skrywanej nastoletniej miłości i marzeniami o baśniowym zakończeniu identyfikują się nie tylko fani piosenkarki. Teledysk od 2009 r., uzyskał ponad miliard wyświetleń (fot. 123).

After School Lip Gloss + Wall To Wall

Południowokoreański girlsband wokalnie-taneczny, wykonujący utwory w stylistyce *K-pop*⁶⁸. Składał się z samych dziewcząt, które w zmiennym składzie koncertowały przez 10 lat, od 2009 r. Dobór garderoby nawiązywał do stylu college, preppy, grunge oraz do paradnych strojów z elementami umundurowania, noszonych przez mażoretki. W pokazie *Lip Gloss + Wall To Wall* zaprezentowały się w ubraniach inspirowanych amerykańską szkołą. Poszczególne członkinie ubrane były w jednej gamie kolorystycznej, ale każda z nich posiadała własny indywidualny styl, dopasowany do własnego charakteru. Zabieg ten pozwalał fankom na odnalezienie własnej idolki i dopasowanie stylu na własne potrzeby.

Avril Lavigne - Here's to Never Growing Up

Piosenkarka zabiera widzów w świat pełen szkolnych rozrywek, dyskotek i balów maturalnych. Klip pokazuje piosenkarkę występującą razem z zespołem na balu maturalnym, bawiącą się z przyjaciółmi. Jedna ze scen, w której Lavigne wjeżdża na deskorolce, nawiązuje do jej pierwszego singla, a zarazem teledysku *Complicated*, wydanego kilkanaście lat wcześniej.

Iggy Azalea & Charli XCX - Fancy

Teledysk z debiutanckiego albumu australijskiej raperki Iggy Azalei (2014 r.) inspirowany jest filmem *Słodkie zmartwienia* z 1995 r. Fabuła rozpoczyna się podejmowaniem decyzji, co ubrać do szkoły na publiczny odczyt. Propozycje pojawiają się na tablicie. Wybiera żółty mundurek jaki nosiła bohaterka filmu: marynarkę w kratę i krótką plisowaną spódnicę. Uzupełnia go białymi podkolanówkami i czarnymi butami zapinanymi na pasek. W scenach kręconych na boisku biało-czarnych stylizacje nawiązują do strojów sportowych, jednak są skąpe i obcisłe. Uczniowie - tancerze w poszczególnych scenach mają na sobie kolorowe ubrania inspirowane latami 90. i panującym obecnie trendem na komponowanie ubrań w stylu vintage i glamour. Stylizacje są bardzo kolorowe, pełne tekstur, luksusowych dodatków np. mundurek zestawiony z kubistycznym lakierowanym kapeluszem. Teledysk został nakręcony w Grant High School w Los Angeles (fot. 124).

Link do listy powyższych teledysków: <https://cutt.ly/smsdJN3>

⁶⁸ K-pop - gatunek muzyki popularnej, który powstał w Korei Południowej. Łączy w sobie elementy muzyki dance-pop, ballad popowych, electropop, rock, jazz, pop opera, hip-hop, współczesny rhythm and blues, czy muzyki klasycznej.

Fot. 125 - 126 | Fragmenty scenografii ze spektaklu Umarła klasa. Źródło: Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora Cricoteka w Krakowie, Dorota Omylska-Bielat, 2018

TEATR

Ubiór aktora na scenie służy charakterystyce postaci scenicznej. Zależnie od konwencji, ubiór podkreśla lub w sposób zamierzony skrywa: płeć, wiek, stan, kondycję, sytuację, indywidualizm lub typowość postaci. Kostium teatralny powinien harmonizować z pozostałymi elementami przedstawienia, a jednocześnie być czytelny w kontekście rzeczywistości pozateatralnej; mając odpowiedni krój, barwę i ozdoby pozwala widzowi na odczytanie postaci, np. w kontekście historycznym, społecznym. Kostium teatralny zyskuje znaczenie sceniczne w połączeniu z ciałem aktora, jego ruchem, postawą i gestem, niejednokrotnie wpływa na sposób gry (np. ciężki, sztywny kostium - ruchy powolne, hieratyczna postawa).⁶⁹ Mundurek szkolny, jako ubiór sceniczny skrywa w sobie kilka komunikatów. Noszącej go osobie przypisujemy cechy tj.: niewinność wynikającą z młodego wieku, skromność, przestrzeganie zasad i norm. Mundurek porządkuje czas i miejsce akcji. Uspokaja swoją powszechnością. Dokonując analizy mundurka szkolnego w czterech spektaklach, chciałam zwrócić uwagę na jego ponadczasową rolę. Jego odbiór był i jest czytelny, niezależnie od typu spektaklu czy doświadczeń publiczności.

Tadeusz Kantor - Umarła klasa (Teatr Cricot 2)

Tadeusz Kantor (1915 - 1990), twórca awangardowy, malarz, rysownik, teoretyk sztuki, scenograf i reżyser uważał, że wielkość tkwi w ograniczeniu środków. Słowa te znalazły zastosowanie w wybitnym manifeście Teatru Śmierci, jakim jest legendarny spektakl z 1975 r. pt. *Umarła klasa*. W tym ikonicznym dziele teatralnym XX w., artysta sam napisał scenariusz, stworzył kostiumy i scenografię, wyreżyserował i był obecny w trakcie spektaklu, „dyrygował nim od środka”. Spektakl prowokował, wzbudzał ogromne zainteresowanie publiczności oraz krytyków. Cieszył się międzynarodową sławą i był najdłużej granym spektaklem Teatru Cricot 2.

Atmosferę inscenizacji oddaje poniższy opis. „Publiczność wchodzi ciemnym korytarzem do małej i słabo oświetlonej sali Galerii Krzysztofory (przyp. w Krakowie) w głębi której, nieco w kącie ustawiono cztery rzędy szkolnych, drewnianych, staroświeckich ławek. Tkwi w nich nieruchomo, w dziwacznych pozach dwanaścioro staruszków o trupio-błędnych twarzach. Ci znajdujący się w pierwszych ławkach siedzą, dalsi stoją - wszyscy przypominają woskowe figury. Są ubrani na czarno - kobiety w prostych sukienkach, mężczyźni w garniturach, białych koszulach i czarnych krawatach. Niektórzy mają na głowie meloniki. Ich stroje wydają się zużyte i lekko zakurzone”.⁷⁰ „Ława szkolna obsadzona wizerunkami dzieci, wśród których w czasie spektaklu znajdują się żywi aktorzy, stanowi wieloznaczny obiekt wyjęty z powojennego „obszaru śmierci”, nie tylko w osobistym zasięgu. Manekiny są czymś więcej niż prostym łącznikiem z pamięcią Kantora o tarnowskim gimnazjum, w którym odebrał wykształcenie”.⁷¹ To wizualny, zatrzymany niczym klisza, zapis doświadczeń - nieobecności zgładzonych żydowskich uczniów z ławy szkolnej reżysera.

69 <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/kostium-teatralny;3926243.html>

70 encyklopediateatru.pl/przedstawienie/20364/umarla-klasa

71 Kufel. M. Tadeusz Kantor, Powtórzone „miasta śmierci”, Byliśmy Once We Were, Biuro wystawa Artystycznych w Tarnowie, Tarnów 2014, s.123

Fot. 127 - 130 | Kadry ze spektaklu Bestia, Lubuski Teatr w Zielonej Górze. Źródło: teatr.zgora.pl, gophoto.pl, 2021

Dzieci-manekiny, w bliżej nieokreślonym wieku, są do siebie łądząco podobne. Ta unifikacja potęguje odczucie braku, zastygnięcia w trwodze i daje możliwość przeniesienia tych uczniów do każdej klasy i szkoły, nie tylko tej dotkniętej holokaustem. Widz utożsamia się z uczniem-manekinem, odczuwa jak dziecko, które straciło bezpowrotnie kolegę ze szkolnej ławki, i nie wie dlaczego. Wśród dziecięcych wyliczanek, ploteczek i przyswajania materiału zostaje tylko miejsce na odczuwanie dojmującej pustki. Nie ma czasu na pytania o „Zagładę”. Ciemne, zgrzebne mundurki szkolne, bose stopy, krótkie fryzury, brak ozdób. Ta stylizacja jako komunikat wizualny jest czytelna w każdym kraju i dla każdej kultury.

Przemysław Jaszczak - Bestia (Teatr Lubuski)

Mundurek szkolny jest rzadko wykorzystywanym ubiorem w spektaklach teatralnych stąd zwraca uwagę musical *Bestia* prezentowany w lubuskim teatrze. Spektakl powstał w ramach projektu „Teatr nie gryzie - spróbuj go oswoić”, Reżyserią i opracowaniem muzycznym zajął się Przemysław Jaszczak, a scenografię przygotował Mateusz Mirowski. Kostiumy zostały zaprojektowane przez *Adama Królikowskiego*. Stroje wszystkich aktorów są czarne, jednak każdy z nich ma indywidualny krój. Białe elementy podkreślają hierarchię w grupie i charakter bohatera – rząd białych guzików pod szyję – kujon, naszyte pyszczki kotów na bufiastych spódnicach – popularne kicie, podwójne paski naszyte na całym kombinezonie w różnych kierunkach – dresiarz, marynarski kołnierzyk – lekkoduch, serce naszyte na piersi - wrażliwa... Te stroje wszystko mówią o bohaterach spektaklu.

W jego opisie czytamy: „Wszyscy znamy amerykańskie musicale dla młodzieży, których akcja toczy się w szkole. Ale czy da się zrobić musical o polskiej szkole? Nie będzie w nim brzydki w okularach, które zostają królowymi balu. Nie będzie nawet balu. Nie wystąpi żaden mięśniak z drużyny futbolowej, ani jego cheerleaderki. Nie będzie lovestory, ani od zera do bohatera story. Nie pojawi się ani jeden przystojny wampir. W ogóle żaden wampir. Będą za to kicie. I głąby. I kilku bladych smutasów. Będzie jedna grzeczna. I, oczywiście, *Bestia*. *Bestia* jest tajemniczy i milczący. Nosi kolorowe skarpetki do sandałów. Boją się go wszyscy, dopóki w klasie nie zjawi się Nowa... W musicalu o polskiej szkole momentami może być śmiesznie. Chwilami głupkowato. Ale czasem będzie gorzko i zupełnie na serio, bo nikt tu nie zamierza nikogo oszukiwać. A bestii być może jest dużo więcej”.⁷² Piosenka finałowa opisuje nastoletnie problemy i trudy dojrzewania – niską samoocenę, nobilitowanie tylko na postawie wyglądu, ukrywanie prawdziwych uczuć w obawie przed zranieniem i wyśmianiem pod maską makijażu czy paplaniny. Uczniowie chcą jakoś przeżyć czas dojrzewania, bez hejtu, kłótni i ukrywania się.

Jerzy Zoń - Chór Sierot (Teatr KTO)

Przejmujący obraz zaczerpnięty z powieści francuskiego pisarza Guy Croussy'ego *Bławatki*. Jerzy Zoń przygotował do niego scenariusz, opracowanie muzyczne i wyreżyserował. Bez słów opowiada o dzieciństwie i dorastaniu grupy dzieciaków bez rodziców. „Trwający 52 minuty i 35 sekund spektakl bazuje na dwóch filarach: III Symfonii Mikołaja Henryka Góreckiego oraz specyfice tak

72 www.teatr.zgora.pl/project/bestia/

Fot. 131 - 133 | Spektakl Chór sierot, Teatr KTO. Źródło: teatr.zgora.pl, Adam Golec, Joanna Kasina, Robert Siwek, 2021

zwanego „physical theatre”. Przejmująca muzyka wyznacza rytm i tempo opowieści (czas przedstawienia wynika wprost z czasu wykonania utworu kompozytora), a brak przekazu werbalnego jest bardziej wymowny niż słowa⁷³. Scenografię i kostiumy przygotowała Joanna Jaśko-Sroka, specjalistka pracująca dla wielu znakomitych teatrów w Polsce. Kobiety i mężczyźni ubrani są w szare dzianinowe podkoszulki z krótkim rękawem, zapinane na guziki (podkoszulki pełniły dawniej funkcję bielizny). Noszą szare, krótkie materiałowe spodnie do kolan, na nogach mają szare podkolanówki i czarne buty na płaskiej podeszwie. Istotnymi elementami stylizacji są skórzane tornistry i brązowe szerokie szelki do spodni. Dzięki tym dodatkom przekaz jest czytelny – komunikuje o roli i wieku bohaterów a także miejscu, gdzie się znajdują. Chór Sierot otrzymał nagrodę specjalną za spektakl oraz nagrodę za reżyserię na 35. Międzynarodowym Festiwalu Teatralnym Fadjr w Teheranie (Iran) oraz nagrodę SPASKO dla najbardziej poruszającego spektaklu na XXI Międzynarodowym Festiwalu Teatralnym w Puli (Chorwacja).

Radosław Rychcik – Wyzwolenie (Teatr im. J. Słowackiego w Krakowie)

Premiera spektaklu autorstwa Stanisława Wyspiańskiego, w reżyserii Radosława Rychcika odbyła się 11 lutego 2017 r. Stylizacja aktora mającego zagrać ucznia jest trudnym zadaniem. Jego osobowość ma być czytelna dla widza, nie tylko przez sposób zachowania się oraz gry aktorskiej, ale także przez to jak wygląda. Z tym wyzwaniem zmierzyły się kostiumografki: Anna Maria Kaczmarek i Anna Adamiak. Jedna z nich podzieliła się swoimi doświadczeniami z przygotowania stylizacji do spektaklu (zapis wywiadu poniżej). Fragment recenzji napisanej po premierze: „Nauczyciel opowiada uczniom o obozach zagłady, uświadamia im, że wojna to też smród palonych ciał, a ci, co twierdzą, że nic nie wiedzieli - kłamią. Jako ilustracja - wyświetlane obok tablicy zdjęcia z obozów. Młodzież siedzi do nas tyłem, więc nie widzimy reakcji, ale nie wydaje się przesadnie wstrząśnięta. W przygaszonym świetle do klasy niespodziewanie wchodzi gromadka w obozowych pasiakach, spogląda na widzów. Po co? Żeby przypomnieć o historii, która może powrócić? Ale żeby takim grubym chwytem?”⁷⁴

73 www.nascenie.info/krakowska-noc-teatrow-2016-przejmujacy-chor-sierot-muzyki-h-m-goreckiego-wykonaniu-teatru/

74 www.teatrwwkrakowie.pl/spektakl/wyzwolenie

Fot. 134 - 137 | Spektakl Wyzwolenie, Teatr im. Juliusza Słowackiego w Krakowie. Źródło: Anna Adamiak, 2020

Wywiad z Anną Adamiak przeprowadzony przez Annę Świętek, Tarnów, 2019 r.

Anna Świętek: Jakimi kryteriami posługiwałaś się przy doborze kostiumów do spektaklu, w którym główni bohaterowie to młodzież szkolna oraz ich nauczyciel? Jak wyglądał proces przygotowania stylizacji? Gdzie poszukiwałaś ubrań? Czym się kierował w ich doborze?

Ubiór uczniów był podporządkowany funkcjonalnościom. W spektaklu pojawia się dużo tańca ze skomplikowaną choreografią do wykonania której zaproszono ośmiu tancerzy. Ich kostiumy musiały stylistycznie pasować do ram spektaklu, nawiązywać do ról uczniów, więc ubrałyśmy ich w sportowe dresy i tzw. „strój do w-fu”. W kluczowych scenach całość kostiumów miała stwarzać wrażenie barwnej przerwy między lekcjami z „wymieszanymi” uczniami różnych klas. Inaczej wygląda scena zatytułowana „Polska współczesna”, gdzie w rytm piosenki „Karuzela z Madonnami” przez klasę przewija się szary korowód postaci w stonowanych prochowcach i kapeluszach symbolizujący „szary tłum”.

Jeśli chodzi o pracę nad kostiumem już czysto techniczną, część kostiumów odnalazłyśmy w magazynach teatru, wykorzystując już istniejące zasoby, część trzeba było kupić i tutaj nieocenione stały się krakowskie second handy i wszelkie sklepy z odzieżą używaną. Ubrania częściowo trzeba było dopasować do aktorów, ale przewagą takich ubrań jest ich oryginalność i unikatowość. Nie można znaleźć ich w popularnych sieciówkach. Resztę kostiumów i tego co nie dało się kupić musiałyśmy uszyć.

Kostiumy były tworzone w oparciu o rozmowy z reżyserem i przygotowane wcześniej. Koncepty/projekty kostiumów były luźnie interpretowane w zależności od tego co znalazłam w sklepach. Część ubrań, których nie mogłam kupić, była szyta w pracowniach teatralnych. To były rzeczy tj. pasiaki obozowe, do których wykonania powstała również drukowana tkanina.

Czy ubranie miało uwydatnić cechy osobowościowe danego bohatera, czy była to luźna interpretacja tego, jak wyglądają uczniowie we współczesnej szkole? Przeglądając galerię zdjęć ze spektaklu odnoszę wrażenie, że znalazły się tam postacie, których wygląd można opisać stereotypowo.

Młodzież szkolna stylizowana była trochę na modę lat 90. i współczesnych, ale pojawiają się również stylizacje wzorowane na latach 60. Jednym słowem vintage mix. W tworzeniu postaci nie chodziło nam o odwzorowanie mody współczesnej, ale o wykreowanie wzoru potencjalnego ucznia z uwzględnieniem jego cech indywidualnych, charakteru i temperamentu. Stąd wśród grupy uczniów możemy rozpoznać takie typy jak buntownik, kujonka, marzyciel czy grzeczna uczennica. Tak wyraźne wypunktowanie i zróżnicowanie cech w kostiumie, czy scenografii jest znamienne dla teatru. Operuje on symbolem w przedstawianiu świata, w związku z czym wygląd aktora na scenie jest komunikatem dla widza: z kim mamy do czynienia, gdzie i kiedy.

Fot. 138 - 139 | Spektakl Wyzwolenie, Teatr im. Juliusza Słowackiego w Krakowie. Źródło: Anna Adamiak, 2020

Podobnie sytuacja wyglądała w przypadku nauczycieli, gdzie główny bohater Konrad (nauczyciel ubrany jest w wełnianą marynarkę i stonowane kolory), jest przedstawicielem swojego zawodu, który na co dzień zmaga się z marazmem uczniów, obojętnych na wiedzę, zajętych sobą młodych ludzi. Muza i Reżyser to też nauczyciele, ale ubrani w wiecznie modną i uniwersalną czerń. Są zdystansowani, wyróżniają się na tle pozostałych nauczycieli, którzy ubrani w trochę hippisowskie ubrania, zdają się rysować jako pokolenie „przestarzałych buntowników”. Być może, w przeszłości, potrafili walczyć o idee, poglądy, a teraz są niemodnym, nieaktualnym cieniem swoich czasów, nie potrafiącym wzbudzić autorytetu wśród uczniów.

Przygotowanie kostiumów do spektaklu wymaga dużej wiedzy oraz współpracy z reżyserem. Jak przebiegała ta współpraca? Czy reżyser miał jakieś sugestie?

Podczas pierwszego omówienia i późniejszych spotkań z zespołem, został nam naszkicowany świat, w którym będzie rozgrywała się nasza historia. „Wyzwolenie” będzie rozgrywało się w szkole, osadzonej w trochę zachodnich realiach. Z reżyserem miałyśmy kontakt praktycznie przez cały czas, ale do prezentacji pomysłów i ich weryfikacji dochodziło głównie na próbach. Przed pierwszą próbą generalną był przegląd kostiumów na scenie, czyli wszyscy aktorzy musieli się zaprezentować we wszystkich zmianach i przebiórkach tak, aby reżyser miał ostateczną wiedzę na temat wizualnego efektu końcowego. Na pierwszej i drugiej „generalnej” wszystko musiało być już dopięte na ostatni guzik.

Prace nad kostiumami i scenografią do tego spektaklu trwały ok. 1,5 miesiąca.

Fot. 140 | Mundurki uczniów klasy II Indyjskiej Szkoły Boucher. Źródło: isboman.com, 2021

Fot. 141 | Stroje szkolne w Indiach. Gaya, listopad 2016 r. Źródło: archiwum Annemarie Frascoli

Fot. 142 | Dzieci z Mexico City w mundurkach szkolnych. Źródło: en.wikipedia.org, George Garrigues, 2010

Fot. 143 | Uczennice w Shalwar Kameez, Abbotabad Pakistan - UK International Development. Źródło: en.wikipedia.org, 2020

Fot. 144 | Uczniowie szkoły w Ghanie. W wielu szkołach nakazuje się dziewczętom strzyżenie włosów. Źródło: ronithetravelguru.com, 2021

Fot. 145 | Uczniowie szkoły w Australii. Źródło: zoo-vse.ru, flickr.com, P. Bouchard, 2021

ROZDZIAŁ V

ODZIEŻ JAKO KOMUNIKAT POZAWERBALNY

Ubiór spełnia funkcje użytkowe i ochronne. Okrywamy ciało przed chłodem, wiatrem czy deszczem, zasłaniamy przed palącym słońcem. Poza tą funkcją ma jednak dodatkową rolę do spełnienia – jest ważnym nośnikiem informacji. Odzież służy podkreśleniu roli, jaką pełniemy w społeczeństwie, manifestuje władzę, status społeczny oraz zaznacza przynależność do grupy. Mundury wojskowe i policyjne, togi, fartuchy lekarskie – uniformy te pełnią funkcję informacyjną. Nie tylko forma i kształt mają znaczenie, ale także kolor, np. panna młoda zakłada białą suknię w dzień ślubu, symbolizującą niewinność, czystość, czasy beztroskiego dzieciństwa. Manifestuje swoje przywiązanie do tradycji. „Jedna barwa może mieć kilka znaczeń symbolicznych; u podstawy tych znaczeń mogą leżeć nawet różne przeciwstawne myśli. Barwa żółta oznacza w Europie środkowej zazdrość, w Azji natomiast jest barwą godności. To samo zdarzenie może być symbolizowane w różnych zakresach kulturowych przez barwy przeciwstawne”.⁷⁵ Strój żałobny w kulturze europejskiej ma kolor czarny, a w azjatyckiej – biały. W tym przypadku biały kolor symbolizuje śmierć, niewinność i smutek.

Jak pokazują karty historii ubranie niejednokrotnie było nośnikiem haseł i demonstracją poglądów. W czasach żałoby narodowej w Polsce (1861-1866 r. –protest wobec zaborców, żałoba jako symbol Ojczyzny w niewoli, karany przez okupanta), kobiety pod wszystkimi zaborami ubierały się skromnie. W książce *O modach i strojach* autorstwa M. Możdyńskiej-Nowadko, możemy znaleźć bardzo szczegółowy opis tego, co wtedy noszono. „Czarną suknię wykończano białym kołnierzykiem lub falbanką i białymi mankietami. Spódnica była na szerokiej krynolinie. Na ramionach noszono czarne chusty i szale. Ubiór miał być wykonany z tkanin matowych lub półmatowych. Męzatki cesały gładko włosy i upinały węzeł na karku. Dla dziewczyn zalecano warkocze. Strój miała cechować prostota i powaga. Kobiety nosiły kapelusze z czarnymi kwiatami, czarne siatki na włosy lub konfederatki. Pojawiły się kontuszki jako powrót tradycyjnych ubiorów staropolskich. Ubranka dziecięce utrzymano w tonacji biało-czarnej. Żałobnie ubierano lalki, a obręcz do zabaw okręcano białymi i czarnymi taśmami”.⁷⁶ Ponad półtora wieku temu i obecnie, ubrania lub akcesoria nadal przekazują informację.

Decyzję o tym, w co się ubrać, podejmujemy każdego dnia. To wewnętrzne postanowienie, czy swoim wyglądem chcemy dopasować się do grupy, zmanifestować preferowany styl, czy zanegować narzucone normy. Dobieramy kolory, akcesoria, fryzurę, czy buty. Zachowania konsumpcyjne zmuszają nas do ciągłego podejmowania decyzji. To, co mamy na sobie nie jest już tylko naszym wyborem, ale także trybikiem w maszynie sprzedaży, kreowania wizerunku. Przekaz o tym bombarduje nas ze strony: każdego medium – od telewizji po poradniki:

⁷⁵ Zeugner. G., *Barwa i człowiek*, Warszawa 1965, s. 128

⁷⁶ Możdyńska-Nawotka M., *O modach i strojach*, Wrocław 2004, s.233

Fot. 146 | Propozycje mundurków szkolnych w Rosji.
Źródło: 5-tv.ru, 14 sierpnia 2018

Fot. 147 | Propozycje mundurków szkolnych na Ukrainie.
Źródło: nashkiev.ua, Дарця Капля, 17 sierpnia 2018

Fot. 148 | W Rosji na zakończenie szkoły dziewczęta układają swoje fartuszki szkolne i spódnice z I klasy i wpinają we włosy kokardy.
Źródło: 5-tv.ru, globallookpress.com, 14 sierpnia 2018

1. „Choć najważniejsze jest to, co masz w głowie i w sercu, to jednak wygląd jest twoją wizytówką. Może być piękny jak wszystko to, co w tobie najlepsze. Możesz odczuwać radość i czerpać pozytywną energię z tego, jak świetnie wyglądasz w swoim ubraniu”.⁷⁷
2. „Dobry wizerunek jest potrzebny każdemu, niezależnie od tego, czy wybieramy się na rozmowę w sprawie pracy, czy na randkę”.⁷⁸
3. „Ubranie mówi zanim ty zdążysz się odezwać. To niepisany język, zestaw kodów i klisz. Kiedy zaczynasz oglądać film i widzisz bohatera, jeszcze nie masz pojęcia kim jest, ale już wiele sobie wyobrażasz, dopowiadasz. Robisz to automatycznie. W życiu tak samo – gdy spotykasz kogoś pierwszy raz, podświadomie oceniasz co to za osoba. Zajmuje to około dwóch sekund. Podobno potrzeba kolejnych 20 spotkań, by zmienić zdanie”.⁷⁹

Konfekcja więc staje się, jak twierdził *Erving Goffman* (1922-1982, wybitny socjolog amerykański i przedstawiciel interakcjonizmu symbolicznego), elementem fasady osobistej umożliwiającej manipulowanie wrażeniami u współobecnych. „Poprzez autoprezentację (sposób bycia, ubierania, wyrażania itd.) (...) człowiek, spotykając się z innymi, traktuje ubiór jako maskę, która umożliwi mu manipulowanie wizerunkiem”.⁸⁰ Świadomość że strój jest informacją i może ujawnić treści bez słów jest istotna o tyle, że bywają one błędnie interpretowane. Niejednokrotnie są to informacje o wartościach, które osoba nosząca chciałby sobie przypisać, a nie jej faktyczne przymioty. Wiedza o komunikatach pozawerbalnych przekazywanych odzieżą staje się kluczowa w edukacji młodych ludzi. Przygotowani, będą mogli nawiązywać świadome relacje i bezpieczniej poruszać się w nowych środowiskach.

Analizując znaczenie tej siły Laura Res w książce *Wizualny młotek. Jak wbić do głowy przekaz marki dzięki emocjonalnej sile obrazu* twierdzi, że prostota kształtu czy formy pozwala na szybkie i jednoznaczne skojarzenie marki. Eksperymenty społeczne dowiodły, że nie musimy widzieć napisu, żeby rozpoznać produkt. Zatem, stosując to twierdzenie w odniesieniu do ucznia idącego ulicą w mundurku szkolnym, niezależnie od miejsca geograficznego, znajomości kultury i religii wiemy, kim jest ten młody człowiek i jaka ma rolę społeczną. W Europie, czy Ameryce Północnej w tym mundurku będzie przeważać kolorystyka beżów, szarości, bordo, granatów, czy zieleni. W Afryce i Azji paleta barw, oprócz powyżej wymienionych, jest poszerzona o kolory: liliowy, różowy, jasnozielony, żółty. Jednak informacja wiążąca się z tym rodzajem garderoby jest na całym świecie taka sama.

Patrząc na osobę elegancko ubraną automatycznie przypisujemy jej wiedzę, atrakcyjność towarzyską i sukcesy zawodowe. Człowiek ubrany niechlujnie otrzymuje od nas ocenę negatywną bez względu czy faktycznie tak myślimy, czy nie. *Jak Cię widzą tak Cię piszą* to przysłowie potwierdza naszą nieświadomą, automatyczną ocenę innych tylko na podstawie tego, co mają na sobie. „Dress code ma służyć budowaniu pozytywnego wizerunku firmy lub instytucji, a przez to przy-

77 Jabłonowska I., *Ubierz się stylowo i modnie w uśmiech*, Warszawa 2010, s. 8

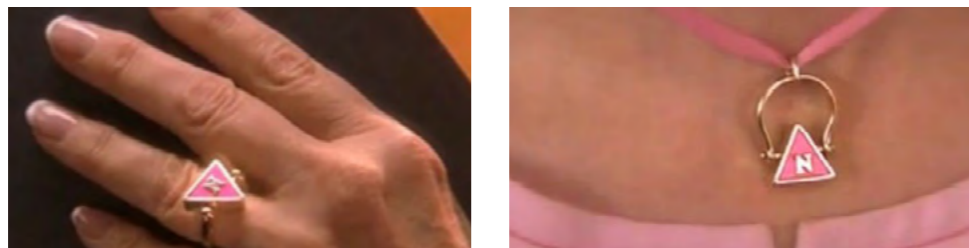
78 Wan G., *Jak dobrze wyglądać nago*, Poznań 2007, s.4

79 Samecka A., *Modoterapia, czyli po co ci tyle ubrań*, Bielsko Biała, 2016, s.12

80 Dowgiąło B., *Ubranie jako forma uspołecznienia*, Gdańsk 2015, s. 36

Fot. 149 | Kadr z filmu Legalna blondynka 2. Źródło: zaq2.pl, 2003

Fot. 150 - 151 | Pierścienek i zawieszka z symbolem bractwa, Legalna Blondynka 2. Źródło: mamamia.com.au, pinterest.com, 2003

Fot. 152 - 153 | Tarcza szkolna I Liceum Ogólnokształcącego im. K. Brodzińskiego w Tarnowie i IV Liceum Ogólnokształcącego im. Jana Pawła II w Tarnowie. Źródło: archiwum własne, Maja Krawiec, 2021

czynić się do rozwoju i realizacji celów. Podobnie jak z marką osobistą każdego z nas, strój i wygląd ma jej służyć i pomagać w życiu, a nie pozbawiać równych szans”.⁸¹ Taki zbiór zasad odpowiedniego doboru ubrania do okazji, uwzględniający kody informacyjne zależne od regionu świata, prawa, religii, czy kultury byłby nieocenioną pomocą dla dzieci i młodzieży.

Zunifikowany strój do szkoły jest przez część społeczeństwa akceptowany, a przez inną odrzucony. Dzieje się tak ze względu na nasze osobiste, zróżnicowane preferencje - jedni potrzebują norm i schematów, inni swobody w dokonywaniu wyborów. Przeciwnicy twierdzą, że szkoła, która wprowadza jednolity strój niszczy indywidualność ucznia, stara się go na siłę podporządkować, a autorytarność negatywnie odbija się na rozwoju jednostki. Hasła: „dyscyplina” i „porządek” mają tu znaczenie pejoratywne. Jednak jeśli w szkole dba się o ucznia holistycznie (oprócz wiedzy na wysokim poziomie przekazuje wartości, zasady etykiety, uczy norm społecznych, inicjuje rozwój psychiczny i fizyczny), to ujednolicenie stroju wzmacnia jedynie wysokie standardy placówki, daje poczucie wspólnoty i dumnej przynależności. To poczucie nie kończy się wraz z zakończeniem edukacji. Niejednokrotnie otwiera drzwi kariery, bo wartości szkoły niejako „przechodzą” na absolwenta i są powodem automatycznej akceptacji w nowym środowisku. Wyniesiony ze szkoły sposób ubierania się, jest kolejnym rozpoznawalnym sygnałem. Dobrze to zobrazowano w filmie *Legalna blondynka 2* (2003 r.), gdzie główna bohaterka z zaskoczeniem odkrywa, że budząca jej respekt i starsza o dwie dekady – nieprzejednana i konserwatywna członkini Kongresu, ma na palcu pierścienek z symbolem bractwa, do którego sama należała (fot. 150). To wystarcza, aby rozpocząć zażyłą i przyjacielską konwersację. Warto zwrócić uwagę, że nie tylko forma i krój ubrania, ale i znak musi być czytelny dla obu stron. W omówionym przykładzie jest to pierścienek. Może być to także emblemat szkoły wyszyty na klapie marynarki lub krawat w paski.

W Polsce takim rozpoznawalnym elementem jest tarcza szkolna (fot. 152 - 153). Była ona obowiązkowym oznaczeniem ubioru ucznia wprowadzonego przez reformę szkolnictwa w 1933 r. Pod tą nazwą kryje się mała plakietka, wykonana z sukna lub filcu w kształcie tarczy herbowej. „Noszono je przyszyte na rękawie, w celu identyfikacji szkoły, do której uczęszczał uczeń. Przed wojną tarcze były wykonane z grubego sukna i haftowane srebrną lub białą nicią, do szóstej klasy uczniowie nosili tarcze niebieskie, w starszych klasach - czerwone. Po wojnie niebieskie tarcze obowiązywały uczniów szkół podstawowych, czerwone uczniów liceów: sukno i hafty zastąpił z czasem cienki filc i plastikowe tłoczenia”.⁸² Tarcza szkolna pojawiła się w wielu przeprowadzonych rozmowach na potrzeby tej pracy naukowej. Było to znaczek przypinany na agrafkach, mocowany na gumkach, delikatnie przyszywany, a nawet przyklejany – w przypadku szkolnej kontroli – klejem z piórnika. Raczej nie chciano go nosić. Poza tym uczeń dostawał jedną tarczę, którą musiał oznakować dwa fartuchy (na zmianę). W praniu tarcze niszczyły się. Słabo zamocowane łatwo było je zgubić. Za brak fartucha albo brak tarczy uczeń mógł otrzymać nagane.

81 Pierzchała M., Czółenka czy szpilki? Poradnik savoir-vivre dla kobiet gotowych na sukces z klasą, Toruń 2017, s.125

82 Szubert M., Leksykon rzeczy minionych i przemijających, Muza SA, Warszawa 2003, s. 278

Fot. 154 | Czterech czternastolatków z Longhill High School w Brighton przyszło do szkoły w szortach, które normalnie noszą na zajęcia z wychowania fizycznego. Chłopcy zostali odesłani do domów z poleceniem przebrania, gdyż regulamin szkoły przewiduje, że młodzi panowie mogą nosić tylko długie spodnie. Kolejnego dnia przyszli w spódnicach. Źródło: polishpost.uk, 24 lipca 2016

Fot. 155 | Uczniowie poszli do szkoły w spódnicy. Dzięki temu mają prawo nosić krótkie spodenki, Wielka Brytania. Źródło: wyborcza.pl, 24 czerwca 2017

Aby takie ujednolicone i sformalizowane ubranie skutecznie wpływało na poczucie wspólnoty i socjalizację młodzieży muszą się pod nim kryć głębsze treści. O pozycji szkoły nie świadczy ubiór, tylko wyznawane w tej grupie wartości, osiągnięcia naukowe czy sportowe wychowanków. W takim przypadku mundurek ma właściwości „ochronne” – zjednuje wszystkich uczniów od strony wyglądu, powstrzymuje przed ostentacją i poczuciem wyższości ze względu na zasobność finansową, pozbawia kompleksów uboższych. Obliguje do zachowania pewnych norm i jest źródłem społecznych zobowiązań. Można więc mu przypisywać nie tylko działania wychowawcze – budzące prestiż i poważanie, ale wręcz własności magiczne. Scott A. Imberman z Uniwersytetu w Houston, w 2009 r. przeprowadził badanie dotyczące wpływu mundurków szkolnych na wyniki testów i zachowanie uczniów (*Dressed for Success: Do School Uniforms Improve Student Behavior, Attendance, and Achievement*). Po założeniu mundurka poprawa nastąpiła niemal w każdej kategorii. „Zauważyliśmy poprawę wyników językowych u dziewcząt w gimnazjum i liceum, a zarówno w przypadku chłopców, jak i dziewcząt zauważyliśmy poprawę wyników z matematyki po kilku latach. Wygląda na to, że uczniowie również mieli mniej poważne problemy po wprowadzeniu mundurków. Po kilku latach od przyjęcia przez szkołę mundurków faktycznie widzimy dość znaczną redukcję liczby zawiesznień pozaszkolnych”.⁸³ Drobne dodatki, czy akcesoria nie przyciągają aż tak wielkiej uwagi jak np. kolorowa mini sukienka, obcisłe spodnie czy bluza w modnym kroju i z dużym, krzykliwym nadrukiem. Zatem można postawić tezę, że uczniowie noszący mundurki w szkolne pozbawieni są podstawowego czynnika analizy niewerbalnej – będącej automatyczną oceną innych. Tym sposobem nie skupiają się na stroju, bo jest on codziennie taki sam i nosi go każdy, ale zauważają osobę, która go nosi.

Wspólnota wyglądu może być źródłem dumy, budować indywidualną tożsamość i nie blokować kształtującej się autonomii młodych ludzi. Młodzież na progu dorosłości bywa przytłoczona ilością obowiązków i wyborów związanych z życiem prywatnym (wyborem kariery zawodowej, usamodzielnieniem). Musi jednocześnie sprostać wymogom stawianym przez społeczeństwo. Ciągłe podejmowanie trudnych decyzji może być przytłaczające. Mundurek może stać się wyróżnikiem jednostki, ułatwiać podejmowanie decyzji, wchodzenia w dorosłe życie (przez zyskiwanie wsparcia innych).

Analizując artykuły poświęcone problemom związanym z noszeniem skodyfikowanego stroju do szkoły, natrafiłam na wiele przykładów ciągłej walki o prawo do noszenia innych elementów garderoby, niż te zapisane w regulaminie szkolnym. Już same tytuły wskazują, że nie jest to problem marginalny. Poniżej przytaczam je wraz z fragmentami wybranych artykułów.

1. *100 francuskich chłopców przyszło do szkoły w spódnicach. Protestują przeciwko seksizmowi* (Gazeta.pl Wiadomości, 19 maja 2014 r.) „Nietypowy protest był inicjatywą samych uczniów. Uzyskali oni zgodę i poparcie władz edukacyjnych miasta. Głównym celem było zwrócenie uwagi na problem dyskryminacji płciowej i dyskusja na temat tego, jak jej przeciwdziałać. (...) Alternatywą było przypięcie do ubrania znaczka z hasłem „Ja walczę z seksizmem, a ty?”, jednak prawie 100 chłopców zdecydowało się na odsłonięcie nóg”.⁸⁴

83 www.houstonpublicmedia.org/articles/news/2010/03/29/19996/do-school-uniforms-work/

84 www.wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114871,15989034,100_francuskich_chlopcow_przyszlo_do_szkoly_w_spodnicach_.html

2. *Mama z Australii wytacza wojnę seksistowskiemu mundurkom szkolnym* (Wysokie Obcasy, 23 maja 2016 r.) „Jeśli uczennica chce założyć spodnie, to nie może. „Spodnie są dla chłopców”. Tak powiedziała jej sześciolatka córka, która chce grać w piłkę”.⁸⁵
3. *Przekorni chłopcy* (Polish Post 24 lipca 2016 r.) „W ubiegłym tygodniu, najcieplejszym w roku, czterech czternastolatków z Longhill High School w Brighton przyszło do szkoły w szortach, które normalnie noszą na zajęcia z wychowania fizycznego. Chłopcy zostali odesłani do domów z poleceniem przebrania, gdyż regulamin szkoły przewiduje, że młodzi panowie mogą nosić tylko długie spodnie. Przekorni chłopcy nie zamierzali pocić się w taki upał i znaleźli sposób na obejście zasad i do szkoły wrócili w... spodnicach od szkolnych mundurków (...) Dyrektorka szkoły, Kate Williams, powiedziała, że chłopcy mogą nosić spodnice, gdyż są one częścią ustalonego stroju szkolnego”.⁸⁶
4. *Brytyjscy uczniowie przyszli do szkoły w spodniczkach. W ten sposób wywalczyli sobie prawo do krótkich spodenek* (Wyborcza.pl, 24 czerwca 2017 r.)⁸⁷
5. *Zmiany w brytyjskich szkołach - chłopcy też mogą nosić spodnice* (Polish Express, 15 kwietnia 2018 r.)⁸⁸
6. *40 szkół w UK zabroniło uczennicom noszenia spodniczek* (Londynek.net, 5 lipca 2018 r.) „Dyrektorzy szkół przedstawili różne argumenty takiej decyzji, m.in. przełożeni nie chcą, aby dziewczęta wyróżniały się na tle rówieśników; rosnącą ilością osób transpłciowych, twierdząc że zakładanie spodnic jest „nieprzyzwoite” lub że są „niegodne i poniżające” oraz mało komfortowe, jeśli siedzi się na podłodze. Jedna ze szkół wprowadziła zakaz noszenia tej części garderoby ze względu na muzułmanów, dla których widok kobiety w spodnicy nie jest wystarczająco skromny. Alternatywą mają być noszone przez wszystkich gładkie spodnie”.⁸⁹
7. *Chłopcy mieli pójść do szkoły w spodnicach i dzięki temu uniknąć odpowiedzialności. Po fali krytyki szkoła zrezygnowała z akcji* (Wyborcza.pl, 17 października 2019 r.) „Samorząd uczniowski w SP nr 7 wymyślił akcję z okazji Dnia Kobiecości - uczniowie w spodnicach, również chłopcy, nie będą tego dnia pytani. Po tym, jak prawicowe portale zgrillowały podstawówkę, dyrekcja szkoły wycofała się z tego pomysłu”.⁹⁰
8. *Hiszpańscy uczniowie zakładają spodnice na znak protestu przeciw dyskryminacji* (F5.pl, 14 grudnia 2020 r.) „Historia nie kończy się w Hiszpanii – zainspirowani wydarzeniami uczniowie

85 www.wysokieobcasy.pl/wysokie-obcasy/1,115167,20121649,mama-z-australii-wytacza-wojne-seksistowskiemu-mundurkom-szkolnym.html

86 www.polishpost.uk/po-godzinach/przekorni-i-pomyslowi/

87 www.wyborcza.pl/7,75399,22003016,brytyjscy-uczniowie-przyszli-do-szkoly-w-spodniczkach-tak-wywalczyli.html

88 www.polishexpress.co.uk/zmiany-w-brytyjskich-szkolach-chlopcy-tez-moga-nosic-spodnice

89 www.londynek.net/wiadomosci/article?jdnews_id=52673

90 www.poznan.wyborcza.pl/poznan/7,36001,25318580,chlopcy-moga-przyjsc-do-poznanskiej-szkoly-w-spodniczkach-dzieki.html

- jednej z kanadyjskich szkół również wzięli udział w podobnej inicjatywie. Protestujący w ten sposób chłopcy mówią, że spodnica jest dla nich symbolem oporu, solidarności oraz walki o równość płci. Zwracają również uwagę, że w 2020 r. społeczeństwo powinno być już bardziej otwarte i sprzeciwiać się dyskryminacji, homofobii i seksizmowi. Dla tych młodych ludzi ubrania nie mają płci - każdy z nas powinien nosić to, na co ma ochotę, bez obaw, że spotka się z jakąkolwiek dyskryminacją”.⁹¹
9. *Nie wiem, czy nazwałabym to buntem. To jest ciekawość i pewnego rodzaju zmęczenie* (onet.pl, 8 maja 2021). Krakowscy licealiści jesienią 2020 r. przygotowali akcję wsparcia na rzecz młodzieży dyskryminowanej. Do coveru hitu Michaela Jacksona „They Don’t Care About Us” przygotowali teledyski pt. „Každy z nas został ubrany inaczej”, w którym zwracają uwagę na potrzebę tolerancji i szacunku.⁹²
10. *Nauczyciele założyli spodnice, aby wesprzeć ucznia i rozpoczęli ruch Ubrania Nie Mają Płci* (noizz.pl 11 czerwca 2021). Dwóch Hiszpańskich nauczycieli zapoczątkowało ruch #LaRopaNoTieneGénero, co po polsku brzmiałoby #UbraniaNieMająPłci po incydencie jaki wydarzył się w jednej ze szkół. Nastoletni chłopiec przyszedł w spodnicy na zajęcia co nie spodobało się władzom szkoły. Został odesłany do domu. W ramach poparcia dla pokrzywdzonego nauczyciele zaczęli ubierać spodnice do pracy.⁹³

Przed projektantami stoi niełatwe zadanie połączenia wymagań wynikających z dress codu szkoły z poczuciem komfortu i indywidualizacją noszącej ten mundur młodzieży. Zachowanie równowagi pomiędzy wolnością osobistą, prawem do życia zgodnie z własnymi wartościami a statutem placówki oświatowej, jest dużym wyzwaniem. „Szkoly mają trzy kulturowe priorytety: pomóc uczniom zrozumieć własną kulturę, pomóc zrozumieć inne kultury oraz promować tolerancję i pokojowe współistnienie. Aby osiągnąć te cele, potrzebują szerokiego i bogatego programu nauczania. Ruch standaryzacji nie radzi sobie z tą złożonością”.⁹⁴

91 <https://www.f5.pl/spoleczenstwo/hiszpanscy-uczniowie-zakladaja-spodnice-na-znak-protestu-przeciw-dyskryminacji>

92 <https://www.onet.pl/informacje/zwykle-historie/nie-wiem-czy-nazwalabym-to-buntem-to-jest-ciekawosc-i-pewnego-rodzaju-zmeczzenie/dzt05vm,30bc1058>

93 <https://noizz.pl/lgbt/nauczyciele-zalozyli-spodnice-aby-wesprzec-ucznia-ubrania-nie-maja-plci/p2rddne>

94 Robinson K., Aronica L., Kreowanie szkoły. Oddolna rewolucja, która zmienia edukację. Wydawnictwo Element, Kraków 2015 r., s.81

Fot. 156 - 158 | Przykładowe projekty kolekcji wykonane przez młodzież na warsztatach projektowania podkoszulków.

Źródło: Stowarzyszenie Jestem Miastem, Dorota Omylska-Bielat, marzec 2021

ROZDZIAŁ VI

ANALIZA PROCESU BADAWCZEGO W OPARCIU O WYNIKI ANKIETY PRZEPROWADZONEJ WŚRÓD NASTOLATKÓW

Proces badawczy podzieliłam na kilka etapów. Pierwszy etap to przygotowanie ankiety dotyczącej sposobu ubierania się przez uczniów, ale także tego, w jaki sposób ubierają się nauczyciele. Arkusz zawierał 39 pytań. Odpowiedzi udzieliło 57 kobiet i 6 mężczyzn. Badanie zostało przeprowadzone w 2015 r. w szkole policealnej Centrum Nauki i Biznesu Żak w Krakowie, w której byłam zatrudniona jako nauczycielka historii mody, psychologii kolorów i najnowszych trendów w modzie. Praca z młodzieżą ale także osobami, które chciały po wielu latach pracy w danym sektorze zmienić branżę, zainspirowała mnie do przygotowania takiego badania. Na tym etapie kierowała mną chęć poznania odczuć związanych z wyglądem oraz tego czy respondenci mierzyli się w czasie uczęszczania do szkoły z problemami związanymi z ich „nieodpowiednim ubraniem”. W ankiecie poruszyłam takie kwestie jak np. czy ubranie mogło wpływać na wysokość ocen stawianych przez nauczycieli. Zastanawiałam się czy w szkołach oceniana jest wiedza czy także wygląd ucznia. W związku z tym, że sama doświadczyłam nietolerancji ze strony nauczycieli były to dla mnie kwestie istotne a do wyboru umieszczonych pytań miałam emocjonalne nastawienie. Ten pierwszy etap był o tyle ważny, że pomógł mi nakreślić kierunek dalszych badań oraz zweryfikował metody jakimi się posłużyłam. Wypełnianie kolejnych odpowiedzi, może być nużące i zniechęcać do kontynuowania. Doszłam do wniosku, że należy zmniejszyć ilość pytań w ankiecie ale dodatkowo z respondentami porozmawiać. Ubranie, samoakceptacja i akceptacja środowiska, szczególnie w czasie kształtowania się tożsamości to delikatny temat. Wykorzystałam do tego zajęcia z stylizacji czy historii mody podczas, których mogłam zadawać nawet drażliwe pytania dotyczące ubioru. Poszczególne grupy uczniów czując się swobodnie odpowiadało w sposób szczegółowy. Wielokrotnie dochodziło do dyskusji oraz analiz czy ubranie ma wpływ na jakość życia, czy to co ubieramy jest ważne czy nie, jaki wpływ mają kolory czy wiedza odnośnie trendów.

Drugi etap moich badań na temat ubioru oraz komunikatów niewerbalnych zaczął się w 2016 r. gdy rozpoczęłam studia doktoranckie. W sposób systematyczny gromadziłam artykuły prasowe oraz publikowane w internecie. Poruszały one wiele istotnych zagadnień. Od wypowiedzi rodziców na temat ubioru ucznia, badań naukowych czy sesji fotograficznych prezentujących co w danym roku „wypada” ubrać na rozpoczęcie roku szkolnego czy nosić do szkoły. Na podstawie zgromadzonego materiału mogłam przygotować część pisemną pracy. W czasie studiów, w trakcie procesu badawczego, stosowałam metodę transferu pojęć. Terminy którymi opisałam pewne zjawiska zaczerpnięte z innych dziedzin lepiej zobrazowały badany problem. Formułując wnioski po zakończeniu drugiego etapu badań, wykorzystałam metodę definicji, która polega na uściśleniu definicji powszechnie używanych słów. Ustalenie terminologii ułatwiło skupienie się na badanym problemie. W poszczególnych fazach badania skorzystałam także z innych metod heurystycznych, które pomogły rozwiązać wątpliwości i wskazały właściwy kierunek interpretacji badanego zagadnienia. Nieocenioną pomocą okazała się grupa foko-

Fot. 159 - 161 | Warsztaty dla młodzieży 13 - 18 lat. Wykonywanie podkoszulków własnego projektu. Prowadzenie własne.

Źródło: Stowarzyszenie Jestem Miastem, Dorota Omylska-Bielat, marzec 2021

wa, z którą byłam w stałym kontakcie od 2019 r. Trzydniowy wyjazd na Węgry spowodował że poznałam uczniów kilku klas z liceów i techników Tarnowskich i Krakowskich. Dzielili się oni ze mną swoimi spostrzeżeniami odnośnie ubioru za pomocą mediów społecznościowych. Dzięki temu mogłam na bieżąco korygować moje wątpliwości dotyczące np. subkultur opisywanych w jednym z podrzdziałów. Zgłębiając temat poczyniłam także starania, aby nie ominąć opinii i spostrzeżeń osób, które są pierwszymi doradcami w kwestii ubioru podejmując pewne decyzje czasem w sposób autorytarny. To rodzice zwrócili uwagę na problemy z jakimi borykają się dzieci i nastolatki. Jednym z przykładów jest nasilenie FOMO (Fear of Missing Out), czyli lęku przed odłączeniem od internetu i mediów społecznościowych, występuje coraz częściej. Antidotum to JOMO (Joy of Missing Out) - radość z wyłączenia się i pomijania nieustannie napływających informacji. Młodzież nie ma możliwości swobodnego odseparowania się, od przytłaczającego otoczenia. Opierając się na wypowiedziach licznych psychologów, twierdzących, że podczas rysowania ujawnia się wiele ważnych cech inteligencji, a obraz jest dobrym zwierciadłem zdolności poznawczych oraz analizując zgromadzone informacje przygotowałam warsztaty dla młodzieży w trakcie których mogły wypowiedzieć się na temat ubrania, wypełnić ankietę, stworzyć własną wymarzoną kolekcję ubrań, a także zaprojektować i wykonać podkoszulek. Komunikacja z młodzieżą za pomocą twórczego działania, w tym temacie, mogłaby być wprowadzona do szkół. Mój autorski projekt zakłada, że cztery razy w roku szkolnym uczniowie na lekcji wychowawczej przygotowują swój podkoszulek, w którym będą chodzić (do kolejnych zajęć z kreatywnym malowaniem). W młodszych klasach, można to potraktować jako formę zabawy w klasach starszych (młodzież 13-19 lat), Warsztaty dla młodzieży jako przygotowanie do stawiania sobie pytań na trudne tematy. Próba przelania swoich myśli na tkaninę może mieć, nie dość, że terapeutyczne właściwości to jeszcze dać możliwość zastanowienia się nad problemami społecznymi czy kulturowymi. Takie projekty mogłyby pomóc gdy dziecko nie chce o czymś mówić. Do ich wykonania można wykorzystać różne techniki np. farby do tkanin, flamastry w kolejnych latach edukacji (w praktyce haft, sitodruk itp.). Obecnie dużo mówimy o estetyce i zgłębianiu własnych uczuć. To wartościowy projekt, który może być początkiem dyskusji. Daje też możliwość pracy w grupie, przez wymianę myśli, wspólne omówienie projektów. Z wielu badań przeprowadzonych wśród młodzieży wynika, że tradycyjną werbalną komunikację zastępuje rozmowa przez telefon w formie krótkich tekstów lub obrazów. W tym przypadku nakłanianiem dzieci i młodzieży do wyjścia ze strefy komfortu jaką daje świat wirtualny i zmierzania się z rozmową, krytyką czy pochwałą wynikającą z podstawy omawiania projektu. Stymulowanie pamięci podprogowej oraz rozwój manualny są doskonałą propozycją, która opiera się na moich badaniach.

Na potrzeby pracy doktorskiej w 2021 r. przeprowadziłam badanie zgodnie z przygotowanym ww. projektem pt. *Ubranie na warsztat! Kreatywnie o modzie z młodzieżą*. Wzięło w nim udział 16 osób w tym 2 mężczyzn i 12 kobiet oraz 2 osoby nie identyfikujące się z żadną płcią w wieku od 13 do 17 lat. W pierwszej części omówiliśmy rodzaje sylwetek, najnowsze trendy w modzie zgodnie z WGSN- największym na świecie ośrodkiem trendotwórczym oraz podstawy projektowania kolekcji ubioru⁹⁵. Rozmawialiśmy na temat ubrań noszonych do szkoły i w czasie

⁹⁵ Założone w 1998 roku w Londynie biuro WGSN, zajmuje się opracowywaniem trendów rynkowych z pięcioletnim wyprzedzeniem w stosunku do globalnego rynku. Skupia się na wielu branżach: odzieżowej, meblowej, akcesoriach

Fot. 162 | Koszulka wykonana przez Natalię Orłow.
Źródło: archiwum własne

Fot. 163 | Koszulka wykonana przez Marcelinę Bielat.
Źródło: archiwum własne

Fot. 164 | Koszulka wykonana przez Aleksandrę Łysoń.
Źródło: archiwum własne

Fot. 165 | Koszulka wykonana przez Filipa Cierpicha.
Źródło: archiwum własne

wolnym. Poruszyliśmy problemy związane z komunikacją niewerbalną. Wykorzystując nabytą wiedzę uczestnicy zaprojektowali autorskie wymarzone kolekcje ubrań. Białe podkoszulki, które zaprojektowałam i wykonałam stanowiły „płótno” do realizacji kolejnego punktu warsztatów. Młodzież na potrzeby badania wykonała za pomocą farb i flamastrów do tkanin nadruki. Wszystkie realizacje oraz stylizacje uczestników zostały sfotografowane oraz omówione.

Badanie za pomocą ankiety zawierającej 20 pytań zostało zrealizowane w trakcie warsztatów. Dodatkowo z każdym respondentem przeprowadziłam rozmowę. Uzyskując samą odpowiedź w formie papierowej – anonimowej pozbawiłoby mnie wiedzy wynikające z analizy wyrazu twarzy, intonacji czy gestykulacji. Obserwowanie reakcji badanych na poszczególne pytania niewątpliwie było uzupełnieniem. W trakcie rozmowy mogłam naprowadzić na pożądany problem. Dało to możliwość respondentom w sposób szczegółowy odpowiedzieć na zadane w pytania nie umieszczone w ankiecie. Uczestnicy dzielili się ze mną swoimi refleksjami i emocjami, sami zadawali dodatkowe pytania. Wywiad jest bardziej zindywidualizowany oraz może podlegać modyfikacji wykluczając sytuację, gdy odpowiadający na pytanie w ankiecie anonimowej na nie nie odpowie. Przeprowadzając anonimową ankietę, respondent może bez skrępowania się wypowiedzieć aczkolwiek zamknięta pula pytań nie daje możliwości wykonania głębszej analizy. Pomimo skondensowanej ilości poruszanych zagadnień poprosiłam respondentów, żeby, jeśli czują taką potrzebę, dopisali brakujące warianty odpowiedzi. W taki sposób otrzymałam informację, że w badaniu biorą udział osoby, które nie utożsamiają się z żadną płcią. W trakcie rozmowy respondenci poinformowali mnie o tym, że brak różnicowania na płć jest powszechna. Część młodzieży, może definiować swoją płć w zależności od nastroju. Jest to spowodowane kilkoma czynnikami, m. in. potrzebą przynależenia do grupy, społeczności. Brakiem subkultur z którymi mogą się utożsamiać. Mnogością kanałów informacyjnych, z których korzystają docierają do nich różne treści. Dostępności informacji. Zwiększeniem świadomości na temat własnego ciała, akceptowanie lub nieakceptowanie, sytuacją polityczną, modą. Strachem i obawą przed światem zewnętrznym np. rozmową z obcymi nawet takimi, których zna z widzenia: sąsiad, sprzedawczyni, znajomi rodziców. Jest to też forma kamuflażu pewnego rodzaju „czapka niewidka”. Jestem fizycznie, ale czuje się tak jakby mnie było. Jestem inny. To bardzo cenna informacja gdyż w procesie projektowym, możemy uwzględnić potrzeby osób, które nie chcą ubierać części garderoby przypisanych kulturowo (w Polsce) dla kobiet takich jak np. sukienka, spódnica czy do mężczyzn np. spodnie. (w Szkocji kilt czy w krajach azjatyckich np. Butan – gho, mężczyźni ubierają „spódnice”). Taki podział występuje też często w przypadku kolorów i wzorów. Dla kobiet przeznaczone są jasne pastelowe, mocno nasycone kolory, desenie w kwiaty, kraty, kropki dla mężczyzn np. beże, granaty, ciemne zielenie, czerń. Posiadając taką wiedzę, umieszczenie dziurek na guziki w koszuli po prawej czy lewej stronie staje się sprawą drugorzędna. Tej grupie docelowej, należy zaprojektować komfortowe wygodne ubrania neutralne o szerokiej gamie kolorystycznej dając możliwość skomponowania stroju w sposób dowolny.

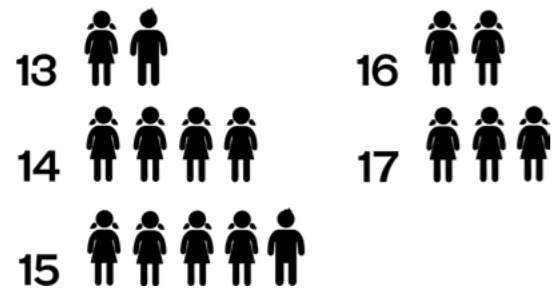
do domu, szeroko pojętym lifestylu i trendach sprzedażowe. Współpracuje z ponad 250 osobami, które zawodowo zajmują się opracowywaniem tendencji. Z usług WGSN korzysta ponad 6.500 firm na świecie z liczbą 74.000 aktywnych użytkowników portalu.

Ankieta została przeprowadzona w 110 tysięcznym mieście. Do szkoły podstawowej uczęszczało 9 respondentów, do liceum 6, do technikum 1.

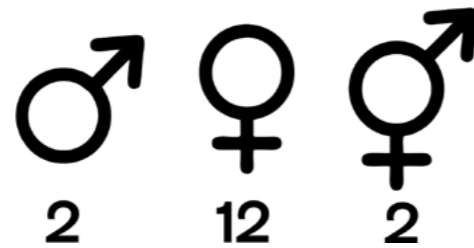
W swoich modowych wyborach podążają ścieżką już wyznaczoną przez innych. Z przeprowadzonych wywiadów na przestrzeni lat, kiedy przygotowywałam się do sprecyzowania zagadnienia omawianego w tej pracy wynika, że respondenci zwracający uwagę na stylizację nauczyciela znajdują się w grupie interesujących się modą. W takich rozmowy precyzyjnie opisywali, co w takiej stylizacji im się podoba, czy dana osoba ma jakiś ulubiony styl, dodatki, kolory. Grupa nie analizująca lub nie dzieląca się takimi spostrzeżeniami była także obojętna na nowości w modzie i mikro trendy.

Metryczka

wiek

płeć

szkoła

miejsce zamieszkania

1. Czy dobór stroju nauczyciela świadczy o jego profesjonalizmie?

TAK 12 osób, NIE 4 osoby

Respondenci zwrócili uwagę na pewne elementy stroju, które w ich mniemaniu w przypadku ubioru nauczyciela były przez nich odebrane jako niestosowne np. zbyt krótkie spódnice, duże dekolty czy neonowe kolory. Ponad to zadałam pytanie co respondenci myślą o wprowadzeniu zajęć do szkół na temat dress codu oraz stylizacji, wiedzy o kolorach czy elementów hi-

storii ubioru. Cała grupa była żywo zainteresowana pomysłem. Wszyscy zadeklarowali chęć uczestnictwa w takich zajęciach.

2. Czy interesujesz się modą?

TAK 12 osób, NIE 3 osoby, NIE WIEM 1 osoba

Pozytywów wynikających z odpowiedzi „Tak” w ankiecie jest wiele. Najważniejszy to ten, że młodzież zgromadzona podczas badania swoimi sugestiami mogła znacząco przyczynić się do kształtu zaprojektowanej przeze mnie kolekcji. Osoby interesujące się modą stanowią grupę klientów, którzy przeważnie w sposób systematyczny dokonują zakupów. To cenna informacja dla projektanta casualowych czy sportowych kolekcji. W przemyśle czy prowadząc jednoosobową działalność gospodarczą ponosimy ryzyko nie trafienia w gust klienta. Analizując rynek, badając trendy oraz sugerując się zapotrzebowaniem, możemy zminimalizować straty.

3. Czy podążasz za trendami w modzie?

TAK 9 osób, NIE 7 osób

Możemy interesować się modą, ale nie koniecznie podążać za trendami. Wybór ubrań vintage, umiejętność komponowania stylizacji ze swojej kolekcji lub asortymentu najniższych daje duże możliwości. W tych odpowiedziach widzimy jak różnorodna jest grupa respondentów.

4. Czy ubierając się do szkoły/po szkole, zwracasz uwagę na to, co będziesz mieć na sobie?

TAK 13 osób, NIE 3 osoby

To bardzo istotny punkt, dla tego badania. Jest to kolejne potwierdzenie poprzednich pytań, że moda dla młodzieży jest ważnym aspektem życia. Trzeba oczywiście podejść do odpowiedzi w sposób krytyczny zakładając, że mogłam trafić na grupę respondentów żywo zainteresowanych tematem. Badanie przeprowadzone w innej grupie mogłoby okazać się diametralnie inne. Należy jednak zwrócić uwagę, że z punktu widzenia projektanta zależy mi na tym aby z kolekcją trafić do grupy odbiorców zainteresowanych zakupem produktu. Biorąc pod uwagę wszystkie podane przez nich wskazówki i wytyczne wzrasta prawdopodobieństwo, że kolekcja się spodoba i trafi do szaf nie tylko respondentów- trendsetterów, ale także ich kolegów.

5. Czy utożsamiasz się z jakąś subkulturą lub stylem ubierania?

TAK 3 osoby, NIE 13 osób

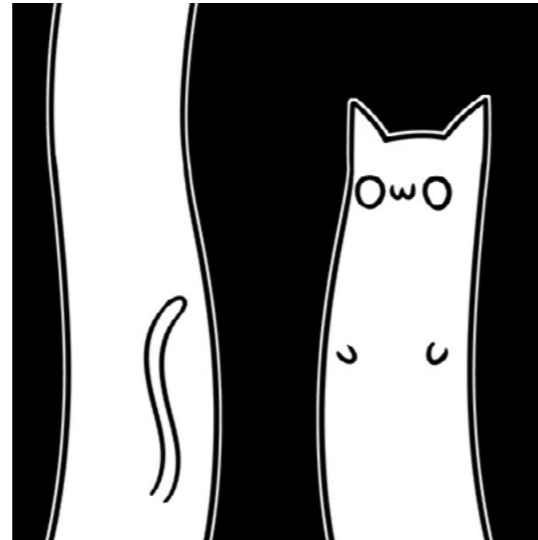
W mojej opinii zainteresowanie subkulturami spadło i stało się wręcz zjawiskiem marginalnym. Respondenci zwracali uwagę na to, że czerpią inspiracje, dokonują pewnych zapożyczeń z subkultur, ale do nich nie czują przywiązania. Nie jest to kwestia istotna ani w przypadku

podejmowanych decyzji w trakcie zakupów ani też w momencie ubierania się przed wyjściem z domu.

6. Jeśli TAK, to z jaką grupą/subkulturą/stylem się utożsamiasz?

- Elegancki, skate
- cute UwU
- OwO
- luźnym stylem

Fot. 165 | Plakat OWO CAT,
Źródło: redbubble.com, Iketer, 2021

Pytanie, które stanowi uzupełnienie do poprzedniego dało bardzo ciekawy wynik. Cute UwU i OwO to zapis literowy/graficzny stanu emocjonalnego. UwU ten emotikon, możemy tłumaczyć jako coś ślicznego, uroczego i słodkiego. „U” to przymknięte oczy zmrożone ze szczęścia, „w” natomiast to usta nawiązujące stylem do anime czy mangi. Mniej popularny ale także używany w slangu jest OwO, „O” zapisywane są otwarte oczy a „w” to usta. Ma ono mniej skrajnie pozytywne znaczenie tzn. jesteś urocza a może nie jesteś, zastanawiam się. Okazuje się że respondenci utożsamiają subkulturę z emocjami, może to wynikać z fascynacji niezwykle popularną mangą. Określenie luźny styl skejtowski, mówi o świadomości stylu subkultury skejtów, ale wybieraniu z niej tylko takich elementów, które pasują do stylu respondenta. Ten ubiór nie jest „ortodoksyjny”- skrajny. Subkultura skejtów tak popularna pod koniec lat 90 uległa zanikowi. Z moich badań wynika, że inne elementy wchodziły w skład stylizacji kiedyś, a na inne zwraca się uwagę dziś. Odeszły w niepamięć szerokie spodnie czy bandamki.

7. Czy w twojej szkole obowiązuje strój formalny - mundurek szkolny?

TAK 1 osoba NIE 15 osób

W tej grupie respondentów tylko jedna osoba uczęszcza do szkoły, w której obowiązuje strój formalny. Niniejsza praca w części historycznej jest poświęcona strojom formalnym stąd zasadność tego pytania.

8. Czy jesteś za wprowadzeniem mundurków do szkoły?

TAK 3 osoby, NIE 13 osób

Kontynuacją wątku odnośnie stroju formalnego jest ww. pytanie, które co zaskakujące daje obraz jak różnorodne są potrzeby młodzieży. Trzydzieści osób było przeciwko wprowadze-

niu obowiązkowego mundurka do szkoły, ale trzy przychylnie podeszło do takiego rozwiązania. Jedna z respondentek, która na to pytanie odpowiedziała twierdząco powiedziała, że bardzo ułatwiłoby jej podejmowanie codziennych porannych wyborów gdyby wiedziała co ma na siebie założyć. W jej opinii mundurek jak to określiła „ułatwia życie” bo nie musi myśleć czy coś jest modne czy nie lub czy do siebie pasuje.

9. Czy jesteś za wprowadzeniem wytycznych dla uczniów? (wytyczne np. stonowana gama kolorów, określona długość spódnic/sukienek, zasłonięte ramiona)

TAK 2 osoby, NIE 14 osób

Odpowiedź twierdząca udzieliło dwoje respondentów a przecząca czternaścioro. Jestem przeświadczona, że nikt uczniów nie zapoznał się z regulaminem szkolnym. Nie był on omawiany na lekcjach wychowania ani w żadnej innej formie. Władze szkoły określają zasady ubierania się ale nie informując o nich w sposób przystępny i zrozumiały. Sporadycznie umieszczane są takie wytyczne w postaci graficznej na stronie internetowej lub na gazetkach ściennych. Respondenci albo o nich nie wiedzą albo pytanie utożsamiali ze ścisłymi regułami czyli z wprowadzeniem czegoś przypominającego mundurek. Nasuwa się także refleksja, że doskonale zaistniała sytuację podsumowuje łacińska maksyma Ignorantia iuris noce.

10. Czy nauczyciel sugerował zmianę twojego wizerunku, gdy byłeś w szkole?

TAK 7 osób, NIE 9 osób

11. Jeśli TAK, to na jakie elementy stroju zwracał uwagę nauczyciel?

Respondenci wykazali na jakie elementy ubioru nauczyciel zwracał uwagę. Były to:

- długość spódnicy czy dekol
- makijaż
- bluzka na ramiączkach
- odsłonięte ramiona
- spódnica
- spodnie
- koszulka
- biżuteria
- paznokcie
- krótkie spodenki
- spódniczka
- za duży dekol

Gromadząc materiały fotograficzne, które stanowiły inspirację do zaprojektowania kolekcji oraz analizując wynik ankiety uwzględniłam kryteria wymienione w odpowiedzi na to pytanie. W kolekcji nie znajdziemy dużych dekoltów czy bluzek na ramiączkach.

12. Czy jesteś za swobodnym manifestowaniem poglądów za pomocą ubrań w szkole?

TAK 12 osób, NIE 3 osoby, BRAK ODPOWIEDZI 1 osoba

Odpowiedzi na ww. pytanie potwierdza słuszność przygotowania kolekcji ubrań inspirowanych modą noszoną na szkolnych korytarzach, ale nie wywodzącą się wprost z sformalizowanego stroju jakim jest mundurek szkolny. Sugerując się pozytywnymi odpowiedziami wnioskuje, że systematyczne przeprowadzenie autorskich warsztatów opisanych na początku rozdziału dałoby bardzo ciekawe rezultaty.

13. Czy uważasz, że strój w szkole mógł mieć wpływ na twoje oceny?

TAK 5 osób, NIE 11 osób

Świadomość własnego wyglądu jest bardzo istotna. Konfrontowana z wizją nauczyciela czy regulaminem, może przysporzyć nam niepotrzebnych kompleksów lub być pozytywnym komunikatem (schludny, zadbane, elegancki). Jestem przekonana, że część społeczeństwa doskonale czuje się w narzuconej zdyscyplinowanej formie czy to zachowania czy ubrania. Dla innych wszelkie zasady i ramy są trudne do zaakceptowania, budzą negatywne emocje. Pomimo tego, że na odpowiedź zdobyło się niewielu respondentów jest ona pozytywna. Taki sam rezultat uzyskałam w ankiecie przeprowadzonej w 2015 r.

14. Czy jest kolor, który rozprasza twoją uwagę podczas zajęć?

TAK 3 osoby, NIE 13 osób

Respondenci wymienili tylko trzy kolory: czerwony, neonowy żółty, żółty. Uzyskane informacje, można wykorzystać w pozytywny sposób, unikając wymienionych kolorów lub dobierając odpowiednie ich nasycenie. Projektując kolekcję pominęłam kolor czerwony i neonowy żółty. Pierwszy może kojarzyć się z władzą – jest to kolor królewski i biskupi. Czerwień jest kolorem ziemskim, oznacza krew, ogień, wojnę i rządę. Jest także kolorem namiętności płodności oraz odwagi. Jasnoczerwony oznacza miłosierdzie, zaś kolor krwi jest symbolem męczeństwa. Dobra strona czerwieni to ta kojarzona z miłością (czerwona róża) i pasją (płomień). Domeny czerwieni to siły witalne, życie i piękno. Z ogromnej ilości symbolizowanych przez nią cech, do najważniejszych należą: ekstrawertyzm, odwaga, anty depresyjność, asertywność, determinacja, przyjazność, ciepło i wrażliwość. Jej "zła" strona to symbol złości i krwi, jako rewolucji. Kolor czerwony użyty w odpowiednim kontekście może kojarzyć się z powstaniem, rewolucją, śmiercią, walką. Neonowy żółty to kolor ostrzegawczy. Wywołuje u nas strach i pobudzenie, przyspieszenie pulsu, zwiększenie ciśnienia tętniczego, silniejszą reakcję elektrodermalną, szybkie mruganie powiekami, szybszy oddech. Kojarzy się nam z oznaczeniami robót drogowych, czy niebezpiecznych substancji. W trakcie przeprowadzonych rozmów na potrzeby badania z wykładowcami uczelni otrzymałam informacje, że najbardziej rozprasza ich np. koszulka w kolorze neonowy żółty. Wystarczy jeden student tak ubrany na sali dwustu osobowej a wzrok

“ucieka” ku niemu mimowolnie. Projektując kolekcję zastosowałam się do opinii naukowców sugerujących pozytywny wpływ koloru żółtego na nastrój człowieka. Moją propozycją są spodnie i spódnica kolorze przygaszonej żółci. Te części garderoby nie są tak nachalne i widoczne jak podkoszulek czy bluzka, a wręcz znikają gdy uczeń siedzi w ławce.

14. W jakim kolorze lubisz nosić ubrania do szkoły?

- różne, zależy od dnia
- wszystkie kolory
- do szkoły zwykle stonowane, czarne, biele, szarości, beże, pastele
- zależy od nastroju
- kolorowo
- zależny od humoru
- czarny (4 odpowiedzi)
- fioletowy
- każdy (2 odpowiedzi)
- to zależny
- różowy (2 odpowiedzi)

Kolor jest ważnym kreatywnym narzędziem. Wykorzystanie wiedzy o kolorach w projektowaniu, przynosi zakazujące pozytywne skutki. Nie tylko przekłada się na sprzedaż produktu, ale także na psychikę osoby kupującej. Powstało wiele opracowań naukowych świadczących o tym jak istotny wpływ mają na nas kolory. Żółty, zielony i niebieski pomagają dzieciom się uczyć. Takie właściwości ma też kolor pomarańczowy, który poprawia zachowania społeczne oraz różowy. Respondenci w badaniu wykazali, że lubią różne kolorowy. Ich dobór jest podyktowany nastrojem. Kilkukrotnie został wymieniony kolor czarny, utożsamiamy z elegancją. Koncepcja klasycznego stroju w stonowanych kolorach pojawiła się w rozmowach, aczkolwiek takie skojarzenia były powiązane z eleganckim strojem noszonym podczas uroczystości szkolnych. Prezentując zbiór fotografii z WGSN z propozycjami stylizacji dla młodzieży na sezon 2022/2023, najbardziej docenione były te, na których ubrania były kolorowe, o zdecydowanym nasyceniu barw. Dotyczyło to bluz, wielokolorowych spodni, kamizelek a także płaszczy. Można byłoby określić - czym więcej tym lepiej. Respondenci sugerowali zgodnie z obecnymi kanonami mody do jakich stylizacji dodać mocne, ciężkie buty typu np. Martens. Uważam, że młodzież dostrzega i docenia przyszłe trendy ale też chce wyglądać modnie, zgodnie z tym co się nosi w danym sezonie.

16. Jaki kolor ubrania twojego rozmówcy może wpłynąć negatywnie na jego odbiór?

- żaden - 3 osoby
- ciągle na czarno, wulgarnie
- nie tyle kolor co zestawienie wielu mocnych barw ze sobą
- dużo różowego
- zielony

- szary
- brązowy
- nie wiem
- neonowy żółty

Subiektywna ocena tego czego nie lubimy jest niepodważalna. Respondenci odpowiedzieli szczerze na pytanie. Ponownie pojawił się kolor neonowy żółty, ale także kolory takie jak brązowy, szary, zielony, które większość społeczeństwa utożsamia ze spokojem i lubi się tymi kolorami otaczać. Analizując odpowiedzi trzeba pamiętać, że dla każdego z nas inne ma znaczenie np. kolor zielony czy różowy. Dla jednej osoby zieleń to kolor młodych listków na drzewach, dla innej intensywny kolor trawy.

17. Jak powinien być ubrany uczeń podczas lekcji. Opisz jego ubranie i kolory.

- Uważam, że może ubierać się dowolnie.
- Uczeń może ubierać się jak chce, ważne żeby dobrze się czuł.
- Jak chce, żeby nie było wulgarnie.
- Powinien być ubrany w to, w czym czuje się swobodnie. Nie da się wyznaczyć jednego wzoru.
- Tak jak chce to zależy od gustu.
- Dowolny nie powinno być ograniczeń.
- Jak chce.
- Każdy powinien ubierać się jak chce.
- Powinien być ubrany swobodnie i myślę, że dowolnie, kolorystycznie też dowolnie.
- Dziewczyna: spódnica albo spodnie, bluzka, kolor fioletowy i granatowy, chłopiec: spodnie, podkoszulek, kolor zielony i szary.
- W jensy i przyjazne dla oka kolory.
- Tak jak chce, nie pokazuje tego czego nie „powinien”.
- Może być ubrany jak chce.
- Każdy powinien nosić to co chce, jednakże nie może on być wyzywający, kolory dowolne.
- Jak chce! Niech każdy wyraża swoją osobowość poprzez strój jaki chce.
- Jak chce!

Odpowiedzi potwierdziły wcześniejsze moje założenia, że należy wyjść naprzeciw oczekiwaniom i zaprojektować kolekcję ubrań skierowaną do uczniów. Musi mieć ona swobodny charakter aczkolwiek w sposób dyskretny nie odbiegać od zasad narzuconych przez regulamin. Dlatego w przygotowanej przeze mnie kolekcji nie znajdziemy dużych dekolców, krótkich szortów czy spódniczek.

18. Jak najczęściej ubierasz się do szkoły: wybierz z listy

Spódnica długa - 8| spódnica krótka - 7| sukienka z długim rękawem -7| sukienka z krótkim rękawem - 1| spodnie długie - 14| szorty - 6| jeansy - 11| bluzka z długim rękawem - 9| bluzka z krótkim rękawem - 6| sweter - 8| marynarka - 4| żakiet - 5| koszula - 7| bluzka zapinana pod

szyję - 5| golf - 8| t-shirt z krótkim rękawem - 7| t-shirt z długim rękawem - 7| bluzka z dużym dekoltem - 5| bluzka z małym dekoltem - 6.

Z badania wynika, że młodzież najczęściej ubiera długie spodnie, jeansy, t-shirty z krótkim rękawem, koszule i golfy. Najrzadziej zakłada bluzki z dużym dekoltem, żakiety i sukienki z długim rękawem. Do ww. asortymentu respondenci dopisali także dresy i bluzę.

19. Opisz swój strój.

- Zazwyczaj chodzę tak jak mi wygodnie. Szerokie spodnie, lub jeansy z dziurami. Ubieram bluzę z kapturem i buty sportowe.
- Mam jeansy bluzka a pod nią koszula, glany.
- Luźne jeansy, dopasowany t-shirt z krótkim rękawem i na niego bluzę najczęściej czarną
- Luźny raczej ciemny, koniecznie z czapką (mężczyzna).
- Często noszę sukienki, ale czasem lubię też nosić spodnie. Zazwyczaj ubieram się kolorowo. Dzisiaj mam szare spodnie, białą bluzkę i kolorowy sweterek.
- Luźna bluzka, szerokie spodnie (które zwracają na siebie uwagę) conversy.
- Bluzka przeważnie oversize, dresy lub jeansy i sportowe buty.
- Jeansy granatowe i żółty sweterek, spodnie czarne i fioletowy t-shirt.
- Czarne legginsy, bluzka albo sweter w różnych kolorach.
- Spodenki, t-shrt, bluza, dresy.
- Czarne spodnie lub granatowe jeansy, góra stonowana lub jasne kolory.
- Spódnica w kratę, golf, sukienka w kratę, biały golf lub w innym kolorze.
- Bluza.

Niemal wszystkie części asortymentu uwzględnione przez respondentów znalazły się w moich projektach. Odpowiedzi okazały się bardzo pomocne w kompozycji całej kolekcji. Trzeba podkreślić, że grupa w sposób rzetelny opisała co nosi młodzież nie tylko w miejscu badania ale także w całej Polsce. Mogę pokusić się nawet o twierdzenie, że w całej Europie części Azji i Ameryce. Dostęp do internetu, który umożliwia podglądnięcie trendów ale także zrobienie zakupów w zagranicznych butikach stał się bardzo powszechny.

20. Wybierz z poniższej listy asortyment i kolory, które najczęściej ubierasz do szkoły:

KOLOR	SKALA CZĘSTOTLIWOŚCI NOSZENIA. 1 - najczęściej, 5 - sporadycznie												
	3	1	2	2	2	5	1	4		5	1		5
	2	2		4		3	3				1		2
	1			5			4					3	1
	2			5	5		2	3					1
	2			5			3					4	1
	4	5	3	3		4	2	5					2
	4			3		2	4			3		2	3
	5		4	3		4	2			4		5	5
	2	2		4			2					5	2
	5			3	4		2			2			4
	2		5	2			2	1					2
	5		1	1	2	1	2	2	1	1	1	1	4
	2			2			2					5	

PRZEGLĄD WYBRANYCH STYLIZACJI SZKOLNYCH

Co ubiera młodzież? Słowo, które określa styl panujący wśród nastolatków to „różnorodność”. Ubrania mają być wygodnie, funkcjonalne i nie krępować ruchów. Najpopularniejsze są luźne stylizacje w stylu miejskim. Najczęściej możemy zaobserwować: trampki, adidasy, buty typu Martensy (fot. 167 i 169), koszule, dresy, dżinsy (bardzo popularne są te z dziurami fot. 168), bluzy z kapturem, podkoszulki z nadrukiem, czapki z daszkiem, oversizowe spodnie. Nastolatki nie boją się nowości, ale także czerpią ze stylu vintage. Amerykański serial dla młodzieży *Stranger Things* zapoczątkował modę na retro ubrania.

W stylizacjach poszczególnych osób, można doszukać się też mody z lat 90. Małe plecaczki (fot. 166) wąskie ołówkowe spódnice, czy krótkie podkoszulki oraz spodnie z wysokim stanem są obowiązkowymi elementami wielu stylizacji. Takim wpływom podlegają także fryzury. U chłopców przedziałek na środku głowy, u dziewczyn prosta grzywka (fot. 168) lub włosy związane gumką. Dobór kolorów jest różnorodny. W ostatnich dwóch latach królowała czerń i pastele. Zatarły się także różnice wynikające z zasobności funduszy rodziców. Kiedyś można było stwierdzić kto jest z bogatej rodziny a kto z uboższej, czy ktoś przywiózł lub dostał ubrania z zagranicy czy kupił w polskim sklepie. Nie da się rozróżnić narodowości, statusu majątkowego, kraju pochodzenia, czy dana osoba jest mieszkańcem wsi, czy dużej metropolii. Nastolatki kupują ubrania w sieciówkach obecnych niemal w każdym kraju. Dokonują zakupów przez internet. Mogę stwierdzić, że respondenci bawią się modą, ale za nią nie podążają w sposób ortodoksyjny. Wybierają to, co chcą i w czym się czują komfortowo.

11 marca 2020 r. placówki edukacyjne zostały zamknięte przez pandemię Covid-19. Według wstępnych założeń, taka sytuacja miała potrwać przez dwa tygodnie. Zamknięcie i nauka zdalna utrzymała się do końca maja 2021 r. Tylko początek roku szkolnego 2020/21 mógł się odbyć stacjonarnie. Tak nauczyciele, jak i uczniowie powoli uczyli się funkcjonować w nowej rzeczywistości. Lekcje prowadzone zdalnie zwolniły z obowiązku ubierania się i wychodzenia z domu. Kilka miesięcy spędzonych przed ekranem komputera z rzadka włączoną kamerą, odcisnęły piętno na sposobie ubierania się. Młodzież zaczęła preferować dresy lub piżamy reklamowane i sprzedawane przez blogerów i influencerów. Na rynku pojawiło się wiele firm dostarczających tego typu asortyment w bogatej gamie kolorystycznej. Na nogi zakładano klapki lub pantofle a nie trampki. Fryzura okazała się sprawą drugorzędną. W przeprowadzonych przeze mnie rozmowach padały takie stwierdzenia: „mój syn przestał dbać o higienę”, „moja córka nosi ten sam dres od pięciu dni”. W trakcie badań prowadzonych w czasie pandemii spora część respondentów twierdziła, że taki sposób stylizacji im odpowiada. Nieliczni mówili, że ich największym marzeniem jest ubrać ciekawą stylizację i wyjść z domu. Maseczka okazała się niezbędnym akcesorium. Jej wygląd podlegał zmianom i modom. Na początku pandemii przywiązywano wagę do tkaniny, wielkości czy kroju. Obecnie najczęściej spotykane są maseczki czarne lub chirurgiczne.

Jestem przekonana, że na styl młodzieży wpłynął czas przebywania w domu. Do ubrania podchodzą z dużą nonszalancją, bo to nie wygląd określa jakimi są ludźmi. Stawiają na własny komfort. Wzrosła świadomość ekologii i zrównoważonej produkcji. Młodzież chętniej sprawdza metki oraz pochodzenie danego produktu.

Fot.166 - 169 | Młodzież uczestnicząca w warsztatach projektowania podkoszulków, 14 marca 2021.

Źródło: Dorota Omylska-Bielat

Fot.168 |

Fot. 167 |

Fot. 169 |

ROZDZIAŁ VII

OPIS KOLEKCJI ZAPROJEKTOWANEJ NA BAZIE POZYSKANEJ WIEDZY

Podsumowując wyniki ankiet a także biorąc pod uwagę historyczne oraz funkcjonalne uwarunkowania szkolnego stroju, zaproponowałam neutralną płciowo kolekcję uniwersalnych ubrań młodzieżowych. Nadają się one do noszenia w szkole, jak i poza nią. Kolekcja jest nieco awangardowa. Pełna kolorów i ciekawych rozwiązań projektowych. To propozycja dla młodzieży lubiącej niebagatelne zestawienia kolorystyczne.

Dzieci czy młodzież spędzają kilka do kilkunastu godzin w takich ubraniach. Zły dobór tkanin, może powodować problemy skórne i uczulenia. Taki sam negatywny wpływ mogą mieć farby użyte do farbowania tkanin lub utrwalacze koloru.

Jeśli prześledzimy propozycję sklepów oferujących produkty dla młodzieży np. marynarki okaże się, że w większości ich skład to ponad 70% poliestru oraz wiskoza. Wełna pojawia się w śladowych ilościach. Jak wynika z przeprowadzonych badań, świadomość w dokonywaniu zakupów wzrasta. Coraz więcej osób wybiera produkty z przewagą włókien naturalnych. W częstym użytkowaniu liczy się nie tylko wizualna strona ale także praktyczny krój. Podejmując decyzję co kupić czy jaki projekt zamówić u projektanta oprócz wymienionych wyżej parametrów istotne jest też czy ubranie jest łatwe w czyszczeniu. Po roku użytkowania nie powinno błyszczeć, ani się mechacić. Idealnie byłoby gdyby tkanina była łatwa do prania w zwykłych domowych warunkach. Nie powinna mieć snujących się nitek, czy rozchodzących się szwów. Nasycenie koloru czy wzór nie powinien ulec znacznej zmianie.

W projektach dla młodszych użytkowników dobrze sprawdzają się gumki lub troczki, ułatwia to samodzielne wkładanie. Atutem są materiały, które się nie gniotą i nie podwijają. Najlepsze ubrania są takie, które nie ograniczają ruchów i nie wpływają negatywnie na postawę. Uważam, że stara praktyka wszywania materiału z naddatkiem jest lepszym rozwiązaniem w przypadku lekkich zmian w obwodzie czy wzroście dziecka.

W trakcie procesu badawczego rozważałam różne propozycje kolekcji. Pierwsze sylwetki były utrzymane w duchu klasycznego mundurka szkolnego. Projekty zawierały kraty, paski stonowane kolory i proste kroje. W tych projektach to podszewka miała grać główną rolę pełnić funkcje edukacyjne np. tkanina w wzory matematyczne. Na kolejnych etapach badania historii i w wyniku rozmów przeprowadzonych z respondentami doszłam do wniosku, że jest to błędne założenie. Praca nad klasycznym zestawem ubrań noszonym przez uczniów elitarniej szkoły byłaby zapewne interesująca. Musiałabym się zmierzyć z zadaniem zaprojektowania kolekcji do hipotetycznej, wymyślonej przez siebie szkoły wraz z regulaminem uwzględniającym panujący dress cod, może kiedyś zrealizuję taki projekt. Jednak ilość zebranego materiału fotograficznego ukazująca subkulturę szkolnych mundurków i propozycje znanych projektantów zainspirowały mnie

do przygotowania kolekcji takiej, która będzie spełniać wymagania młodego klienta i będzie przez niego chętnie noszona. Wizualna analiza zgromadzonego materiału badawczego wpłynęła na formę poszczególnych sylwetek. W kolekcji znajdziemy, krótki bomberki nawiązujące do stylu Ligi Bluszczowej i projektów Tommy Hifligera, kroje raglanowe zainspirowane modą sportową oraz chętnie noszone przez młodzież w każdym sezonie i niemal na każdym kontynencie bluzy z kapturem.

Proste lecz lekko oversizowe ubrania, doskonale dopasowują się do ciała. W projektach uwzględniłam różnice w typach sylwetek i wzrostu. Kapsułowość kolekcji jest na tyle uniwersalna i zgodna z panującymi trendami, że może wzbogacić niemal każdą garderobę nastolatka. Kluczowym założeniem przy projektowaniu był wynik przeprowadzonej ankiety. Wśród respondentów były osoby nie identyfikujące się z żadną płcią. Dlatego w kolekcji znajdziemy ubrania, które może założyć młodzież, która nie preferuje ubrań kulturowo przypisanych kobietom czy mężczyznom. Znajdzie asortyment, który pozwoli jej się czuć komfortowo.

Istotną rolę pełni nadruk na tkaninie. Jest on inspirowany pracą jednej z uczestniczek warsztatów przeprowadzonych w trakcie badania. Projektując nadruk uwzględniłam wszystkie nabyte informacje odnośnie wpływu koloru na psychikę człowieka. W realizacjach możemy zobaczyć kilka jego wersji np. przeskalowany, czy z multiplikowany. Druk cyfrowy na różnych rodzajach tkanin od woalu (100% bawełny) po dresówkę pętlową (90% bawełny, 10% poliestru), doskonale się sprawdził. Wybór kolorów odbiega od tych noszonych obecnie przez młodzież. Nawiązując do trendów na lato 2022, 2023 proponowanych przez WGSN. Respondenci, którym pokazywałam fotografie z propozycjami ubrań na przyszłe sezony z entuzjazmem zareagowali na te pełne soczystych barw. Opisywali je jako „optymistyczne”, „śliczne”, „modne”, takie które chcieliby mieć w własnej garderobie. Butelkowa zieleń, żółty, pomarańczowy czy fioletowy zostały zestawione z czernią oraz kolorem niebieskim w dwóch odcieniach. Bogata paleta pozwala na komponowanie indywidualnych stylizacji z proponowanych przeze mnie sylwetek. W tej kolekcji znajdą coś dla siebie i miłośnicy lekkich kolorowych stylizacji i mrocznych punkowych stylów. W zależności od dobranych akcesoriów mogą uzyskać pożądany efekt.

W kolekcji znajdziemy różne tkaniny np. miękkie dzianiny, dzins w dwóch kolorach, polar, sztuczne futro, wełniane dodatki. Proces doboru tkanin był żmudny i niepozbawiony wewnętrznych rozterek. Aczkolwiek dzięki wiedzy i doświadczeniu w projektowaniu pozwoliłam sobie na miks naturalnych tkanin ze sztucznymi. Te pierwsze mają zapewnić komfort w użytkowaniu, a druga grupa ze względu na zastosowanie sztucznych włókien o wysokiej jakości pozwalają na to, aby tkaniny się nie mięły. Co zdecydowanie jest atutem preferowanym przez młodych użytkowników. W propozycjach sylwetek znajdziemy i takie, których dobór materiału wynikał z pewnego rodzaju żartu. Należy je traktować z lekkim przymrużeniem oka. Do uszycia sylwetki 14 i 19 użyłam tkaniny polarowej. Jest to odniesienie do czasów kiedy na szkolnych korytarzach królowały polarowe kamizelki, które miały pełnić rolę mundurków. Ten „listek figowy” reformy Giertychowskiej stał się inspiracją do zaprojektowania spodni i bluzy.

Klasyczne białe koszule zostały zastąpione ich awangardową wersją. Aby nie krępowały ruchów i pasowały do koncepcji kolekcji znajdują się w nich rozcięcia i plisy. Możliwość modyfikowania poszczególnych części konfekcji dają zamki. Dzięki temu ubranie nabiera niepowtarzalnego charakteru. To noszący decyduje jak ono wygląda. Po rozsunięciu zmienia się ich linia i kształt. Możemy poszerzać ubranie i pokazać kontrastowy kolor podszewki. Rękawy zapinane na zamek błyskawiczny łatwo się otwierają, a gdy są zapięte - dopasowują się do obwodu nadgarstka. Zamki na ramionach pełnią nie tylko funkcję ozdoby. Po rozsunięciu z przodu posiadają małe kieszonki w których można schować słuchawki. W projekcie kapturów zostały także przewidziane kieszenie przystosowane wielkością do tak niezbędnego dodatku ostatniego roku jakim jest maseczka. W kolekcji znajdziemy również inne typy kieszeni, do których wszyłam sztuczne futro. Ma ono pełnić funkcję swoistego „odstresowacza”. Dotyk miękkiej puszystej tkaniny wpływa kojąco. Wielokrotnie respondenci sugerowali, że potrzebują „czegoś” co pozwoli się im wyciszyć i skupić. Wśród wielu bodźców, jakimi są codziennie bombardowani to bardzo trudne. Futrzana kieszeń i rękaw pozwala na dyskretne uporanie się z problemem. Sensoryczne właściwości, dzięki wszytym woreczkom, posiadają także kieszenie w sylwetce nr 3 i 13, stymulują pracę mózgu. Jak wynika z moich doświadczeń empirycznych nie zawsze mamy ochotę na noszenie zabawki przeznaczonej do tego celu. Może ona wypaść w najmniej oczekiwanym momencie. Czasem stają się początkiem zabawnej rozmowy ze świadkami takiej sytuacji, a czasem może wywołać zakłopotanie, czy zażenowanie. Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom młodzieży te elementy zostały dyskretnie zamocowane wewnątrz kieszeni. Po uszyciu prototypów poprosiłam kilka osób w różnym wieku o przetestowanie. Sugerując się spostrzeżeniami wynikającymi z przeprowadzonego doświadczenia postawiłam na różnorodność w doborze elementów, którymi zostały wypełnione saszetki, np. drewniane i filcowe kulki z wełny.

W mojej autorskiej kolekcji ubranie otrzymuje dodatkową funkcję: nie tylko okrywa, informuje, ale także stymuluje. Ma właściwości terapeutyczne. W sklepach możemy znaleźć zabawki sensoryczne dla dzieci w wieku 1-4 lat wykonane z miękkich, puszystych tkanin. Przez dotyk stymulują, uczą i zapewniają komfort psychiczny. Nie musimy z tego rezygnować na późniejszych etapach rozwoju. W swoich projektach przystosowałam je do starszego odbiorcy.

Ważną rolę w stylizacji kolekcji pełnią, kapelusze, opaski, wełniane rękawiczki bez palców - mitenki oraz grube długie skarpety. Zakrywając dłonie i nogi dodatkowo nadają charakteru wybranym sylwetkom. Nieodłącznym elementem stylizacji każdego ucznia jest plecak, torba czy mała saszetka. Takie projekty, też zostały uwzględnione w kolekcji. Zgodnie z najnowszymi trendami mają one za zadanie porządkować najpotrzebniejsze rzeczy oraz być intrygującym dodatkiem do stylizacji.

Sesja wizerunkowa

Projekt ubiorów: Anna Świętek
Fotografia: Katarzyna Kłosińska
Modelka: Aleksandra Mituła
Wizaż: Iza Andrychiewicz
Asystentka: Megi Holi

1

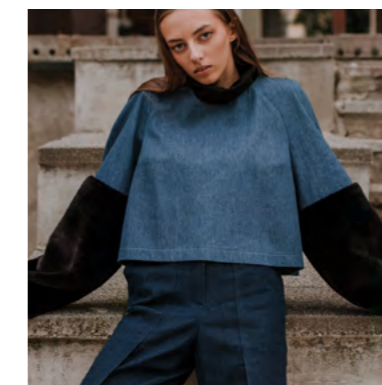
2

3

4

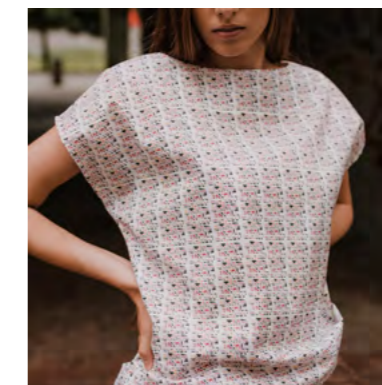
5

6

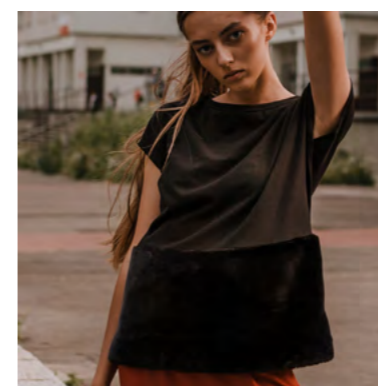
7

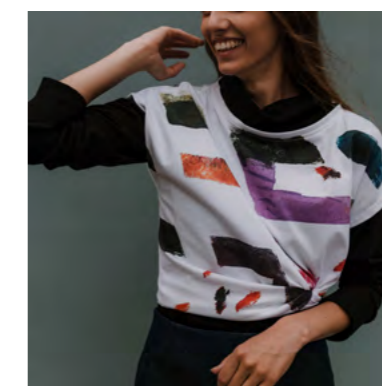
8

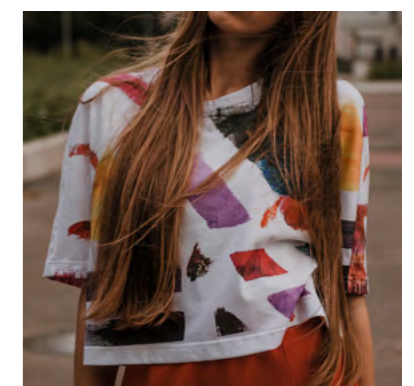
9

10

11

12

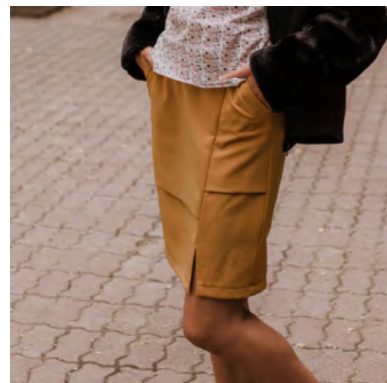
13

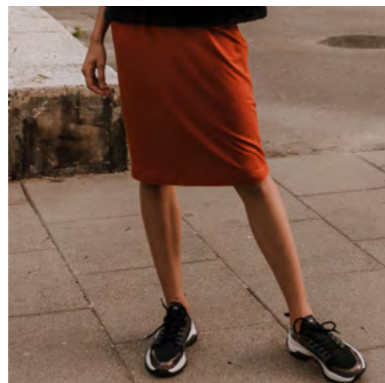
14

15

16

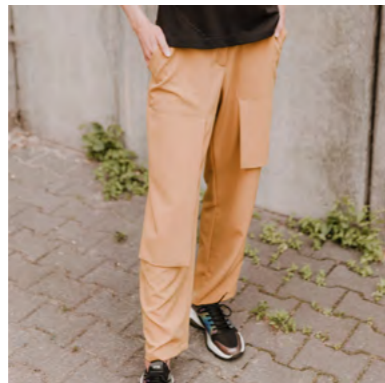
17

18

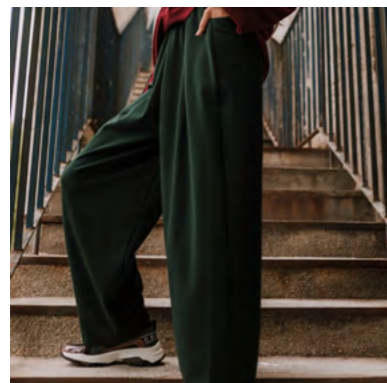
19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

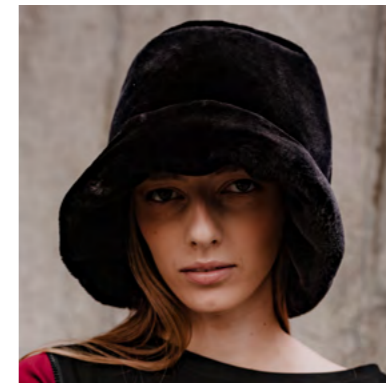
29

30

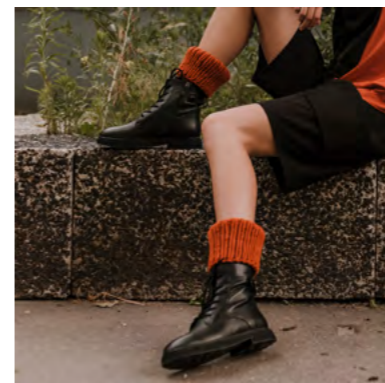
31

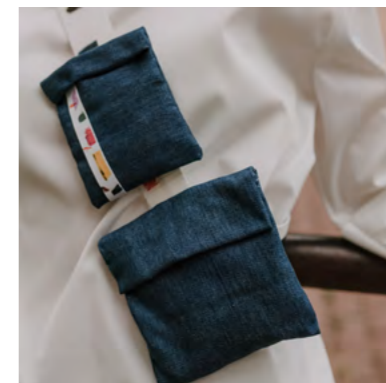
32

33

34

35

36

Sylwetka 1

Czarna długa bluza (1) wykonana z miękkiej grubej dzianiny bawełnianej z domieszką poliestru. Podszewka wykonana z pomarańczowej cienkiej dzianiny wiskozowej z domieszką elastanu. Na ramionach, rękawach, oraz w bocznych szwach znajdują się plastikowe, grube zamki. Po rozsunięciu zamków czarna bluza zmienia swój charakter, ulega transformacji, poszerza się. Pomarańczowa barwa przyciąga wzrok.

Po rozsunięciu zamków na ramionach w utworzonych tam kieszeniach można schować np. słuchawki. Z przodu bluzy naszyto dużą kieszeń w , której zostały zamieszczone wełniane kulki, które można wykorzystać do ćwiczeń dłoni.

Na nogach grube (34) pomarańczowe skarpety wykonane z wełny.

Sylwetka 2

Biała bawełniana (woal) cienka bluzka z nadrukiem (8). Raport nadruku został zmultiplikowany.

Oversizowy krój doskonale pasuje do każdej sylwetki. Umożliwia swobodę ruchów. Luźne bordowe spodnie (21) zostały wykonane z poliestru z domieszką rayonu i spandeksu. Po prawej stronie wszyta została kieszeń wyłożona czarnym futrem, które ze względu na miękkość rozluźnia mięśnie dłoni. Stymuluje pracę mózgu, ma właściwości sensoryczne. Nogawki spodni zakończone ściągaczem. Do spodni został wszyty kryty zamek.

Sylwetka 3

Bawełniana oversizowa bluzka z nadrukiem (8) zapewnia swobodę ruchów. Kurtka (29) wykonana została z grubej czarnej dzianiny bawełnianej z domieszką poliestru. Ramiona uszyte z bawełnianej, pętelkowej dzianiny o dużej gramaturze z przeskalowanym nadrukiem. Rękawy wykończono czarnym futerkiem, którego dotykание daje wrażenia sensoryczne. Krój raglanowy kurtki inspirowany kolekcją ubrań Tommy'ego Hilfigera jesień- zima 2020. Kurtka zasuwana na czarny, gruby, plastikowy zamek. Żółta spódnica (16) wykonana została z poliestru. Zasuwana na kryty zamek, przylega do ciała. Z przodu posiada dwie naszyte kieszenie, różnej wielkości.

Sylwetka 4

Bordowa szeroka bluza z kapturem o prostym kroju (2). Wykonana z dzianiny z domieszką poliestru. Do kaptura oraz rękawów została wszyta czarna cienka dzianina. Na zakończeniach rękawów bluza ma wszyte grube plastikowe zamki, po rozsunięciu, rękaw się poszerza ukazując czarną dzianinę. Zielone spodnie (22) na szerokiej gumce wykonane zostały z poliestru i elastanu. Po prawej i lewej stronie posiadają głębokie kieszenie. Luźny krój zapewnia swobodę ruchów. Stonowana barwa dobrze komponuje się z pozostałymi asortymentem kolekcji.

Sylwetka nr 5

Czarny podkoszulek został wykonany z dzianiny bawełnianej (7). Na ramionach wszyto z przodu i z tyłu grube plastikowe zamki, które po rozsunięciu ukazują bordową podszewkę akcentując ramiona. Wizualnie podkoszulek z prostego kroju ulega transformacji na bardziej awangardowy. W ramionach wszyte zostały małe kieszonki umożliwiające schowanie np. słuchawek. Żółte spodnie o prostym kroju (20) zostały wykonane z poliestru. Posiadają wszyty kryty zamek z przodu oraz dwie duże kieszenie przyszyte na nogawkach spodni. Stylizację uzupełnia kapelusz w stylu wiadro/wędkarski wykonany z czarnego futerka (32).

Sylwetka 6

Bordowa szeroka bluza z kapturem o prostym kroju (2). Wykonana z dzianiny z domieszką poliestru. Do kaptura oraz rękawów została wszyta czarna cienka dzianina. Na zakończeniach rękawów bluza posiada wszyte grube plastikowe zamki, które umożliwiają poszerzenie rękawa. Spódnica wykonana z bawełny z domieszką lycry (19). Ma ołówkowy, prosty krój, sięga do kolan. W pasie wszyta szeroka guma. Uzupełnieniem jest kolorowa tasiemka z nadrukiem, którą można zawiązać w pasie. Nadruk z przewagą koloru czarnego doskonale sprawdza się w różnych stylizacjach. Forma spódnicy doskonale sprawdza się w codziennym użytkowaniu. Na nogach wełniane skarpety (34).

Sylwetka 7

Czarno pomarańczowa bluza z kapturem (4), wykonana z bawełny i elastanu. Dwubarwnością nawiązująca do czasów średniowiecza i ubrań pierwszych żaków. Szorty w kolorze czarnym (27) zasuwane na zamek wykonane, z tkaniny bawełnianej z domieszką poliestru i spandexu. Posiadają przyszyte dwie duże kieszenie.

Pomarańczowe skarpety o grubym splocie wykonano z wełny (34).

Sylwetka 8

Płaszcz z krótkim rękawem dżinsowy, bawełniany z domieszką elastanu (31). Podszewka ocieplana, pikowana, czarna. Forma rozkloszowana nadaje lekkości, duży kaptur można formować za pomocą kolorowej tasiemki. Spodnie z nadrukiem wykonane z bawełny z domieszką lycry (26). Posiadają wszytą gumę ułatwiającą ubieranie oraz kieszenie z przodu. Nogawki zostały podwinięte w nawiązaniu do młodzieżowego stylu. Stylizacja została uzupełniona o grube wełniane bordowe rękawice bez palców (33). Taka propozycja doskonale sprawdza się w chłodne wrześnie poranki.

Sylwetka 9

Podkoszulek z dzianiny wiskozowej z domieszką elastanu ma bardzo prostą formę (9). Pozwala na swobodę ruchów. Pomarańczowy kolor doskonale sprawdzi się jako tło. Na nim można flamastrami do tkanin samodzielnie wykonać napis lub rysunek. Spodnie z nadrukiem (26) zostały wykonane z bawełny z lycrą. Dopasowują się do sylwetki, są komfortowe w użytkowaniu. W pasie została wszyta szeroka gumka. Posiadają kieszenie z przodu. Duża dzinsowa torba (36), ściągana kolorowym sznurkiem może pomieścić wiele niezbędnych rzeczy przydatnych w szkole.

Sylwetka 10

Bawełniany biały podkoszulek o prostej formie z kolorowym nadrukiem (11) został nałożony na czarny bawełniany golf z długim rękawem (6). Wielowarstwowość doskonale sprawdza się w szkolnych stylizacjach. Umożliwia dostosowanie garderoby do warunków atmosferycznych. Rozkloszowana spódnica z dżinsu (bawełna) nadaje sylwetce lekkości (18). Ciemno niebieski kolor nie brudzi się a kieszenie zwiększają komfort użytkowania. Z boku wszyty kryty zamek. Forma ubioru jest wydłużona, ale nie pozbawiona wdzięku.

Sylwetka 11

Bawełniany biały podkoszulek z nadrukiem (12). Krój raglanowy z dłuższym rękawem, został zainspirowany podkoszulkami drużyn futbolowych. Stylizacja została uzupełniona przez pomarańczową prostą ołówkową spódnicę (17). Dżianina wiskozowa wykorzystana do jej uszycia doskonale sprawdza się w użytkowaniu. Szeroka gumka w pasie ułatwia ubieranie. Futrzany kapelusz typu wiadro o małym rondzie nadaje charakteru stylizacji (32).

Sylwetka 12

Czarny podkoszulek z małym rękawem został wykonany z dzianiny (10). Dół obszyty czarnym futrem przyjemnym w dotyku o właściwościach sensorycznych stylizację, uzupełnia pomarańczową prostą ołówkową spódnicą (17). Zestaw sportowo-awangardowy. Proste linie nadają sylwetce charakteru.

Sylwetka 13

Bluza wykonana z jasnego dżinsu z rękawami z futra (5). Pod spodem czarny dzianinowy oversizowy golf (6). Sylwetka wielowarstwowa. Stylizację uzupełniają szorty z dwiema dużymi kieszeniami (28). W pasie wszyty zamek. Zestaw akcentuje górną część sylwetki. Poszczególne części asortymentu można zestawzić z innymi. Daje to możliwość indywidualnej stylizacji z ubrań proponowanych w kolekcji.

Sylwetka 14

Bluza z kapturem została wykonana z dwóch rodzajów tkanin (3). Rękawy oraz kaptur uszyto z fioletowej tkaniny polarowej oraz białej dzianiny z autorskim nadrukiem. Inspiracją do wykorzystania tego rodzaju tkaniny była "reforma Giertychowska" opisana szerzej w rozdziale historii szkolnego mundurka. Asymetria wprowadza nutę niepokoju i buntu. Doskonale podkreśla charakter młodzieży lubiącej nosić tego typu asortyment. Czarne spodnie (23) o rozkloszowanych nogawkach zostały wykonane z bawełny z domieszką elastanu. W pasie wszyty zamek. W kieszeni zostało umieszczone czarne futro, przyjemne w dotyku. Luźne ubrania są komfortowe w użytkowaniu niezależnie od rodzaju sylwetki.

Sylwetka 15

Zielone bluzka z długimi rękawami (13) ma niewielki wywinięty golf, który można rozsunąć. Na lewym ramieniu wszystko kryty zamek. Tkanina wykonana z poliestru i elastanu nie ulega zagnieceniom. Czarne spodnie (23) o rozkloszowanych nogawkach zostały wykonane z bawełny z domieszką elastanu. W pasie wszyty zamek. W kieszeni zostało umieszczone czarne futro, przyjemne w dotyku.

Sylwetka 16

Sylwetka zawiera propozycję białej bluzki, komfortowej w użytkowaniu (15). Rękawy do łokcia z widocznym szerokim mankietem oraz pęknięcia po bokach nadają jej nieformalny charakter. Moim celem było zaprojektować tę część garderoby tak aby znalazła zwolenników nawet wśród tych, którzy nie lubią klasycznej odświeżonej wersji białej koszuli. Spodnie z niebieskiego dżinsu (24) o prostych nogawkach zakończone wywinięciem podkreślają nonszalancki charakter stylizacji, która została uzupełniona małymi torebkami na białym pasku zapinanym na plastikową białą klamrę (35). Inspirowane najnowszymi trendami akcesoriów na 2023/24 w WGSN.

Sylwetka 17

Biała bluzka typu koszulowego zapinana na małe białe guziki (14). Lewy przód koszuli, kołnierzyk oraz mankiet na prawym rękawie uszyte z woalu z autorskim nadrukiem. Mankiety zapinane na guziki.

Czarne spodnie (23) o rozkloszowanych nogawkach zostały wykonane z bawełny z domieszką elastanu. W pasie wszyty zamek. W kieszeni zostało umieszczone czarne futro, przyjemne w dotyku.

Sylwetka 18

Dżinsowo- bawełniana długa kurtka (30). Oversizowy krój miękko opływa sylwetkę. Z przodu zostały wszyte dwie duże kieszenie typu kangurek. Ze względu na to że pośrodku wszystko gruby plastikowy zamek sylwetka wydaje się smuklejsza i wyższa. Wąskie dżinsowe spodnie z kieszeniami (24) uzupełniają stylizację.

Sylwetka 19

Zestawienie czarnego, dzianinowego, szerokiego golfa (6) z polarowymi, fioletowymi spodniami (25). Ubrania spełniają swoją funkcję użytkową. Spodnie mają wszytą kieszeń a do stylizacji zostały dodane grube fioletowe wełniane rękawice bez palców (33).

WNIOSKI

Młodzież jest skłonna łamać stereotypy. W sposób świadomy i dobitny zadeklarować jakie ma potrzeby i oczekiwania od projektanta. Moim zadaniem było wyjście naprzeciw tym sugestiom. Do pierwszej grupy można zaliczyć te związane z kształtem czy kolorem, do drugiej - dodatkowymi funkcjami, jakie może pełnić ubranie.

Odbiór wizualny kompozycji poszczególnych modeli kolekcji może być nieoczywisty. Wynika on jednak z gruntownej analizy materiału badawczego. Liczba osób ubierających każdego dnia do szkoły mundurek jest w Polsce marginalna. Na średniej wielkości miasto przypada niejednokrotnie jedna szkoła, która szczyty się wieloletnią tradycją i zakorzenionymi od lat stylizacjami. Nasza wiedza, jak uczeń „powinien” wyglądać, wynika z obrazów jakie możemy zobaczyć w filmach i teledyskach. Najczęściej są to propozycje związane z kulturą anglosaską. Zebrany materiał historyczny pozwolił mi przeanalizować wiele interesujących propozycji szkolnych uniformów. W Azji czy Afryce w projektach uwzględniane są aspekty religijne, takie jak: zasłonięcie całej sylwetki przez czador, abaję lub etniczne tkaniny i stroje ludowe. W Polsce takie detale to wyjątki. Jednakże musiałam dokonać subiektywnego wyboru tematów do opracowania poszczególnych rozdziałów. Stąd w pracy znalazły się zagadnienia związane ze stylem szkolnych mundurków rozpoznawalnym przez polskich respondentów.

Podsumowując wnioski wynikające z kilku wątków opisanych w niniejszej pracy, tj. historia szkolnego mundurka, inspiracje w modzie, subkultury w Ameryce, Japonii, własne doświadczenia projektantki ubiorów oraz odpowiedzi respondentów, należy stwierdzić, że wszystkie te elementy były niezbędne do zaprojektowania autorskiej kolekcji. Jest ona niebanalna i awangardowa. Dopasowana do potrzeb młodych użytkowników i wyprzedzająca trendy. Dodatkowe walory takie jak neutralność płciowa czy właściwości sensoryczne, także wynikają z przeprowadzonych badań. Kompozycja ubioru podporządkowana jest formie detalu, który często tworzy akcent w danej sylwetce. Ważne są także kontrasty i różnorodność materiałów pod względem tekstury i kolorystyki. Przemysłany dobór tkanin i dodatków pozwala stwierdzić, że jest to kolekcja, która mogłaby być sprzedawana w sklepach z modą młodzieżową a jej kapsułowe przeznaczenie ułatwiłoby podejmowanie codziennych wyborów stylizacyjnych. Nie tylko uczniowie mogą nosić jej poszczególne elementy. Projekty znajdą zapewne uznanie też wśród starszych użytkowników. Takie rozwiązania wychodzą naprzeciw panującym trendom, które zwracają uwagę na kwestie ekologii. To dodatkowy atut. Estetyczny codzienny ubiór jest niezwykle istotny. To w nim spędzamy najwięcej czasu. Powinien być nie tylko komfortowy w użytkowaniu, ale także poprawiać nastrój oraz wpływać pozytywnie na emocje kształtujące samopoczucie i zdrowie.

BIBLIOGRAFIA

1. Boucher F., Historia mody. Dzieje ubioru od czasów prehistorycznych do końca XX wieku, Arkady, Warszawa 2012
2. Antkowiak J., Sekrety modnych pań, Twój STYL, Warszawa 1993
3. Cox C., 60 najstojniejszych modeli butów, Grupa Wydawnicza Foksal sp. z o.o., Warszawa 2012
4. Dowgiało B., Ubranie jako forma społecznienia, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2015
5. Estreicher K., Historia Sztuki w zarysie, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1973
6. Fogg M. pod redakcją Historia Mody, Wydawnictwo Arkady, Warszawa 2016
7. Giddens A., Socjologia, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006
8. Gucci P., Prawdziwa historia dynastii sukcesu, Wydawnictwo Mondadori Electa Wrocław 2015
9. Hilfiger T., Knobler P., Amerykański Marzyciel. Mój świat mody i biznesu, Wydawnictwo Dolnośląskie, Poznań 2016
10. Jabłonowska I., Ubierz się stylowo i modnie w uśmiech, W.A.B. Warszawa 2010
11. Kelly I., Vivienne Westwood, Wydawnictwo Bukowy Las, Ożarów Mazowiecki 2016
12. Kufel. M., Tadeusz Kantor. Powtórzone „miasta śmierci”, Byliśmy Once We Were, Biuro Wystaw Artystycznych w Tarnowie, Tarnów 2014
13. Pierzchała M., Czółenka czy szpilki? Poradnik savoir-vivre dla kobiet gotowych na sukces z klasą, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2017
14. Res L., Wizualny młotek. Jak wbić do głowy przekaz marki dzięki emocjonalnej sile obrazu. Wydawnictwo HELION, Gliwice 2016
15. Marcus B., pod redakcją, Moda. Wielka księga ubiorów i stylów, Wydawnictwo Arkady, Warszawa 2014
16. Moździńska-Nawotka M., O modach i strojach, Wydawnictwo Dolnośląskie Wrocław 2004

17. Muszyński W., Nowy Wspaniały Świat? Moda konsumpcja i rozrywka jako nowe style życia, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009
18. Oppenheimer J., Królowa Vogue'a zawsze w pierwszym rzędzie, Wydawnictwo Książkowe Twój Styl, Warszawa 2006
19. Rocca F. Ikony mody. 20 ikon, które zmieniły oblicze mody, Wydawnictwo Olesiejuk 2013
20. Samecka A., Modoterapia, czyli po co ci tyle ubrań, Pascal, Bielsko Biała 2016
21. Siemek D., Przedszkolak będzie uczniem, Nasza Księgarnia, Warszawa 1975
22. Sieradzka A., Moda w przedwojennej Polsce, Dom Wydawniczy PWN, Warszawa 2013
23. Sobecki M., Danielewicz W., Sosnowski t., Szkoła-Kultura-Tożsamość. Pedagogika społeczna wobec zmian przestrzeni życia społecznego, Wydawnictwo akademickie Żak, Warszawa 2013
24. Sudjic S., Język rzeczy, Wydawnictwo Karakter, Kraków 2013
25. Szubert M., Leksykon rzeczy minionych i przemijających, Muza SA, Warszawa 2003
26. Szubert-Olszewska A., Alfabet mody, Wydawnictwo Bernardinum, Pelplin 2006
27. Worsley H., 100 idei, które zmieniły modę, Top Mark Center, Raszyn 2011
28. Wan G., Jak dobrze wyglądać nago, Publicat, Poznań 2007
29. Wróblewski M., Człowiek w przestrzeni szkoły. Studium antropologiczne, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2014
30. Wrzesień W., Krótka historia młodzieżowej subkultury, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013
31. Zeugner G., Barwa i człowiek, Arkady, Warszawa 1965
32. Robinson K., Aronica L., Kreowanie szkoły. Oddolna rewolucja, która zmienia edukację. Wydawnictwo Element, Kraków 2015

Czasopisma

1. Torii Japonia Znana i Nieznana nr 15, Toruń 2012.
2. Spiritus Scholae, nr 2 z 2016 r.

Strony internetowe

1. nicdoukrycia.mystrikingly.com/blog/opinia-prawna-ingerencja-szkoly-w-wyglad-uczniow-to-lamanie-prawa-pobierz
2. www.informationng.com/2014/07/japans-most-famous-schoolgirl-is-a-man.html
3. kobieta.wp.pl/mundurek-w-szkole-nosi-z-duma-nie-narzeka-6427613706696833a
4. chmuseum.org.uk/authenticated/browse.aspx?BrowseID=177&tableName=b_Browse
5. onet.pl
6. vumag.pl/styl-zycia/historia-mundurka-szkolnego/s9qy8z
7. srem.pl/Aktualnosci-i-Wydarzenia/Mundurki-szkolne-od-wrzesnia-w-sremskich-szko%C5%82ach
8. poranny.pl/wiadomosci/bialystok/art/5094376,mundurki-podszyte-emocja,id,t.html
9. fakty.interia.pl/polska/news-giertych-zaplac-za-mundurki,nId,834399
10. deon.pl/wiadomosci/komentarze-opinie/art,124,szkolne-mundurki-nienawidze-ich-.html
11. praca.gazetaprawna.pl/artykuly/28283,sejm-zniosl-obowiazek-noszenia-mundurko-w-w-szkolach.html
12. dziennikpolski24.pl/mundurki-na-podhalu/ar/1308132
13. newsweek.pl/polska/umundurowana-elita,21894,1,1.html
14. kobieta.gazeta.pl/kobieta/56,107881,22718227,nowe-subkultury-juz-nie-metal-i-wlosy-na-cukier-tylko-silownia.html?fbclid=IwAR2bUvN8tnlh4tE1E-MENLbQsK-3kRTyK97in9QJb_Z2-X1Cu_l8-0r3pHw

15. sjp.pwn.pl/mlodziejowe-slowo-roku/haslo/alternatywka;6831639.html
16. zabawkibilbo.pl/lalka-brunetka-adria-our-generation#
17. zabawkibilbo.pl/lalka-blondynka-emmeline-our-generation
18. gazetakrakowska.pl/nowy-sacz-reklama-sie-ci-malpka-kpi-z-prob-nauki-zdrowego-zywienia-w-szkole/ar/c3-8180456
19. harrypotter.fandom.com/pl/wiki/Domy_Hogwartu
20. elle.pl/artykul/ulubione-ubrania-i-dodatki-bohaterek-gossip-girl-znow-sa-modne-lansuja-je-popularne-instagramerki-i-redaktorki-mody
21. pl.wikipedia.org/wiki/Taylor_Swift
22. tekstowo.pl/piosenka,taylor_swift,you_belong_with_me.html
23. teatr.zgora.pl/project/bestia/
24. scenie.info/krakowska-noc-teatrow-2016-przejmujacy-chor-sierot-muzyki-h-m-goreckiego-wykonaniu-teatru/
25. teatr.wkrakowie.pl/spektakl/wyzwolenie
26. <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/kostium-teatralny;3926243.html>
27. encyklopediateatru.pl/przedstawienie/20364/umarla-klasa
28. lancerto.com/pl/blog/spodnie-chino-czyli-jak-element-wojskowego-mundurku-wdarl-sie-na-modowe-salony
29. thesartorius.blogspot.com/2017/05/krawaty-w-paski.html
30. per-spex.com/articles/fashion-history/2019/2/16/sukeban-the-forgotten-story-of-japans-girl-gangs

Spis ilustracji

1. Portret ucznia Christ's Hospital 1854
2. Constant Lambert as a Blue-Coat Boy, 1916 by George Lambert (Australian 1873-1930)
3. Fotografia Jimmy Simle 1983r.
4. Fotografia Tadeusz Paździak, Antoni Homicz
5. Fotografia GoRunway.com.
6. Fotografia Kim Weston Arnold Indigital.tv
7. Fotografia Craig McDeana
8. Fotografia Craig McDeana
9. Fotografia fot Giampaolo Sgura

Filmy o szkole, uczniach, licealistach, studentach

1. Grease, Stany Zjednoczone, 13 czerwca 1978, musical, romans reżyseria Randal Kleiser
2. Sława, Stany Zjednoczone, 16 maja 1980, dramat, musical, reżyseria Alan Parker
3. Grease 2 , Stany Zjednoczone, 11 czerwca 1982, musical, romans, reżyseria Patricia Birch
4. Beztróskie lata w Ridgemont High, Stany Zjednoczone, 13 sierpnia 1982, dramat, komedia, romans, reżyseria Amy Heckerling
5. Klub winowajców, Stany Zjednoczone, 7 lutego 1985, dramat, komedia, dla młodzieży, reżyseria John Hughe
6. Nastoletni wilkołak, Stany Zjednoczone, 23 sierpnia 1985, familijny, fantasty, komedia, reżyseria Rod Daniel
7. Stowarzyszenie umarłych poetów, Stany Zjednoczone, 2 czerwca 1989, dramat, reżyseria Peter Weir

8. Ostatni dzwonek, Polska, 27 października 1989, dramat psychologiczny, reżyseria Magdalena Łazarkiewicz
9. Szkoła podstawowa, Czechosłowacja, 1 sierpnia 1991, komedia obyczajowa, reżyseria Jan Svěrák
10. Zakonnica w przebraniu 2: powrót do habitu, Stany Zjednoczone, 10 grudnia 1993, komedia muzyczna, reżyseria Bill Duke
11. Słodkie Zmartwienia, Stany Zjednoczone, 19 lipca 1995, komedia, reżyseria Amy Heckerling
12. Młodzi Gniewni, Stany Zjednoczone, 11 sierpnia 1995, biografia, dramat, reżyseria John N. Smith
13. Belfer, Stany Zjednoczone, 19 kwietnia 1996, akcja, reżyseria Robert Mandel
14. Panna Nikt, Polska, 25 październik 1996, dramat psychologiczny, reżyseria Andrzej Wajda
15. Belfer 2, Stany Zjednoczone, 19 kwietnia 1998, akcja, reżyseria Steven Pearl
16. Rushmore, Stany Zjednoczone, 17 września 1998, dramat, komedia, reżyseria Wes Anderson
17. Szkoła uwodzenia, Stany Zjednoczone, 5 marca 1999, dramat, thriller, reżyseria Roger Kumble
18. Zakochana złoźnica, Stany Zjednoczone, 13 maraca 1999, komedia dla młodzieży, reżyseria Gil Junger
19. Wybory, Stany Zjednoczone, 23 kwietnia 1999, komedia, dramat, reżyseria Alexander Payne
20. Belfer 3, Stany Zjednoczone, 14 sierpnia 1999, akcja, reżyseria Robert Radler
21. Przetrzeć w Nowym Jorku, Stany Zjednoczone, 21 kwietnia 1995, biografia dramat reżyseria Scott Kalvert
22. Wszystkie chwytty dozwolone, Stany Zjednoczone 31 marca 2000, komedia, reżyseria Mark Schwahn
23. Straszny film, Stany Zjednoczone 7 lipca 2000, komedia reżyseria Keenen Ivory Wayans

24. Dziewczyny z drużyny, Stany Zjednoczone, 22 sierpnia 2000, komedia, sportowy reżyseria Peyton Reed
25. Donnie Darko, Stany Zjednoczone, 19 stycznia 2001, dramat, reżyseria Richard Kelly
26. Bunkier, Wielka Brytania 20 kwietnia 2001, thriller psychologiczny, reżyseria Nick Hamm
27. To nie jest kolejna komedia dla kretynów, Stany Zjednoczone, 7 grudnia 2001, komedia, reżyseria Joel Gallen
28. Szkoła uczuć reżyseria, Stany Zjednoczone, 23 stycznia 2002, melodramat dla młodzieży, reżyseria Adam Shankman
29. Szkoła dla łobuzów, Dania, Hiszpania, Irlandia Wielka Brytania, 19 stycznia 2003, dramat, reżyseria Aisling Walsh
30. Nauczycielka, Stany Zjednoczone, 20 stycznia 2003, dramat, reżyseria Hannah Fidell
31. Zakręcony piątek, Stany Zjednoczone, 4 sierpnia 2003, komedia, reżyser Mark Waters
32. Szkoła rocka, Niemcy, Stany Zjednoczone, 9 wrzesień 2003, komedia, muzyczny, reżyseria Richard Linklater
33. Dziewczyny z drużyny 2, Stany Zjednoczone, 13 stycznia 2004, komedia, sportowy, reżyseria Damon Santostefano
34. Ucieczka w milczeniu, Stany Zjednoczone, 20 stycznia 2004, dramat, reżyseria Jessica Sharzer
35. Dziewczyna z sąsiedztw, Stany Zjednoczone, 4 marca 2004, komedia, reżyseria Luke Greenfield
36. Pan od muzyki, Francja, Niemcy, Szwajcaria, 14 marca 2004, dramat muzyczny, reżyseria Christophe Barratier
37. Wredne dziewczyny, Kanada, Stany Zjednoczone, 19 kwietnia 2004, komedia obyczajowa, reżyseria Mark Waters
38. High School Musical, Stany Zjednoczone, 20 stycznia 2006, familijny, komedia, musical, reżyseria Kenny Ortega

39. Młodzi gniewni. Historia Rona Clark, Stany Zjednoczone, 22 stycznia 2006, dramat obyczajowy, reżyseria Randa Haines
40. Szkolny chwyt, Stany Zjednoczone, 23 stycznia 2006, dramat, reżyseria Ryan Fleck
41. Zwycięzimy, Dania, 30 stycznia 2006, dramat, familijny, reżyseria Niels Arden Oplev
42. Dziewczyny z drużyny 3, Stany Zjednoczone, 8 sierpnia 2006, komedia, sportowy reżyseria Steve Rash
43. Wolność słowa, Niemcy, Stany Zjednoczone, 5 stycznia 2007, dramat, reżyseria Richard LaGravenese
44. Nasza klasa, Estonia, 17 marca 2007, dramat, reżyser **Ilmar Raag**
45. Nigdy nie będę twoja, Stany Zjednoczone, 11 maja 2007, komedia, reżyseria Amy Heckerling
46. Supersamiec, Stany Zjednoczone, 17 sierpnia 2007, komedia, reżyseria Greg Mottola
47. High School Musical 2, Stany Zjednoczone, 17 sierpnia 2007, familijny, komedia, musical, reżyseria Kenny Ortega
48. Juno, Stany Zjednoczone, 1 września 2007, dramat/komedia reżyseria Jason Reitman
49. Dziewczyny z drużyny 4, Stany Zjednoczone, 12 grudnia 2007, komedia, sportowy reżyseria Steve Rash
50. Fala, Niemcy, 18 stycznia 2008, dramat, reżyseria Dennis Gansel
51. Klasa, Francja, 24 maja 2008, dramat obyczajowy, reżyseria Laurent Cantet
52. High School Musical 3: ostanía klasa, Stany Zjednoczone, 28 września 2008, familijny, komedia, musical, reżyseria Kenny Ortega
53. Zmierzch, Stany Zjednoczone, 17 listopada 2008, horror, romans, reżyseria Catherine Hardwicke
54. Była sobie dziewczyna, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, 18 stycznia 2009, dramat, reżyseria Lone Scherfig
55. 17 Again, Stany Zjednoczone, 11 marca 2009, komedia dla młodzieży, reżyseria Burr Steers

56. Dziewczyny z drużyny: walcz do końca, Stany Zjednoczone, 31 lipca 2009, komedia sportowy, reżyseria Bille Woodruff
57. Poważny człowiek, Francja, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, 12 września 2009, czarna komedia reżyseria Joel Coe, Ethan Coen
58. Galerianki, Polska, 13 września 2009, dramat obyczajowy, reżyseria Katarzyna Rosłaniec
59. Kick-Ass, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, 12 marca 2010, komedia, akcja, reżyseria Matthew Vaughn
60. Dziewczyna i chłopak - wszystko na opak, Stany Zjednoczone, 26 lipca 2010, dramat, komedia, romans, reżyseria Rob Reiner
61. Nie opuszczaj mnie, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, 3 września 2010, melodramat, sci-fi, reżyseria Mark Romanek
62. Łatwa dziewczyna, Stany Zjednoczone 11 września 2010, komedia reżyseria Will Gluck
63. Wredne dziewczyny 2, Stany Zjednoczone, 23 stycznia 2011, reżyseria Melanie Mayron
64. Szkoła dorastania, Stany Zjednoczone, 23 stycznia 2011, melodramat, reżyseria Gavin Wiesen
65. Sala samobójców, Polska, 12 lutego 2011, animacja, thriller, romans, reżyseria Jan Komasa
66. Szkolna Jatka, Stany Zjednoczone, 13 marca 2011, horror, komedia, reżyseria Joseph Kahn
67. Z dystansu, Stany Zjednoczone, 25 kwietnia 2011, dramat, reżyseria Tony Kaye
68. Zła kobieta, Stany Zjednoczone, 17 czerwca 2011, komedia, reżyseria Jake Kasdan
69. Duchy ze szkolnej ławki, Hiszpania, 3 lutego 2012, fantasty, komedia, przygodowy, reżyseria Javier Ruiz Caldera
70. LOL, Stany Zjednoczone, 10 lutego 2012, dramat, komedia, romans, reżyseria Lisa Azuelos
71. 21 Jump Street, Stany Zjednoczone, 12 marca 2012, akcja, komedia kryminalna, reżyseria Phil Lord, Christopher Miller

72. Niesamowity Spider-Man, Stany Zjednoczone, 13 czerwca 2012, akcja, sci-fi, reżyseria Marc Webb
73. Charlie, Stany Zjednoczone, 8 września 2012, melodramat, reżyseria Stephen Chbosky
74. Spijt!, Holandia, 20 czerwca 2013, dramat, familijny, reżyseria Dave Schram
75. Kick-Ass 2, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, 14 sierpnia 2013, reżyseria Jeff Wadlow
76. Porachunki, Francja, 10 września 2013, komedia kryminalna, reżyserii Luc Besson
77. Szkolna imprezka, Niemcy, 7 listopada 2013, komedia, reżyseria Bora Dagtekin
78. Carrie, Stany Zjednoczone, 7 października 2013, dramat, horror, reżyseria Kimberly Peirce
79. Klub dla wybrańców, Wielka Brytania, 6 września 2014, dramat, reżyseria Lone Scherfig
80. Szkolna zaraza, Stany Zjednoczone, 18 stycznia 2014, czarna komedia, reżyseria Jonathan Milott, Cary Murnion
81. Carte Blanche, Polska, 12 stycznia 2015, dramat obyczajowy, reżyseria Jacek Lusiński
82. The Duff [# ta brzydka i gruba], Stany Zjednoczone, 12 lutego 2015, komedia, reżyseria Ari Sandel
83. Szkolna imprezka 2, Niemcy, 10 września 2015, komedia, reżyseria Bora Dagtekin
84. Uczeń, Rosja, 21 kwiecień 2016, dramat, reżyseria Kirill Sieriebriennikow
85. Zło, Dania, Szwecja, 16 maja 2003, dramat, reżyseria Mikael Håfström
86. Nauczycielka, Czechy, Słowacja, 4 lipca 2016, dramat, reżyseria Jan Hřebejk
87. Bunt wyrzutków, Stany Zjednoczone, 16 luty 2017, komedia, reżyseria Peter Hutchings
88. Eighth grade, Stany Zjednoczone, 19 styczeń 2018, dramat, komedia, reżyseria Bo Burnham
89. Milcząca rewolucja, Niemcy, 20 lutego 2018, dramat, reżyseria Lars Kraume
90. Hichki, Indie, 22 lutego 2018, dramat, komedia, reżyseria Siddharth Malhotra

91. Twój Simon, Stany Zjednoczone, 27 lutego 2018, dramat, reżyseria Greg Berlanti
92. Słodki Wybór, Stany Zjednoczone, 27 kwietnia 2018, familijny, komedia, reżyseria Ben Shelton, Chad Klitzman
93. Dusza towarzystwa, Stany Zjednoczone, 10 maja 2018, komedia, reżyseria Ben Falcone
94. Do wszystkich chłopców, których kochałam, Stany Zjednoczone, 17 sierpnia 2018, komedia romantyczna, reżyseria Susan Johnson
95. Sierra Burgess jest przegrywem, Stany Zjednoczone, 7 września 2018, komedia dla młodzieży, reżyseria Ian Samuels
96. Nienawiść, która duszę, Stany Zjednoczone, 7 wrzesień 2018, dramat, kryminał, reżyseria George Tillman Jr.
97. Wieczorówka, Stany Zjednoczone, 26 września 2018, komedia, reżyseria Malcolm D. Lee
98. #Jestem M. Misfit, Polska, 8 listopada 2019, komedia dla młodzieży, reżyseria Maciej Ziębiński
99. Szkolne życie, Francja, 24 maja 2019, dramat, komedia, reżyseria Grand Corps Malade, Mehdi Idir
100. Kissing Booth, 11 maja 2018, Stany Zjednoczone/ Wielka Brytania, komedia romantyczna dla młodzieży, reżyseria Vince Marcello
101. Kissing Booth 2, 24 maja 2020, Stany Zjednoczone/ Wielka Brytania, komedia romantyczna dla młodzieży, reżyseria Vince Marcello
102. Stowarzyszenie umarłych poetów, 1989, Stany Zjednoczone, dramat, reżyseria Peter Weir
103. Syzyfowe prace, 10 listopada 2000Polska, dramat, reżyser Paweł Komorowski.
104. Zanim Odejde, 27 stycznia 2017, Stany Zjednoczone, dramat, reżyseria Ry Russo-Young
105. Ferdynand, wrzesień 1991, Francja, Polska, Wielka Brytania, dramat psychologiczny, reżyseria Jerzy Skolimowski
106. Szatan z siódmej kasy, 25 listopada 1960, Polska, komedia sensacyjna dla młodzieży, reżyseria Maria Kaniewska

107. Szatan z siódmej kasy, 13 września 2006, Polska, komedia sensacyjna dla młodzieży, reżyseria Kazimierz Tarnas

Seriale

1. Glee, 6 sezonów, Stany Zjednoczone, 2009-2015, dramat, komedia, muzyczny, twórcy Ian Brennan, Brad Falchuk
2. Riverdale, seria, 4 sezony, Stany Zjednoczone, 2017, dramat, twórca Roberto Aguirre-Sacasa
3. Trzynaście Powodów, 3 sezony, Stany Zjednoczone 2017-2020, dramat, twórca, Brian Yorkey
4. Beverly Hills, 90210, serial, 10 sezonów, Stany Zjednoczone, 1990-2000, obyczajowy, twórca Aaron Spelling
5. Belfer, 2 sezony, Polska, 2016-2017, kryminał, twórca Bartłomiej Ignaciuk
6. Sposób na Alcybiadesa, mini serial fabularny 3 odcinki, 15 sierpnia 2001, Polska, reżyseria Waldemar Szarek
7. Szkoła, 12 sezonów, Polska, 1 września 2014, paradokument, reżyseria Małgorzata Urbanik i Marcin Głowacki
8. Pod powierzchnią, Polska, 2018-, obyczajowy, reżyser Borys Lankosz, Bartosz Konopka
9. Internat, Hiszpania, serial, 7 sezonów, 2007-2010, dramat, thriller
10. Belfer z klasą, Stany Zjednoczone, serial komediowy, 1996-1998, twórcy, Richard Gorman, Marc Warren
11. Tajemnice Domu Anubisa, 3 sezony, Stany Zjednoczone Wielka Brytania, dramat, familijny, dla młodzieży, 2011- 2013, twórcy Hans Bourlon, Gert Verhulst
12. Szkoła dla elity, serial Hiszpania 2018, dramat, thriller, twórcy Carlos Montero, Darío MadronaIndek

Akademia Sztuk Pięknych
im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi

DISSERTATION

**CLOTHING AS NON-
VERBAL MESSAGE.
ORIGINAL COLLECTION OF
SCHOOL CLOTHING**

The dissertation written under
the supervision of
professor Dorota Sak

Author
Anna Świętek

Łódź 2021

TABLE OF CONTENTS

INTRODUCTION	6
CHAPTER 1	208
Selected Issues from the History of School Uniforms in 20th and 21st centuries	
CHAPTER 2	239
Fashion Styles Reflecting the Character of a Student's Appearance	
CHAPTER 3	262
School Uniform - Inspiration - Fashion	
CHAPTER 4	278
The Image of a Student in Culture and Pop Culture	
CHAPTER 5	312
Clothing as Non-verbal Message	
CHAPTER 6	322
The Analysis of Research Process Based on Results of Surveys	
CHAPTER 7	339
The Description of Original Collection	
CONCLUSIONS	383

INTRODUCTION

Can clothing be considered as a form of non-verbal communication in interpersonal relations? Can the clothing we have on impact the way our competences are seen? How is our sense of style shaping during puberty? Can clothing that we wear to school impact the way we see ourselves? How were the cuts, colours and accessories of school uniforms changing? Do television and press affect the clothes worn by adolescents? These questions became the corner stone for my research paper.

The subject of the research – clothing as non-verbal message – is very close to me. As an observer, and once a student of few different universities, fine arts and legal ones among others, I have experienced on my own how important the visual reception of our clothing is. Clothing sets us within some categories and is a non-verbal message, whether we want it or not. As a student of the law and administration, I have been watching the first year students. They wore suits, tailor-made dresses and leather briefcases, probably – a bit unconsciously – to fit to the visual image of a lawyer or clerk. On marketing studies, one could notice freedom and carelessness when it comes to dress code. Occasionally, professors had to highlight that clothes we wore for the exams should be neat and should fall somewhere within the canon of elegance. While studying in the Academy of Fine Arts, I experienced a kind of liberation from clothing. My work was guaranteeing passing the course, not the clothes I wore for the exam.

Emotions related to clothes worn during school years are often recalled in diaries and literature. *Patrizia Gucci* in the book *La vera storia di una dinastia di successo* („The real story of dynasty of success”) mentions the following requirements: „In the Saint Annunziata college in Poggrio Imperial I had to wear a uniform – grey apron with a blue scarf knotted in the waist; and when I was going out, I had to wear a hat and a coat. At that time, I started rebelling against the rules applied at home and in school. I behaved really ridiculously. At school, I did not wear the uniform on purpose, gave wrong answers to teachers, and cried my heart out because of a bad mark¹. An interesting reference about a school uniform can be found in *Anna Wintour's* biography, written by Jerry Oppenheimer: „Anna hated her school uniform – a slipover worn with a white long-sleeve shirt, striped tie and a cardigan, and which was in her opinion terrible and outdated”². Resisting the rigorous rules applying to the skirt's length or the obligation to wear a brown beret also outside the school, was so burdensome that it could add to her later interest in fashion. This future editor of the well-known *Vogue* magazine ended her formal education at the age of 16.

In order to gather knowledge within this matter, I have observed a selected age group, carried out a survey, and documented interviews with randomly selected respondents. During few

1 Gucci P., Prawdziwa historia dynastii sukcesu (Original title: *La vera storia di una dinastia di successo*), Publishing House Mondadori Electa Wrocław 2015 p. 53

2 Oppenheimer J., Królowa Vogue'a zawsze w pierwszym rzędzie (English title: *Front Row: Anna Wintour: What Lies Beneath the Chic Exterior of Vogue's Editor in Chief*), Publishing House Wydawnictwo Książkowe Twój Styl, Warsaw 2006, p. 20

years, I have collected a vast photographic documentation. The complexity and nature of the subject required the use of heuristic approach, applied normally to solve creative problems.

In the first part, I have focused on the historical and sociological analysis. The history of a school uniform is an extremely interesting and vast subject for analysis. Due to the limited amount of information in scientific publications, I have decided to analyse the history of clothing, starting with its overview and historical meaning.

Students' clothing is a subject of hot discussions on Internet forums. Starting from the so-called Giertych's reform, the aim of which was to stop violence and aggression in Polish schools and educational facilities, presented by then Minister of Education, Roman Giertych, in the 2 Secondary School in Gdańsk in 2006. This project assumed improving safety in schools through introducing uniforms to schools. A dozen million zlotys from state budget was allocated for this programme in 2007. The idea of making school uniforms obligatory has been gathering extremely different opinions. „I like the fact that there are no differences between children. There is no situation in which one child is better than the other, as he has branded stuff, better clothes³. It is an opinion from 2019, expressed by a mother of a 15-year-old girl who wore a school uniform every day. Teenagers gathered at the *Protest against new dress code* in Książ Stanisaław Konarski's 1st High School in Rzeszów which took place in 2020 had different opinion.

Own experiences and numerous opinions of others allow for more profound insight into the analysed problem, and for its wider presentation. They also translate to my designer concepts.

A school uniform, styled to be sailor-like or inspired by the style of the Ivy League, has become a basis for the development of successive chapters. My scientific approach to the collected information contributed to the expansion of the originally analysed groups to include also subcultures present in Japan. The goal of my considerations was to present the topic which does not have research in Polish, but is still extremely interesting when it comes to people wearing school uniform not only as a sign of belonging to a given school, but also to a subculture or criminal group, where women manifested against sexist schemes through their clothes.

The chapter *Uniform – Inspirations – Fashion* presents the history of inspirations in fashion, based on classic uniform set: navy blue pleated skirts, sailor collar blouses, or clothes based on American subcultures of 1970s. These subtleties in inspirations became fundamental for me in the design phase of my own collection. While analysing the work of other designers, I have decided to expand the description with their biographical overview.

The chapter *The Image of a Student in Culture and Pop Culture* is an important topic for me as adolescents are the 'product' of pop culture as quantity buyers. Adolescents as consumers group were defined quite recently, in 20th century, but their impact on the market changes and considering themselves as a group is crucial. A thesis can be put forward that the access to pop culture goods in Poland is unlimited due to the Internet and TV; however, the goods brought by

3 www.kobieta.wp.pl/mundurek-w-szkole-nosi-z-duma-nie-narzeka-6427613706696833a

high culture are still of marginal interest for the wider audience. Taking the popularity criterion, I have made a subjective selection of music videos, films and performance that reached the wider audience and solidified the image of the student, regardless of whether it is a positive or negative hero. Due to the visual setting, these pictures have become universal and clear for young people, regardless of their country and moment on their lives. At this point, I can present extremely different examples: the performance under the title *The Dead Class* by Tadeusz Kantor and the music video to the song *Baby One More* by Britney Spears. In both examples, the male or female students are protagonists, and they are dressed in such way that the viewer unconsciously places them in the school. Further, I have also analysed advertisements, magazines, computer games and toys that we come across in a certain period of our lives, and which are the market image or stereotype about school.

Clothing can be one of the channels of non-verbal communication, but we should avoid quick and unreflective evaluation because it may happen that the message sent by the clothing is contrary to who the person really is. It can be detrimental to attribute negative qualities that are stereotypes. In the chapter *Clothing as a non-verbal message* I analyze examples of information codes that can be carried by school clothing, i. e. brotherhood, unity, tradition, rebellion, opposition.

The key point of my doctoral dissertation was to conduct a research study. The process was divided into several stages. Each of them was another element needed to develop proposals and prepare a collection of clothes. I started working on my first survey in 2015 before starting my PhD studies. Another important stage for me was the several-year period of collecting information on the subject related to students' image creation. I used a small number of books available, press and Internet articles also conducted interviews with respondents. The tedious process was crowned with specifying the research topic and a questionnaire, the elaboration of which together with the results can be found in the chapter devoted to the analysis of the research process. The chapter in which I describe the designed collection has been supplemented with numerous photographs documenting the visual aspects of the confection I designed. There are many references in the text that draw attention to details or patterns in order to better present the concept and inspiration for the collection.

Using creative thinking and avoiding the literal translation of research results or classification of the studied groups into the right or wrong one, I have come to an individual interpretation of the studied subject. After all, as René Descartes claimed „intuition is the undoubting conception of a pure and attentive mind, which arises from the light of reason alone, and is more certain than deduction.” Albert Einstein's words are also worth mentioning here “imagination is more important than knowledge”. Intuitive creative thinking was perfect for solving the problem I made the research on, and is the basis of my original clothing collection, which is the culmination of my researchwork.

Photo 1. | Children from Christ Hospital in London's courtyard, Eyre Crowe (1824–1910). Source: artuk.org, Christ's Hospital Foundation

Photo 2 | Christ Hospital's uniform has been the same since the 16th century. 95% of the students of this school support this garment. Source: School uniforms: A history of „rebellion and conformity”, bbc.com, September 5th, 2014

CHAPTER 1

SELECTED ISSUES FROM THE HISTORY OF SCHOOL UNIFORMS IN 20TH AND 21ST CENTURIES

Before going into more details about school uniform's history, there is a need to pay attention to a quite important issue: what is the difference between clothing and outfit. We tend to use these words as synonyms, but there is a slight difference in meaning. Clothing, or clothes, has the function of protecting a person against climatic conditions, while outfit is the form of manifesting someone's personality, can be a sign of social hierarchy, and have informative functions.

EUROPE

The history of a uniform as a way to bridging social gaps is intriguing and it covers almost whole world. It is accepted that the standardisation of clothing worn by students began in Europe due to English Archbishop of Canterbury who demanded in 1222 that students should wear clothes similar to *cappa clausa*⁴ popularised in charity schools. These institutions were created in 16th century in order to become places of educating orphans. „Bluecoat schools” were given this name due to long blue coats delivered to students by the Londoners.

One of the schools which still follows the tradition of clothing from the times of Tudors is Christ's Hospital (photo 1 i 2). There was an attempt in 2011 to create a reform to adapt the uniform to the current fashion, as there were still clothes based on the fashion from 1552, but nothing changed. 800 students participated in the referendum conducted at school. 95% of the respondents voted for keeping the clothing in an unchanged form, as it gives the school a unique identity. Not only the whole outfit is important, but also its individual parts. The buttons on the blue coat represent the school's founder, king Eduard VI, and were introduced slightly over 200 years ago. They are still of very high importance, which can be proven by the fact that awarding academic „buttons” is the highest distinction. Big silver buttons and velvet cuffs are the symbol of Grecian (6th grader) who in his last year demonstrated outstanding academic achievements in more than one field. Today, a uniform is still free of charge for students. All students wear characteristic blue coats – boys with knickers, and girls with pleated skirts. Yellow socks are worn in place of stockings (older girls may wear black tights) and white cotton shirts with „bands” (similar to a lawyer or priest's jabot) instead of a regular school tie. The leather belt is fastened according to the group to which the student belongs⁵. Currently, the school maintains an archive and museum devoted to its history, in which you can find 35,000 artefacts. The collection also includes items of students' clothing.

Another school with strict rules about the clothing still in force is Harrow School. Although many years have passed, students still wear specific straw hats and traditional clothestral (photo 3). On the other hand, the prestigious Eton became famous not only because of great academic results

⁴ Cappa clausa – long cloak with a hood

⁵ www.chmuseum.org.uk/authenticated/browse.aspx?BrowseID=177&tableName=b_Browse

Photo 3 | Students in traditional straw hats, Harrow School, founded in 1572. Source: tatler.com, Fergus Burnett Photography, October 16th, 2020

Photo 4 | Two boys from the elite English Eton School, dressed in official school uniforms, are watched by working-class London boys in 1937. Source: Greg Sandow, "Vacation Thoughts - Formal Dress", artsjournal.com, September 13th, 2008

but also thanks to a photo taken by *Jimmy Sime* in 1937, which captured three working-class boys watching the students of this school (photo 4). They went to London for a cricket match, wearing tailcoats and top hats, as per the school regulations. Such clothes were worn within the campus, but also outside it. It was the cover photo of *News Chronicle* (currently *Daily Mail*) with the caption „Each photo tells its story.” This shot has become one of the most popular symbols of class stratification in Great Britain. The obligation to wear a uniform in private schools exists, not only in Great Britain and in countries colonised by them, but also in Japan, Puerto Rico, the United States and Poland.

When I was analysing the history of clothing in the discussed topic, I came to the conclusion that the imposition of uniforms for students proceeded in two ways. The first one was discussed in the previous paragraph, and it is about the imposition of one chosen style, colour and accessories by the school board. In the second way, it is the fashion directly from the street that is favoured by teachers. Both are driven by the same motives, namely class equality and discipline, as well as deprivation of individual features.

School uniform stylised on sailors' outfit, has gone quite a long way before it became egalitarian, starting with military uniforms. King Louis XVI was the originator of the idea that a group of people bearing the same function should wear similar clothes – he suggested uniform clothing colours for his soldiers: blue and red. Before that, army was wearing any colours, and sometimes clothing had similar colours to the coat of arms of the sovereign (since Middle Ages). In the case of Polish army, it was Augustus II the Strong who introduced uniforms. When one looks at the group of children dressed in the same way, the army comes to mind.

Naval uniform, called also sailors' clothing, appeared in the times of the Second Empire, as a perfect outfit for a child, giving some freedom. Before that, children wore mini versions of adults' clothes, and at home, they used to wear gowns with white pantaloons. The cut changed between 1875 and 1885, but the main concept remained unchanged. It was supposed to be comfortable clothing, without unnecessary elements, easy to keep clean. Woollen fabrics were mainly used for sewing. Queen Victoria of the United Kingdom of Great Britain and Ireland was a huge fan of new fashion, and she dressed in this way her own son, Albert Edward (photo 5). In Germany, this fashion was popularised by the admiral Alfred von Tirpitz, the creator of Imperial Navy. „Another version of a naval uniform appeared before 1900. It was so called „boatswain's outfit”, in which a uniform sweatshirt was replaced by an open jacket, under which there was a striped ascot, tucked into skirt or trousers. An inseparable accessory was a beret modelled on those worn in the French navy, with a soft bottom and a red pompom, or a more elegant „English” beret, with a grey and flat bottom”⁶. „A uniform consisted of a sweatshirt and a skirt (most commonly pleated) for girls or short pants for boys. The sweatshirt was put on over the head; it had long sleeves and a large collar called a sailor collar, embroidered with a *soutache*⁷, and in front, there was a triangular neckline with a tie. The colours were beyond

6 Boucher F., *Historia mody Dzieje ubioru od czasów prehistorycznych do końca XX wieku* (Original title: „Historie du costume en occident des origines a nos jours.”), Arkady Publishing House, Warsaw 2012, p. 395

7 Soutache – narrow flat decorative weave used in haberdashery, drapery or garment. Often woven from silk or silk-wool thread.

Photo 5 | Franz Xaver Winterhalter „Albert Edward, Prince of Wales”, 1851. Source: endless-retro.blogspot.com, July 2016

dispute: the uniform was navy blue with white stitching, or vice versa – white with navy blue stitching. There was also an option to set the top and bottom in contrast – it was often a navy blue bottom with a white sweatshirt with a navy blue collar and white stitching⁸. The outfit was complemented by white socks, knee socks or tights. A straw hat or a sailor’s cap was worn on the head. In 20th century, these hats were replaced by a navy blue beret with a black ribbon around. Such outfit of the child was considered festive, perfect for a walk or visiting family and friends. Children from poorer homes wore only a sailor collar, as the entire outfit was relatively expensive. In the interwar period, white blouses with a sailor collar were worn by schoolgirls. In female gymnasiums, in addition to navy blue uniforms, they were also brown, grey or purple ones. Although the fashion for the naval uniform was originally designed for little boys, adult women were also including some of its elements in their outfits.

POLAND 1883–1939

Fashion in a given country usually comes from outside of it and then is adapted to the conditions prevailing in this country. Jędrzejewicz reform, introduced by the Minister of Education, Janusz Jędrzejewicz, in 1932–1933 in Poland, divided secondary schools into four years of junior high school and two years of high school ended with matura exam (final exam). A shield with the school’s emblem was obligatorily added to the uniform. There was a reform of girls’ school clothing. According to Hanna Zborowska (nee Kobuszewska): „Purple uniforms and cute ruffled aprons were also gone. We were dressed in navy blue skirts and white blouses (festive outfit), and every day we wore black office-like aprons with a violet bow under the neck, as the residue of dignified purple colour. The Rembrandt-like beret also disappeared. At that time, we wore plain navy blue berets with purple enamel school symbol: three letters woven into a circle: „GLR – Gimnazjum Leonii Rudnickiej (Leonia Rudnicka Secondary School). We had emblems with number 128 on our sleeves: blue for the secondary school, red for high school”⁹. In primary schools, girls wore black or navy blue aprons decorated with a small, white collar, while middle school students wore a dark suit with a box-pleated skirt and a white blouse. A shield was sewn on the sleeve. The badge of the school the which a girl attended was also present on the beret. In terms of clothing, the education reform left the greatest freedom to boys in primary and secondary schools. They did not have to wear such formal outfit; however, white shirts with a collar in the type of Juliusz Słowacki were popular. They wore dark suits or jackets with sewn-on pockets and dark trousers. On colder days, they would wear a sweater or a vest. The outfit was complemented by a baseball cap. To distinguish students from different middle schools, different colours and styles of caps were introduced. A shield sewn on the sleeve was also an informative sign.

The outfit and school kit of students of The Educational Academy of the Jesuit Fathers in Chyrów near Przemyśl from the years 1883-1939 deserve attention and detailed description. This school

⁸ Szubert M., *Leksykon rzeczy minionych i przemijających*, Muza SA Publishing House, Warsaw 2003, p. 152

⁹ Sieradzka A., *Moda w przedwojennej Polsce* (English meaning: *Fashion in pre-war Poland*), PWN Publishing House, Warsaw 2013, p. 285

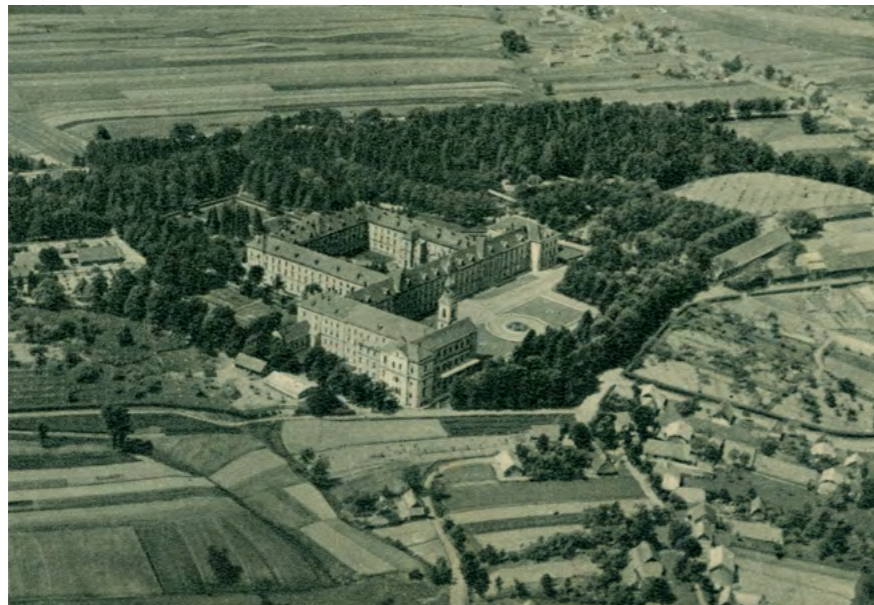

Photo 6 | Postcard - Chyrów, Junior Jesuits Fathers High School. Source: National Museum of the Przemyśl Land - National Museum in Przemyśl

Photo 7 | Portrait of a boy in his uniform, in the background can be seen landscape along with the complex of buildings in which was located Scientific and Educational Center of the Jesuit Fathers in Chyrów. Source: National Museum of the Przemyśl Land - National Museum in Przemyśl

was one of the best in Poland, and even in Europe. The huge building housed well-equipped classrooms, including: archaeological, numismatic and theatre classes. The size of this school is reflected in other places of active education available to students: astronomical observers, a library with about 30,000 books, the school's botanical garden, sports facilities (including 4 tennis courts and 8 playing fields), and numerous parks. On the school's premises there were also a hospital, a mill with a bakery, a locksmith's shop, a farm and a steam laundry. This modern facility was equipped with a water supply, sewage system and electricity. Due to the well-functioning system of scholarships, young people from poorer homes were also attending this school. The school was finished by a large group of outstanding graduates, the intellectual elite. Within 53 years, around 6,170 students graduated from this male school, and they later played the roles of, among others, clergymen, diplomats, government officials, soldiers, artists, writers and academics. After Poland regained independence, and the Second Polish Republic was established, the Minister of Religious Denominations and Public Education, name and surname, with the ordinance of December 5, 1925, gave the Jesuit Male Secondary School full rights of the state secondary school. Also another name for this school was in use: the Boarding School of St. Joseph in Chyrów (photo 6).

A candidate who was admitted as a student, received an individual number which was put on all elements school kit. The preparations for completing the clothing sometimes took a whole vacation. A uniform was obligatory, it was sewn based on an officer's uniform. The parents were recommended a tailor's shop run by Ludwik Skiba in Chyrów, which enjoyed a great reputation. The school uniform consisted of: a fitted sweatshirt with a hard, high collar around the neck, fastened with buttons, and narrow pants fastened at the bottom with straps. The outfit was complemented by a cap similar to the Austrian officer's one. It was high, navy blue, with a leather visor and a double gold rim. It had an embroidery presenting a golden button, with the letters ZBCH (which meant Zakład w Bąkowicach pod Chyrowem). Festive, formal clothes were navy blue. In the case of older secondary school students, it was decorated with gold galloons on the collar, and with silver ones in the case of younger students (photo 7). Front of the sweatshirt was decorated with a red shield with the number of the junior high school. On ordinary days, student wore a grey uniform of the same cut, made of cheaper materials. The set also included a blouse with decorative galloons, a vest and a navy blue coat with gold buttons.

In the interwar period, this outfit was modified. After regaining independence, a cap inspired by the Rogatywka (peaked cap) of the Blue Army of General Józef Haller was introduced. That project also changed with time. Another cap resembled the hats worn by students: decorated with two gold stripes and a double twisted cord.

The uniform was distinguished by its elegance and perfect finishing. Students liked it very much and wore it even during holidays. Necessary repairs of clothes and underwear were made in the school's sewing room. The obligatory elements of the outfit included also gymnastic clothes, sports equipment, for example skis and skates, and personal accessories.

Każda uczennica i uczeń musi pamiętać o przygotowaniu sobie zestawu garderoby potrzebnej do szkoły, na wycieczki, czas wolny i uprawianie sportu. Zestaw taki musi być zgodny z wymogami mody, ale należy pamiętać też o tym, ażeby dostosować go odpowiednio do własnej sylwetki.

Większość odzieży zarówno dla dziewcząt jak i dla chłopców powinna być utrzymana w stylu sportowym. Ważną rolę w ubiorze młodzieżowym odgrywa kolor. Ubranie do szkoły powinno być dobrane w kolorach spokojnych, natomiast barwy żywe, nasycone powinny się stosować do ubiorów sportowych.

Pamiętać jednak należy, że estetyczny, modny ubiór nie polega na posiadaniu dużej ilości modnych rzeczy, a raczej na odpowiednim ich zestawianiu oraz dbaniu o wygląd poprzez utrzymywanie czystości.

Najpraktyczniejszym zestawem są komplety składające się z bluzek, koszul, półgolfów, golfów i kamizelek noszonych ze spódnicami i spodniami, a jako okrycie wierzchnie najlepsze są skafandry, kurtki i bluzy. Podkreślić należy jeszcze raz, że zestawy te powinny mieć charakter sportowy, a poszczególne ubiory mogą być utrzymane w różnych stylach, np.: klasycznym, angielskim, myśliwskim, lotniczym lub nadal modnym stylu zwanym popularnie „khaki”.

Ten sportowy charakter odzieży narzuca dobór odpowiednich tkanin i ich kolorystykę. Przewagę stanowią tkaniny teksamowe, w kolorach granatowych i zieleniach khaki, welwety o różnych grubościach prążków, w kolorach przeważnie ciemnych, oraz tkaniny wełnopo-

dobne i bawełnianopodobne typu brezentów, popelin i płócien.

Ubiory wykonane są w większości z tkanin jednobarwnych lub poznaczonych w kolorach klasycznych krat, krutek i pepetek oraz dyskretne wzory w pasy. Te ostatnie powinny być wykorzystywane przede wszystkim na bluzki i koszule chłopięce.

Bardzo modnym uzupełnieniem zarówno dla dziewcząt jak i dla chłopców są obecnie kamizelki. Mają one bardzo różne fasony i długości. Od bardzo krótkich, stylizowanych na kamizelki westernowych, poprzez nieco dłuższe, proste, aż do długich, obszernych sięgających nawet do kolan. Kamizelki te wykonuje się z tkanin albo dzianin, można je zrobić w bardzo prosty sposób we własnym zakresie nawet ze starej nie noszonej już odzieży czy swetra. Dużą ich zaletą jest również to, że służą jako ocieplenie kurtki czy bluzy.

Dziewczętom młodszym i starszym poleca się jednak w dalszym ciągu fartuszki, bowiem obecna moda lansuje wiele fasonów tunik i właśnie sukienek fartuszkowych z rękawami lub bez, zakładanych na sukienki, spódnice a nawet spodnie. Są one bardzo często z talią podniesioną, układane w fałdy lub marszczone od karczka, który może być wykończony małą falbanką.

Należy dodać, że obecna moda lansuje zasadę wielowarstwowości ubiorów i pozwala na zestawianie dowolnych części ubioru ze sobą w nietypowe, czasami nawet nie stosowane do tej pory komplety. Dla przykładu może to być sukienka noszona z wąskimi spodniami rurkami, na którą zakłada się jeszcze fartuszek bez rękawów i kamizelkę.

Ubranie DO SZKOŁY

FUNKcjONALNY UBIÓR TO WARUNEK DOBRZEJ SAMOPCZUCIA. DBAJCIE O SWOJ WYGLĄD ZEWNĘTRZNY

Podstawową zasadą ubiorów szkolnych musi być ich funkcjonalność. Ubiory te powinny być proste w swej konstrukcji oraz zapewniające swobodę ruchów.

Photo 8 | Leaflet „How to dress for school”, Household Committee of the ZGLK. 1980s. Own archive

Ubranie POPOLUDNIOWE

ZACHOWANIE WŁASNEGO STYLU W UBIORACH ZAPEWNI CI POWODZENIE NA ZABAWIE

Młodzież nie lubi ubierać się wizytowo i w zasadzie nie uwzględnia stroju wizytowego w swoich potrzebach. Na różnego rodzaju spotkania towarzyskie chodzi na ogół w tych samych rzeczach, co na co dzień, uzupełniając garderobę bardziej wizytowymi dodatkami, jak np. chustka, apaszka, atrakcyjne wisioriki.

Jednak nie wszystkie okazje pozwalają na występowanie w takim „luźnym” stroju. Należą do nich wszystkie oficjalne uroczystości szkolne. Dlatego warto przypomnieć starą, lecz nadal aktualną zasadę, że biała bluzka czy koszula nienagannie czysta i pięknie uprasowana nadaje bardziej uroczysty charakter ubiorom nawet całodziennym.

DZIANINY WYKONANE WŁASNORĘCZNIE UZUPEŁNIĄ TWOJĄ GARDEROBĘ

A oto ostatnia rada — każda uczennica i uczeń muszą zwracać szczególną uwagę na utrzymywanie swojej odzieży w czystości, a przy każdym kolejnym zakupie powinni do-

brze zastanowić się nad kolorem i wzorem kupowanej rzeczy, po to aby można ją nosić do tych, które już mają w swojej szafie.

KONSERWACJA ODZIEŻY

Bрудna odzież traci w znacznym stopniu, oprócz walorów estetycznych, swoje właściwości higieniczne i ciepłochronne. Nie czyszczona lub nie prana długo, nie tylko nie chroni ciała przed zabrudzeniem, lecz sama stanowi źródło brudu i bakterii chorobotwórczych.

ODZIEŻ DŁUŻEJ BĘDZIE CZYSTA I SWIEŻA, JEŻELI BĘDZIESZ PRZESTRZEGAĆ HIGIENY OSOBISTEJ

Codziennie mycie całego ciała uchroni odzież od przenikania do niej różnych wydzielin skóry. Tylko częsta zmiana bielizny pozwoli zachować czystość ciała i uniknąć przykrego zapachu.

Pamiętaj o codziennym samodzielnym praniu skarpet, rajstop i pończoch! Ubranie należy zawsze wkładać i zdejmować spokojnie, nie szarpać w pośpiechu, gdyż powoduje to pęknięcie szwów, obrywanie guzików, niszczenie zamków błyskawicznych. Zdjętych z siebie rzeczy nie powinno się rzucać niedbale, bieliznę należy poskładać, a odzież wierzchnią wieszac na ramiączkach. Zawieszanie „za kółkiem” nie jest wskazane, powoduje to nierówne wyciąganie, gniecenie i dziurawienie odzieży.

There were few elite schools with a tailor-made uniform. The parents could not afford an expensive school equipment. However, in some institutions, such as schools in Krakow, the school district superintendent's in 1923 introduced the obligation for pupils to wear caps. Middle school students were to wear a navy blue cornet cap, decorated with a light blue band, with the letter „G” on the front of the cap.

In rural schools, elements of the regional folk costume could serve as school clothes. Peasant children usually went to school barefoot, in dresses, linen and woollen pants, and girls covered themselves with scarves. „We can therefore see that when it comes to a unified outfit of students, one can recommend from a hygiene point of view just a comfortable, not hampering clothing of a sporty cut. In my opinion, in some villages of our country a regional folk outfit could be recommended”¹⁰.

THE HISTORY OF A SCHOOL UNIFORM AFTER THE WORLD WAR II

In the initial period after the war, clothes were mainly seen as something useful – they were supposed to provide warmth. Aesthetic side was not important at that time. However, we cannot forget that the outfit was supposed to be neat, as it was a form of manifesting strength and self-esteem. Despite the hardships of rebuilding the country, the overwhelming poverty and the lack of cleaning products, people still made efforts to maintain hygiene. Modified, darned and sewn clothes were very popular - they could be bought from second-hand, sent from abroad. Unfortunately, not everyone could afford them. As part of humanitarian aid, Poland became the beneficiary of UNRRA (United National Relief and Rehabilitation Administration¹¹). The organization supplied canned goods, agricultural machinery, animals, but also clothing, footwear and fabrics. The textile industry started to re-produce clothes as early as in 1945. The demand was then changed and factories were supplied with raw materials. Clothes were sewn from old Polish and German uniforms, work clothes, blankets, sheets and curtains. There were also tops made of parachutes and military maps. Women wore calf-length dresses with small flowers, and woollen sweaters.

The men wore fine wool suits with broad shoulders and lapels. Ascots and scarves, fancifully tied around the neck, were still in fashion. The outfit for the young mimicked the outfit for adults, but it was kept in a grey tone. People with tailoring skills made use of helpful magazines, where they could find information on how to remake a garment, how to decorate it with embroidery, appliqué or crochet lace. Clothes supplied by UNRRA and adapted to the new conditions constituted a kind of distinction. Great music hit *Nie masz cwaniaka nad Warszawiaka*, performed by Stanisław Grzesiuk and hummed by the whole country, showed how important it was for poor people: „Don't be canny, wearing UNRRA suit. This may have a bad effect on you”. „The poverty of the outfits worn by young people was influenced by poverty in the country. The government

10 Gądzikiewicz W., Podręcznik higieny ogólnej (English meaning: the manual of general hygiene), V. 2, 3rd edition, corrected and completed, Warsaw 1949, p. 482

11 United National Relief and Rehabilitation Administration UNRRA. International organisation established on November 9, 1943 in Washington to assist the liberated areas in Europe and Asia after the end of World War II.

Photo 9 | One page from a magazine.
Archive of the Świętek family

Photo 10 | Contemporaneous release, "Przyjaciółka"
magazine. Archive of the Świętek family

FPhoto 11 - 16 | Aprons worn by primary school students, grades 1-4, circa 1992, own archive

suggested outfits of youth organisations (scout organisation, Union of Polish Youth), consisting of a white shirt with red scarf (for scouts, pioneers) and green shirt with red tie (for members of the Union). They were pressing to wear those outfits at times of celebrations and at school. The modest „student” outfit was complemented by short-cut hair for boys and braids or buns for girls”¹².

At the beginning of 1970s when Edward Gierek became the First Secretary of the party, rigid regulations regarding school dress code were abandoned. In 1971 the Ministry of Education allowed girls to wear pants to school. However, they had to be in a natural colour and worn together with obligatory outer clothing. Not all schools’ headmasters looked favourably on such radical changes. Two years later, in large cities colourful jackets and aprons made of nylon 6 fabrics were introduced to schools instead of traditional navy blue uniforms. Long hair in boys was not acceptable (the fashion for hippy style stole the hearts of young people).

Young people uncritically followed news in fashion from Western peers. During „Solidarność” (in English known as Solidarity) time (1980s) rules regarding clothes were loosened. The fashion for success came from the west, goods imported from America could be bought for foreign currency, but only a few could afford to shop in Pewex stores. Colourfully dressed young people were stigmatized by less wealthy people. It was difficult to buy a trendy cloth in a Polish store. Due to the stagnation in the industry, only few products were sent to stores, not necessarily in the right colour or cut (photo 11 - 16). In such case, tailoring skills or knowledge about dyeing were often useful. Used or unfashionable clothes could be remade. Young people dreamed of having jeans, colourful miniskirts, leggings, T-shirts with short sleeves and sports shoes. Over time, the differences between male and female outfits have blurred in youth fashion. Girls wore pants more often, and boys experimented with hairstyles. In the 1980s, subcultures also became fashionable, and they were more visible in the streets or schools. It was easy to distinguish fans of punk rock, heavy metal and skinhead reggae by their clothes.

In schools that reluctantly approached fashion changes students still wore polyester aprons with a white collar and a shield on the shoulder. They were far from elegant school clothes of the interwar period. Aprons differed in cut, finishing and length. Boys wore thin coats, sewn on the basis of pilot jacket design, with two pockets sewn on to the chest. In the article *What to wear to school? (Fashion and reason)*, written by Jadwiga Komorowska and published in the magazine for youth *Promyk*, number 6 of 1980, one can read that the author was a supporter of wearing aprons. She suggests that the apron does its job well, because children get dirty – at school they usually wipe their hands on clothes and not a towel. Therefore, an apron would have a protective function, but under few conditions. It must be sewn not from full synthetic, but preferably from Madeira fabric, drill or poplin; in addition, it should be cut to fit the figure so that it fits nicely on it and protects the clothes worn underneath. The author suggests designing baggy work blouses and, for example, dungarees with many pockets. She highlights that the outfit can be fashionable, and at the same time functional and cheap.

12 Wierzbicki. M., *Młodzież w PRL* (English meaning: youth in the People’s Republic of Poland), Instytut Pamięci Narodowej (Institute of National Remembrance), Warsaw 2009, p.166

Photo 17 | One page from a “Przyjaciółka” magazine. Archive of the Świątek family

Photo 18 | Archive of the Świątek family

Photo 19 | School cool, “Przyjaciółka” magazine, no 34 (1989), 21 VIII 1986

Photo 20 | Archive of the Świątek family

An interesting opinion can be found in a very famous magazine *Kobieta i życie*. A reader, Anna P. from Oleśnica, presented her opinion in this article. She answered the question: What to wear to high school? „My mom decided that it’s an occasion to „finally” start wearing decent clothes, and she bought different ones that I am for sure not going to wear, for example neat navy blue costume and some white prima donna-like blouses. But I like a different, more casual and free way of clothing. Could you please write that a high school student doesn’t have to look like a matron?”¹³. The authors suggested buying a tunic shirt, for example white, beige, navy blue or blue to be set with a cotton skirt or trousers. To look fashionable, one could also buy a white shirt with an elongated collar, a tank top, a dress or a vest. Thick socks and heavy boots could complement the outfit. It was a very feminine set: a white shirt with an elongated collar and similar cuffs, a modelled thin tank top, which, depending on the way it is worn, could be a dress or a vest. Boys were offered a large men’s shirt, a jacquard vest, jeans, and men’s shoes. If a young learner wanted to meet fashion trends, authors suggested referring to edition from September with the article *101 Tips*, and handmade sewing that set.

The youth style and what the students wear to school was repeatedly described in the women’s press. In *Przyjaciółka* magazine, number 45, 7-13 November 1998, there was an article *Should students wear unified clothes to school?*. That article was a summary of readers’ opinions, asked for in the number 37. The editors received extreme responses:

- “Fashion show. I remember when I went to my daughter’s school for parent-teacher conference, and I saw... a fashion show. This is the only way I can describe the appearance of teenage girls studying at one of high schools in Warsaw. And it was in hard times of 1980s. Many of these outfits must have cost at least one parental salary. I am in favour of unifying school clothing.” Adela Powidzińska, lawyer, 48 years old.
- It is like a military uniform. Same outfit for everyone is like a kind of military uniform, and a person in a uniform feels restricted. Every child is different, is an individual. They have their own hobbies, own style of behaving or clothing. Why burden parents with one more additional expense, anyway?” Ewa Chmara, student, 23 years old.
- It is also a kind of education. Uniforms limit personality, hinder development. Various and colourful outfit has an impact on someone’s well-being. In addition, school should teach how to choose a cut to a body shape, colours to types of beauty, which means elegance.” Danuta Mazurek, retired teacher.
- Another purpose of an exchange. The idea of introducing uniform clothes for students is mainly to eliminate a kind of vanity exchange, especially cultivated by girls of the type “who is in better clothes, whose clothes are more expensive...”, but a good educator is able to show these teenagers other evaluation criteria: who has got better taste or greater fantasy. I am in favour of teaching, not prohibiting.” Iwona Szum, doctor of medicine, 29 years old.
- School or marketplace. I still remember my school uniform with a sailor collar. It was something wonderful. Students were one community, a group bound by a common goal, which was education. When I watch students going to school nowadays, I have the

13 Kobieta i życie, number 38/2255 17 September 1994

Photo 23 | 2007-2010 school uniform, Ethnographic Museum in Kraków

THE REFORM OF THE MINISTER OF EDUCATION „NO TOLERANCE FOR AGGRESSION IN SCHOOLS”

The obligation to wear uniforms in all public primary and secondary school was re-introduced on 1st September 2007 by Roman Giertych. The regulations imposing uniformity were in force for a short time, and were permanently recorded in the history of clothing as a period of „design interregnum”. To comply with the law, schools introduced vests or T-shirts. The cost of students’ outfit ranged from 35 to 50 zlotys.¹⁵ Students and their parents were emotionally and financially involved in adjusting the outfits to the imposed requirements. On internet forums, there were appearing headlines, such as *Uniforms lined with emotion* (10 September 2007)¹⁶, *Giertych, pay for a uniform* (22 January 2008)¹⁷. *School uniforms – I hate them...* (18 August 2010)¹⁸. Among the many negative voices saying that it was a deprivation of individuality, creativity, there were also such opinions that it was a form of discipline, „cleaning up”, or „keeping the order”.

Roman Giertych’s project „No tolerance for aggression in schools” was based on few assumptions: stopping the violence and aggression in schools, and safety improvement. The authorities of the superintendent office, schools’ headteachers and the police had the following aims: to prosecute drug dealers, criminals and procurers, and to prohibit the distribution of pornography. There were also plans to effectively organise free time for children and teenagers. Another point on the reform list was the dismissal of teachers who were passive to school violence. Penalties, rewards and educational measures were also to be tightened and specified. The reform introduced a new hierarchy of penalties for students: admonition, reprimand, letter to parents, removing from the list of students, and in the case of a primary and secondary school – transfer to another school. However, still the introduction of obligatory uniform was the most commented on in media, schools and majority of Polish houses (including those without children at school age). The reform was supposed to be long-term and operating from 2007 to 2013. After that period, a verifying study was planned. The minister pointed out that schools and educational institutions are responsible for teaching, educating and caring for students, while usually they focus only on the first point. He also argued that the indicated recommendations are necessary because uniform clothing has educational significance, gives a sense of community, equality, and solidarity. Another argument was to eliminate the material differences between the students. Unified outfit allowed also for catching intruders within the school area quicker, for example drug dealers. A question should be posed: what of the students are the dealers? The Ministry of Education offered to grant financial assistance to students with low financial status to implement this recommendation.

The introduction of a so-called „suitable outfit” resulted in various attempts to deal with the imposed law, for example in the article published on the website www.trójmiasto.pl, under the title *W Trójmieście mundurki nieobowiązkowe?* (English meaning: *Uniforms not obligatory in*

15 www.srem.pl/Aktualnosci-i-Wydarzenia/Mundurki-szkolne-od-wrzesnia-w-sremskich-szko%C5%82ach

16 www.poranny.pl/wiadomosci/bialystok/art/5094376,mundurki-podszyte-emocja,id,t.html

17 www.fakty.interia.pl/polska/news-giertych-zaplac-za-mundurki,nId,834399

18 www.deon.pl/wiadomosci/komentarze-opinie/art,124,szkolne-mundurki-nienawidze-ich-.html

Tricity?) of 13 February 2007, a statement by Katarzyna Hall, vice president of Gdańsk, was mentioned: „School uniform makes sense when it is the result of conscious choice and identification. On the other hand, when it is introduced by force, it arouses contrariness and resistance and may cause the opposite effect to the intended one.” Also Ewa Łowkiel, vice president of Gdynia for education promised that she would not introduce obligatory uniforms in schools in Gdynia. „Things imposed from above work the least in the education system. What is more, introducing uniforms means additional cost for parents. I think they should have been informed much earlier about the necessity to provide children with uniforms. For sure, before the choice of future school for their child.” The vice president of Gdynia emphasised that school headteachers are the ones with the right to introduce uniforms in their schools, and it is not ministre’s business. “The Minister has no competence to make such changes. According to the law, any uniforms are decided by the school statute. Such provisions are made by the school council and the teaching council, not by a ministerial order. Even more so, the minister of education does not have the right to remove directors of local government schools”¹⁹. In the comments below the article, there were as many as 226 opinions, describing in details people’s attitudes and life situation. As everyone can see, the discussion started a little earlier before the act came into force.

As I mentioned in previous paragraphs, regulations considering the interference with students’ outfits have as many supporters as opponents. Schools in Podhale were supposed to be the first to introduce uniforms. Since it is a region strongly associated with traditional craftsmanship, such plan resulted in an interesting design concept. “Uniform outfits for students must be approved by schools, local governments, and projects must be developed. In our region we have rich traditions and regional design, which can be used in the designs of school uniforms. It is also a great opportunity to revive the activity and restore the splendour of the former Zakopane School of Artistic Weaving”²⁰ – emphasized Andrzej Gąsienica-Makowski. Unfortunately, those declarations were not translated into designs. Consulting with the employees of schools in Zakopane, Nowy Targ and Żywiec, it was not possible to find a school that added regional elements to the obligatory uniform. According to the research conducted, some schools, especially primary schools, approached the new regulation in a creative way by organising competitions for children. These competitions were about designing a dream school uniform. Very interesting designs can be found in the magazine edited by the students of the Athletic Championship General Education School Complex in Białystok (number 5 (5) 2006/2007, May-June 2007). In the competition summary, in addition to the information about the winners and the drawings of the designs, a reader could find the school headteacher’s declaration that, if it was possible, the design of the laureate, Ola Kicman, would be implemented. As long as the sewing company takes up the challenge. The designs ranked second and third were also presented in the magazine.

Due to the lack of precise guidelines regarding uniform outfit, each school tried to design such uniforms, in cooperation with parents counsel. Many schools offered their students projects which were quite controversial in aesthetic terms. Vests made of denim or polar fleece, sweat-

19 www.kultura.trojmiasto.pl/W-Trojmiescie-mundurki-nieobowiazkowe-n22076.html?strona=16&vop=w
20 www.dziennikpolski24.pl/mundurki-na-podhalu/ar/1308132

shirts with zippers or put on over the head, polo shirts, shirts with a logo, short sweater vests in subdued colours with white trim were dominant. While analysing the collected photographic material, I noticed dresses and long vests that referred to the style of coats from the times of the Polish People’s Republic or grandma’s housecoats. In many cases, the school’s logo was embroidered on the clothes, usually in the form of a badge in the breast area on the right or left side. The clothes were usually fastened with buttons or a zipper, but occasionally there were also the ones tied with a bow. White collars trimmed with a white ribbon, pockets or a sewn-on pocket in a contrasting colour were usual decorative elements. It can be assumed that ost schools, despite the obligation to wear uniforms, allowed students to choose what they wore underneath them. There were colourful sweatshirts and blouses, with denim pants or skirts, hidden under the vests. Unfortunately, the attempt to control the „fashion show”, as some people described students’ clothing, rather failed. Branded pants, shoes or backpacks were still easy to notice. Clothes made of polyester or the cheapest fabrics did not work well in frequent use. Shapeless sweatshirts and sweaters often a bit too big, according to the rule “but a child is still growing”, looked like a caricature. It is difficult not to agree with the opinion of Jerzy Antkowiak, outstanding Polish designer: „Young boy or girl can wear one jacket all the time, but under condition that this jacket is of good provenance. It does not have to be liked by parents, it is important that it is not laughed at by young people”²¹.

The colours of „Giertych’s uniforms” were various: blue, navy blue, dark green, light green, grey, brown and black. Some schools introduced very bright T-shirts in the following colours: yellow for girls, red and purple for boys, for example worn under a navy blue vest. Schools, which had meticulous approach towards requirements of the new law, introduced whole sets: jackets for boys and girls with the school’s logo in dark colours, plaid pleated skirts, long trousers, vests, polo shirts or white shirts. In younger classes, there were, for example, white knee-high socks. In older classes, there were plain ties, such as burgundy ones, or in vivid colours such as pink or yellow. Despite the variety in the obligatory uniforms, the photos show no makeup, simple hairstyles or flat shoes.

The amendment to the act on Educational System of 13 June 2008 abolished obligatory uniforms. Teachers, parents and students of a school could still decide if they wanted to keep the uniforms they wore, or not. When the regulations ceased to apply, it turned out that some of the parents – who had so far been unfavourable to uniform clothing – changed their minds. I came to such conclusion by reading the statements of many headteachers of primary schools or high schools. In the articles about the school uniforms one can find a repeating opinion that after some years have passed, Roman Giertych still believes that it was a good decision. He claimed that thanks to it, it was possible to reduce violence in schools by 25%. Although I did my best, I was not able to determine where these data came from.

21 Antkowiak J., *Sekrety modnych pań* (English meaning: Secrets of trendy women), *Twój STYL* magazine, Warsaw 1993, p. 144

SCHOOL UNIFORM AND CLOTHING WORN CURRENTLY BY STUDENTS

From among the schools which cultivate the tradition of unified clothing – and a uniform is most often imposed in private, community, boarding, Catholic or Montessori schools – I would like to present the Queen of Piece Piarists Primary School in Łowicz, which started the tradition of unified clothing thanks to the reform „No tolerance for violence in schools”.

The first Piarists school in Łowicz was established in 1670. After the fall of the November Uprising, the school was treated like many other schools. It was closed by the partitioning powers for patriotic upbringing. The Piarists school in Łowicz mentioned above was opened again in 1995, after 325 years. The Queen of Piece Piarists Primary School in Łowicz is free of charge and accessible for everyone. The Piarists secondary school was established in 1999m and a high school in 2005. The unified outfit was introduced in 2007. During my research, I found out that the introduction of uniforms had been planned earlier, but the reform contributed to the implementation of this idea. The clothes designs are the result of the joint work of the school management, parents and students. School management also asked the employees of the Łódź Institute of Technology for a consultation about the fabrics. First designs were ordered and sewn in a well-known and appreciated company Towarzystwo Akcyjne Telimena SA in Łódź, which specialises in sewing clothes for corporations, among others for: PKP Intercity, PKP Przewozy Regionalne, Poczta Polska (Polish Post), Police Headquarters, Customs Chamber.

The school's statute clearly presents individual elements of students' uniforms, depending on the education level and the reasons for introducing them. „A school uniform is a unified clothing worn by school students. Thank to it, we can recognise who represent our Piarists community. Therefore, it is a sort of our „identification”, a way of emphasising belonging, and it also expresses the idea of equality. The main colours are blue (Mary's colour) and navy blue. T-shirts, sweaters and jackets have a sewn on a capital letter P, and the letter M (Mater Dei) inside it, which means: Mother of God. Primary School – the girls' gala outfit includes a navy blue plaid skirt and a blue polo shirt, as well as a navy blue cardigan. The boys' outfit is a navy blue T-shirt and a sweater. Primary School (7, 8) – the girls' outfit is also a plaid skirt (worn at school ceremonies) and a blue T-shirt and a navy blue jacket, while boys wear a navy blue T-shirt and a jacket of the same colour. Polo shirts of both primary and secondary school students also contain a striped material from Łowicz, indicating „belonging” to students' small homeland, which is the Łowicz region. High school – both boys and girls wear navy blue jackets”²².

School management informs that T-shirts of both primary school students and high school students (and formerly also secondary school students) have a striped material from Łowicz on the sleeve and on ties. Jackets have a trimmed pocket. In the case of boys' clothes, orange and green are dominant colours on the hem, while in the case of girls' clothes, these are red and pink.

This inspiration from traditional elements of Łowicz outfit is unique in the whole country (photo 24). Gala clothes are worn during school ceremonies, e.g. the Golden Apples Gala (on the

Teacher's Day, when „golden apples” are awarded in the form of recognition for outstanding teachers), Piarist Theatres festivals, during patriotic celebrations, Christmas carols concert, Nativity plays, Patronicum (day of the patron of the school: Saint Joseph Calasanz) As it results from my conversation with the school headteacher, the students put on their gala uniform for matura exams and other exams, competitions and after-school Olympics, in addition to the ceremonies mentioned above. As a team, they stand out from other participants with their unified clothing. An interesting element referring to the tradition of the region are undoubtedly sashes worn by the colour guard. Girls in the colour guard wear sashes in the following colours: orange, green, yellow, burgundy in mirror image. Boys in the colour guard wear sashes in which orange is predominant, with an addition of brown (photo 25).

About three years ago, sweatshirts were added to the school's outfit. It was a students' initiative, and also the students designed the sweatshirts. For school trips in the country and abroad, groups wear T-shirts of the same colour. The designs include the school's logo and the expedition's slogan or an inscription, e.g. „Poland”. According to the headteacher, unified colours make it easier for him as a caretaker to control the group, for example on the underground train or a crowded pavement. Slogans on T-shirts and „Poland” become an excuse to talk with peers from other countries.

As an interesting fact, it should be mentioned that T-shirts with a logo and pocket trims with a colourful striped material are worn by secretaries and janitors at school. During school ceremonies, the male teaching staff wears jackets with a pocket trimmed with the Łowicz striped material. Female teaching staff does not have a unified clothing.

Today, uniforms draw parents' attention to this school, rather than discourage them. Why? „This fashion is partly a result of snobbery and partly a desire to emphasise individuality but not of a person – individuality of a group. It is the effect of increasingly visible social divisions” – claims Marta Zahorska, PhD, sociologist from the University of Warsaw. „It may seem that uniforms are to unify students. That is true, but not this function is the most important one. Today, the uniform is primarily a banner worn outside school, a symbol of prestige and a sign of belonging to the elite. It is no coincidence that uniforms are introduced by the best, most reputable and expensive schools. From their point of view, it is also a marketing trick”²³.

Photo 24 | School uniform of the Piarist School in Łowicz. Source: school archive, 2021

Photo 25 | The colors of the traditional Łowicz striped uniform on the sash of the schools flagship group. Piarist School in Łowicz. Source: school archive, 2021

"MILITARY UNIFORM" AS A SCHOOL UNIFORM

There are around 500 schools in Poland with uniformed services profiles, a large proportion of which are military classes. Tens of thousands of high school students attend school every day in a uniform (photo 26 i 27). Students wear at school a uniform compliant with the school's statute: military, fire service or naval.

Experts from the War Studies University and Defence Offices from the Ministry of National Defence have developed a two-year educational program for a course "Military Education" which is implemented in schools included in the program. Most of them are military schools, where future adepts learn the basics of the soldier's craft, such as discipline, drill or shooting. In cooperation with military units, they organise engineering, general or specialized training, i.e. in the field of defence against weapons of mass destruction. A graduate may, after completing the shortened preparatory service, remain a reserve soldier, apply for appointment to the territorial and professional service or go to military studies, receiving a bonus in the form of additional points in the recruitment process. On 1 September 2017 a "pilot program to support upper secondary schools running the Departments of Certified Military Uniform Classes" was implemented, and at the beginning 58 schools joined it. Currently (2020), the program includes 123 educational institutions in the whole country.

Young people who are at the beginning of their maturity, manage their careers in a conscious way. Choosing a school uniform which is at the same time a military uniform, is a conscious decision. Students proudly wear such uniform also outside school. They definitely stand out from the colourful crowd of people.

Photo 26 | Fire class, the Home Army 16th High School in Tarnów. Source: school archive, 2021

Photo 27 | Practical classes of the military class from the Home Army 16th High School in Tarnów. Source: tarman.pl, school website, 2021

Photo 28 | Formal school dress-code, Private Primary School and Private High School in Marki, Poland. Source: adastramarki.edu.pl, school website, 2021

Photo 29 | School outfit, everyday uniform, Primary School No. 159 of the Ursuline Sisters of the Rome Union in Krakow. Source: sp159krakow.pl, school website, 2021

Photo 30 | Student clothes of ŻAGLE School, Primary and 1st Secondary School of STERNIK Association in Warsaw. Source: zagle.sternek.edu.pl, school website, 2021

DRESS CODE AS A FORM OF CODIFYING THE OUTFIT WORN BY STUDENTS.

The free choice of clothes worn by students at school results from the lack of the obligation to wear a uniform²⁴. Currently, the majority of Polish schools introduce, apart from the statute and the regulations, its own dress code (the collection of rules for adjusting the clothes to school requirements). Such dress code defines what is a casual outfit and gala outfit worn at celebrations, school occasions and meetings in which students act as school representatives. This is, for example, clothing in the shades of white and black, or white and navy blue. Gala outfit for a schoolgirl is, for example, a white blouse with long or short sleeves covering the shoulders, a dark skirt (not shorter than mid-thigh) or long dark pants. For a schoolboy these are a white shirt and long dark pants. In the case of casual outfits, the regulations also define what is not allowed, e.g. decorations and symbols contrary to the Polish Constitution, violating the principles of morality and ethics, as well as decorations and objects dangerous for the student and surrounding people. A casual outfit cannot contain vulgar inscriptions and drawings. The proposed clothing for boys is, for example: a shirt, a T-shirt with short or long sleeves, light (sports) shoes, long pants, shorts (not shorter than mid-thigh and cannot be shorts in which the student exercises during sports activities), jacket, sweater or sweatshirt. Girls are to wear light and comfortable low-heeled (sports) shoes, long pants, shorts, a skirt or a dress are preferred (not shorter than mid-thigh, they cannot be shorts in which the student exercises during sports activities), a sweatshirt, a shirt with long or short sleeves covering the shoulders. The statutes often oblige to comply with the prohibition of wearing hats, hoods and scarves, although this point is not strictly obeyed by students. Furthermore, such rule is incompatible with the Constitution of the Republic of Poland which guarantees freedom of faith. In such case, students wearing hijab or kippah would be discriminated. In primary schools, some high or technical schools there is also an obligation to change the shoes when entering the school, but it is another dead rule. This rule is respected only during physical education classes.

The guidelines differ a bit, depending on a school. There is often a provision that students should ensure that their outfit at school is appropriate to the place and situation they are in.

Such wording is not always understood by adults, and, according to my studies, also by students. Majority of children and teenagers have no idea that dress code exists, and there are no classes about such rules. What is more, no one discusses the school statute with students. The rules are „inherited” from older age groups. I think that children and teenagers should have an impact on these rules, and be able to talk about them with school management and parents’ council. It could be an interesting lesson about democracy, as well as an opportunity to learn how clothes affect interpersonal relationships. It is a custom that students should take care of their aesthetic and neat look. By neat look it is understood that boys should have clean hair, no extravagant hairstyles or colours (dyeing, dreadlocks, mohawk hairstyle, etc.) are allowed. Tattoos, piercing and jewellery are forbidden, short and clean nails and no make-up are recommended.

24 praca.gazetaprawna.pl/artykuly/28283,sejm-zniosl-obowiazek-noszenia-mundurkow-w-szkolach.html

Photo 31 - 32 | „Protest against the new dress code”, students and graduates of Secondary School no 1 in Rzeszów. Source: own archive, 2020

Some statutes include terms such as, for example, aesthetic, modest, extravagant, avant-garde, non-provocative. These are the issues which could be raised by a stylist invited for lessons. Hairstyle, make-up, jewellery or accessories should not be forbidden, as long as they do not pose a threat to health, morality or other's freedom of rights. It is unacceptable to create rules depending on the gender, for example a requirement for boys to have the hair in a pony tail, or a ban on wearing earrings by girls.

While interviewing people for the study, I came across a story about a student of one of the best high schools in a big city, who came to school in dreadlocks in the middle of the school year (around 2000). Nobody removed him from school, despite teachers' disapproval. He was the son of this city president, and, as it can be stated today, he was a trendsetter. Did he show courage? Or maybe it was a rebellion? Or maybe the school followed double standards when not removing him? Contrary to the general view on this topic, the boy could do it without risking any consequences. Schools have the rights to make decisions in specific cases. Without being restricted by regulations, school management can decide what is in the statute; otherwise it can be determined as their discretion. However, this freedom is also limited: it cannot be contrary to the commonly binding law regulations, Constitution of the Republic of Poland, acts, ordinances, and acts of local law. Any statutory provisions restricting students' freedom to decide on their own dress code should be justified and introduced in a proportionate manner, i.e. in a manner appropriate and necessary to achieve legitimate goals, and in the least severe way for the addressees of such restrictions. Only limitations introduced in this way are not contrary to the inherent human freedoms and rights provided by the Constitution of the Republic of Poland.²⁵

The draft version of school's statute or its amendments is prepared on the teaching staff meeting, and submitted for school board approval. Its final state is influenced to some extent by parents' representatives. Violating the rules regarding dress code and presented in the school's statute can bring the following consequences: negative points (points deduction) according to the school scoring system, talk with the headteacher, asking parents to come for a talk with headteacher, lowering the grade on general behaviour. In notoriously repetitive situations it can be as follows: depriving a student of privileges, calling parents for a talk with the school pedagogue.

According to the Act on Educational Law, article 42, paragraph 1, education is obligatory for children below the age of 18 years old. A school, as an educational institution, is an inseparable part of the general social system. Its functioning, and therefore development, culture, including organisational culture, teachers' competences and educational programs are to some extent a consequence of changes and social processes related to individual and collective life. Environmental conditions are important in the development of the school. On the one hand, they imply the need for teachers to develop their existing areas of competence, on the other hand, they significantly change the school itself, which plays a significant cultural role in the human environment.²⁶

25 www.nicdoukrycia.mystrikingly.com/blog/opinia-prawna-ingerencja-szkoly-w-wyglad-uczniow-to-lamanie-prawa-pobierz

26 M. Sobecki, W. Danielewicz, T. Sosnowski, Szkoła-Kultura-Tożsamość, Pedagogika społeczna wobec zmian

Photo 33 - 34 | „Protest against the new dress code”, students and graduates of Secondary School no 1 in Rzeszów. Source: own archive, 2020

In order to present how important the clothing is for youth, I present two examples. These are two protests which took place in 1990 and 2020 in Ksiądz Stanisław Konarski's 1st High School in Rzeszów. I read about the first protest on the webpage of the school's magazine *Spiritus Scholae* (number 2 of 2016). I took part in the second protest as an observer and researcher.

In 1990, high school students from the class IV e (fourth grade of high school) decided to act as they were helpless due to too many tests and quizzes imposed by teachers. The number of hours spent at school from 7:10 am to 4 pm, and excessive amount of materials to be learned in a short time, led to frustration and deterioration of health of some students. They were also stripped of their personality, as they were addressed through the numbers assigned to them in the class register. Monika Trześniowska, a graduate of this high school from 1991, said: „I know that a teenager is able to fight to the death against anything that restricts his or her freedom, claiming usually that the whole world is against him or her. But this time it had to be something more than just a collective “teenage mirage or being oppressed”. We had tried to show teachers our situation, but unsuccessfully. So we finally did not have a choice...”²⁷. After discussing that with whole class, and regardless of the consequences, on the agreed date, the entire fourth grade stood up in front of the teachers' office, wearing black. Facing the wall, straddling with hands folded on head, they remained in silence and stood still for 20 minutes. Students from other classes were coming up and asking about the reason. They regretted that they had not known about the protest, as they would be happy to join. According to the author of the article: „It is a rebellion. We are not giving up. Teachers are entering headteacher's office. I can see a reflection of one of the teachers in the glass of the display hanging on the wall. The second teacher nods his head. And then something that none of us predicted happens. And nobody could predict that. A new priest, who we know that is cool, approaches the door of the teachers' office. He opens the door and... stands with his hands on the head. In his black soutane. He fulfills the last empty place. He connects the circle”²⁸. The protest which was named the Black Protest due to the clothes, was noticed.

The organizers of *the Protest against new dress code* in the 1st High School which was called the *Bra Protest* by media, were: high school graduate Kaja Mucha, and a student Kacper Dzierżak. On one of the popular internet portals an event mobilising students to protest was initiated on 7 February 2020 (Friday), in the afternoon. The protest was about to take place in three days – on 10 February, between 7 am and 5 pm. Many comments appeared under the information about the protest in a short time. Over 7,700 people supported and confirmed their participation in the protest. However, on the Monday protest there were only students and graduates of that high school (around 70 people), a small group of journalists and few passers-by (photo 31-34). Graduates were happy to give interviews. In order to explain the reasons of the protest, I would like to cite the information that was an explanation written by an originator: „Hi, this event is a protest against new rules regarding the clothing in the 1st high school in Rzeszów. For breaking these rules, the student may be sent home from school, reprimanded by the headteacher,

przestrzeni życia społecznego (English meaning: School-Culture-Identity, Social pedagogy and the changes of the social life), Warsaw 2013, p. 45

²⁷ *Spiritus Scholae*, number 2 of 2016

²⁸ *Spiritus Scholae*, number 2 of 2016

and ultimately the student may be removed from the list of students. New rules were presented for example during the appeal by Ms Palczak, wearing a mottled fur and long high-heel boots, convincing students that the school is a place of working, not having a disco. Dress code recommendations I learned about from the students present on that appeal, include among others:

- not wearing top EVEN FOR GOLF CLASSES, as it is PROVOCATIVE;
- at the beginning I was informed about the obligatory bra, but now I am receiving corrections – “underwear suitable for school” was allegedly imposed (I have no idea what institution should check if the student’s underwear is suitable on a given day or not);
- not showing the neckline, shoulders, belly, back;
- not wearing artificial nails;
- natural hair colour, undyed (black, blond and brown hair were listed, so I assume that red haired people have to shave their heads bald??);
- make-up can only HIGHLIGHT NATURAL BEAUTY (whatever that means – Ms Palczak, I would like to know the details about that);
- boys can wear only long pants or, possibly pants of 3/4 length, even during hot days in the end of the school year in May/June;
- dresses and skirts not shorter than mid-thigh, although I heard about the new required length, which is mid-calf.
- clothing in subdued colours;
- boys are not allowed to wear „Hawaiian” shirts (?)
- long hair needs to be tied in order not to interrupt work during the lesson (I wonder who they bother and whose work they interrupt, probably only some teachers);
- boys jewellery is considered inappropriate element of clothing;

It is forbidden to DRESS UP (like for the carnival) INSTEAD OF JUST DRESSING – the topic of sequins, pearls, etc. was brought up. As students told, the headteacher, Piotr Wanat, asked parents to “watch their daughters” during the meeting with parents. We all know the context. And we all know how damaging it was. Ms Palczak said also the following (according to the students’ reports): „Girls – the more you cover, the more you attract”. The protest will be to dress to school in a way you want, ignoring new regulations. Remember that expression in adolescence is one of the few things that helps you get through this period. It would be a great, if not necessary idea to organise a meeting of students with the current headteacher, Piotr Wanat, to discuss the fact that by implementing these rules, the basic STATUTORY rights of the students to care for their mental condition, to respect their personal dignity, to be safe at school, to be treated in a kind, subjective way in their educational process, and to freely express their thoughts and beliefs are violated. If you need help in organising substantive, compliant with law and statute discussion with headteacher, write me a private message. #pierwszeprzetwa graduate, Kaja Mucha”²⁹.

Kaja Mucha refers to teachers’ and headteacher’s words from the school appeal in which she did not take part. Also the second organiser of the protest did not participate in that appeal. Numerous discussions among students, journalists, politicians and people of all ages from Poland and abroad started under the above-quoted appeal. Most of them were supporting the protest

without reflection. I followed the comments under the information for seven hours. I noticed that there were few comments suggesting the discussion with teachers and headteacher, and then, if this does not help, starting the protest. Comments encouraging to the protest escalated. The situation in the high school in Rzeszów was reported by widely read regional newspapers and large information websites, for example Onet.pl. There were also interviews in the internet radios, among others with Alicja Czyżewska – an actress and activist supporting the protest.

On the day of the protest, school management held conversations with students’ and teachers’ representatives. According to the statement addressed to journalists and gathered students, the student and initiator of the protest, Kacper Dzierżak, admitted that the school management’s message was misinterpreted and that he did not read the content of the amended statute. Changes are also being developed: a quarterly assembly has been proposed in which students will analyse old regulations and introduce new ones.

As I wanted to experience the protest, I arrived at the school on the appointed day in the morning and attended the gathering in front of the school as an observer. Numerous discussions showed that some students did not support this form of protest. It was suggested that the first step should be to organise meeting with school management, and that the initiative was started too rashly and carelessly. When it comes to the visual perception of the gathered students, graduates and friends, in my opinion, they were dressed like average teenagers. Buying clothes from popular brands for young people and vintage stores. While observing the protesters, I sporadically noticed expressive make-up, heavily painted lips, colourful hair, and something which can be called a common symbol of the protest: rhinestones glued to faces of some girls. Few boys wore Hawaiian shirts, which were banned by new rules. There was also a person with a slogan „Do not teach daughters to “watch themselves”, teach sons not to rape”(photo 32).

Two examples of conflicts presented above, in which the clothing is either a clear communication or a starting point for the protest and making it known in the whole country, can reflect the situation in Polish schools in different extent. There can be a “dresser”, followers of a subculture or just a trend to wear a specific clothing element or jewellery in every school, and they can constitute a real challenge for conservative teachers.

²⁹ www.facebook.com/events/1812979352167240/

CHAPTER 2

FASHION STYLES REFLECTING THE CHARACTER OF A STUDENT'S APPEARANCE

Fashion styles reflecting the character of a student's appearance and subcultures derived from it is a peculiar topic of interest. In this chapter, I will focus on presenting those who draw their inspiration from the way students dress. In order to discuss the topic, it is important to first get to know the research group, not only in terms of history, but also sociology.

The title of the chapter intentionally does not specify the age of people wearing clothes stylised as school uniforms. According to my research, it cannot be determined exactly where this age limit ends due to the difficulty of assessing whether a given person „grew out” of their preferred clothing style. In the group of adults I surveyed, there were those who do not dress in the school style every day, but they do it after work or on holidays. There were also people among the respondents who recalled the clothes they wore in their youth with melancholy. A lot of neatly dressed accountants or engineers once wore long hair, combat boots, and a studded jacket. They described the emotions related to the preferred style, which subculture they were a part of, which elements of clothing were their favourite ones. It is much easier to determine when the young people begins to identify with the subculture that I conventionally call school uniforms subculture, as it falls on the period of high school or studies.

Visual unification imposed in schools was adapted by groups fighting for equality for women, crime groups, sports and acrobatics enthusiasts. Subcultures which are usually on the margins of social life, are often more attractive to young people than the style of clothing popular at the time, due to the codified visual form emphasising their individualism and identity. They also give a chance to hide the feelings and emotions under the clothes which protect against the surrounding world like an armour. Also in the school uniforms subculture, the outfit – in this case a uniform compliant with regulations – means belonging to a group whose members share the same values, listen to the same music, often follow a specific code of behaviour or maintain a group hierarchy typical of, for example, criminal groups. They are also characterised by a coherent visual identity, ranging from fabrics, cuts, lengths, colours and ending with accessories.

Youth is an autonomous social category. It emerged in the period of progressing economic growth. In the world, it was in 1940s-1950s, and in Poland in 1970s. Before that time, most young people left school before the age of 16 to go to work or join the military. After the end of World War II, the sudden economic growth in the United States and England contributed to the rapid enrichment of the working class. Parents' living standards significantly increased compared to the pre-war times, and young people received pocket money or worked part-time. As a result, young people became a large consumer group with purchasing power. They manifested their lifestyle through the forms of spending free time which was clearly separated from the time spent at work or at school.

This style created consumer behaviour, which manifested itself in following and co-creating new trends in youth fashion. Those trends were developing simultaneously in three dimensions:

- external appearance, which was a manifestation of the preferred styles of expression, from hairstyles, clothes, shoes, to various accessories;
- participation in culture, especially the emerging culture of youth music (first jazz, then rock'n'roll), and with the accelerating development of record companies – collecting records;
- forms of spending free time in new places, such as cocktail bars or music clubs³⁰.

The style of American teenagers influenced the appearance of their European peers through television, cinema and music. In the 1960s, youth clothing was an important part of the market, and the youth style clearly influenced the generally applicable trends. Teenagers wanted inexpensive clothes which they could change depending on the current fashion. Record companies, clothing companies and stores were more and more willingly employing young people.³¹

In the history of clothing, we can distinguish several *school uniforms subcultures*, in which the way of dressing comes from the school times. These are the following styles: *college*, *preppy*, *Ivy League* and *Bobby-soxer*. They appeared in the United States. Trend for this way of dressing had many supporters in the whole country.

Another country in which school uniforms marked their presence in social life is Japan. *Sukeban style*, although started innocently, gained a dark version, preferred by gangs, among the followers, to finally become *Bōsōzoku*. There is also *Kogal style* for “good girls” in which the original image of the uniform was distorted over time, changing into the fetish in pornography and adult magazines. When the subcultures mentioned above became *démodé*, a new style was introduced globally: *School Lolita*, which was popular among women of all ages. It is a mix of Victorian clothing with school and sailor uniforms.

30 Wrzesień W. Krótka historia młodzieżowej subkultury (English meaning: Brief history of youth subculture), Wydawnictwo Naukowe PWN Publishing House, p. 16

31 Worsley H., 100 idei, które zmieniły modę (English title: 100 Ideas That Changed Fashion), Top Mark Center, 2011, p. 114

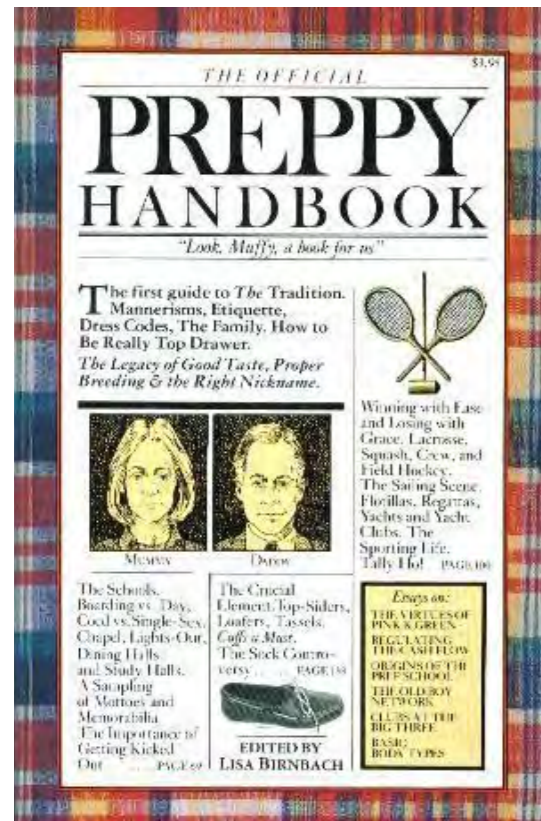

Photo 35 | The cover of the book „The Official Preppy Handbook”, Lisa B. Birnbach, 1980

Photo 36 | Are you a Preppie? Tips like dress up in line with the preppy style.

Photo 37 | Tommy Hilfiger collection of clothes for the season autumn/ winter 2013/14. The advertising collection was created thanks to the cooperation of the designer with the author of the book „The Official Preppy Handbook”, Lisa B. Birnbach. Source: wwd.com, Erik Maza, 28 lipca 2013

THE UNITED STATES OF AMERICA

To better understand these subcultures, we need to go back to the late 1940's. A richer society can afford to buy a new cloth without doing much damage to the home budget. In 1900 in the USA, only about 11% of teenagers attended secondary schools, several years later about 80% of teenagers entered further education.

Preppy Style

Preppy style is not only about a characteristic clothing, but also manners, expressions used and etiquette reflecting the method of upbringing of the upper classes. The term describing this style comes from private schools that prepared students for university enrolment, attended by children of high society and wealthier homes. It is also associated with the style of Ivy League. These universities are among the most prestigious universities in the United States, they are among the world's leading universities, are non-public, and were mostly established during the colonial era. Detailed guidelines on how to adapt to this group from almost birth to old age were humorously described by Lisa R. Birnbach in *The Official Preppy Handbook* (photo 35), which was at the top of the New York Times bestseller list for 38 weeks in 1980 and. This style reflects the favourite sports of the Englishmen who once lived in New England and held a high social position. The preferred sports back then included: polo, sailing, fencing, hunting, rowing, golf, tennis, rugby, squash and swimming. The associations with sport are easy to notice in the clothes. These are horse-riding clothing, plaid shirts, belts, sailing accessories, e.g. Top-Sider shoes (lace-up loafers, official navy shoes).

The preppy (photo 36) outfit consists of a natural shoulder-line jacket in green and brown or grey tweed with buttons and herringbone pattern, an Oxford cotton shirt, a striped („school”) tie made of densely woven silk, trousers without hems and tucks in front in grey flannel or corduroy with wide stripes. Equally important to the real preppy was the right choice of footwear: loafers and lace-up shoes made of black or brown leather became the most popular on campuses. Ivy's clothes supplier of choice was a famous men's clothing company with long tradition, Books Brothers, established in 1818 and offering the highest quality custom and ready-made outfits³² Shetland sweaters, cotton polo shirts and sweaters with a monogram were also extremely fashionable. A code system allowing to qualify a person and determine whether he belongs to the „loop” or not was created in order to strengthen the sense of the group identity of young people from these schools. Among subtle sign codes in which the message about social status, political views or cherished traditional values was encrypted were, among others: exposed ankles, no socks, smooth trousers without creases, jackets fastened with three buttons. The preppy style is an inspiration for Ralph Lauren and Tommy Hilfiger (photo 37), and J.Crew Group, Inc. company established in 1947, specialising in affordable clothes aimed at the upper class.

32 Fogg M. Historia Mody (English meaning: The history of fashion), Arkady Publishing House, 2016, p. 309

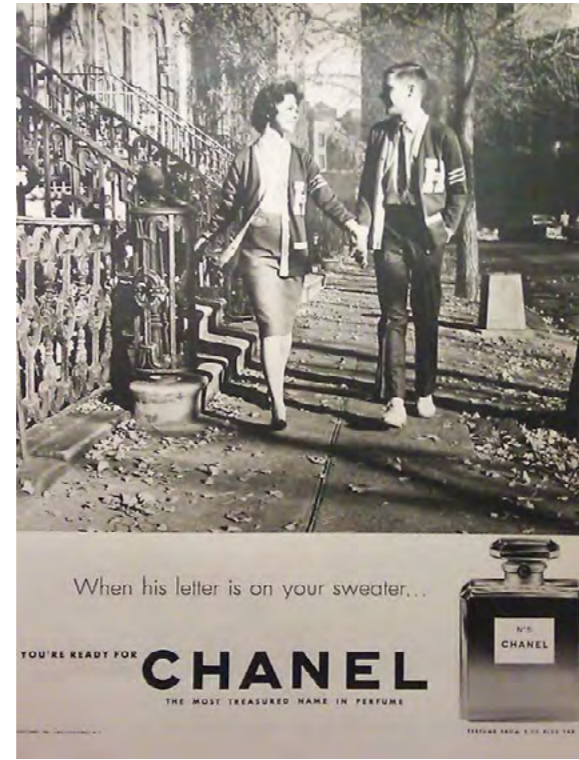

Photo 38 - 41 | College style and the characteristic letter pattern, the so-called Letterman.

College style

College style has many followers thanks to elite schools. What was worn on the sports field has passed into the canon of fashion. Scholarship programs prepared for athletes were extremely popular due to the high social status of this group of students. This style also encouraged dressing in a specific, distinctive way. „A special piece of clothing which was symbolising the casual nature of Ivy's style, was a sweater with an award-letter, called Varsity or Letterman (photo 38-41). Sweaters which such marks were a proof of the highest achievements and being above-average. The possibility of wearing the letter on a sweater or jacket was awarded only to the most outstanding players, thus creating a hierarchy in the team and giving the awarded athletes the status of a celebrity”³³. Large letters made of chenille fabric stood for the name of the school or university, for example “Y” for Yale. Numbers usually showed the year of graduation. The outfit was complemented by chinos trousers, rolled up above the ankle by 4.4 cm. Initially, trousers similar to today's chinos in a specific khaki colour were the element of uniforms of British soldiers stationed in India. They were later adapted by the American army, and from there they were introduced to the environment of students of elite Ivy League. Initially treated as an element of the university uniform, they were quickly taken over by peers from other social groups and they became fashionable³⁴. There was also a Harrington jacket in the set, which was named after a character from a film *Peyton Place* popular in 1957, created by Rodney „Rod” Harrington, and popularised by Elvis Presley (type Baracuta G from the film *King Creole* of 1958), Frank Sinatra and James Dean. A fashionable hairstyle, inspired by military standards, was short hair with a parting. Loafers were mandatory. In an elegant version of this styling, a striped tie inspired by the patterns of British military regiments was added to the jacket and shirt. It was popularised mostly by soldiers who wore such ties also off-duty. “A fashion for striped ties of clubs was brought to the United States from England. They are commonly known there as repp ties, which in fact relates more to the weave of the fabric. American company Brooks Brothers started producing them in 1902, but they became a real trend in 1920s. It should not be surprising that these ties were the most appreciated by students from Ivy League. To this day, striped club ties are among the basic preppy style accessories. Prince Edward could also have contributed to their rise in popularity overseas to some extent, as he was a fashion icon of those times. During his visit in the USA in 1919 he wore Grenadier Guards tie in red and navy blue stripes. However, the prince had the right to wear it. But it could be problematic for those who were not members of specific club or regiment. The solution came from American brand of Brooks Brothers. Their greatest contribution was to make the controversial additions available to the masses, by changing the arrangement of the stripes. As a rule, in the British and most Europeans, stripes run diagonally from left down to right, going from the heart to the sword. Americans do exactly the opposite, thanks to which association problems disappeared, and the most fashionable ties of that time opened up to the rest of society. Club ties became an integral part of the collection of not only Brooks Brothers but also J. Press, and later also Ralph Lauren”³⁵.

33 Fogg M. *Historia Mody* (English meaning: The history of fashion), Arkady Publishing House, 2016, p. 312
 34 lancerto.com/pl/blog/spodnie-chino-czyli-jak-element-wojskowego-mundur-u-wdarl-sie-na-modowe-salony
 35 thesartorius.blogspot.com/2017/05/krawaty-w-paski.html

Photo 42 - 43 | Two-color saddle boots and white socks - a hallmark of Bobbysoxer style. Source: tumbex.com, vintag.es, August 14th, 2016

Bobby soxer style

The Bobby soxer style is the name of a zealous fan of Frank Sinatra's songs, as well as popular music in the 1940s. It owes its name to the ankle-length socks that those fans wore with saddle shoes (photo 42-43). This type of footwear has a very long and interesting history. It was created in 1906 by Spalding company from sports industry. „Shoes with a „saddle” in a different colour on top fitted perfectly the spirit of those times: they were joyful, co-educational, practical, comfortable, and encouraging physical activity. The model was similar to the tennis shoes from 1870s known as bucks, made of suede leather from Brazilian or Chinese deer. However, while the old shoes were uniformly white, the new one had a saddle-like layer made of leather of a different colour added at the top.

Apart from this one difference, the new model resembled its predecessor in its low layered heel, shape and lacing³⁶. This type of footwear was so popular among young people that it even appeared on the cover of a famous Life magazine (1936/1937). Girls abandoned stockings in favour of socks and exposed legs, and changed high school clothes to more informal ones. Short-sleeved sweaters and cardigans, preferably made of mohair or angora, worn back to front to emphasise the figure, along with a blouse with a small collar of Peter Pan type were characteristic of this style. Although in American schools there was no obligation to wear, teenage girls invented their own uniform – made of a wide or pencil skirt just below the knee and a sweater or a fitted top. Wearing trousers, including jeans, to school was forbidden³⁷. Those who wanted to look trendy, put on petticoats under their skirts. They were decorated with notes, poodles or elements referring to their favourite idol. Such clothing style was quickly popularised not only at universities but also colleges. Young people and teachers found it to be the most appropriate outfit for school. A comedy *The Bachelor and the Bobby-Soxer* of 1947 in which the main role was played by a great film star, Shirley Temple, contributed to the popularisation of this style. The film tells the story of a teenage girl's love for an older man. Film critics appreciated the comedy, and the screenwriter won an Oscar for this film. The cinema industry paid more and more attention to the target group of teenagers, and introduction of colourful television in the USA in 1953 had a significant impact on the promotion of new styles and colours preferred by young people.

36 Cox C. 60 najslawniejszych modeli butów (English meaning: 60 most famous footwear models), Grupa Wydawnicza Foksal Sp. z o.o. (Publishing Group Foksal) 2012, p. 168

37 Marcus B. *Moda Wielka księga ubiorów i stylów* (English meaning: Fashion. Big book of outfits and styles), Arkady Publishing House, 2014, p. 345

Photo 44 - 45 | Initially, only men were involved in cheerleading. In the 1920s they were joined by women. Source: businessinsider.com, „How cheerleading evolved from one man yelling in Minnesota to 4.5 million leaping cheerleaders”, James Pasley, January 31th, 2020

Cheerleader style

From the mix of clothes preferred by schools a cheerleader's outfit was created. Initially, cheerleading as a form of doping of the playing team was started in 1880s by male students. The first groups of girls appeared forty years later, and over time they not only cheered, but also performed complex gymnastic routines (photo 44-45). Cheerleading is currently extremely popular as a physical activity for women in the United States. It was propagated at a time when sports were not allowed for women in college because it was reserved for men.

Cheerleaders' outfit was popularised in 1950s. Sweaters with letters, skirts flared above the knee, which have been significantly shortened over time, socks, shoes tied with laces (saddle shoes) and an indispensable element of every cheerleader – pompoms. Originally, they were made of crêpe paper, and from mid-1960s they were made of more resistant vinyl. It is also important how the outfit of the cheering girl from the group was interpreted as a carrier of information. It added prestige to the girl, and it also provoked the fact that in the hierarchy of the school community she was considered the „cooler and prettier” one. It was a role model for non-cheering girls. The importance of this affiliation can be found in many published diaries and biographies.

I will quote an extract from the biography *American Dreamer: My Life in Fashion & Business* written by Tommy Hilfiger and Peter Knobler. The designer remembers his and his sister's, Kathy, school years, as Kathy tried to become a member of school cheerleading team. “Those were the times when a cheerleader was a synonym of beauty for girls. Kathy did not get into the team, which upset her very much. However, since she was a pretty good gymnast, she was offered the role of a mascot – blue devil of the Elmira Free Academy team”³⁸.

Nothing has changed in this regard despite the passage of years according to my research and interviews with American school graduates. They are still proud to say that they were cheerleaders or that they secretly dreamed of becoming one. Belonging to a group, uniform outfit bearing a positive message, often gave unreal excellent prospects for the future. Being in the cheering team was equated with popularity and recognition, which contributed to the fact that a given person assessed herself as prettier and more sympathetic.

38 Hilfiger T., Knobler P. *Amerykański Marzyciel. Mój świat mody i biznesu* (English title: *American Dreamer: My Life in Fashion & Business*). Wydawnictwo Dolnośląskie (Dolnośląskie Publishing House), Poznań 2016, p.16

JAPAN

Graduates of schools where uniforms were mandatory say goodbye to this school fashion without regret. However, there are some people whose love for simple forms, subdued colours or conservative lengths stays with them throughout their lives. However, there was a group of young people in the history of fashion, who used the uniform to manifest their affiliation to a subculture.

At the end of the 19th century, Japanese schools began to introduce uniforms similar to European and American ones through the education reform. Initially, the uniforms of junior high and high school students, called seifuku, referred to military uniforms of the Meiji period, and those were modelled on European military uniforms. Famous sailor outfit called sērā fuku was introduced in the female school in 1921 by Elizabeth Lee, the headteacher of the Fukuoka Jo Gakuin University. This outfit consisted of a sailor blouse with a collar and a pleated skirt.³⁹ In the article about Japanese school uniforms written by Anna Maria Brewińska, there is information that such outfit was decorated with a sash tied in various ways. A sash fabric in the following colours was placed under the collar: dark blue, white, grey, light green and black. An interesting addition were the pins at the collar and cuffs, symbolising a given class. The boys' clothes were modelled on the uniform of the Prussian army. It consisted of simple, dark-coloured trousers, worn with a belt, and a jacket with a stand-up collar, fastened with buttons with the school's coat of arms. The report's author also mentions the „secret code”, that is, giving the girl the second button from the top of the jacket, as a declaration of love. It is due to the novel by Daijun Takeda. Colours are red and navy blue. The cap is an accessory that did not find many followers. Black or brown shoes, usually loafers, white, navy blue or black socks. In other schools with uniforms, a white shirt with a tie, a jacket or a sweatshirt with the school emblem was worn. Girls wore plaid skirts modelled on Western ones, and boys wore trousers, usually of a different colour than the jacket. Both clothes variants had a winter and summer versions, differing in length and the thickness of the material. There were various variants of uniforms in every school and in the more liberal ones, uniforms could be modified or ordered from a well-known designer. The author of the study puts forward a bold thesis that some Japanese women care so much about their appearance that they choose a school for the type of uniform.⁴⁰

In 2018 school management of the primary school located in an exclusive district Ginza in Japan's capital city, sent a letter to parents informing that school uniforms would be changed. They explained that they want to reflect the character of a place where the school is located. The designs were supposed to be prepared by Italian company, Armani. That idea divided not only parents but also politicians. It was suggested that such expensive outfits would distort the original assumptions of the introduction of school uniforms which were supposed to bridge the gaps between classes and fight against discrimination.

39 Torii Japonia znana i nieznaną (English meaning: Torii. Japan known and unknown), number 15, Toruń 2012, p. 19

40 Torii Japonia znana i nieznaną (English meaning: Torii. Japan known and unknown), number 15, Toruń 2012, p. 20

Photo 46 - 47 | Cover of the youth magazine "Japanese Schoolgirl Inferno". One of the pages of the magazine informing about what items of clothing are part of the Kogal style. Source: own archive

Photo 48 | Girls dressed in a Kogal style. Source: kogyar.com

Kogal Style

Kogal is a word originating from Japanese kogyarū (kōkōsei gyaru) which means “girls from high school”. This abbreviation was invented by disco security guards to distinguish between adults and minors. This style was popularised in the years 1950s – 1990s. It is not only the outfit that describes a fan of Kogal style, but also a specific way of behaving and language used. A specific slang is full of English words which, combined, create new words, known only to this subculture. Although this style originates from school uniforms, even adult women followed it. Regardless the season, they wore: short, plaid pleated skirts, plain coloured sweaters and white blouses. A characteristic element of clothing are white, thick socks wrinkled and pulled below the knee, the so-called loose socks (photo 48). These socks could have even two metres, they encircled the ankle with a special adhesive and rested on the shoes (loafers). These shoes reminded those worn by girls in the United States in 1940s and 1950s (Bobby soxer), although they were exaggerated in form. Girls dyed hair bright colours, applied artificial tan and make-up. Kogal style and its related culture were popular the most in 1998. It was stigmatised on TV, as school uniforms became a fetish, and were even sold in special stores – both the brand new ones and second-hand. Politicians suggested that this style of styling promoted prostitution and encouraged minor girls who want to earn money to sell their used clothes.

In Japan, pop culture is used to create fantasies that satisfy social needs. Westernisation of stylistic patterns of culture was present not only in schools. If something satisfies the need for happiness and gives fulfilment, it is good. From the European perspective, it is difficult to assess what is good, and what is beyond the limits of good taste.

The image of a school uniform plays a big role in otaku culture (fans of Japanese pop culture) which makes anime, manga and dōjinshi characters wear them. These outfits illustrate nostalgia for the past and recall the carefree years of youth. This way of expressing one's personality creates the image of a cute, submissive and innocent creature who teases, invites and manifests her sexuality hidden under the school uniform.

Sukeban Style

This style appeared among teenage girls in 1960s („girls from the gang”, „criminal girl”, „boss”). There are few origins of this term. One indicates that it was created by the police to categorise female street gangs dealing with theft, violence, and drugs. By the way women dressed up in gangs, they demonstrated that being strong and feminine was not a contradiction. Styling choices were a challenge for a society where women had roles to play and where her dress preferences were heavily restricted and dominated by men. Another origin is the title of the film for adults *Sukeban Bruce Female Bee's Counterattack*, produced by ToeiCo company at the beginning of 1970s. Sukeban began to create their own aesthetics by modifying the school uniform. Sleeves were rolled up, hair was dyed, school shoes were replaced with Converse sneakers, skirts with folds were widened and lengthened, and weapons could be hidden in these skirts: knives, razors, chains. The sailor blouses were shortened to reveal the belly. After

Photo 49 - 50 | Sukeban and Boso-zoku style. Rebuilt motorcycles and scooters were part of the styling. Source: dazeddigital.com, machetecompany.es, Machete, April 20th, 2017

Photo 51 - 52 | School Lolita style. Source: lolitawardrobe.com

graduation, the blouses were still worn, but with elements reminiscent of the punk movement: embroidered roses, gang symbols, safety pins, anarchist characters personalising the outfit. „The Sukeban groups competed with each other, punished in their own groups and shared the prize. The biggest Sukeban group consisted of over 20,000 girls (more than some Yakuza groups in the same time), so adjusted uniforms meant business”⁴¹. „Women wanted to be independent and lead the society. They demanded respect and detachment from the tradition in which they existed only for male pleasure. Changed and lengthened skirt can be seen as a protest against sexual revolution. They did not want to be seen by men as something they wanted”⁴² (photo 49). This subculture became popular in Japanese film, TV series and manga. Interviews with the gang leaders were published in books. It was also an inspiration for artists; however, now its original function has been forgotten and changed (absorbed by films and magazines for men). Gang members, although now adult, still support each other.

Bōsōzoku Style

Various variants of the school uniform in bright colours and with the addition of embroidery were taken over by motorcycle gangs Bōsōzoku, in which women changed from the rear saddle of a motorcycle to their own motorbikes, emphasising their femininity (photo 50). They continue the Sukeban tradition by promoting equality and protesting against prevailing social norms. This subculture appeared in 1950s, and became popular in 1980s and 1990s. In 1982 it had over 42 thousand members. The style of clothing strongly resembled the one preferred by motorcycle gangs from across the ocean. Also the vehicles were styled. Custom motorcycles were the sign of veterans returning from World War II. They tried to relieve their emotional problems with adapting to the society with a dose of adrenaline. Young boys were joining the gangs roaming the cities, together with their loved ones. With time, custom motorcycles were replaced by bikes. Common expeditions often ended in violations, which led to unfavourable opinions in the society about these groups.

School Lolita Style

School Lolita is a youth fashion that was separated from the mainstream Lolita Fashion. In 1980s in Japan, young girls, inspired by the Victorian era and Rococo, started a trend to cover the body (also as a contradiction to the trend of wearing clothes exposing the body too much). Although the word Lolita is automatically associated with the V. Nabokov novel of the same title, it has nothing to do with it. Followers of this style prefer to use the words such as „charming/cute” rather than „sexy”, and this style is characterised by a modest appearance, care for the quality of a cloth or fabrics selection. The basic outfit consists of a headgear, blouse, bell-shaped skirt with numerous petticoats, underwear, knee-length socks and shoes (photo 51-52). This subculture has supporters in many regions of the world.

41 www.per-spex.com/articles/fashion-history/2019/2/16/sukeban-the-forgotten-story-of-japans-girl-gangs

42 www.per-spex.com/articles/fashion-history/2019/2/16/sukeban-the-forgotten-story-of-japans-girl-gangs

Photo 53 - 54 | Hideaki Kobayashi. Source: the-noteb.blogspot.com, koukyouzen.com, KZrevista

Photo 55 - 56 | Japanese Ambassadors of Kawaii Style: Aoki Miasko (Lolita Style) Kimura Yu (Harajuku Style) and Shizuka Fujioka (school uniform style). Source: pl.pinterest.com, sciatik.wordpress.com

Clothes or disguise?

The period of adolescence is the time when identity is formed. Children and young people try to express themselves and experiment. There are specific social expectations related to wearing a uniform, and school regulations impose numerous norms and rules regarding it. Youthful rebellion is demonstrated in various ways: by shortening or curling clothes, dyeing or cutting hair, wearing accessories with expressive colours, elements characteristic of subcultures or colour-matched socks. And what will be the reception of an adult man who dresses like this in society? It is by no means a carnival costume. Hideaki Kobayashi is an IT systems engineer and one of the most experienced photographers in Japan, who has been taking pictures of Cosplay fans for many years (from the words costume playing – a hobby in which cosplayers dress, characterise and impersonate a fictional character). On impulse, as he himself claims, he decided to wear the schoolgirl uniform. A navy sweatshirt, a short, pleated, navy blue skirt, black knee-high socks, flat-heeled shoes, a grey beard and long hair are his hallmarks (photo 53-54). He is a tourist attraction, a living mascot. According to his words, he dresses like this because the sailor's clothes fit him well and he wants to dress like that. „If there is anything you want to do, just do it. This is my message – be yourself.”⁴³ Thanks to this extraordinary approach to styling, one of the schools hired him as a consultant to teach students how to think for themselves.

Japan has over 150 ambassadors around the world. In 2009, the Ministry of Foreign Affairs appointed three more ambassadors whose task is to promote Japanese youth culture in other countries. The following people were appointed as Kawaii ambassadors: Aoki Misako, representing Lolita style in an outfit with frills and lace; Kimura Yu, representing Harajuku style, named after one of Tokyo's districts (this district is visited by many young trendsetters, going through local stores with second-hand clothes); twenty years old Shizuka Fujioka whose outfit reminds the high school uniform (photo 55-56). According to the Japanese media, this uniform turned out to be a hit on the first official trip to Thailand. What are the duties of young Kawaii ambassadors? Their scope of duties includes promoting Japanese culture and fashion, as adult women also wear uniforms. Shizuka Fujioka is the author of the book presenting various methods of styling school uniforms, depending on a brand.

POLAND

Despite the fact that Polish youth has access to various information channels and thus an unprecedented opportunity to broaden their horizons and search for trends, globalisation led to the situation in which the majority of people wear egalitarian clothes, in accordance with the canon and temporarily existing fashion. The 21st century is the time of the coexistence of different styles of clothing and the almost complete elimination of subcultures. From the information given by my focus group (young people between the age of 13 and 19, 40 people from public and private schools) that subcultures are rarely seen in their schools. In the article *New subcultures: no longer metal and hair styled with sugar, but a gym as a second home and purple cauliflowers* published on *Gazeta.pl/ Kobieta* on 8 January 2018, there are descriptions and photos of the most current social groups. According to the authors, these are: Fitters, Foodie, Boho-chic, Girls, Instagirls, GenderFluid, Rave, Slavs, Brutalists, Deadboys, Deadgirls. My respondents mentioned only two: Fittersi (body worship, workouts, sports diet, comfortable clothes) and Instagirls (bloggers and micro-influencers caring about their figure, traveling, following global trends when it comes to make-up and clothes. In other cases, young people shared the views that appeared in the comments to the article (the original spelling was preserved). The following opinions constitute an interesting record of social feelings about the prevailing fashion among young people:

ladne_sny (assessed 83 times, 81 agree) subcultures made up by stylists for sessions ;)

polopot (assessed 50 times, 42 agree) It is clear that the division was made by and FOR the Reserved CLOTHING BRAND. They sell clothes in such style and enchant reality. And what about the groups they don't have clothes for? For example, where are (whatever we call them) "young patriots" – all these kids in sweatshirts with the logo of the Warsaw Uprising and similar symbols? Where are hip-hop lovers? I am not judging, I only state that such groups exist. But they do not exist because the company does not offer them any clothes? Hey editors, if you wanted to do a product placement of clothes from Reserved, you could just write it, and not create any ideology.

Adashofman1 (assessed 15 times, 15 agree) I would not call the presented groups subcultures. These are rather people following different "styles" of consumption, but matching totally the mainstream. Football hooligans are a subculture because they have their own system of values and their own social hierarchy inconsistent with generally accepted norms; punks, hippies, maybe even blockers, etc. were the subculture. Even metals were not really a subculture.

Gość (assessed 13 times, 13 agree) It's true that trends from 1990s are coming back. In my town near Warsaw the revival of 'dresiarz' subculture is quite visible. Something that gone with the last rustle of polyamide clothes from the closed Jarmark Europa, starts to be visible again – in the second decade of 21st century, on the streets of Warsaw "bedrooms", renovated with money from the Union. I wonder if they will again take sneakers off gimps' feet, or cut hair of long-ha-

ired boys on staircases, smoking short Caro cigarette from a soft pack, stolen from mother's jacket in the wardrobe...

heliheli (assessed 19 times, 13 agree) Nonsense created by cafe revolutionists from plac Zbawiciela (Savour Square in Warsaw)

remo29 (assessed 8 times, 8 agree) And then you walk into the store and it turns out that you should be wearing skinny pants or a tracksuit or a garment, because there are no normal jeans anymore, just some crap you won't even put your calves into.

Walek7003 (assessed 4 times, 4 agree) Even subcultures became a "good".

kniazwitold (assessed 4 times, 4 agree) „they don't want to be so serious” – that is, they are nothing but virtual babble on the web.⁴⁴

Descriptions of the subcultures around which the above-mentioned intense discussion took place, come from the article describing the project in which the equivalents of the 20th century subcultures were searched for in current times. GenderFluid was wrongly presented in this article as subculture (it is about gender perception depending on individual needs).⁴⁵

Contrary to general opinions, greater diversity in the selection of outfits and visually recognisable subcultures occurred in Poland when access to information was limited. Even the word describing the newest style of clothing in 2019, *alternatywka* (youth word of the year of the plebiscite of Polish Scientific Publishers PWN), proves that clothes were not given meaning, that they were given a visual code identifying the youth groups of the 1970s, when in opposition to the official culture, alternative culture and subcultures were created next to the commercial mainstream. From my analysis of internet materials it turns out that this word describes a female, buying clothes in popular stores, preferring the style related to 1990s: hooded sweatshirts, oversize jackets, wide trousers, chains. A representative of this style "is not a member of any subculture, is against the tide."⁴⁶ Internet PWN dictionary presents few definitions of the word *alternatywka*:

- *Definition 1*: a girl with alternative preferences and behaviours.
- *Definition 2*: a girl who does not identify with popular trends in clothing, make-up, and musical taste.
- *Definition 3*: a girl who wears specific clothes, usually has a nose ring, colourful hair, dark clothes and listens to emo-rap music.⁴⁷

44 <https://kobieta.gazeta.pl/kobieta/56,107881,22718227,nowe-subkultury-juz-nie-metal-i-wlosy-na-cukier-tylko-silownia.html>

45 www.f5.pl/fashion/nowe-subkultury-opis 7 December 2017

46 Dzień dobry TVN www.youtube.com/watch?v=objAVu4o_sY

47 www.sjp.pwn.pl/mlodziejowe-slowo-roku/haslo/alternatywka;6831639.html

Photo 57 | Foodies. Source: F5.pl, article „New subcultures Project”, author: Zuza Krajewska, December 7th, 2017

Photo 58 | Fitters. Source: F5.pl, article „New subcultures Project” author: Zuza Krajewska, December 7th, 2017

Billie Eilish (photo 59-60) is a great representation of „alternatywka” style. This artist, born in 2001, won five Grammy music awards in 2020 in the following categories: Record of the Year, Album of the Year, Song of the Year, Best New Artist, Best Pop Album.

In school corridors in Poland, subcultures and expressive styles, as in the United States of America or Japan, influencing the perception and shaping the visual identity of young people, are almost not present at all. Elements referring to the cut, construction or details of school uniforms can be found in the trends mentioned above. This is what comes from the conversations with high school and technical secondary school students. They wear, for example, a pleated plaid skirt, knee-length socks, and a jacket with the school emblem (found in a second-hand store). They make these kinds of styling choices spontaneously.

Photo 59 | Billie Eilish, Source: music.interia.pl, East News, Paxcific Press, „The scandal over new pictures of Billie Eilish. fans defend the star”, May 8th, 2021

Photo 60 | Billie Eilish at the Oscars 2020. Source: polskathetimes.pl, Anthony Behar / Sipa USA / East News

Photo 61 - 64 | Balenciaga fashion house show, fall 2007/2008,
Ready-to-wear. Source: Marcio Madeira

CHAPTER 3

SCHOOL UNIFORM – INSPIRATION – FASHION

Adolescence is one of the periods of development in human life when biological and psychological changes are so rapid that they may threaten development of other dimensions⁴⁸. Teachers as a professional group, and students as an age group, face various expectations and are often subject to social evaluation. Although students are a really numerous group which for few years needs clothes appropriate for school, such clothes are not a popular topic of collections of great designers. Only a few follow the inspiration coming from pleated skirt or a classic jacket, which was a big surprise when I was looking for materials for my work. After reviewing famous designers and companies in this topic, I will present in this chapter a selection of collections inspired by the school. In these collections, references to the styles of college, preppy and youth sports leagues are popular to win the favour of American football, soccer, polo and baseball enthusiasts. School groups of cheerleaders, majorettes and brass bands were also an inspiration. Subtle accents include scaled sleeves, extended shoulders, or large bows in the hair. As a response to group's needs, there are also high heels and neat suits. On one hand, youth often wants to be regarded as adults, and when they finally reached the dreamed age, they become sentimental towards clothes from their adolescence. Collections selected by me show how many inspirations are drawn from school, that youth clothing is an interesting topic for analysis, and that not much have changed in fashion in the United States since the end of 1940s. Polish school uniforms were not visually interesting enough for Polish designers, so no full collection has been created based on them. There is also no point to look for avant-garde designs.

Designers and great fashion houses, such as: Salvatore Ferragamo, Marc by Marc, Thom Browne, Iceberg, Sonia Rykiel, Junya Watanabe, Jil Sander, Adam+Eve and Phillip Lim.

In the collection of the last of the listed designers for the spring-summer 2008 season, sets of jackets combined with colourful vests, striped ties and short shorts were presented. Greys, ash colours and navy blue were dominant, with some orange and green elements. In the case of this collection, inspiration coming from school is pretty clear. More subtle references can be found in the fashion house show Balenciaga (photo 61-64), presented a year earlier. In a multi-ethnic mix inspired by African fabrics, kimono, ikat, embroidery from Eastern Europe, Peruvian, Mongolian and Balinese patterns, elements referring to students' clothes are noticeable: college scarves, jackets with trims, and sweaters with *argyle pattern*⁴⁹.

⁴⁸ Muszyński. W., Nowy Wspaniały Świat? Moda konsumpcja i rozrywka jako nowe style życia. (English

⁴⁹ Argyle pattern (pattern made of diamonds or lozenges). Its origins date back to 17th century. It comes from the tartans of the Clan Campbell of Argyll from the west of Scotland. It appeared on kilts, plaids and socks worn by Scottish highlanders. It became popular in Great Britain, and then in the United States, just after the World War I, due to Edward VIII (golf course outfit). Over time, the argyle pattern has appeared in both male and female school outfits.

Photo 65 - 66 | Danish duo Ed Meadham and Ben Kirchhoff in the fall winter 2011/2012 collection. Denmark, Meadham Kirchhoff. Source: vogue.co.uk on February 22th, 2011, gorunway.com

Photo 67 - 68 | Johnny Coca collection for the British brand Mulberry, spring-summer 2017. Source: Photo: vogue.com, Kim Weston Arnold / Indigital.tv

Meadham Kirchhoff

A creative Danish duo, Ed Meadham and Ben Kirchhoff establish a Meadham Kirchhoff factory. In the fall-winter 2011/2012 collection, they presented outfits inspired by ethnic embroidery, but also by school: multi-layered lace, loose trousers revealing the ankle, white cotton put together with black bell-bottoms. The collection comprises of contrasting colours: red, blue, black, white. On the catwalk, models walked in thick woollen socks and flat tied shoes. The outfit was complemented by fedora hats⁵⁰ and small fascinators⁵¹ with a bow (photo 65-66). Individual parts of the outfit are a combination of light lace and velvet, but they create the impression of freshness and delicacy. School uniform inspiration can be noticed in skirts' cut and white blouses.

Mullberry

Another collection, which includes items inspired by the school uniform, was designed for the British brand Mulberry for spring-summer 2017 by creative director Johnny Coca. He showed his love for English style and culture through stripes and modern cuts. Blazers were combined with long flounce skirts. Light materials were put together with heavy accessories, leather bags and expressive brooches pinned on the chest at the spot where emblems are embroidered on school uniforms in private schools (photo 67-68). The colours used were: navy blue, blue and purple. The aesthetics of the collection is firmly rooted in the tradition of British uniforms.

⁵⁰ Fedora – men's hat

⁵¹ Fascinator – women's decorative headpiece

Photo 69 - 70 | Tommy Hilfigers youth collection, Fall 2013/2014. Source: fashiongonerouge.com, June 22th, 2013, Craig McDean

Tommy Hilfiger

Tommy Hilfiger, often refers to school times in his designs, although he never graduated from high school. He is inspired by students' style, not only from private schools but also from public ones, where youth fashion is a creative approach towards style. In his biography *American Dreamer: My Life in Fashion & Business*, written together with Peter Knobler, the designer mentions his inspirations and annual design phase: „We offered autumn clothes in July. Autumn has always been my favourite season of the year, because with the colder weather, wools, tweeds, corduroys – heavier, richer fabrics – become popular again. For example, I have started with a “university” collection, which referred strongly to Ivy League. Saturated navy blue, burgundy, golden trims, creamy white and dark forest green. We introduced heraldic patterns and emblems, stripes in vivid, medal colours, Scottish tartans. Duffle coats, jackets based on sweatshirts and classy sports clothes in a university style. Always with a sense of humour. We winked at the client”⁵². Designed clothes often had details surprising the client, for example, duffle coat had a lining printed with school emblems, colourful plaid or stripes. It differed from the classical ones through the vivid colours, for example, red, green, mustard. In these collections, the obligatory elements were polo shirts, turtlenecks, woollen and cotton sweaters, chinos, jeans, ordinary trousers and jackets, which formed the basis. Each student wanted to look fresh and fashionable after the summer holidays or in a new school. Parents cared about the durability of fabrics and timeless cuts. This selection of assortment ensured great sales in American stores from August. The brand recognition and the maintenance of the characteristic style – inspired by love for America and everything that is American (the designer came from a Catholic, Irish family) – were probably influenced by the sponsorship in 1999 of a concert tour of a then unknown singer from Louisiana – Britney Spears. Her song, *Baby One More Time*, became a hit. The singer was hired to advertise the series Tommy Jeans “All Stars”, and she even had a photo with the designer on the cover of *USA Today*.

Tommy Hilfiger's idea to hire a pop star and children of famous musicians as models was innovative. The designer hired his family and few most famous fashion bloggers to promote his collection autumn-winter 2013/2014. Thanks to that, information about planned presentation was available much earlier than September premiere, gaining applause among fashion experts.

Karl Temler became the artistic director of the project, and the photos were taken by Craig McDean. The colour palette of the collection is warm, subdued shades of brown, grey, red and navy blue, with elements of light beige and black. Striped scarves, bomber jackets with a characteristic emblem are essential for the overall visual reception. In the presented designs, one can find elegant suits, but also warm sweaters, quilted vests or trousers in intense shades of yellow and orange, referring to the colours of autumn. Wools, tweeds and thick knits perfectly fit into simple forms (fot. 69-70).

52 Hilfiger T., Knobler P. *Amerykański Marzyciel Mój świat mody i biznesu* (English title: *American Dreamer: My Life in Fashion & Business*), Wydawnictwo Dolnośląskie (Dolnośląskie Publishing House), Poznań 2016, p. 191

Photo 71 - 73 | Fey. Winter collection 2013/2014. Source: izabelgoulartdotco.wordpress.com, July 31st, 2013. Model: Emma Windsor, photo: Giampaolo Sgura

Fey

The Italian brand Fey in the 2013/2014 winter collection presented a new version of standard school clothes. In the photo session promoting the collection (styled by Anna Della Russo – creative consultant of Japanese Vogue), there is a motif of a Scottish tartan, parka jackets, down jackets and miniskirts. The lively colours evoke associations with happy moments spent within the school walls. Details are important. The burgundy ribbon hems of grey jackets or combinations of warm, striped turtlenecks with short pleated skirts inspired by Scottish tartan⁵³ draw attention (photo 71-73).

⁵³ Scottish tartan - fabric most often made of sheep wool, with a checkered pattern. It is made of intersecting stripes of different width and color, running in the same order along both the warp and the weft.

Photo 74 - 75 | Miu Miu pre-fall 2018 youth clothing line. Source: designscene.com, May 23rd 2018, photo: Carin Backoff

Photo 76 - 77 | Miu Miu pre-fall 2017 youth clothing line. Source: vogue.com

Miu Miu

Miu Miu is a clothing line of the Italian fashion house, Prada, which has existed since 1993. It owes its name to the cute nickname that relatives gave to the line's founder – Miuccia Prada. The products of this line are aimed at young customers. In 2018, a collection was presented which was dominated by black, large bows in the hair, plaid skirts inspired by tartan, mohair sweaters with diamond pattern, evoking associations with pictures presenting the fashion of the 1980s (photo 74-75). The collection of clothes was inspired by the science-fiction, or even horror, series *Stranger Things* (2016)⁵⁴. Stylists claimed that the Miu Miu collection was an excellent proposition for teenage stars. The collection presented a year earlier differs significantly from the one mentioned above in terms of other preferences of the target group. The sets consisted of: woollen plaid A-skirts with appliqués, varsity jackets⁵⁵, blue high-waisted jeans, or brown corduroy work trousers with a rolled up leg to show off thick socks with golf shoes or pointed low-heeled shoes in the type of Mary Jane. Classic shoes of this type are most often made of full-grain or patent leather, have one thin belt fastened with a buckle or button, a wide and rounded toe and a flat heel. They are usually worn by girls, together with knee socks or socks, and dresses or skirts. In the case of small boys (it is quite rare), they are worn with short pants. Saddle shoes are also included in styles inspired by college, Ivy League and Bobby Soxer (photo76). Models are wearing baseball caps that are associated with school (in this case made of leather and studded with studs), and fur hats. Looking at all the designs from the collection, one gets the impression that it is ideal for use on a film set about the carefree life of teenagers several decades ago.

⁵⁴ *Stranger Things* (2016) three-season series of Netflix (producers: Matt and Ross Duffer) The main characters are a group of friends – teenage boys. One of them disappears under strange circumstances, and shortly after that, a girl with supernatural abilities joins the group, who runs away from a secret research facility - her name is Eleven. Searching for a friend and fighting the forces of darkness are the main motifs of the series. The plot is set in the 1980s. The series received an Emmy nomination for Best Production Design in a Fictional Costume Show, Best Hairstyles in a One-Camera Series, and Outstanding Makeup Design in a One-Camera Series. In total, the production received 21 different awards and 89 nominations. Stylings for Eleven were designed by a Polish costume designer, Małgorzata Turzyńska.

⁵⁵ Varsity jacket, called also a baseball jacket. Short outerwear inspired by sweatshirts of American sports clubs.

Photo 78 - 81 | POLO 2018 collection by Ralph Lauren. Source: vogue.com, photo: Yannis Vlamos / Indigital.tv

Ralph Lauren

The men's collection called Polo (photo 78-81), presented by Ralph Lauren in 2018, also deserves attention. When analysing individual outfits, we can see a mixture of styles intended to seduce a young man. The recipient is a young man entering adulthood. Although the title of the collection suggests an inspiration from the game of polo, it also contains many references to other sports. Muted colours and simple forms appeal to young customers from the millennial generation, for whom fashion has no limits. The Polo collection joined forces with a British company Skate Brand Palace in 2019, which ended up in an amazing show. It is well defined by one of the comments of fans of this style: „It's the only brand you can wear to a board meeting, funeral and go to football. And all on the same day.”

Photo 82 - 83 | Ralph Lauren. Source: vogue.com, photo: Steff Yotka, October 22, 2018. Polo Ralph Lauren Teams With British Skate Brand Palace, photo: Yannis Vlamos / Indigital.tv

Photo 84 - 87 | 2018 collection, Michael Kors. Source: fashiongonerouge, February 14th, 2018, Yannis Vlamos / Indigital.tv

Michael Kors

A love letter to individual style – this is how Michael Kors called his collection from 2018 (photo 84-87). Like many other artists, that season he presented checks, trench coats and silk dresses. The colours of the show were: saturated yellow, red, black, grey and camel (the colour of camel's wool). By combining several unrelated images: a photo from the Kors catwalk, the image of the main character from *Clueless* (1995) and the music video of *Fancy* by Iggy Azalea, we will find inspiration for the design of this singer's stage costume (photo 89).

Photo 88 | Photo from Iggy Azalea's and Charli XCX concert. Source: vevo.com

Photo 89 | Still from Iggy Azalea's „Fancy” music video. Source: billboard.com, Jason Lipshutz, April 3rd, 2014

Versace

Italian fashion house Versace (established in 1978) presented the collection *Ready to wear* during Milan Fashion Week for autumn 2018. In this show one can also see references to school uniforms. Checked pants, knee-high socks, scarves, berets, „oversize” sweaters are elements of clothing that remind us of American films and series about high school students. Some of the clothes are deconstructed, and some are rescaled – large pants, openwork sweaters. Some models have colourful sneakers (sports shoes) on their feet, referring to the colours of the collection: green, blue, red, yellow, black. An interesting visual idea is placing a round brooch/badge on

Photo 90 - 94 | Versace, Fall 2018, Ready-to-wear. Source: vogue.com, photo: Yannis Vlamos / Indigital.tv

the upper pocket of the jacket or sweater (photo 90). In terms of figure, draped, tulip-shaped skirts have evolved, fastened at the waist with wide leather straps with a logo. Wide arms add massiveness to the figures. Club-style T-shirts are also eye-catching. The collection refers to the 1980s and 1990s, when following top models dominated the catwalks: Cindy Crawford, Linda Evangelista or Naomi Campbell.

Proposals for 2021 inspired by fashion from the school corridor appeared in fashion magazines. Knitted vests, pleated skirts, oversize cardigans or loafers were presented by the Dior and Chloé fashion houses. The sociological and health situation in 2020 forced most European countries to close their schools due to the spreading Covid-19 pandemic. It is clear that under the fashion stylisations inspired by the school style, there is an underlying longing to return to normal life.

Do young people follow fashion shows? According to my research and conducted interviews, shows are followed by several students in an average school. Others are aware that the shows take place, but they do not check the proposals of big fashion houses on a regular basis. They do it sporadically if they find something interesting or if some clothes are fashionable. Contrary to previous years, now fashion houses closely observe the trends prevailing among young people, and then promote a certain way of dressing and certain colours. "Unlike opera, fashion shows do not last more than twenty minutes and do not have a second act. The conciseness of the form makes them a cultural event ideally suited to the limited ability of the post-Gutenberg generation to concentrate.⁵⁶ Changes have appeared due to few factors. Increasing living standards of families and young people's ability to earn their own money are the first of them. Internet access, knowledge of English and frequent travels giving the possibility to buy clothes outside the country – these are the next. The awareness of fashion brands among the young audience is constantly growing. It was influenced by the cooperation of great designers with chain stores in the production of limited series of clothes. The collection that appeared in selected H&M stores in 2004, designed by Karl Lagerfeld is an example of such cooperation. Next collections were designed by: Stella McCartney, Sonia Rykiel, Kenzo, Viktor & Rolf, Alexander Wang, Balmain, Isabel Marant and Jeremy Scott. Thanks to this cooperation, the interest among young people in wearing clothes from the show, and not only those marked with the logo of the company producing sportswear, has increased. Of course, these designers do not design collections personally, but they employ young, unknown designers who feel the market, youth style and observe trends on fashion catwalks. If the show presents clothes inspired by a school uniform or school style, there is a great probability that such items of clothing will be found on store shelves. To make sure that the clothes from the stores go to the wardrobes of the youth, the fashion industry joins the entertainment industry by dressing youth music idols for concert tours, using elements of the collection as costumes in a TV series or film for young people, or sending their designs to bloggers and influencers for testing.

⁵⁶ Sudjic S., *Język rzeczy* (English title: *The Language of Things: Understanding the World of Desirable Objects*), Karakter Publishing House, 2013, p.149

Photo 95 | Dolls dressed in school uniforms.

Source: instagram.com, barbiebestfriends

CHAPTER 4

THE IMAGE OF A STUDENT IN CULTURE AND POP CULTURE

The cultural and social environment is a factor that shapes our identity, but individual action and making choices are central⁵⁷. This is a claim from Sociology by Anthony Giddens. This outstanding scientist and lecturer claims that we face making choices about what we wear from an early childhood. Some people let others create their image, but there are also those who firmly demonstrate that they want to influence this image. First by crying and screaming, later by showing what they want to wear from among the things bought by their parents and carers, and then by making independent attempts to select clothes by buying or borrowing from others. In the group from whom people borrow clothes, both adults and peers can be found. Regardless of gender. Although girls are definitely more likely to borrow things from their fathers, brothers or boyfriends than the other way around. While shaping our taste and creating an image, we are susceptible to what surrounds us. We use patterns established in childhood and adolescence in later years, sometimes unconsciously.

Carrying out the analysis of the student's image in culture and pop culture, I made a subjective selection of films, TV series and music videos, presenting the way students from elite schools (where they wear uniforms) but also public schools dress. I used the main carriers of visual content, such as television and the Internet. School uniforms appear primarily in Western adaptations. The female singers also wear a uniform when recording music videos, as such uniform is a stage costume for them. They are the source of inspiration for young people, who learn about the cultural codes of other communities, and make shopping choices under the influence of the message. Films and video clips are visual records of the prevailing trends and excellent advertising, increasing the sale of individual items of clothing. A good example is the Adidas Superstar sports footwear. In honour of their favourite shoe brand, members of the hip-hop band Run DMC recorded the song *My Adidas*⁵⁸. Since the 2000s all sports footwear were called *adidas* (literal meaning: Adidas shoes) in Poland.

The chapter ends with descriptions of four performances: *The Dead Class* by Tadeusz Kantor, *Bestia* (English meaning: *the Beast*) by Przemysław Jaszczak, *Chór sierot* (English meaning: *Orphans' choir*) by Jerzy Zoń, and *Wyzwolenie* (English meaning: *Emancipation*) by Radosław Rychcik. The costume designers were inspired by the school uniform, taking on various visual forms – from coarse gowns to costumes readable for the community of almost every culture. The clothing emphasises the characters' personality and is a non-verbal message of ideas and values. How the clothes create the heroes of one of the performances is explained in the interview with costume designer, Anna Adamiak, attached at the end of the chapter.

57 Giddens A., *Socjologia* (English title: *Sociology*), PWN Publishing House, 2006, p. 51

58 Cox C. *60 najslawniejszych modeli butów* (English meaning: *60 most famous footwear models*), Grupa Wydawnicza Foksal Sp. z o.o. (Publishing Group Foksal) 2012, p. 185

Photo 96 and 98 | Barbie dolls in sports clothes and in school uniforms. Source: pl.pinterest.pl, 2021

Photo 97 | Adria doll, producer Our Generation. Source: ogdolls.pl

Photo 97 | Lego figures in school uniforms. Source: cybergifts.com.sg, 2021

TOYS

Not only parents but also objects accompany the child in discovering the charms and beauty of the surrounding world. Toys are such objects. Psychologists consider a toy to be a source of meeting the basic mental needs of a child.⁵⁹ People come across the image of a student at an early stage of life. Although girls sporadically play with the dolls wearing school uniform, according to my research, such dolls are offered for example by Our generation brand. The description of such doll on their webpage is as follows: "Adria doll (...) is a good student (photo 97). Her favourite subject is music – in the afternoons Adria plays in the school band. Adria has long auburn hair and brown eyes. The doll wears a school uniform, consisting of a navy blue skirt and shirt with a vest. Adria has black sports shoes on her feet. Our brave student also has navy blue glasses and a handbag."⁶⁰ Another doll by this brand is Emmeline. Here is her brief description. It is a good student. Curious about the world, her favourite subject is geography. She eagerly spends time with friends after school. The doll wears a school uniform, consisting of a white shirt, navy blue sweater and plaid skirt. She has white knee socks and black ballet shoes on her legs. Emmeline has a bushy blonde hair and beautiful green eyes. She has a grey headband in her hair."⁶¹ A very interesting representation of a schoolgirl is the Barbie-Blair doll, which was inspired by the main character of the movie Barbie: Princess Charm School. The film was released on DVD in autumn 2011. Blair wears a pink school uniform. An interesting accessory is a crown and pink laptop. Her friend, Hadley, wears similar uniform, but blue, and her accessories are a crown and football. There are also Barbie dolls in sport clothes or in cheerleaders' team outfits (photo 96-98). In toy stores, you will find ready-made sets of doll clothes, which include individual items of clothing and accessories, such as: plaid dress, socks, handbag, shoes, glasses, pencil, calculator. By analysing the individual parts and colours of the outfits, we can come to the conclusion that a child from an early age enters the world of kitsch, flashy colours and heavily reduced costumes focusing on sexuality, not aesthetics. An alternative to school sets for Barbie dolls are people dressed in school uniform, which can be found in sets of LEGO (photo 97) and Playmobil bricks. Plastic people are dressed adequately to the place, and the sets where they can be found allow for building a school with full assortment.

VIDEO GAMES

Video games are a separate educational category and leisure activity for children and adolescents. The topic of a student and clothes appears in the following games, among others: Persona 5, Bully (known also under the name Canis Canem Edit), Sims 4. In the game Bully the main character is a 15-year old schoolboy (game was created by Rockstar Games), and the action takes place in a boarding school in New England and its surroundings. Although the whole action revolves around fighting other characters – juvenile criminals – in the game, you must wear a uniform. The new student learns about that from one of his colleagues, who says: You

59 Siemek D. Przedszkolak Będzie uczniem (English meaning: a preschooler will be a pupil), Nasza Księgarnia Publishing House, 1975, p. 24

60 www.zabawkibilbo.pl/lalka-brunetka-adria-our-generation#

61 www.zabawkibilbo.pl/lalka-blondynka-emmeline-our-generation

Photo 98 | Advertising of the „Euro RTV AGD” chain store. Source: wirtualnemedi.pl, 2016

Photo 99 | An advertisement using the school theme for the needs of a chain store „Monkey” Nowy Sącz, Poland. Source: gazetakrakowska.pl, 2015

should change your clothes if you don't want any trouble. The game includes parts of the outfit and a detailed description of what the student's outfit should look like. The player can complete the styling with appropriate accessories. Creating a virtual world in the game and the ability to choose the final outfit allows players to style themselves in a way that suits their own ideas.

ADVERTISING

The image of a child in a sweater with a shield and a backpack functions as a pattern in the public consciousness and is associated unambiguously, despite the fact that it is no longer relevant. Such an image can be found not only in an advertisement for a company selling electronics and computers, but also in an advertisement for short-term loans, a photography shop, a clothing shop, and the school itself (photo 98). A stylised model is to encourage people to get acquainted with the offer, make the institution more credible, presenting himself neatly and in accordance with the image of an exemplary student or student. There are also cases of controversial advertisements, where the image of the school and the student is combined with a negative educational message. Example of such advertisement is the one of the chain shop Małpka Express with the following slogan: And in the school's shop they don't have it (photo 99). The advertisement encouraged the purchase of sweet, fizzy drinks, crisps and other unhealthy meals, and aroused the outrage of school shop owners, parents and the students themselves. Karolina Majewska, senior strategy planner of Eskadra advertising agency from Cracow points out that “the controversial advertisement of the chain store interferes with the attempts to educate children and adolescents to eat healthy pointless”⁶². And although the dispute is important, it is the issue of visualising the student and at the same time the potential buyer, which is a priority in this study. The advertisement shows a boy (first or second grade of primary school) in a white shirt, dark vest and tie, presented with a green school blackboard in the background. The styling was completed with glasses with thick black frames, a glued black moustache and a huge curly wig. The advertisement appeared in Nowy Sącz in September 2015, and caused so much media interest that an article was devoted to it in Gazeta Krakowska, which is a magazine popular in the whole province.

62 www.gazetakrakowska.pl/nowy-sacz-reklama-sieci-malpka-kpi-z-prob-nauki-zdrowego-zywienia-w-szkole/ar/c3-8180456

Photo 100 | „Przyjaciółka” quarterly magazine, No.3 (30) Fall 1985

Photo 102 | “Przyjaciółka” weekly magazine, no. 13, March 26th, 1992

Photo 101 | “Dobre Rady” monthly magazine, Publisher: Burda Polska, No. 9/96 September 1996

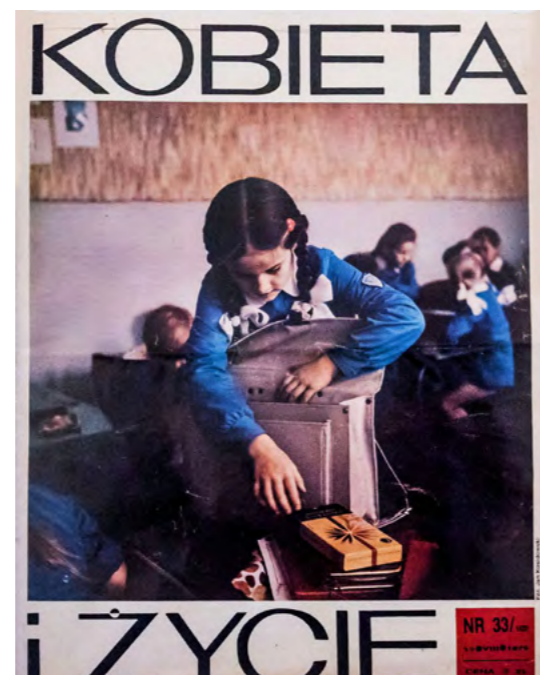

Photo 103 | “Kobieta i życie” magazine No. 33/1489, August 19th, 1976

LITERATURE

School uniform is a good subject for book illustrations, especially for primary grades (1-3) and children’s literature. While these books often describe the adventures and experiences of young people and the time spent at school, the descriptions of clothes are rare or laconic. In this regard the book *Dziewczęta w mundurkach* (English meaning: *Girls in uniforms*) by Robert Kotowski is exceptional – it is dedicated to female secondary school students in Poland between 1918 and 1939. An old childhood book about the Polish school and the student’s life is *Wspomnienie niebieskiego mundurka* written in 1906 by Witold Gomulicki, which is about a school for boys in Pułtusk in the years 1860–1870, or a book *Wesoła Gromada* written in 1933 by Janina Porazińska. A few more school books and novels for teenagers should be mentioned: *Sposób na Alcybiadesa* by Edmund Niziurski, *Szatan z siódmej klasy* by Kornel Makuszyński, *Ferdydurke* by Witold Gombrowicz, *Szyfowe prace* by Stefan Żeromski. The last listed book was published in parts in the *Nowa Reforma* daily magazine in Cracow between 7th July and 24th September 1897. The following novels are also popular: *Before I fall* by Lauren Oliver, *Dead Poets Society* by Nancy H. Kleinbaum, *Slash* by Natalia Osińska. Many of these books were filmed.

PRINT MEDIA

A separate point which should be presented is print media. This form of mass communication was popularised in Europe in 17th century. The first magazine targeted at women was created in 1661. In 18th century, women’s hearts were won by fashion magazines. A Polish illustrated *Bluszcz* magazine (published continuously from 1865 to 1939) was the source of information about current fashion trends for over seventy years.

Youth press in Poland had a specific ideological and propaganda dimension in the years 1944-1956. The following magazines were available on the market: *Pokolenie* (since 1948), *Nowa Wieś* (since 1949), *Sztandar Młodych* (since 1950), *Świat Młodych* (since 1950), *Po prostu* (since 1947), *Walka Młodych* (since 1954). Youth magazines that were popular after 1956 are: *Filipinka*, *Świat Młodych*, *Na przełaj*, *Jestem* and *Razem*. Numerous articles devoted to youth and their stylisations could be found on the pages of magazines such as: *Przyjaciółka* (since 1948) (photo102) and *Kobieta i życie* (1946-2008) (photo103).

Photo 105 | School for boys and girls 1670. Jan Steen. Source: pl.wikipedia.org, 2020

Photo 106 | Young apprentice, Amedeo Clemente Modigliani (1884 - 1920). Source: galeriaklasyki.pl, 2020

Photo 107 | Counting in memory, Nikolai Bogdanov-Bielski (1868-1945). Source: wykop.pl, 2020

Photo 108 | In a girls' school, Ivan Alekseevich Vladimirov (1869 - 1947). Source: thinglink.com, 2020

ART

Culture is a manifestation of life. Art takes an important place among cultural forms. It communicates, preserves in a visible way the fundamental values, gives them their own independent meaning. And despite the fact that battle, religious, mythological, nature and landscape subjects are more popular among painters, school inspirations can also be found. Paintings on this subject are: The Village School by Jan Steen (Holland, 1665)(photo 105), Escena de escuela – oil painting created by a Spanish painter Francisco Goya (1746–1828), The Young Apprentice by Amedeo Clemente Modigliani (Italy, 1884-1920), The Lesson by Norbert Goeneutte (France, 1854-1894), Die Dorfschule by Wilhelm Ludwig Heinrich Claudius (Germany, 1854-1942), In a Girls' School by Ivan Alekseevich Vladimirov (Russia, 1869 – 1947) (photo 108). You can see the class, teachers and students there. They are accompanied by attributes associated with a student. These are primarily: unified outfit, textbooks, backpack, writing supplies. The situation captured in the painting takes place in a classroom, in the presence of a teacher. The surroundings are often presented in a minimalist way. What is important is that artists not only captured the scene as in the photograph, the passing moment of characters' lives, but also their clothes, presenting details such as folding of an apron, colour, shape and cut. Many realistic works presents the atmosphere of the classroom expressively. The subject, composition and symbolism of the images also provide the viewer with information about fashion of a specific time. Medieval miniatures show students with inkwells bent over manuscripts. They wore colourful clothes. Inspirations by school intensified in the 19th century when education became available for more people. Thanks to these genre scenes, we can find out what clothes rural children wore to school, e.g. in the painting Mental Arithmetic created by Nikolay Bogdanov-Belsky (1895) (photo 107), or Szkoła wiejska we Wróblowicach painting by Artur Grottger (1866). The children-students wear sukmana coats and slippers on their feet. The adventures of children and teenagers were also one of the favourite topics of the American painter and illustrator of the covers of the bimonthly The Saturday Evening Post. The works of Norman Rockwell are colourful, full of expression, and the costumes shown in the illustrations are presented in the smallest detail (photo 109 - 110).

Photo 109 - 110 | Graduation (a boy with teacher), Girl with a black eye, Norman Rockwell (1894-1978). Source: best-norman-rockwell-art.com, 2021

Photo 111 | III th class of Primary School in Luszowice, 1978. Emilia Świątek - my mother - is the teacher. Źródło: own archive

Photo 112 | Jewish School in Kamieniec. 70. – 80. XIX th century, Michał Greima 1828–1911, Ethnographic Museum in Krakow. Source: etnomuzeum.pl, 2021

PHOTOGRAPHY

Photography became a ground-breaking technique in documenting student's image. With photos we can see exactly how people dressed in Polish towns and villages, as well as in remote corners of the world. Commemorative albums and school boards are a rich source of information and inspiration for creative work. Left behind by anonymous photographers in museums and private collections, they make excellent research material. Before taking commemorative photos of class groups became the obligatory point in the school year, individual students had been invited to the photographer's studio. In the photographs taken by Michał Greim (1828–1911) (photo 112), presented by the Ethnographic Museum of Cracow, small Jewish boys from the school in Kamieniec Podolski were shown. These photos are important documents of the era. The collective portrait shows not only the atmosphere of reading, but also the clothes of the models: thick coats, caps with a short peak, high boots, plaid scarves on the shoulders. Gathered around a beautiful carved table, the boys bent over the books read or revise the text very focused. Their clothes are too big, worn out, and their scarves look like they were borrowed from caring mothers who sent their children to school like this.

FILM

School uniform is not a type of a costume that distracts the viewer from the plot of the film. By subtle modifications of the outfit: its cut, length, colour, choice of fabric, and accessories, we can define the characteristics of the educational institution, but also the individual characteristics of the characters. After analysing over a hundred films and thematic series, I present the description of nine of them, filmed in the years 1984–2018, popular among Polish teenagers and adults. The chronological list of other films and series constitutes an attachment to this dissertation. When choosing a film to describe, I did not take into account the value of the message or its visual aspects. The selection was based on the diverse approach to the topic and presentation of the protagonist – the student. These are the following films: *Szaleństwa panny Ewy* (1984), *Cruel Intentions* (1999), *Cruel Intentions 2* (2000), *An Education* (2009), *Harry Potter* (2001–2011), *Gossip Girl* (2007–2012), *Deadly Class* (series 2018–2019), *Élite* (2018), *7 uczuć* (2018).

These adaptations perfectly document the changes taking place in school fashion from the 1980s to 2020. Only a few people watch documentaries, while comedies, dramas or romances have a large group of fans. The criterion of universality was my priority when creating this list. I also drew attention to the fact that the action takes place within school walls and tells about the lives of students from elite schools where uniforms are worn, and from schools where there is no such obligation. After analysing the collected material, I can put forward the thesis that in dramas or biographies the costumes are selected with greater care, and the details, fabrics and cuts faithfully reflect the dressing style of a given time. In comedy, musical or science-fiction films, the protagonist – the student – is often depicted in an over-coloured, schematic way, and the costumes have abstract, crazy forms.

Photo 113 | Still from the movie "Miss Eve's Madness".

Source: seriale999.blogspot.com, 2021

Photo 114 | Still from the movie "Cruel Intentions 2". Source: telemagazyn.pl, 2021

Szałeństwa Panny Ewy (1984)

It is a very popular adaptation of the book for young people, written by Kornel Makuszyński under the same title. The action of the film takes place in 1983. Due to the outbreak of an epidemic in China, doctor Tyszowski has to leave suddenly, leaving his daughter, Ewa, in the homeland. The adventures of the young girl are full of twists and turns, but the film also features scenes showing ordinary school life and the dressing style for school. The girls wear uniforms stylised as navy sweatshirts with an interesting cut. They have long, slightly puffed sleeves, gathered at the cuffs. The edge of a white blouse sticks out from the V-neck, and the collar is decorated with a bow of the same colour. The second variant of the uniform used has short sleeves and a collar trimmed with three white trimmings. The uniform is dark navy blue. A long pleated skirt covers the knees, and is complemented by white tights and black shoes. The girls' hair is cut short or braided into two braids, tied with white bows. The boys wear dark uniforms, straight-leg trousers, and a white shirt with a collar in the Słowacki style (wide collar put over the jacket). The edges of the jacket and sleeves are trimmed with light blue trimmings. A baseball cap on a head. An interesting accessory for girls is a navy blue hat of the Peter Pan type, with a small brim, slightly turned upwards, and a decorative bow. This headwear appears throughout the film and becomes an indispensable element emphasising the slightly playful and mischievous nature of the main character. Another Ewa style also deserves attention – a white sailor uniform trimmed with navy blue and red trim with an embroidered red anchor on the chest, a pleated white skirt and a red hat with a small brim. After the film was broadcast, the style of the main character was imitated by girls all over Poland.

Cruel Intentions (1999)

The topic of turbulent relations between step siblings is a popular topic in film scripts aimed at young people today, but in the 1990s, there were few of them. This film was remembered by a whole generation not only thanks to the exciting story, but also because of the uniforms worn by the students of the elite school presented there. An intricate love intrigue devised by the main character leads to the death of her brother. During his funeral, she is dressed in a school uniform: a dark V-neck sweater with a large white school emblem on the chest, a blouse with a lined collar, a plaid pleated skirt above the knee, white knee-high socks and black flat-heels. She wears delicate jewellery, neutral makeup and a neat hairstyle that proves the modesty and unblemished reputation of a primate. She consciously uses religious symbols to manipulate others. She exposes a rosary-shaped bracelet with the cross that, during the plot twist, turns out to be a container for drugs. The visual presentation is only a camouflage in a life full of rottenness and intrigue. The dissonance between the visual perception of the main character and her actions and real personality sticks in mind. A viewer is deceived by a neat school uniform, because it automatically generates a positive assessment. The old saying, Don't judge a book by its cover, was clearly exposed in this adaptation.

The elite school dressing style appears in the sequel, Cruel Intentions 2. The girls' outfit consists of: a white shirt, a navy blue sweater with a sewn-on emblem, a plaid skirt above the knee, ple-

Photo 115 | Still from the movie "An education". Source: telemagazyn.pl, 2021

Photo 116 | Heroes from the Harry Potter movie. Primark from Great Britain launched a clothing line inspired by the costumes from the movie. Source: ok.co.uk, September 29, 2018, photo: instagram.primark

ated on the right and left sides. White knee socks on the legs – pulled up under the knee (in the first part of the film, the knee socks were worn curled at the ankles, in combination with black, flat shoes). The girls' hair is definitely shorter and lighter. Boys' outfit consists of: a jacket with a badge, a white shirt, a tie with maroon and navy blue stripes running diagonally, and graphite or dark pants. Both films had their premieres many years ago, but they could have been one of the first to tell about the adventures of young people attending an elite school. Therefore, these films were precursors in creating the image of students wearing school uniforms. Cruel Intentions caused a change in the dressing style of Polish young people, who followed for a decade the adventures of rich American peers from the Beverly Hills 90210 series (1990-2000), to a more codified one. It also strengthened the belief that if students are dressed in uniforms, it means that they attend a private school in an elite district, and their parents have a high social status.

An Education (2009)

The drama, directed by Lone Scherfig, was based on the autobiographical memoirs of British journalist Lynna Barber. The main character grows up in London in the 1960s, and the plot is based on her love and life choices. Among the presentations of luxury fashion, a viewer can also find school outfit. Its individual elements are as follows: a white shirt, a grey V-neck sweater, a grey jacket with an emblem sewn on the pocket on the left side of the chest, a slightly flared skirt of the knee-length, and grey stockings. The skirt and jacket are made of the same fabric. The whole outfit is complemented by a striped tie, leather bag, flat shoes and a striped burgundy-grey scarf with fringes. Costumes from this film were recognised by the American Academy of Motion Picture Arts and Sciences, and Odile Dicks-Mireaux was nominated to the Oscar award for the best costumes in 2010.

Harry Potter 2001-2011

These series of adaptations of famous novels for young people about the adventures of young wizards in a boarding school, became a worldwide phenomenon. There are eight films in the series, the costumes in six of them were created by a French costume designer, Jany Temime. In total, about 600 school uniforms were sewn. Despite the fact that the whole school is presented as a magic castle, the clothes of students are identical with school clothes of their peers living in Great Britain and other countries in Europe or Asia. Thanks to this, lots of young people identified with the film heroes even more. "Each uniform consists of a long white shirt with a collar and long sleeves, a grey vest or sweater, black trousers or a knee-length skirt, black comfortable shoes, and black or grey knee-length socks for girls. The attire was accompanied by a tie in the colours of the house (division of students into groups in the boarding school), which in the older grades became more sophisticated, and a robe with the emblem of the student's house. Students also wore linings in the colour of their house: red for Gryffindor, green for Slytherin, blue for Ravenclaw, yellow for Hufflepuff. If the robe was not worn with the uniform, then the house emblem was obligatorily presented on the sweater or vest. In winter, students wore a grey sweater instead of a vest, and on frosty days – a striped scarf, also in the colours

Photo 117 | English school scarves in a fantasy film. Still from the movie Harry Potter and the Philosopher's Stone. Source: granice.pl, 2021

Photo 118 | Still from the movie Gossip Girl. Source: allplayer.org, 2021

of the house.”⁶³ There are scenes in the film where adepts of magic play a team sport. During the game, they wore colourful capes and sweaters compliant with the house's colour scheme. A burgundy and yellow scarf tied loosely around the neck is a symbol in the hands of fans and a symbol of spiritual support for players from their house. It is also one of the main characters' favourite add-ons. After analysing all the stylisations in the films and following a perfectly prepared marketing strategy, I conclude that this small item of clothing was chosen as the basic sales product due to its affordable price. Another such element were glasses. Thanks to Harry Potter, the image of a “student in a uniform” became an icon of global pop culture. It has become the common thing for children and young people from almost all continents. Even some adult fantasy lovers were also tempted to buy individual elements of the outfit. If they could not afford to wear a cape or a grey sweater every day, they tried to enrich their stylisations with round glasses or a scarf (often made by hand). Before every premiere of the next part of the film, the sales of stylised items of clothing increased. Although a decade has passed since the last part of the film, it is still common to see clothing items from the film worn by fans. They can still be bought on numerous websites.

Gossip Girl

American youth series based on the novel series of the same title, written by Cecily von Ziegesar. The most important part of the plot is the figure of an anonymous heroine – a narrator describing the scandalous life of students at a private school on the Upper East Side in New York. A total of six seasons of Gossip Girl was broadcast, with 121 episodes. The costume designer, Eric Daman, used hair bands, plaid skirts, knee-length socks, bows, berets and striped jackets in his styling, which are commonly associated with formal school outfit. More inspiration from school clothes was taken when creating outfits for men. Striped ties, straight-cut dark jackets, classic white shirts, black leather belts worn with light-coloured trousers. The way the main characters dress has been carefully analysed by fans of this series. Among the numerous stylisations composed of designer clothes, one can also notice a reference to American college and preppy styles.

Some elements of the characters' styling have been taken over and are eagerly copied by fans of the series. These elements are often sold at very high prices, for example headbands designed by Jennifer Behr. Due to the long-time broadcasting, the fashion from the series influences the styles promoted by newspapers. In the article published on 18 July 2019 in ELLE magazine, one can find a following tip: “If the plaid looks seen on the set of Gossip Girl seem too outdated or too official, we propose a compromise. Plaid mini-skirt keep only in your memories from school years, but put an oversize jacket with Scottish tartan on your spring shopping list, and wear it together with a white T-shirt and elastic cycling shorts.”⁶⁴

⁶³ www.harrypotter.fandom.com/pl/wiki/Domy_Hogwartu

⁶⁴ www.elle.pl/artukul/ulubione-ubrania-i-dodatki-bohaterek-gossip-girl-znow-sa-modne-lansuja-je-popularne-instagramerki-i-redaktorki-mody

Photo 119 | Still from the movie *Élite*. Source: naekranie.pl, 2021

Photo 120 | Still from the movie *7 uczuć*. Source: filmawka.pl, 2021

Élite

A similar styling convention as described above was used in the case of characters of the Spanish series about an exclusive school for the rich, which is joined by three students from a working class. The series started in 2018, and now you can follow the second season of this a bit criminal story about the life of a group of students. The boys wear burgundy trousers and burgundy striped ties and white shirts. Grey and navy blue jackets are finished with red trim. Girls wear white blouses and grey skirts with a burgundy belt. The attempt to highlight the personality through adding a decorative belt or buckle, folding the sleeves, wearing jewellery or pulling shirt out of the trousers can be noticed in individual stylisations. There are also loose sweaters and trouser belts. Presenting girls in a *hijab*⁶⁵ or a loose scarf covering hair is an interesting combination with uniforms. These headwear differ from the muted colours of the clothes with their colours and patterns.

7 uczuć

The main character of this feature film directed by Marek Koterski comes back to his childhood. His goal is to learn and name seven emotions, which was a problem for him when he was a child. In his learning path, he is accompanied by a group of former school friends. An interesting and a bit grotesque idea is the incarnation of adults in the roles of children. The characters wear aprons made of nylon 6, with white collars, obligatory during the times of the People's Republic of Poland, shorts, knee-length skirts and knee-length socks. They emphasise their individuality the way students used to do it – by unbuttoning the apron or fastening it „with the last button”. They sit at the desks, play a jump rope game – a normal school life continues.

⁶⁵ Hijab – a cover, a veil over the head and breasts, worn by most Muslim women after reaching the age of female maturity.

Photo 121 - 124 | Frames from music videos, in which school uniforms inspired musicians stylizations. Sequentially from the top: Britney Spears, Borys Czapiewski, Taylor Swift, Iggy Azalea. Source: youtube.com, 2021

MUSIC VIDEOS

MTV (Music Television), the most popular music channel in the world, was launched in 1981 in the United States. It played an important role in spreading pop culture which shape trends and fashion. It came to Poland in the 1990s, ending the era of music recorded on tape and starting the era of musical stories – video clips. In 1980s and 1990s MTV was creating the reality, and its impact on young people was so big that some sociologists used the term MTV Generation. In 1990s another music channel became popular in Europe: VIVA (Video Verwertungs Anstalt). Currently we watch videos, including music videos, on YouTube. “The video clip is the new art of presentation, creation, snapshot compilation and magnetic attraction, based on the natural need to visualise all that music has personified. The vision was additionally supported by the personality of the host VJ, whose on-screen presence was usually awaited with no less excitement than a clip of a favourite artist. Simple, even too simple perpetual motion?”⁶⁶. The video clip is also about the immediate delivery of the promoted product or clothing to thousands of young people. It is a perfect way to promote, sell and shape trends in fashion. Young people start to dress up, groom and act like their music idols.

1. Britney Spears – Baby one more time

A song made in 1999, which quickly became a world-wide phenomenon. The music video was recorded in the school corridor and sports field. The singer played the role of a liberated American college girl. She has girly braids, mini-skirt, white blouse, sweater with buttons that revealed the belly, and knee socks. The song stayed at number one on the charts for many weeks, and the single was certified Platinum in nine countries (photo 121).

2. Mandaryna – Here I go again

The music video of a Polish singer, Mandaryna (Marta Wiśniewska), from 2004 was shot in a school, as such scenery was popular then. The clothes refer to the images promoted in the 2000s in an exaggerated way. Low-rise pants, shorts, lambada skirts – all with a mandatory belt with shiny elements, short tops, colourful hats, jackets with rhinestones, orange highlights in the hair, tips with glitter. Expressive make-up (the singer has strongly emphasised eyes with a light purple shadow, and lip gloss on her lips). Today we could say that it is the epitome of kitsch. Almost 20 years ago this styling was imitated by many schoolgirls in Poland.

3. Gwen Stefani – Hollaback Girl

This music video is a very detailed visual recording of youth fashion of 2000s (it was recorded in 2005). In the United States young people wore, and in Poland they wanted: Adidas tracksuits with three stripes, cargo pants, tops, sports shoes, necessarily with the company logo, sweat-pants with an embroidered inscription on the buttocks. This fashion hit Polish stores with the

delay of six months, but it enjoyed great interest among young people, not only in large cities, but also in small towns.

4. Monika Brodka - Miał być ślub

The music video takes us to the singer's youth, who plays the role of a school janitor. Main roles in this video clip were played by primary school students from Warsaw. Design in the convention of the 1980s-1990s, both by the colours resembling colourful pictures from ORWO photographic films and the selection of „epoch” accessories, such as a satchel, a sack with slippers or glasses frames. Students wear navy blue V-neck sweaters, white shirts, dark skirts or pants. There is a fashion among girls to braid hair into two braids with red bows. The shots perfectly reflect the loose visual interpretation of a small part of school life.

5. Borys Czapiewski - My Love

The action of the song from 2009 takes place in a math class and in the school corridor. The singer sings surrounded only by girls demonstrating their cheerleading skills and showing defiant poses. They wear white blouses tied below the breasts and revealing the belly, and plaid pleated skirts (black, dark green, navy blue). They have white knee socks and white trainers on their legs. The element of girls' stylisations referring to the Ivy League style are black letters embroidered on the blouses. Each dancer has a different letter, and they make up the name of the singer: B, O, R, Y, S. The singer is wearing a dark suit, white shirt, dark pants, tie and sneakers. The viewer has the impression that the video is a visualisation of a boy's sexual dream (photo 122).

6. Taylor Swift - You belong with me

The lyrics of the song are about the love dilemmas of the average teenager and comparing herself with popular school friends: "She wears short skirts I wear T-shirts. She's Cheer Captain, and I'm on the bleachers (...) She wears high heels, I wear sneakers(...)"⁶⁷ By watching this clip, it can be analysed what teenagers wear every day, in informal situations, at home. In the music video, the singer dresses up in various styles referring to subcultures. These are loose references, such as: a hairband – referring to hippies, a black hoodie – emo, a grey and black striped blouse with a plaid shirt – grunge, a colourful sweatshirt with a hood – hip-hop. She does this because she wants to be noticed by the boy she secretly loves. She has a rival: dark-haired, with make-up, fashionably dressed and popular at school. Clothing stylisations schematically illustrate the personality of the owners. A revealing outfit of a dark-haired and expansive cheerleader versus a blonde-haired girl in glasses and the uniform of the school orchestra. Red, tight-fitting ball gown with a deep back and brocade trim versus a white, long and modest dress. Another stereotypical image of the magical transformation of Cinderella into the prom queen. The duel is won by innocence and modesty. Not only the singer's fans identify with the story of hidden

⁶⁷ tekstowo.pl/piosenka,taylor_swift,you_belong_with_me.html

teenage love and dreams of a fairy-tale ending. The music video had over billion views (photo 123).

7. After School Lip Gloss + Wall To Wall

Girls band from South Korea, singing and dancing, performing song in the style of K-pop⁶⁸. The band consisted of only girls who were touring in a variable line-up for 10 years, since 2009. The choice of wardrobe was related to the college, preppy, grunge styles and to parade outfits with elements of uniforms worn by majorettes. In the Lip Gloss + Wall To Wall video, they wore clothes inspired by the American school. Each band member was dressed in the same colour range, but each of them had their own individual style, tailored to their own personality. This allowed fans to find their own idol and adjust the style to their own needs.

8. Avril Lavigne - Here's to Never Growing Up

The singer takes viewers into a world full of school entertainment, discos and proms. The music video presents the singer together with the band on the prom, having fun with her friends. One of the scenes in which Lavigne rides a skateboard refers to her first single, and also the music video, *Complicated*, released several years earlier.

9. Iggy Azalea & Charli XCX - Fancy

The music video from the debut album of Australian rapper Iggy Azalea (2014) is inspired by the film *Clueless* from 1995. The story begins with deciding what to wear to school for a public reading. Options appear on a tablet. She chooses the yellow uniform like the one the film's character wore: a plaid jacket and a short pleated skirt. She complements it with white knee socks and black belt-fastened shoes. In the scenes shot on the sports field, the black and white stylisations refer to sports clothes, but they are tight and revealing. In specific scenes, the students-dancers wear colourful clothes inspired by the 1990s and the current trend of composing clothes in vintage and glamour style. The outfits are very colourful, full of textures, luxurious accessories, e.g. a uniform combined with a cubist lacquered hat. The music video was shot in Grant High School in Los Angeles (photo 124).

Link to all videoclips: <https://cutt.ly/smsdJN3>

⁶⁸ K-pop – genre of popular music created in South Korea. It is a combination of different music styles: dance-pop, pop ballads, electropop, rock, jazz, pop opera, hip-hop, modern rhythm and blues, and classical music.

Photo 125 - 126 | Fragments of the scenery from the play Dead Class. Source: Center Documentation of the Art of Tadeusz Kantor Cricoteka in Krakow, Dorota Omylska-Bielat, 2018

THEATRE

The actor's clothes on stage serve to characterise the presented character. Depending on the convention, the outfit emphasises or intentionally conceals: gender, age, status, condition, situation, individualism or typicality of the character. The theatrical costume should harmonise with other elements of the performance, and at the same time be legible in the context of non-theatrical reality; having an appropriate cut, colour and ornaments, it allows the viewer to read the characters, e.g. in a historical or social context. Theatrical costume gains stage significance when it is combined with the actor's body, his movement, posture and gesture, and it often influences the way of playing (e.g. heavy, stiff costume causes slow movements, hieratic posture).⁶⁹ The school uniform, as a stage outfit, hides several messages. The viewers tend to ascribe the innocence resulting from a young age, modesty, obeying the rules and norms to the person wearing such uniform. The uniform organises the time and place of action. It soothes with its universality. By analysing a school uniform in four performances, I wanted to highlight its timeless role. Its reception has always been clear, regardless of the type of performance or the audience's experience.

Tadeusz Kantor - The Dead Class (Cricot 2 Theatre)

Tadeusz Kantor (1915 – 1990), an avant-garde artist, painter, illustrator, art theorist, set designer and director believed that greatness lies in the limitation of resources. His words were applied in an outstanding manifesto of the Theatre of Death, which is the legendary performance *The Dead Class* from 1975. In this iconic 20th-century theatrical work, the artist wrote the script, created the costumes and sets, directed and was present during the performance, „conducted it from the inside”. The performance provoked and aroused great interest of the audience and critics. It enjoyed international fame and was the longest-running performance of Cricot 2 Theatre.

The atmosphere of the performance is presented in the description below. “The audience enters a dark corridor into a small and dim hall of the Krzysztofory Gallery (in Cracow) at the far end of which, in a corner, there are four rows of old-fashioned, wooden, school benches. Twelve pale-faced old men in strange poses remain motionless at those benches. Those in the first rows sit, those in the back stand – they all resemble wax figures. They are dressed in black – women in plain dresses, men in suits, white shirts and black ties. Some of them wear bowler hats. Their costumes appear worn and slightly dusty.”⁷⁰ „A school bench with images of children, among whom there are live actors during the performance, is an ambiguous object taken out of the post-war „area of death”, not only within the personal reach. Mannequins are something more than a simple connection with the Kantor's memory of a secondary school in Tarnów he used to attend.”⁷¹ It is a visual, motionless as on the photographic film, record of experiences – the absence of the murdered Jewish students from the director's school bench.

⁶⁹ <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/kostium-teatralny;3926243.html>

⁷⁰ encyklopediateatru.pl/przedstawienie/20364/umarla-klasa

⁷¹ Kufel. M. Tadeusz Kantor, Powtórzone „miasta śmierci”, Byliśmy Once We Were, Biuro wystaw Artystycznych w Tarnowie, Tarnów 2014, p.123

Photo 127 - 130 | Stills from the show *The Beast*, Lubuski Theatre in Zielona Góra. Source: teatr.zgora.pl, gophoto.pl, 2021

Children-mannequins, at an undefined age, are confusingly similar to each other. This unification intensifies the feeling of absence and freezing in fear and makes it possible to carry over these students to every class and school, not only the one affected by the Holocaust. The viewer identifies himself with a student-mannequin, feels like a child who has irretrievably lost his schoolmate, and does not know why. Among nursery rhymes, gossips and learning there is only space to feel an overwhelming emptiness. There is no time to ask questions about “Extermination”. Dark, simple school uniforms, bare feet, short haircuts, no ornaments. This stylisation as a visual message is readable in every country and for every culture.

Przemysław Jaszczak - *Bestia* (Lubuski Theatre)

The school uniform is rarely used in theatre performances, hence the musical *Bestia* (English meaning: Beast) presented in the Lubuskie theatre attracts attention. The performance was created as part of the project “Teatr nie gryzie – spróbuj go owoić” (English meaning: theatre does not bite – try to tame it). It was directed and by Przemysław Jaszczakm who also developed music to it, and the scenography was prepared by Mateusz Mirowski. Costumes were designed by Adam Królikowski. Clothes of all actors are black, but each of them has individual cut. The cut and white elements emphasise the hierarchy in the group and the personality of the character: a row of white buttons at the neck – a nerd, cat faces sewn on puffy skirts – popular kitty, double stripes sewn all over the suit in different directions – “dresiarz” (person wearing usually tracksuit), a sailor collar – an easy-going person, a heart sewn on breasts – sensitive... These costumes say everything about the heroes of the show.

The performance description provides the following information: “We all know American musicals for young people, the action of which takes place in a school. But is it possible to make a musical about the Polish school? There will be no ugly ducklings in glasses who become queen of the ball. There will be no ball as well. There will be neither muscular footballer nor cheerleaders. There will be no love story or “from zero to hero” story. Not a single handsome vampire will show up. No vampire will show up. But there will be kitties. And numb nuts. And few pale saddos. There will be one polite girl. And, of course, the Beast. The Beast is mysterious and silent. He wears colourful socks to his sandals. Everyone is afraid of him, until the New One (a girl) appears in the classroom... A musical about Polish school can be funny sometimes. And sometimes foolishly. But sometimes it will be bitter and serious, because nobody here is going to cheat anyone. And there can be much more beasts.”⁷² The final song describes teenage problems and the hardships of puberty – low self-esteem, appreciating only on the basis of appearance, hiding real feelings for fear of being hurt and ridiculed under the mask of make-up or chatter. Students want to somehow survive adolescence, without hate, arguments and hiding.

72 www.teatr.zgora.pl/project/bestia/

Photo 131 - 133 | The orphans' choir performance, KTO Theatre.

Source: teatr.zgora.pl, Adam Golec, Joanna Kasina, Robert Siwek, 2021

Jerzy Zoń - Chór Sierot (KTO Theatre)

A moving image taken from a novel *Les Bleuets* by a French writer, Guy Croussy. Jerzy Zoń prepared a script for it, a musical arrangement and directed it. The performance tells about the childhood and adolescence of a group of kids without parents, without using any words. "The performance lasting 52 minutes and 35 seconds is based on two pillars: *Symphony No. 3* by Mikołaj Henryk Górecki, and the specificity of the so-called "physical theatre". The touching music sets the rhythm and pace of the story (the time of the performance results directly from the time of the *Symphony*), and the lack of a verbal message is more eloquent than the words."⁷³ The scenography and costumes were prepared by Joanna Jaśko-Sroka, a specialist working for many excellent theatres in Poland. Women and men are dressed in grey knitted T-shirts with short sleeves, fastened with buttons (the T-shirts used to function as underwear). They wear grey short fabric knee-length pants, grey knee-length socks, and black flat-soled shoes. Leather satchels and brown wide braces are important styling elements. Thanks to these accessories, the message is clear – it communicates the role and age of the characters, as well as the place they are in. *Chór Sierot* (English meaning: orphans' choir) received a special award for a performance and an award for directing during the 35th Fajr International Theatre Festival in Tehran (Iran), and SPASKO award for the most touching performance on the 21st International Theatre Festival in Pula (Croatia).

Radosław Rychcik - Wyzwolenie (J. Słowacki Theatre in Cracow)

The premiere of the performance written by Stanisław Wyspiański and directed by Radosław Rychcik took place on 11 February 2017. Styling an actor who is supposed to play the role of a student is a difficult task. His personality has to be clear for the audience, not only through the way he behaves and acts but also through his appearance. That was a challenge faced by two costume designers: Anna Maria Kaczmarek and Anna Adamiak. One of them shared her experiences in preparing the styling for the show (interview transcript below). Here is an excerpt from the review written after the premiere: "The teacher tells the students about the extermination camps, makes them aware that war is also the odour of burning bodies, and those who claim that they did not know anything are lying. As an illustration – photos from the camps displayed next to the board. The audience sees the backs of the young people, so there is no way to see their reactions, but they seem not to be overly shaken. In the dim light, a group in camp striped uniforms unexpectedly enters the classroom and looks at the audience. What for? To remind of a history that may come back? But so bluntly?"⁷⁴

73 www.nascenie.info/krakowska-noc-teatrow-2016-przejmujacy-chor-sierot-muzyki-h-m-goreckiego-wykonaniu-teatru/

74 www.teatrwwrakowie.pl/spektakl/wyzwolenie

Photo 134 - 137 | performance "Liberation", Juliusz Słowacki Theatre in Krakow. Source: Anna Adamiak, 2020

Interview with Anna Adamiak conducted by Anna Świętek in Tarnów, 2019.

Anna Świętek What criteria did you use to select the costumes for the performance in which the main characters are schoolchildren and their teacher? What was the process of preparing the styling? Where did you look for clothes? What were your guiding principles in selecting them?

The students' clothes had to be functional. Eight dancers were invited to perform a lot of dance with complicated choreography in this show. Their costumes had to fit to the performance and refer to the role of a student, so we dressed them up in tracksuits and the so-called "Physical Education outfit". In key scenes, all costumes were supposed to create the feeling of a colourful school break, where students from different classes were "mixed". The scene entitled „Contemporary Poland" looks different, where, to the rhythm of the song "Karuzela z Madonnami", a grey parade of figures in toned trench coats and hats, symbolising the „grey crowd", passes through the class.

When it comes to purely technical work on the costume, we found some of the costumes in the theatre's storage, using the already existing resources, some had to be bought, and here Cracow's second-hand shops and all stores with used clothes became invaluable. Some of the clothes had to be adapted to the actors, but the advantage of such clothes is their originality and uniqueness. It is impossible to find them in popular chain stores. We had to sew the rest of the costumes and the things that could not be bought.

Costumes were created based on the talks with the director, and on those prepared earlier. Concepts/designs of costumes were loosely interpreted, depending on what I was able to find in shops. Some clothes that I could not buy, were sewn in theatres workrooms. These were things like, for example, camp striped uniforms, for which a printed fabric was also made.

Was the clothing meant to emphasise the personality of a given character or was it a loose interpretation of what students look like in a modern school? When browsing the photo gallery from the performance, I get the impression that there were characters whose appearance could be described stereotypically.

Schoolchildren were styled a bit according to the fashion of the 1990s and modern clothes, but there are also stylisations modelled on the 1960s. You can say, it was a vintage mix. When creating a character, we did not want to reflect contemporary fashion, but to create a model of a potential student, taking into account his or her individual characteristics, character and temperament. Thus, in the group of students we can recognise such types as a rebel, nerd, dreamer or polite schoolgirl. Such a clear listing and differentiation of features in the costume or the set design is very specific to the theatre. A theatre uses symbols to present the world; therefore, the actor's look on the stage is a message for the viewer: who is this person, what is the place and time of action.

Photo 138 - 139 | performance "Liberation", Juliusz Słowacki
Theatre in Krakow. Source: Anna Adamiak, 2020

The situation was similar in the case of teachers, where the main character, Konrad (the teacher is dressed in a woollen jacket and subdued colours), is a representative of his profession, who deals with the apathy of students, indifferent to their knowledge, and busy young people on a daily basis. Muza (Muse) and Reżyser (Director) are also teachers, but they are dressed in the ever fashionable and universal black. They are distanced, stand out from the rest of the teachers, who, dressed in a bit hippie clothes, seem to draw as a generation of „outdated rebels”. Maybe in the past they were able to fight for ideas and views, but now they are unfashionable, outdated shadow of their times, unable to establish authority among students.

Preparing costumes for a performance requires a lot of knowledge and cooperation with the director. How was this cooperation going? Did the director have any suggestions?

During the first discussion and later meetings with the team, the world in which the story would be played was described to us. "Wyzwolenie" (English meaning: emancipation) would take place in a school set in a somewhat Western reality. We had contact with the director almost all the time, but the ideas were presented and verified mainly during rehearsals. Before the first dress rehearsal, there was an on-stage costume review, meaning that all actors had to present themselves in all changes and options so that the director had the ultimate knowledge of the visual end result. During the first and second dress rehearsal everything had to be finished.

Works on costumes and scenography for this performance lasted about 1.5 months.

Photo 140 | Uniforms of students from Indian class of 2nd Boucher School. Source: isboman.com, 2021

Photo 141 | School uniforms in India. Gaya, November 2016. Source: Annemarie Frascoli archive

Photo 142 | Mexico City kids in school uniforms. Source: en.wikipedia.org, George Garrigues, 2010

Photo 143 | Schoolgirls in Shalwar Kameez, Abbotabad Pakistan - UK International Development. Source: en.wikipedia.org, 2020

Photo 144 | Students of a Ghana school. In many schools girls are ordered to get haircuts. Source: ronithetravelguru.com, 2021

Photo 145 | School students in Australia. Source: zoo-vse.ru, flickr.com, P. Bouchard, 2021

CHAPTER 5

CLOTHING AS NON-VERBAL MESSAGE

Clothing has functional and protective functions. We cover the body against cold, wind or rain, we hide it against the burning sun. But apart from these functions, the clothing has an additional role – it is an important information carrier. Clothes emphasise the role we play in the society, manifest the power, social status, and indicate belonging to a group. Military and police uniforms, togas, medical aprons – all these “uniforms” play an informative role. Not only the form and shape have meaning – colour is also important. For example, a bride wears a white wedding dress on her wedding day, as it symbolises innocence, purity, and times of carefree childhood. She manifests her respect for tradition. “One colour can have several symbolic meanings; there may be even various opposing thoughts at the root of these meanings. Yellow means jealousy in Central Europe, while in Asia it means dignity. The same event can be symbolised in different culture ranges through opposing colours.”⁷⁵ Mourning clothes are black in European culture, while in Asian culture they are white. In such case, white colour symbolises death, innocence and sadness.

As it can be learnt from the history, clothing was often a carrier of slogans and a demonstration of views. During the National mourning in Poland (in the years 1861–1866, it was a manifestation against occupants; mourning was a symbol of the Homeland in captivity, punished by occupants), women in all occupied regions dressed modestly. In the book *O modach i strojach* (English meaning: About fashions and clothes) by M. Moździńska-Nowadko, there is a very detailed description of clothes worn during those times. “The black dress was finished with a white collar or frill and white cuffs. The skirt was on a wide crinoline. Black scarves and shawls were worn on the shoulders. The clothing had to be made of mat or semi-mat fabrics. Married women brushed their hair smoothly and pinned the knot at the nape of the neck. Girls were recommended to wear braids. The outfit was supposed to be simple and serious. Women wore hats with black flowers, black hairnets, or hats called “konfederatki”. Kontusz came back as a return of traditional clothing from Poland. Children’s clothes were mostly black and white. Dolls were dressed mournfully, and hoops for games were wrapped with white and black tapes.”⁷⁶ More than a century and a half ago as well as nowadays, clothes or accessories continue to convey the desired message.

Every day, we make a decision what to wear. It is our inner resolution if we want to fit the group with our appearance, manifest our own preferred style, or negate the imposed standards. We choose colours, accessories, hairstyles and shoes. Consumer behaviours force us to continuous decision-making. What we wear is no longer just our choice, but also a mechanism in the sales and image creation machine. The message about it bombards us from every medium – from television to guides:

⁷⁵ Zeugner. G., *Barwa i człowiek* (English meaning: Colour and human), Warsaw 1965, p. 128

⁷⁶ Moździńska-Nawotka. M., *O modach i strojach* (English meaning: About the fashions and clothes), Wrocław 2004, p.233

Photo 146 | School uniform propositions in Russia. Source: 5-tv.ru, August 14th, 2018

Photo 147 | School uniform propositions in Ukraine. Source: nashkiev.ua, Дарця Капля, August 17th 2018

Photo 148 | In Russia, at the end of school, girls from 1st grade put on their aprons, skirts, and hair bows. Source: 5-tv.ru, globallookpress.com, August 14th, 2018

1. Although the most important is what you have in your mind and heart, still the appearance is your representation. It can be beautiful like the best of you. You can be happy and get positive energy from how great you look in your clothes.⁷⁷
2. Everyone needs a good image, regardless of whether we are going for a job interview or a date.⁷⁸
3. Your clothes speak before you open your mouth. It is an unwritten language, a set of codes and images. When you start watching a film and you see a new character, you do not know who he or she is yet, but you already imagine and add a lot. You do it automatically. It works the same in life – when you meet someone for the first time, you subconsciously judge this person. It takes around two seconds. Apparently, it takes another 20 meetings to change your opinion.⁷⁹

Thus, clothing becomes, as Erving Goffman (1922 – 1982, an eminent American sociologist and representative of symbolic interactionism) claimed, an element of a personal façade enabling the manipulation of impressions in other people. “Through auto presentation (the way of being, clothing, expressing, etc.) (...) a person, when meeting others, treat clothes as a kind of mask which makes it possible to manipulate the image.”⁸⁰ The awareness that the outfit is information and can reveal content without words is important insofar as such content is sometimes misinterpreted. This is often information about the values that the wearer would like to ascribe to himself or herself, and not his or her actual qualities. Knowledge about non-verbal messages conveyed through clothes becomes crucial in the education of young people. With preparation, they will be able to establish conscious relationships and move safely in new environments.

Analysing the meaning of such power, Laura Ries, in her book *Wizualny młotek. Jak wbić do głowy przekaz marki dzięki emocjonalnej sile obrazu* (English meaning: *Visual hammer: How to put in the head a brand message thanks to emotional power of an image*) claims that the simplicity of shape or form allows for quick and unambiguous brand association. Social experiments have shown that we do not need to see the inscription to recognise a product. Thus, when we apply this theorem to a student walking down the street in a school uniform, regardless of geographic location, knowledge of culture and religion, we know who this young person is and what his or her social role is. In Europe or North America, uniforms will be dominated by the colours of beige, grey, burgundy, navy blue or green. In Africa and Asia, the colour palette, in addition to the above-mentioned, is extended to include the following colours: lilac, pink, light green, yellow. Nevertheless, the information connected with this type of clothing is the same all over the world.

77 Jabłonowska I., *Ubiierz się stylowo i modnie w uśmiech* (English meaning: *Wear a smile stylishly and trendy*), Warsaw 2010, p. 8

78 Wan G., *Jak dobrze wyglądać nago* (English meaning: *How to look good naked*), Poznań 2007, p.4

79 Samecka A., *Modoterapia, czyli po co ci tyle ubrań* (English meaning: *Fashion therapy: why do you need so many clothes*), Bielsko Biała, 2016, p.12

80 Dowgiałło B., *Ubranie jako forma społecznienia* (English meaning: *Clothing as a form of socialising*), Gdańsk 2015, p. 36

Photo 149 | Still from the movie Legally Blonde 2. Source: zaq2.pl

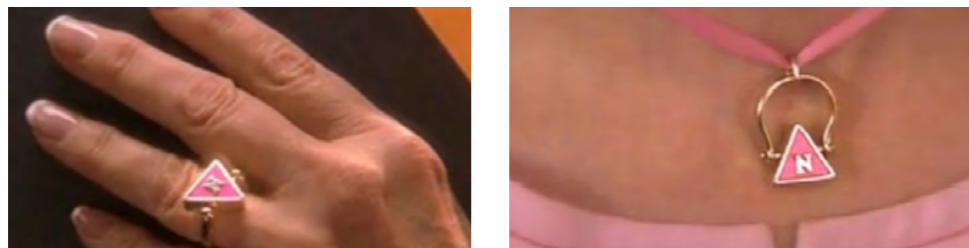

Photo 150 - 151 | Ring and pendant with the symbol of the brotherhood, Legally Blonde 2. Source: mamamia.com.au, pinterest.com, 2003

Photo 152 - 153 | School shield of the Kazimierz Brodziński I High School in Tarnów and John Paul II IV Secondary School in Tarnów. Source: own archive, Maja Krawiec, 2021

When we see an elegant person, we automatically assign this person with knowledge, social attractiveness and professional successes. A person dressed sloppily is judged negatively by us, regardless of whether we actually think so or not. Fine feathers make fine birds this proverb confirms our unconscious, automatic assessment of others, based only on what they wear. "The dress code is to build a positive image of the company or institution, and thus contribute to the development and achievement of goals. As with the personal branding of each of us, the outfit and appearance should serve it and help in life, not deprive of equal opportunities."⁸¹ Such a set of rules of appropriate clothing selection for the occasion, taking into account information codes depending on the region of the world, law, religion or culture, would be an invaluable help for children and young people.

Unified school outfit is accepted by one part of society, and rejected by the other. This is due to our personal, differentiated preferences – some people need standards and schemas, while others need freedom in making choices. Opponents argue that a school that introduces a uniform outfit destroys the student's individuality, tries to make a student subordinate, and that authoritarianism negatively affects the development of the individual. The slogans „discipline” and „order” are pejorative here. However, if the school cares for the student holistically (apart from high-level knowledge, it conveys values, rules of etiquette, teaches social norms, initiates mental and physical development), then the uniformity of outfit only strengthens the high standards of the institution, gives a sense of community and proud belonging. This sense does not end with the end of education. It often opens the door to a career, because the school's values „pass” onto the graduate and are the reason for automatic acceptance in the new environment. The way of dressing up learnt at school is another recognisable signal. This is well illustrated in the film Legally Blonde 2 (2003) in which the main character is surprised to discover that two-decade older conservative hardliner from Congress who she respects, wears a ring with the symbol of the fraternity to which she herself belonged (photo 150-151). That is enough to start an intimate and friendly conversation. It is worth noting that not only the form and cut of the clothes, but also the sign must be legible for both sides. In the example mentioned above it is the ring. It can also be a school emblem sewn on the lapel of a jacket or a striped tie.

In Poland, such a recognisable element is a school shield (photo 152-153). It used to be an obligatory element of student's outfit, introduced by the educational reform from 1933. It was a small badge made of cloth or felt in the shape of a coat of arms. "They were sewn on a sleeve in order to identify a school that a student attended. Before the war, shields were made of thick cloth and embroidered with silver or white thread; until the sixth grade students wore blue shields, in older grades – red. After the war, blue shields were for primary school students, and red ones were for high school students: cloth and embroidery was replaced over time with thin felt and plastic stampings."⁸² A school shield was mentioned in many interviews conducted for the purposes of this research. It was a badge attached with safety pins, elastic bands, delicately sewn, and even glued – in the case of a school control – with paper glue found in a pencil case. Students were rather unwilling to wear it. What is more, a student received only one shield which was supposed to appear on two aprons (interchangeably). The shields deteriorated in the

81 Pierzchała M., Czótenka czy szpilki? Poradnik savoir-vivre dla kobiet gotowych na sukces z klasą (English meaning: Pumps or high heels? Savoir-vivre

82 Szubert M., Leksykon rzeczy minionych i przemijających, Muza SA Publishing House, Warsaw 2003, p. 278

Photo 154 | Four fourteen-year-olds from Longhill High School in Brighton came to school in the shorts they normally wear to physical education classes. The boys were sent back home with the order to change clothes, because of the school regulations which stipulates that young gentlemen may only wear long pants. The next day they came in skirts. Source: polishpost.uk, July 24th, 2016

Photo 155 | The students went to school in a skirt. Thanks to this, they have the right to wear shorts now, UK. Source: Wyborcza.pl, June 24th 2017

washing. They were easily lost if they were poorly attached. The student could be reprimanded for not having an apron or a shield.

In order for such standardised and formal clothing to be effective in influencing the sense of community and socialisation of young people, it must have deeper meaning. The position of the school is not evidenced by the clothes, but by the values recognised in the school as a group, as well as scientific or sports achievements of the students. In such case, a uniform has “protective” functions – it unifies all students in terms of appearance, prevents them from being ostentatious and from feeling superior because of their financial affluence, and deprives the poor ones of the complexes. It obliges to observe certain norms and is a source of social obligations. Thus, it can be attributed not only educational role which inspire prestige and respect, but even magical properties. In 2009, Scott A. Imberman from University of Houston conducted a study on the impact of school uniforms on test scores and student behaviour (Dressed for Success: Do School Uniforms Improve Student Behavior, Attendance, and Achievement). After putting on the uniform, there was an improvement in almost every category. “We have noticed an improvement in linguistic results in secondary and high school girls, and in the case of both boys and girls, we have noticed an improvement in maths after few years. Apparently, the students also had less serious problems after the introduction of the uniforms. A few years after the school has adopted uniforms, we actually see a fairly significant reduction in the number of out-of-school suspensions.”⁸³ Small additions or accessories do not attract so much attention, such as a colourful mini dress, tight pants or a sweatshirt in a fashionable cut with a large, flashy print. Therefore, it can be argued that students wearing school uniforms are deprived of the basic factor of non-verbal analysis – which is an automatic assessment of others. In this way, they do not focus on the outfit, because it is the same every day and everyone wears it, but they notice the person wearing it.

Common appearance can be a source of pride, build individual identity and not block the emerging autonomy of young people. Young people on the threshold of adulthood are sometimes overwhelmed by the number of responsibilities and choices related to their private life (career choice, striking out on their own). At the same time, they have to meet requirements imposed by a society. Making difficult decisions all the time can be overwhelming. A uniform can become a distinguishing feature of an individual, facilitate making decisions or entering adult life (by gaining the support of others).

While analysing the articles devoted to the problems of wearing codified clothes to school, I found many examples of the constant struggle for the right to wear other items of clothing than those set out in the school regulations. The titles themselves indicate that this is not a marginal problem. I present them below, together with excerpts from selected articles.

1. *Mama z Australii wytacza wojnę seksistowskim mundurkom szkolnym* (English meaning: mom from Australia battles with sexist school uniforms; Wysokie Obcasy magazine, 23 May 2016) – “If a schoolgirl wants to wear pants, she cannot. „Pants are for boys.” That is what her 6-year old daughter who wants to play football told her.”⁸⁴

83 www.houstonpublicmedia.org/articles/news/2010/03/29/19996/do-school-uniforms-work/

84 www.wysokieobcasy.pl/wysokie-obcasy/1,115167,20121649,mama-z-australii-wytacza-wojne-seksistowskim-

2. *100 francuskich chłopców przyszło do szkoły w spódnicach*. Protestują przeciwko seksizmowi (English meaning: 100 French boys came to school in skirts. They protest against sexism; Gazeta.pl Wiadomości, 19 May 2014) "Unusual protest was students' initiative. They obtained the consent and support of the city's educational authorities. The main goal was to draw attention to the problem of gender discrimination and discuss how to counteract it. (...) An alternative was to attach a badge with the slogan "I fight against sexism, and how about you?" to the clothes, but almost 100 boys decided to show their legs.⁸⁵
3. *Przekorni chłopcy* (English meaning: defiant boys; Polish Post, 24 July 2016) – "Last week, the warmest of the year, four 14-year-olds from Longhill High School in Brighton came to school in the shorts they normally wear to physical education classes. The boys were sent home with an order to change clothes, as the school regulations stipulate that young man may only wear long trousers. The defiant boys did not want to sweat in such heat and found a way to bypass the rules, and went back to school... in school uniform's skirts. (...) School headteacher, Kate Williams, said that boys can wear skirts as they are a part of the established school outfit."⁸⁶
4. *Brytyjscy uczniowie przyszli do szkoły w spódniczkach. W ten sposób wywalczyli sobie prawo do krótkich spodenek* (English meaning: British schoolboys came to school in skirts. This is how they gained the right to wear short pants; Wyborcza.pl, 24 June 2017)⁸⁷
5. *Zmiany w brytyjskich szkołach - chłopcy też mogą nosić spódnice* (English meaning: Changes in British schools – boys can also wear skirts; Polish Express, 15 April 2018)⁸⁸
6. *40 szkół w UK zabroniło uczennicom noszenia spódniczek* (English meaning: schools in UK forbade wearing skirts by schoolgirls; Londynek.net, 5 July 2018) – "Schools headteachers presented various reasons for such decision, for example, they do not want girls to stand out from their peers, or they mentioned increasing numbers of transgender people, claiming that it is „indecent” to put on skirts or that they are „undignified and degrading” and not very comfortable when sitting on the floor. One school has banned this part of clothing because of Muslims, for whom the sight of a woman in a skirt is not modest enough. An alternative is to wear plain pants by everybody.”⁸⁹
7. *Chłopcy mieli pójść do szkoły w spódnicach i dzięki temu uniknąć odpowiedzialności. Po fali krytyki szkoła zrezygnowała z akcji* (English meaning: Boys were about going

mundurkom-szkolnym.html

85 www.wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114871,15989034,100_francuskich_chlopcow_przyszlo_do_szkoly_w_spodnicach.html

86 www.polishpost.uk/po-godzinach/przekorni-i-pomyslowi/

87 www.wyborcza.pl/7,75399,22003016,brytyjscy-uczniowie-przyszli-do-szkoly-w-spodniczkach-tak-wywalczyli.html

88 www.polishexpress.co.uk/zmiany-w-brytyjskich-szkolach-chlopcy-tez-moga-nosic-spodnice

89 www.londynek.net/wiadomosci/article?jdnews_id=52673

- to school in skirts and avoid responsibility. After a wave of criticism, the school gave up the action; Wyborcza.pl, 17 October 2019) – "Students council in Primary School No. 7 made up an action due to Femininity Day – students in skirts, also boys, would not be asked by teachers that day. After right-wing portals criticised the primary school, school management withdrew from this idea."⁹⁰
8. *Hiszpańscy uczniowie zakładają spódnice na znak protestu przeciw dyskryminacji* (English meaning: Spanish students wear skirts to protest against discrimination; F5.pl, 14 December 2020) – "The story does not in Spain – students from a Canadian school, inspired by the events, also took part in a similar initiative. The boys who protest in this way say that for them the skirt is a symbol of resistance, solidarity and the fight for gender equality. They also point out that in 2020 society should be more open and oppose discrimination, homophobia and sexism. For these young people clothes do not have a gender – everyone should wear what they want, without fear that they will be discriminated in any way."⁹¹
9. *Nie wiem, czy nazwałabym to buntem. To jest ciekawość i pewnego rodzaju zmęczenie* (onet.pl, May 8th, 2021) In autumn 2020, Krakow high school students prepared a support campaign for discriminated youth. To the cover of Michael Jackson's hit „They Don't Care About Us” they prepared a music video entitled „Each of us is dressed differently” in which they drew attention to the need for tolerance and respect⁹².
10. *Nauczyciele założyli spódnice, aby wesprzeć ucznia i rozpoczęli ruch Ubrania Nie Mają Płci* (noizz.pl, June 11th 2021) Two Spanish teachers have launched the #LaRopaNoTieneGénero movement, which can be translated to Polish as #ClothesDoNotHaveGender after an incident that happened in one of their schools. A teenage boy came in a skirt to class, which the school authorities did not like. He was sent home. In support of the victim, teachers began wearing skirts to work⁹³.

The designers are faced with the difficult task of combining the requirements of the school's dress code with a sense of comfort and individualisation of the young people wearing this uniform. Keeping the balance between personal freedom, the right to live in accordance with one's own values and the statute of an educational institution is a big challenge. "Schools have three cultural priorities: help students understand their own culture, help understand other cultures, and promote tolerance and peaceful coexistence. To achieve these goals, they need a broad and rich curriculum. The standardisation movement cannot cope with this complexity."⁹⁴

90 www.poznan.wyborcza.pl/poznan/7,36001,25318580,chlopcy-moga-przyjsc-do-poznanskiej-szkoly-w-spodniczkach-dzieki.html

91 <https://www.f5.pl/spoleczenstwo/hiszpanscy-uczniowie-zakladaja-spodnice-na-znak-protestu-przeciw-dyskryminacji>

92 <https://www.onet.pl/informacje/zwykle-historie/nie-wiem-czy-nazwalabym-to-buntem-to-jest-ciekawosc-i-pewnego-rodzaju-zmeczzenie/dzt05vm,30bc1058>

93 <https://noizz.pl/lgbt/nauczyciele-zalozyli-spodnice-aby-wesprzec-ucznia-ubrania-nie-maja-plci/p2rddne>

94 Robinson K., Aronica L., *Kreowanie szkoły. Oddolna rewolucja, która zmienia edukację*. (English meaning: Creating school. A bottom-up revolution that changes education) Element Publishing House, Cracow 2015, p.81

Photo 156 - 158 | Examples of collection designs made by young people during the workshop's of T-shirts design. Source: "I'm a City" Association, Dorota Omylska-Bielat, March 2021

CHAPTER 6

ANALYSIS OF THE RESEARCH PROCESS BASED ON THE RESULTS OF A SURVEY CONDUCTED AMONG TEENAGERS

I divided the research process into several stages. The first stage was to prepare a survey of how students dress, but also how teachers dress. The worksheet contained 39 questions. 57 women and 6 men replied. The study was conducted in 2015 at the post-secondary school Żak based in Science and Business Centre in Kraków, where I was employed as a teacher of the history of fashion, color psychology and the latest fashion trends. Working with young people, but also with people who wanted to change their industries after many years of work in a particular sector, inspired me to prepare such a study. At this stage, I was driven by a desire to learn about the feelings related to appearance and whether respondents had faced problems related to their „inappropriate clothing” while attending school. In the survey, I raised such issues as, for example, whether clothes could influence the number of grades given by teachers. I was wondering if the students’ knowledge or appearance is assessed in schools. Since I have experienced intolerance from the part of teachers by myself, these were issues important for me, and I had an emotional attitude to the choice of the questions placed in the survey. This first stage was important as it helped me outline the direction of further research and verified the methods I used. Filling in the next answer can be tedious and discourage you from continuing. I came to the conclusion that the number of questions in the survey should be reduced, but additionally the respondents should be interviewed. Clothing, self-acceptance and environmental acceptance, especially in the process of shaping identity, are a sensitive tophoto For this purpose, I used styling and fashion history classes, during which I could ask even sensitive questions about clothing. Individual groups of students, feeling comfortable, answered in detail. There have been many discussions and analyzes whether clothes have an impact on the quality of life, whether what we wear is important or not, what impact colors or knowledge about trends have. The second phase of my research on clothing and non-verbal communication began in 2016 when I started my PhD studies. I systematically collected newspaper articles and also those published on the Internet. They addressed many important issues. From parents’ statements about the student’s dress code, scientific research or photo sessions presenting what is „appropriate” to be worn at the beginning of the school year or what to wear to school on daily basis. Based on the collected material, I was able to prepare the written part of the paper.

During my studies, through the research process, I applied transfer methods. The terms I used to describe certain phenomena taken from other fields illustrated the problem under study in better way. When formulating conclusions after completing the second stage of research, I used the definition method, which involves making the definitions of commonly used words more precise. Establishing terminology made it easier to focus on the problem under study. In individual phases of the study, I also used other heuristic methods that helped to dispel doubts and indicated the right direction of interpretation of the studied issue.

Photo 159 - 161 | Workshops for teenagers 13 - 18 years old. Making their own T-shirts project. Own driving. Source: "I'm the City" Association, Dorota Omylska-Bielat, March 2021

The focus group that I have been in regular contact with since 2019 played an invaluable role. The three-day trip to Hungary made me possible to meet students of several classes from high schools and technical schools from Tarnow and Cracow region. Later, they shared their clothing insights with me via social media. Thanks to this, I was able to correct my doubts on an ongoing basis regarding, for example, the subcultures described in one of the subsections of my paper. While exploring the subject, I also tried not to omit the opinions and observations of people who are the first advisors in the matter of clothing, sometimes making certain decisions in an authoritarian manner. It was the parents who pointed out the problems faced by their children and teenagers. One example is the increase in FOMO, i.e., the fear of disconnection from the Internet and social media, which is occurring with increasing frequency at this moment. The antidote is JOMO (Joy of Missing Out) - the joy of turning off and ignoring the constant barrage of information. Young people do not have the opportunity to freely separate themselves from the overwhelming environment. Based on the statements of numerous psychologists who claim that drawing reveals many important features of intelligence, and that image is a good reflection of cognitive abilities, and analyzing the collected information, I prepared workshops for young people during which they could express their opinions on clothes, fill out a questionnaire, create their own dream collection of clothes (photo) as well as design and make a T-shirt. Communication with young people through creative action, on this topic, could be introduced into schools. My original project assumes that four times a school year, students prepare their T-shirt which they will wear (for the next creative painting classes). In the younger grades, this can be seen as a form of fun while in the older grades (teenagers 13-19) as preparation for asking questions about difficult topics. An attempt to transfer your thoughts onto a fabric may not only have therapeutic properties, but also give you the opportunity to reflect on social or cultural problems. Such projects could help when the child refuses to talk about something. Various techniques can be used to make them, e.g., fabric paint or felt-tip pens in later years of education (in practice we will use embroidery, screen printing, etc.). Currently, we talk a lot about aestheticizing and exploring our own feelings. This is a valuable project that could be the starting point for a discussion. It also gives an opportunity to work in a group by exchanging ideas, discussing projects together. Many studies conducted among young people show that traditional verbal communication is replaced by talking on the phone in the form of short texts or pictures. In this case, I encourage children and young people to leave their comfort zone provided by the virtual world and face the conversation, criticism or praise resulting from the basis of discussing the project. Stimulating subliminal memory and manual development are excellent suggestions based on my research.

For the purposes of my doctoral dissertation in 2021, I conducted a study in accordance with the prepared project entitled "Clothes for the workshop! Creatively about fashion with youth". It was attended by 16 people, including 2 men and 12 women, and 2 people who did not identify with any gender, aged 13 to 17. In the first part, we discussed the types of silhouettes, the latest fashion trends according to WGSN⁹⁵ - the world's largest fashion-creating centre, and the basics of designing a clothing collection.

⁹⁵ Established in 1998 in London, the WGSN office deals with developing market trends five years ahead of the global market. It focuses on many industries: clothing, furniture, home accessories, broadly understood lifestyle

Photo 162 | T-shirt made by Natalia Orłow. Source: own archive

Photo 163 | T-shirt made by Marcelina Bielat. Source: own archive

Photo 164 | T-shirt made by Aleksandra Łysoń. Source: own archive

Photo 165 | T-shirt made by Filip Cierpich. Source: own archive

We talked about clothes we wear to school and in our free time. We also touched the problems related to non-verbal communication. Using the acquired knowledge, the participants designed their own dream collections of clothes (photo). The white T-shirts I designed and made were a „canvas” for the next point of the workshop. For the purposes of the study, young people made prints using paints and felt-tip pens. All realizations and stylizations of the participants were photographed and discussed.

The survey contained a 20-question questionnaire was carried out during these workshops. Additionally, I interviewed each respondent. Obtaining the answer in a paper-anonymous form would deprive me of knowledge resulting from the analysis of facial expressions, intonation, or gestures. Observing respondents' reactions to individual questions was undoubtedly complementary. During the conversation, I was able to guide each respondent to the desired problem. This gave them an opportunity to answer in detail the questions not included in the survey. Participants shared their reflections and emotions with me, they asked additional questions themselves. The interview is more individualized and can be modified, excluding the situation when the respondent does not answer the question in the anonymous survey. When conducting an anonymous questionnaire, the respondent is free to express his or her opinion, although the closed pool of questions does not allow for a deeper analysis. Despite the condensed number of issues raised, I asked the respondents that if they felt the need to add the missing variant of the answer. This is how, I received the information that the study involved people who do not identify with any gender. During the interview, respondents informed me that the lack of gender differentiation is very common in their age group. Some youth may define their gender depending on their mood. This is due to several factors, including such as the need to belong to a group, to fit in a community. Also, the lack of subcultures which they can identify with. A multitude of information channels, which they use, reach them with variety of content. Availability of information. Increasing awareness of your own body, accepting, or not accepting it, political situation, fashion. Fear and anxiety about the outside world, e.g., talking to strangers, even those you know by sight: a neighbor, shop assistant, your parents' friends.

It is also a form of camouflage, a kind of „cap of invisibility”: I am physically there but it feels like I was somewhere else, I am different. This is very valuable information because in the design process, we can take into consideration the needs of people who do not want to wear parts of clothing culturally assigned - in Poland these are e.g., for women a dress, a skirt, or for men pants (but in Scotland men wear kilt and in Asian countries, eg Butan-gho, men wear „skirts”).

This division also often occurs with colors and patterns. Women are intended with light pastel, highly saturated colors, floral patterns, checks, dots and for men are designed such colours as e.g. beige, navy blue, dark green, black. With this knowledge in hand, the placement of buttonholes in the shirt on the right or left side becomes a secondary issue. For this “neutral” target group should be designed mostly comfortable, neutral clothes with a wide range of colors, giving the possibility to compose the outfit freely.

and sales trends. He collaborates with over 250 people who professionally deal with developing trends. The services of WGSN are used by over 6,500 companies worldwide with 74,000 active users of the portal.

The survey was conducted in a city with 110,000 people. Nine respondents attended primary school, six respondents attended secondary school, and one attended technical secondary school. When asked “Which term is closer to you: I shape my style / I adapt” which first part means that you are a trendsetter (consciously make choices about styling compositions, which do not necessarily comply with the current canons), thirteen people answered „yes”. The others responded that it was not so important to them. In their fashion choices, they follow the path already set by others.

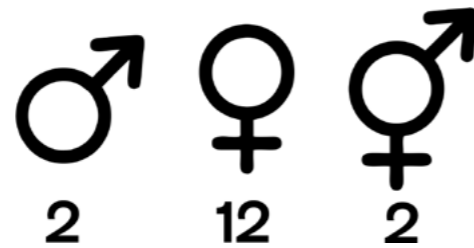
From the interviews conducted over the years, when I was preparing to specify the issue discussed in this work, it appears that the respondents who pay attention to the teacher’s styling are in the group interested in fashion.

Analysis of survey results

Age

Gender

What kind of school do you attend

PRIMARY SCHOOL	9
HIGH SCHOOL	6
TECHNICAL SCHOOL	1

Place of residence

1. Does the choice of the teacher’s outfit prove his professionalism?

YES 12 people NO 4 people

Respondents drew attention to certain elements of the teachers outfit, which in their opinion they perceived as inappropriate, e.g. too short skirts, large necklines or neon colors. Moreover, I asked the question “what the respondents think about introducing classes to schools on dress code and styling, knowledge about colors or elements of the history of clothing”. The whole

group was keenly interested in the idea. Everyone declared their willingness to participate in such classes.

2. Are you interested in fashion?

YES 12 people, NO 3 people, I DO NOT KNOW 1 person

There are many positives resulting from the answer „Yes” in this survey question. The most important thing is that the young people which took part in the research could significantly contribute with their suggestions to the shape of the collection designed by me. People who are interested in fashion are a group of customers who usually make regular purchases. This is valuable information for a designer of casual or sports collections. In that industry or running a sole proprietorship, we take the risk of not hitting the customer’s taste. By analyzing the market, studying trends, and following the demand, we can minimize losses.

3. Do you follow fashion trends?

YES 9 people, NO 7 people

We can be interested in fashion, but not necessarily follow trends. The choice of vintage clothes, the ability to compose styles from your collection or choosing the lowest assortment gives you great opportunities. In these responses, we can see how diverse the group of respondents is.

4. When dressing for school / after school, do you pay attention to what you will be wearing?

YES 13 people, NO 3 people

This is a very important point for this study. It is another confirmation of the previous questions that youth fashion is an important aspect of life. Of course, you have to approach the answers in a critical way, assuming that I could have found a group of respondents who were keenly interested in the tophoto A study carried out in a different group could turn out to be diametrically different. However, it should be noted that from the designer’s point of view, it is important for me to reach a group of recipients interested in purchasing the product (my collection). Considering all the guidelines and tips provided by them, the probability increases that the collection will be liked and will find its way into the wardrobes of not only respondents-trendsetters, but also of their colleagues.

5. Do you identify with any subculture or dress style?

YES 3 people, NO 13 people

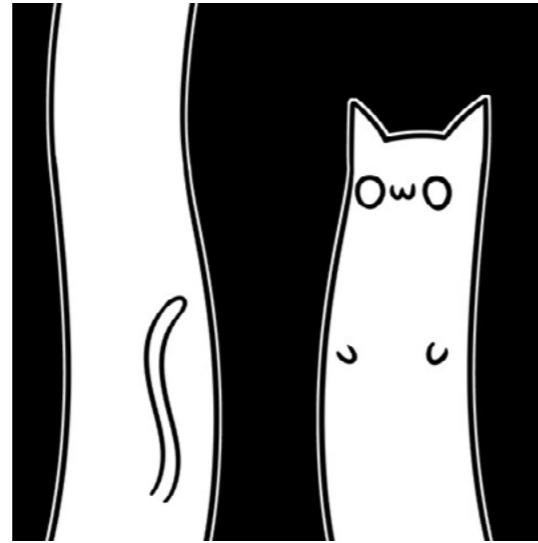
In my opinion, nowadays the interest in subcultures has declined and has even become a marginal phenomenon. The respondents pointed out that they draw inspiration and make certain

borrowings from subcultures, but do not feel attached to them. This is also not an important issue when it comes to making decisions while shopping or getting dressed before leaving the house.

6. If YES, with what group/subculture/style do you identify?

- Elegant, skate
- cute UwU (photo of a cat) OwO
- casual style

Photo 165 | OWO CAT poster, Source: redbubble.com, Iketer, 2021

The question that complements the previous one produced a very interesting result. Cute UwU and OwO is a letter/graphic notation of an emotional state. Emoticon UwU can be translated as something lovely, cute and sweet. „U” means closed eyes frozen with happiness, „w” is a mouth referring to the style of anime or manga. Less popular but also used in slang is OwO, „O” is written for open eyes and „w” is for mouth. It has a less extreme positive meaning, e.g., you’re cute or maybe you’re not, I am just wondering. It turns out that the respondents identify the subculture with emotions, which may result from their fascination with the extremely popular manga.

The term “loose skate style” refers to the awareness of the skate subculture style but selecting from it only those elements that match the respondent’s style. This garment is not „orthodox” – not extreme. The skate subculture that was so popular at the end of the 1990s has faded away.

My research shows that other elements were part of the styling in the past, and other elements get attention today. Wide trousers or bandannas are definitely a thing of the past.

7. Does your school have formal attire - school uniform?

YES 1 person, NO 15 people

In this group of respondents, only one person attends a school with formal attire. The historical part of this work is devoted to formal costumes, hence the relevance of this question.

8. Are you in favor of bringing uniforms to school?

YES 3 people, NO 13 people

That question is a continuation of the thread regarding formal dress that surprisingly gives a picture of how diverse the needs of young people are. Thirteen people were against the introduction of compulsory school uniforms, but three were in favour to such a solution. Moreover, one of the respondents who answered “yes” to this question said that it would make it much easier for her to make everyday morning choices if she knew what to wear. In her opinion, the uniform, as she put it, „makes life easier” because she does not have to think whether something is fashionable or not or whether it fits together.

9. Are you in favor of introducing guidelines for students? (Guidelines, e.g., muted colour palette, specific length of skirts/dresses, covered shoulders)

YES 2 people, NO 14 people

An affirmative answer was given by two respondents and a negative one by fourteen. I am convinced that none of the students has ever read the school regulations. Moreover I am sure that it was not discussed in education lessons or in any other form. School authorities define the rules of dressing, but do not inform about them in an accessible and understandable way. Occasionally, such guidelines are placed in graphic form on the website or on wall newspapers. Respondents either do not know about them or equated the question with strict rules, i.e., with the introduction of something resembling as uniform. It makes one think that the situation is perfectly summed up by the Latin maxim Ignorantia iuris noce.

10. Did the teacher suggest changing your image while you were at school?

YES 7 people, NO 9 people

11. If YES, what elements of the outfit did the teacher pay attention to?

Respondents showed what elements of clothing the teacher paid attention to:

- skirt length or size of cleavage
- makeup
- strapless blouse
- bare shoulders
- skirt
- pants
- t-shirt
- jewelry
- nails
- shorts
- skirt
- too large cleavage

While collecting photographic materials that inspired the design of the collection and analyzing the results of the survey, I considered the criteria listed in the answer to this question. As result, there are no big necklines or strapless blouses in the collection.

12. Are you in favor of freely expressing your views through clothing at school?

YES 12 people, NO 3 people, NO ANSWER 1 person

Answers to the above-mentioned question confirms the rightness of preparing a collection of clothes inspired by the fashion worn in school corridors, but not directly derived from the formal outfit of the school uniform. Guided by positive responses, I conclude that systematically conducting the original workshops described at the beginning of the chapter would produce very interesting results.

13. Do you think school attire may have affected your grades?

YES 5 people, NO 11 people

Being aware of your own appearance is very important. Confronted with the teacher's vision or regulations, it can give us unnecessary complexes or be a positive message (neat, well-groomed, elegant). I am convinced that a part of society is perfectly comfortable with an imposed disciplined form, be it behavior or clothes. For others, all rules and frames are difficult to accept and evoke negative emotions. Even though there were only a few respondents who answered that question, the answer is still positive. I obtained the same result in a survey conducted in 2015.

14. Is there a color that distracts you during class?

YES 3 people, NO 13 people

The respondents mentioned only three colors: red, neon yellow and yellow. The information obtained can be used in a positive way, avoiding the above-mentioned colors or choosing their appropriate saturation. When designing the collection, I omitted red and neon yellow. The first can be associated with power - it is the color of the royal and bishops. Red is also the color of the earth, it stands for blood, fire, war, and rule. It is also the color of passion, fertility, and courage. Bright red stands for mercy and the color of blood signifies martyrdom. The good side of red is that is associated with love (red rose) and passion (flame). The domains of red are vital forces, life, and beauty. Out of the huge number of features it symbolizes, the most important are extrovert, courage, anti-depressiveness, assertiveness, determination, friendliness, warmth and sensitivity. Her „evil” side is a symbol of anger and blood as a revolution. When used in the right context, red may be associated with an uprising, revolution, death, and struggle.

Neon yellow is a warning color. It causes fear and agitation in people, acceleration of the pulse, increased blood pressure, makes electrodermal reaction stronger, causes rapid blinking of the

eyelids and faster breathing. We associate it with the markings of road works or hazardous substances. During interviews with university lecturers for the purposes of the study, I received information that they are most distracted by, for example, a neon yellow t-shirt. One student dressed like this in a 200-person room is enough and the gaze “flies” towards him involuntarily.

When designing the collection, I followed the opinion of scientists suggesting that yellow color has positive effect on human mood. My proposition are pants and skirt in the color of dim yellow. These pieces of clothing are not as intrusive and visible as a T-shirt or a blouse, and they even disappear when the student is sitting at the desk.

15. What color do you like to wear to school?

- different, it depends on the day
- all the colors
- for school usually subdued, black, white, grey, beige, pastels
- depends on the mood
- colorful
- Depends on humor
- black (4 answers)
- purple
- each (2 answers)
- it depends
- pink (2 answers)

Color is an important creative tool. The use of color knowledge in design has a prohibitively positive effect. It not only translates into the sale of the product, but also into the psyche of the buyer. There have been many scientific studies showing how colors have a significant impact on us. Yellow, green, and blue help children learn. Orange color, which improves social behavior, and pink also have such properties. Survey respondents showed that they like a variety of colors. Their selection is dictated by the mood. The black color was mentioned several times, I identify it with elegance. The concept of a classic outfit in muted colors appeared in the conversations, although such associations were related to the elegant outfit worn during school ceremonies. When presenting a collection of photographs from WGSN with styling proposals for young people for the 2022/2023 season, the most appreciated were those where the clothes were colorful, with a definite saturation of colors. This included sweatshirts, multi-colored trousers, vests and coats. You could say - the more the better. The respondents suggested, in accordance with current fashion canons, to which styling can be added strong, heavy shoes, such as Martens. I believe that young people see and appreciate future trends, but also want to look fashionable, in line with what is worn in each season.

16. What color of your interlocutor's clothes can negatively affect his reception?

- none - 3 people

- all in black, vulgar
- not so much a color as a combination of many strong colors together
- a lot of pink
- green
- grey
- brown
- I do not know
- neon yellow

The subjective evaluation of what we dislike is indisputable. Respondents answered the question honestly. Neon yellow color has reappeared, but also have other colors such as brown, gray, green, which most of the society equates with calmness and likes to surround itself with. When analyzing the answers, it should be remembered that for each of us e.g. the colour green or pink has a different meaning. For one person, green is the color of young leaves on trees, for another - the intense color of grass.

17. How should the student be dressed during the lesson. Describe his clothes and colors.

- I believe that he/she can dress any way he/she wants
- the student can dress as he/she wants, it is important that he/ she feels good
- how he/she wants, it is important not to be vulgar
- should wear what he / she feels comfortable with. It is impossible to define one formula
- as he/she likes, it depends on his/hers taste
- any, there should be no restrictions
- as he/she wants
- everyone should dress how they want
- should be dressed freely and feel free in terms of color
- girl: skirt or trousers, blouse, purple and navy blue, boy: trousers, T-shirt, green and grey
- in jeans and eye-friendly colors
- as he/she wants, he/she does not show what he/she should not „present to the public”
- can be dressed however he/she wants
- everyone should wear what they want, however, it cannot be challenging, the colors are free
- as he/she wants! Let everyone express their personality through the outfit they want
- as he/she wants

The answers confirmed my earlier assumptions that it is necessary to meet the expectations and design a collection of clothes addressed to students. It must be free-natured, but discreetly not deviate from the rules imposed by the regulations. Therefore, in the collection I have prepared, you will not find large necklines, short shorts, or skirts.

18. How often do you dress for school: select from the list.

The assortment: long skirt - 8, short skirt - 7, long-sleeved dress - 7, short-sleeved dress - 1, long pants - 14, shorts - 6, jeans - 11, long-sleeved blouse - 9, short-sleeved blouse - 6, sweater

- 8, blazer - 4, jacket - 5, shirt - 7, button-up blouse - 5, turtleneck - 8, long-sleeved t-shirt - 7, short-sleeved t-shirt - 7, blouse with large neckline - 5, blouse with small neckline - 6.

The study shows that adolescents most often wear long pants, jeans, short-sleeved t-shirts, shirts and turtlenecks. Rarely, she puts on blouses with a large neckline, jackets and dresses with long sleeves

19. How is your usual outfit to school?

- I usually walk as I feel comfortable. Wide pants or jeans with holes. I wear hoodies and sports shoes
- I have jeans with a blouse and a shirt underneath it, clogs
- loose jeans, a fitted t-shirt with short sleeves and a blouse over it, usually black
- loose style, rather dark, necessarily with a cap (man)
- I often wear dresses, but sometimes I like to wear pants too. I usually dress colorfully. Today I have grey pants, a white blouse and a colorful sweater
- loose blouse, wide trousers (attracting attention), converse
- mostly oversized blouse, tracksuits or jeans and sports shoes
- navy blue jeans and a yellow sweater, black pants and a purple t-shirt
- black leggings, blouse or sweater in different colors
- shorts, t-shirt, sweatshirt, tracksuits
- black trousers or navy-blue jeans, toned top or light colors
- plaid skirt, turtleneck, plaid dress, white turtleneck or in other color
- hoodie

Almost all parts of the assortment considered by the respondents were included in my projects. The answers were very helpful in the composition of the entire collection. It should be emphasized that the group reliably described what young people wear not only at the place of the study, but also throughout Poland. I might even be tempted to say that in all of Europe, parts of Asia and America. Access to the Internet, which allows you to check trends and make purchases in foreign boutiques, has become very common.

18. Choose from the list below the colours that you wear to school the most:

KOLOR	SKALA CZĘSTOTLIWOŚCI NOSZENIA. 1 - najczęściej, 5 - sporadycznie												
	3	1	2	2	2	5	1	4		5	1		5
	2	2		4		3	3				1		2
	1			5			4					3	1
	2			5	5		2	3					1
	2			5			3					4	1
	4	5	3	3		4	2	5					2
	4			3		2	4			3		2	3
	5		4	3		4	2			4		5	5
	2	2		4			2					5	2
	5			3	4		2			2			4
	2		5	2			2	1					2
	5		1	1	2	1	2	2	1	1	1	1	4
	2			2			2					5	

REVIEW OF SELECTED SCHOOL SILHOUETTES

What do young people wear? Diversity is a king. It is a word that can be used to describe the style prevailing among teenagers. Clothes are supposed to be comfortable, functional and not restrict their movement. Loose-fitting street style outfits are the most popular. Most often we can observe: trainers, sneakers, Martens type shoes (pic 167, 169) , shirts, tracksuits, jeans especially those with holes (pic 168), hoodies, T-shirts with prints, baseball caps, oversized pants. Teenagers are not afraid of novelties, but also draw on the vintage style. The American online series for young people titled Stranger Things, which is set in the 1980s, refers to the pop culture of that period in its form and content, initiated the fashion for retro clothes.

In the styles of individual people, you can also find fashion from the 1990s. Small backpacks , narrow pencil skirts, short T-shirts or high-waisted pants, so popular at the turn of the 1980s and 1990s, are mandatory elements of many outfits. Hairstyles are also influenced by this style. Boys have their hair parted in the middle, girls have a straight fringe or hair tied with an elastic band/scrunchy. The choice of colors is varied. The past two years have been dominated by black and pastel colors. The differences resulting from the wealth of parents' funds have also been blurred. In the past, it was possible to tell who is from a wealthy family and who is from a poorer one, whether someone brought or got clothes from abroad or bought them in a Polish store. Nowadays these subtleties have completely disappeared. All teenagers look pretty much the same. It is impossible to distinguish their nationality, property status, country of origin, whether a person is a resident of a village or a large metropolis. Teenagers buy clothes in chain stores that are present in almost every country. They make purchases online. I can conclude that the respondents play with fashion but do not follow it in an orthodox manner. They choose what they want and what they feel comfortable in.

Schools, kindergartens and universities have been all closed by the Covid-19 pandemic from March 11, 2020. According to initial assumptions, this situation was to last for only two weeks. However, information about the scale of the threat meant that the closure was maintained until the end of May 2021. Students were only allowed to participate in full-time classes at the beginning of the 2020/21 school year. Teachers and their students slowly learned to function in the new reality. Remote lessons released the need to get dressed and leave the house. A few months spent in front of a computer screen sometimes with the camera on and sometimes not, have left a mark on the way we dress.

Young people began to prefer tracksuits or pajamas, advertised and sold by bloggers and influencers. Many companies providing this type of assortment in a wide range of colors have appeared on the market. On the feet were worn flip-flops or slippers rather than sneakers. The hairstyle turned out to be a secondary issue. In the interviews I conducted, such statements were made: "my son stopped taking care of hygiene", "my daughter has been wearing the same tracksuit for five days". During the research conducted through the pandemic, a large number of respondents claimed that this type of styling really suited them. Only a few said that their greatest dream was to wear an interesting outfit and leave the house. The mask turned out to

be an essential accessory. Its appearance was subject to changes and fashions. In the early days of the pandemic, attention was placed on fabric, size or cut. Currently, the most common types of masks are black or surgical.

I am convinced that the time spent at home has been influenced the style of young people, which is why they are so nonchalant about what they wear. It is not any longer appearance that determines who they are and what they do. They focus on their own comfort. The awareness of ecology has also increased among them. They are more likely to check the labels and where the product comes from. I am very curious to see if this trend will continue much longer.

Photo 166 - 169 | The Youth participating in the T-shirt design workshop,
March 14th, 2021. Source: Dorota Omylska-Bielat

Fot. 167 |

Fot.168 |

Fot. 169 |

CHAPTER 7

THE DESCRIPTION OF ORIGINAL COLLECTION

Summarizing the survey results, historical and functional conditions of the school outfit, I proposed a gender-neutral collection of universal youth clothes. It can be worn both at school and outside. The collection is slightly avant-garde. It is full of colors and has interesting design solutions. This is a proposal for young people who like substantial color combinations.

Children or teenagers spend several or more hours wearing such clothes. Wrong selection of fabrics can cause skin problems and allergies. The same negative impact can be caused by paints used to dye fabrics or color fixatives.

If we follow the proposal of stores offering products for young people (e.g. jackets), it turns out that over 70% of them contain polyester and viscose. Wool appears only in trace amounts. According to the research, the awareness of making purchases increases. More and more people are choosing products with a predominance of natural fibers. In frequent use, it is not only the visual aspect that counts, but also the practical cut. When deciding what to buy or what design to order from the designer, besides the parameters mentioned above, it is also important whether the clothes are easy to clean. After a year of use, they should not be shiny or wrinkled. Ideally, the fabric should be easy to wash under normal household conditions. It should not have threads or seams coming apart. The color saturation or pattern should not change significantly.

In designs for younger users, elastic bands or strings work well, it makes it easier to put the clothes on. The advantage is material that do not crease or curl. The best clothes are those that do not restrict movement and do not negatively affect humans posture. I believe that the old practice of sewing the fabric in with an excess is a better solution in the case of slight changes in the child's girth or height.

During the research process, I considered various collection proposals. The first silhouettes were in the spirit of the classic school uniform. The designs included grids, stripes, muted colors and simple cuts. In these projects, the lining supposed to play the main role of educational functions, e.g. fabric with mathematical patterns. At the next stages of the history research and as a result of interviews with respondents, I came to the conclusion that this was an incorrect assumption. It would probably be interesting to work on a classic set of clothes worn by students at an elite school. I would have to face the task of designing a collection for a hypothetical, invented school with rules and regulations taking into account the prevailing dress code, well maybe one day I will implement such a project in a real life. However, the amount of collected photographic material showing the subcultures of school uniforms and the proposals of famous designers inspired me to prepare a collection that would meet the requirements of a young customer and would be worn by him willingly. The visual analysis of the collected research material influenced creation the form of individual silhouettes. The collection includes short bomber jackets referred to the Ivy League style and Tommy Hiflinger's designs, raglan cuts

inspired by sport fashion and hoodies eagerly worn by young people in every season and on almost every continent.

Simple but slightly oversized clothes fit the body perfectly. In my designs, I have taken into account all differences in body types and heights. The capsule nature of the collection is so universal and in line with the current trends that it can enrich almost any teenager's wardrobe. A key assumption during designing were results of the survey. Among the respondents were people who did not identify with any gender. Therefore, the collection includes clothes that can be worn by young people who do not prefer clothes culturally assigned to women or men. They will find here an assortment that will make them feel comfortable.

The printing on the fabric plays an important role. It is inspired by the work coming from one of the workshops participants which was conducted during the study. When designing the print, I considered all the information acquired about the impact of color on the human psyche. In the realizations we can see several versions of it, e.g. scaled or multiplied. Digital printing on various types of fabrics, from voile (100% cotton) to loop sweatshirt (90% cotton, 10% polyester), worked perfectly. The choice of colors differs from those worn nowadays by young people.

Referring to the trends for summer of 2022 and 2023 proposed by the WGSN, the respondents to whom I showed photographs with proposals of clothes for future seasons reacted with enthusiasm to those full of juicy colors. They described them as "optimistic", "pretty", "fashionable", that kind they would like to have in their own wardrobe. Bottle green, yellow, orange or purple were combined with black and blue in two shades. The rich palette allows you to compose individual stylizations from the silhouettes I propose. Both lovers of light, colorful stylizations and dark punk styles will find something for themselves in this collection. Depending on the selected accessories, they can achieve the desired effect.

The collection includes various fabrics, e.g. soft knitwear, denim in two colors, fleece, artificial fur, woolen accessories. The process of selecting fabric was tedious and filled with internal dilemmas. However, thanks to my knowledge and experience in designing, I allowed myself to mix natural fabrics with artificial ones. The former ones are intended to provide comfort in use, while the latter group, due to the use of high-quality artificial fibers, allows the fabrics not to crumple. Which definitely is an advantage preferred by young users. In the proposals for the silhouettes, we can find also those whose selection of material resulted from a kind of a joke. They should be taken with a pinch of salt. To sew a silhouette one, I used a fleece fabric. This is a reference to the times when fleece vests, which were supposed to act as uniforms, reigned in school corridors. This "fig leaf" of the Giertych reform became an inspiration for the design of trousers and sweatshirt. Classic white shirts have been replaced with their avant-garde version. In order not to restrict movement and to match the concept of the collection, they have slits and pleats. The possibility of modifying individual parts of the clothing is provided by the zippers. Thanks to this, the clothes take on a unique character. It is the wearer who decides what it looks like. When pulled apart, their line and shape changes. We can widen the garment and show the contrasting color of the lining. The sleeves with zippers open easily and when they are fastened

- they adjust to the circumference of the wrist. The shoulder zippers serve more than just a decorative function. When pulled out at the front, they have small pockets in which you can hide your headphones. The hood design also includes pockets adapted in size to accommodate such an indispensable last-year accessory as a mask. The collection also includes other types of pockets, to which I sewed artificial fur. It is supposed to act as a kind of "stress reliever". The touch of soft, fluffy fabric has a soothing effect on people. Repeatedly, respondents suggested that they needed "something" that would allow them to calm down and focus. Among the many stimuli they are bombarded with day by day, this is very difficult choice. A fur pocket and a sleeve allow you to deal with the problem discreetly. Sensory properties thanks to sewn-in pouches also have silhouette pocket, they stimulate brain function. According to my empirical experience, we don't always want to carry a toy intended for this purpose. It can fall out when you least expect it. Sometimes they become the beginning of a funny conversation with witnesses of a situation, and sometimes it can cause uneasiness or embarrassment. To meet the expectations of young people, these elements have been discreetly mounted inside the pockets. After sewing the prototypes, I asked several people of different ages to test them. Suggested by the observations resulting from the experiment, I focused on diversity in the selection of elements with which the sachets were filled wool balls.

In my original collection, clothes are given an additional function not only to cover, inform but also stimulate. It has therapeutic properties. In stores, we can find sensory toys using soft fluffy fabrics for children aged 1-4. They stimulate through touch, teach and provide psychological comfort. After all, we do not have to give it up in the later stages of development. In my designs, I have adapted them to an older audience.

An important role in the styling of the collection is played by hats, headbands, woolen fingerless gloves - mittens and thick long socks. By covering the hands and legs, they add character to the selected silhouettes. An inseparable element of every student's styling is a backpack, a bag or small pouch. Such designs have also been included in the collection. According to the latest trends, they are designed to organize the most necessary things and play the function of an intriguing addition to the styling.

Photo session:

Clothes projectant: Anna Świętek

Photographer: Katarzyna Kłosińska

Model: Aleksandra Mituła

Visage: Iza Andrychiewicz

Asistance: Megi Holi

1

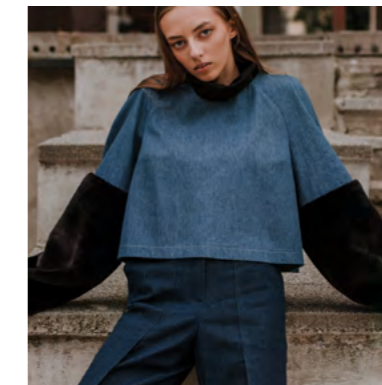
2

3

4

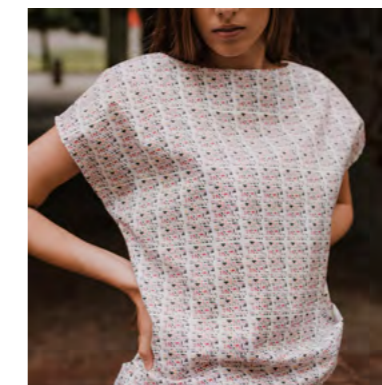
5

6

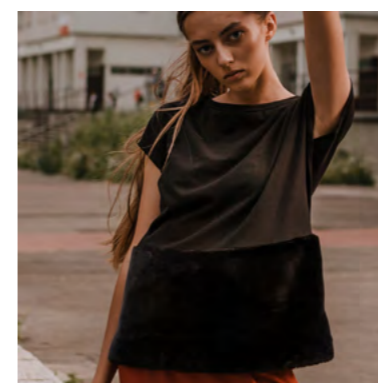
7

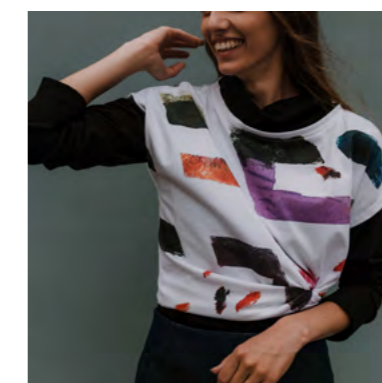
8

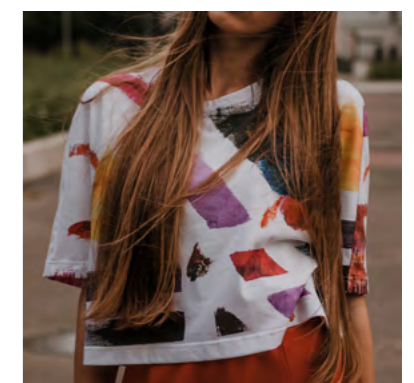
9

10

11

12

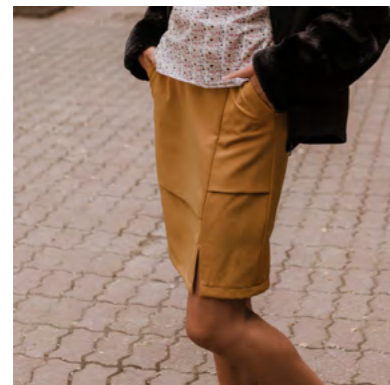
13

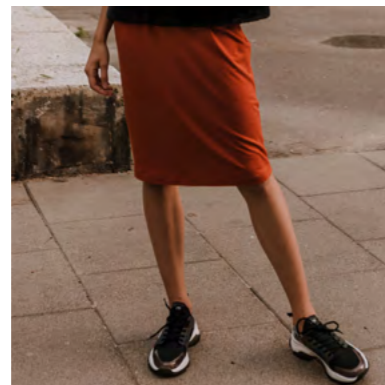
14

15

16

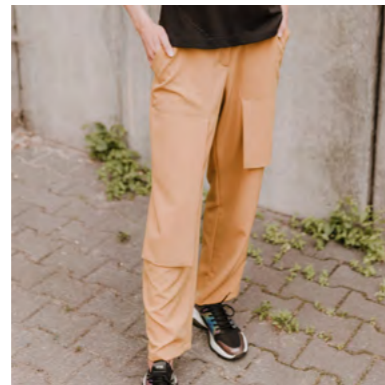
17

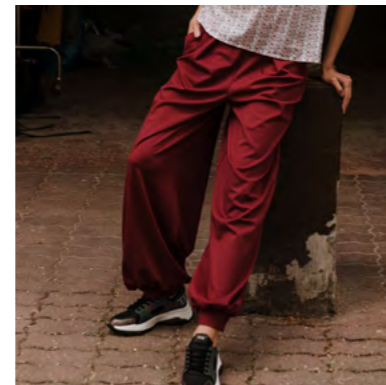
18

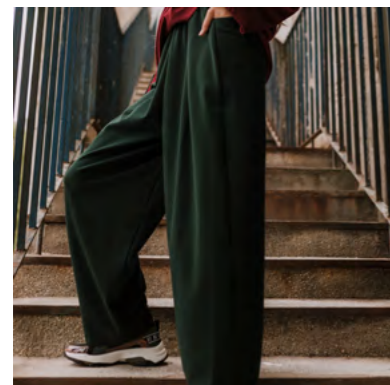
19

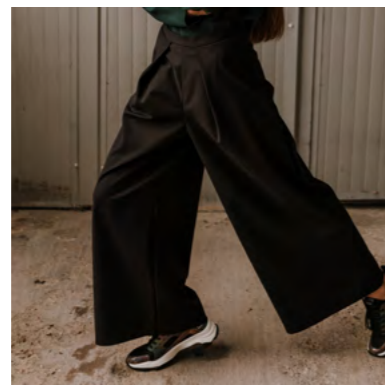
20

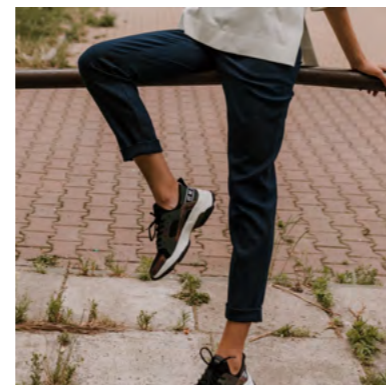
21

22

23

24

25

26

27

28

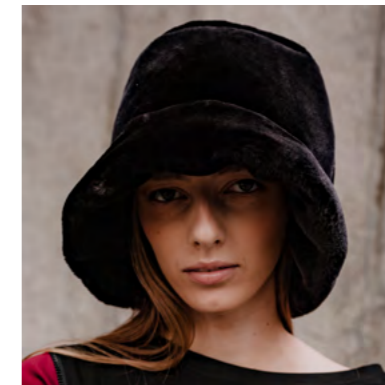
29

30

31

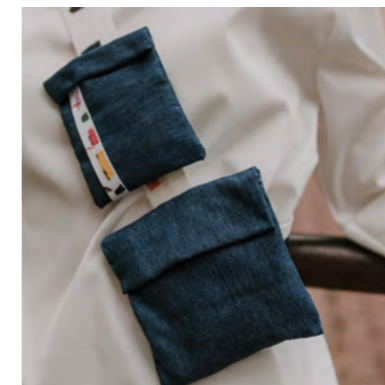
32

33

34

35

36

Silhouette 1

Black long sweatshirt (1) made of a soft, thick cotton knit with a touch of polyester. The lining is made of thin, orange viscose knit with a touch of elastane. There are thick plastic zippers on the shoulders, sleeves, and side seams. After undoing the zippers, the black sweatshirt changes its character, transforms, and widens. The orange color is eye-catching. After opening the zippers on the shoulders, you can hide e.g., headphones in the pockets created there. On the front of sweatshirt there is a large pocket in which wool balls have been placed there which can be used for hand exercises. On the feet thick (34) orange socks made of wool.

Silhouette 2

White cotton (voile) thin blouse with a print (8). The overprint report has been multiplied. Oversized cut perfectly fits to any figure. Allows freedom of movement. Loose burgundy trousers (21) are made of polyester with an admixture of rayon and spandex. On the right side, there is a pocket lined with black fur, which, due to its softness, relaxes the hand muscles. It stimulates the work of the brain and has sensory properties. Trousers legs finished with a welt. A covered zipper has been sewn into the pants.

Silhouette 3

Oversized cotton blouse with a print (8) provides freedom of movement. The jacket (29) is made of a thick, black cotton knit with a touch of polyester. The shoulders are made of heavy weight cotton, looped knit with a scaled print. The sleeves are finished with black fur, the touching of which gives a sensory experience. The raglan cut of the jacket is inspired by Tommy Hilfiger's autumn-winter 2020 clothing collection. Jacket with a black, thick, plastic zipper. The yellow skirt (16) is made of polyester. Slipped over a covered zipper, it sits close to the body. There are two pockets of various sizes on the front.

Silhouette 4

Maroon wide hooded sweatshirt with a straight cut (2). Made of knitted fabric with a touch of polyester. Black thin knitwear has been sewn into the hood and sleeves. At the ends of the sleeves, the sweatshirt has thick plastic zippers sewn in, when it is parted, the sleeve widens revealing a black knit. Green trousers (22) with a wide elastic band are made of polyester and elastane. They have deep pockets on the right and left sides. Loose cut provides freedom of movement. The muted color blends well with the rest of the collection's assortment.

Silhouette 5

The black T-shirt is made of knitted cotton (7). The shoulders have thick plastic zippers sewn into the front and at the back, which, when pulled apart, reveal a burgundy lining, accenting the shoulders. Visually, the T-shirt is transformed from a simple cut to a more avant-garde one. Small pockets are sewn in the arms for hiding, for example, headphones. The yellow straight-cut trousers (20) are made of polyester. They have a sewn-in zipper at the front and two large pockets sewn on the legs of the trousers. The styling is completed by a bucket / fishing style hat made of black fur (32).

Silhouette 6

Maroon wide hooded sweatshirt with a straight cut (2). Made of knitted fabric with a touch of polyester. Black thin knitwear has been sewn into the hood and sleeves. At the ends of the sleeves, the sweatshirt has thick plastic zippers sewn in, allowing the sleeves to be extended. Cotton skirt with a touch of Lycra (19). It has a pencil, straight cut, reaching to the knees. A wide rubber band sewn in at the waist. It is complemented by a colorful printed ribbon, which can be tied around the waist. The print with a predominance of black works well with a variety of styles. The form of the skirt is perfect for everyday use. Wool socks on the feet (34).

Silhouette 7

Black and orange hoodie (4) made of cotton and elastane. A duality of color referring to the medieval times and the clothes of the first students. Black shorts (27) with a zipper made of cotton fabric with a touch of polyester and spandex. They have two large pockets sewn on. Thick weave orange socks are made of wool (36).

Silhouette 8

Short-sleeved denim coat, cotton blended with elastane (31). Insulated lining, quilted, black. The flared form adds lightness, the large hood can be shaped with a colorful ribbon. Printed trousers made of cotton with a Lycra blend (26). They have a sewn-in elastic band for easy dressing and front pockets. The legs have been rolled up in reference to the youth style. The styling is completed with thick burgundy fingerless woolen gloves (33). This proposal is perfect for chilly September mornings.

Silhouette 9

Viscose knitted T-shirt with a touch of elastane has a very simple form (9). It allows freedom of movement. The orange color is perfect as a background. You can make an inscription or drawing yourself with felt-tip pens for fabrics on it. Printed trousers (26) are made of cotton with Lycra. They adapt to the figure and are comfortable in use. A wide elastic band is sewn in at the waist. They have pockets on the front. A large denim bag (38), fastened with a colored string, can carry many school essentials.

Silhouette 10

A plain cotton white T-shirt with a colorful print (11) was applied to a black cotton turtleneck with long sleeves (6). Multi-layering is perfect for school stylizations. It allows you to adjust your wardrobe to weather conditions. The flared denim skirt (cotton) (18) gives the silhouette lightness. The dark blue color does not get dirty, and the pockets increase the comfort of use. There is a sewn-in zipper on the side. The form of the dress is elongated but not graceless.

Silhouette 11

Cotton white T-shirt with a print (12). The raglan cut with longer sleeves was inspired by the T-shirts of football teams. The styling is completed with an orange straight pencil skirt (17). The viscose knit fabric used to sew it is perfect for use. A wide elastic waistband makes dressing easier. A furry bucket hat with a small brim adds character to the look (32).

Silhouette 12

The black T-shirt with small sleeves is made of knitted fabric (10). The bottom trimmed with black fur pleasant to the touch with sensory properties, completes the styling with an orange straight pencil skirt (17). A sports and avant-garde set. Straight lines add character to the silhouette.

Silhouette 13

Light denim sweatshirt with fur sleeves (5). Underneath, a black knitted oversize turtleneck (6). Multi-layered silhouette. The styling is completed with shorts with two large pockets (28). A sewn-in zipper at the waist. The set accentuates the upper part of the silhouette. Individual parts of the assortment can be combined with others. It gives the possibility for individual styling from the clothes offered in the collection.

Silhouette 14

The hoodie is made of two types of fabric (3). The sleeves and hood are made of a purple fleece fabric and white knitwear with an original print. The inspiration for the use of this type of fabric was the "Giertych reform" described in more detail in the chapter on the history of the school uniform. The asymmetry introduces a note of anxiety and rebellion. It perfectly emphasizes the character of young people who like to wear this type of assortment. Black trousers (23) with flared legs are made of cotton with a touch of elastane. A sewn-in zipper at the waist. Black fur is placed in the pocket, pleasant to the touch. Loose-fitting clothes are comfortable to use, regardless of your body type.

Silhouette 15

The green long-sleeved blouse (13) has a small, folded turtleneck that can be pulled apart. Everything on the left shoulder is covered with a zipper. The fabric is made of polyester and elastane and does not crease. Black trousers (23) with flared legs are made of cotton with a touch of elastane. A sewn-in zipper at the waist. Black fur is placed in the pocket, pleasant to the touch.

Silhouette 16

The silhouette includes a proposal for a white blouse, comfortable to wear (15). Elbow-length sleeves with a visible wide cuff and side splits give it an informal character. My goal was to design this piece of clothing so that it would find followers even among those who do not like the classic, festive version of a white shirt. Blue denim trousers (24) with straight legs finished with a turn-up emphasize the nonchalant character of the look, which is complemented with small handbags (35) on a white belt fastened with a white plastic buckle. Inspired by the latest accessory trends for 2023/24 on WGSN.

Silhouette 17

White shirt-type blouse fastened with small white buttons (14). The left front of the shirt, collar and the cuff on the right sleeve are made of voile with an original print. Buttoned cuffs. Black trousers (23) with flared legs are made of cotton with a touch of elastane. A sewn-in zipper at the waist. Lack fur is placed in the pocket, pleasant to the touch.

Silhouette 18

Long denim and cotton jacket (30). Oversized cut softly flows around the silhouette. There are two large kangaroo pockets sewn in at the front. Since in the center of everything there is a thick plastic zipper, the silhouette seems slimmer and taller. Slim denim pants with pockets (24) complete the look.

Silhouette 19

A combination of black, knitted, wide turtleneck (6) with fleece, purple pants (25). The clothes fulfill their utility function. The pants have a sewn-in pocket. Thick purple woolen fingerless gloves (34) have been added to the styling.

CONCLUSIONS

Youth is prone to break stereotypes. Declare in conscious and clear way what are their needs and expectations for the designer. My task was to meet this kind of suggestions. The first group includes those related to shape or color, while the second group includes additional functions that can be performed by clothing.

The visual perception of the composition of individual collection's models may not be obvious. However, it results from a analysis of the research material. The percentage amount of people wearing uniforms every day in Poland is definitely marginal. In a medium-sized city, there is sometimes only one school, which boasts long-standing tradition and stylings that have been ingrained over the years. Our knowledge of how a student "should" look results from the images we can see in movies and music videos. Most often, these are proposals related only to the Anglo-Saxon culture.

The collected historical material allowed me to analyze many interesting proposals of school's uniforms. In Asia or Africa various religious aspects are taken under consideration when designing

such as covering the entire figure by chador/abaya, ethnic fabrics or folk costumes. In Poland, such details are simply unique and therefore rarely seen.

However, I had to make a subjective choice of topics needed for the development of individual chapters of this work. Therefore, the work includes issues related to the style of school uniforms recognizable by Polish respondents.

Summarizing the conclusions resulting from several topics described in this paper, such as the history of the school uniform, inspirations in fashion, subcultures in America and Japan or the own experiences as the fashion designer and the respondents' answers, it should be stated that all these elements were necessary to design the author's collection.

It is definitely original and avant garde. Tailored to the needs of young users and stays ahead of trends. Its additional values, such as a gender neutrality or sensory properties by touch, also result from the conducted research. The composition of the outfit is subordinated to the form of detail, which often creates an accent in a certain type of figure. Contrasts and variety of materials in terms of texture and color are also important. A well-conceived selection of fabrics and accessories allows us to conclude that it is a collection that could be sold in stores with youth fashion and its capsule purpose would make everyday styling choices easier. Not only students can wear particular components that is why this projects will probably also be appreciated by older users.

Such solutions meet the prevailing trends that pay attention to ecological issues. That is an added advantage. Aesthetic everyday outfit pays extremely important role. This is where we

spend the most time. It should not only be comfortable to use, but also improve the current mood and have a positive impact on emotions shaping person's well-being and health.

BIBLIOGRAPHY

1. Antkowiak J., Sekrety modnych pań (English meaning: Secrets of trendy women), Twój STYL magazine, Warsaw 1993
2. Boucher F., Historia mody. Dzieje ubioru od czasów prehistorycznych do końca XX wieku (original title: "Historie du costume en occident des origines a nos jours."), Arkady Publishing House, Warsaw 2012
3. Cox C. 60 najsłynniejszych modeli butów (English meaning: 60 most famous footwear models), Grupa Wydawnicza Foksal Sp. z o.o. (Publishing Group Foksal), Warsaw 2012
4. Dowgiało B., Ubranie jako forma uspołecznienia (English meaning: Clothing as a form of socialising), Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego (Gdańsk University Publishing House), Gdańsk 2015
5. Estreicher K., Historia Sztuki w zarysie (English meaning: Brief history of art), Państwowe Wydawnictwo Naukowe Publishing House, Warsaw 1973
6. Fogg M. Historia Mody (English meaning: The history of fashion), Arkady Publishing House, Warsaw 2016
7. Giddens A., Socjologia (English title: Sociology), PWN Publishing House, Warsaw 2006
8. Gucci P., Prawdziwa historia dynastii sukcesu (original title: La vera storia di una dinastia di successo), Mondadori Electa Publishing House, Wrocław 2015
9. Hilfiger T., Knobler P. Amerykański Marzyciel. Mój świat mody i biznesu (English title: American Dreamer: My Life in Fashion & Business), Wydawnictwo Dolnośląskie (Dolnośląskie Publishing House), Poznań 2016
10. Jabłonowska I., Ubierz się stylowo i modnie w uśmiech (English meaning: Wear a smile stylishly and trendy), W.A.B. Publishing House, Warsaw 2010
11. Kelly I., Vivienne Westwood, Wydawnictwo Bukowy Las (Bukowy Las Publishing House), Ożarów Mazowiecki 2016
12. Kufel. M., Tadeusz Kantor. Powtórzone „miasta śmierci”, Byliśmy Once We Were (English meaning: repeated "death cities", Once We Were), Biuro Wystaw Artystycznych w Tarnowie (Art Exhibitions Office in Tarnów), Tarnów 2014
13. Pierzchała M., Czółenka czy szpilki? Poradnik savoir-vivre dla kobiet gotowych na sukces z klasą (English meaning: Pumps or high heels? Savoir-vivre guide for women ready to reach success with class), Wydawnictwo Adam Marszałek (Adam Marszałek Publishing House), Toruń 2017
14. Res L., Wizualny młotek. Jak wbić do głowy przekaz marki dzięki emocjonalnej sile obrazu (English meaning: Visual hammer: How to put in the head a brand message thanks to emotional power of an image). HELION Publishing House, Gliwice 2016
15. Marcus B., editor, Moda. Wielka księga ubiorów i stylów (English meaning: Fashion. Big book of outfits and styles), Arkady Publishing House, Warsaw 2014
16. Możdyńska-Nawotka M., O modach i strojach (English meaning: About the fashions and clothes), Wydawnictwo Dolnośląskie (Dolnośląskie Publishing House), Wrocław 2004
17. Muszyński W., Nowy Wspaniały Świat? Moda konsumpcja i rozrywka jako nowe style życia (English meaning: Brave new world? Fashion, consumption and entertainment as new life style), Wydawnictwo Adam Marszałek (Adam Marszałek Publishing House), Toruń 2009
18. Oppenheimer J., Królowa Vogue'a zawsze w pierwszym rzędzie (Original title: Front Row: Anna Wintour: What Lies Beneath the Chic Exterior of Vogue's Editor in Chief), Wydawnictwo Książkowe Twój Styl (Twój Styl Book Publishing House), Warsaw 2006
19. Rocca F. Ikony mody. 20 ikon, które zmieniły oblicze mody (Original title: A matter of fashion), Olesiejuk Publishing House, 2013
20. Samecka A., Modoterapia, czyli po co ci tyle ubrań (English meaning: Fashion therapy: why do you need so many clothes), Pascal Publishing House, Bielsko Biała, 2016
21. Siemek D. Przedszkolak Będzie uczniem (English meaning: a preschooler will be a pupil), Nasza Księgarnia Publishing House, Warsaw 1975
22. Sieradzka A., Moda w przedwojennej Polsce (English meaning: fashion in pre-war Poland), PWN Publishing House, Warsaw 2013
23. M. Sobecki, W. Danielewicz, T. Sosnowski, Szkoła-Kultura-Tożsamość, Pedagogika społeczna wobec zmian przestrzeni życia społecznego (English meaning: School - Culture - Identity. Social pedagogy and the changes of the social life), Wydawnictwo Akademickie Żak (Żak Academic Publishing House), Warsaw 2013
24. Sudjic S., Język rzeczy (English title: The Language of Things: Understanding the World of Desirable Objects), Karakter Publishing House, Cracow 2013
25. Szubert M., Leksykon rzeczy minionych i przemijających (English meaning: Lexicon of past and passing things), Muza SA Publishing House, Warsaw 2003
26. Szubert-Olszewska A., Alfabet mody (English meaning: fashion alphabet), Wydawnictwo Bernardinum (Bernardinum Publishing House), Pelplin 2006
27. Worsley H., 100 idei, które zmieniły modę (English title: 100 Ideas That Changed Fashion), Top Mark Center, Raszyn 2011
28. Wan G., Jak dobrze wyglądać nago (English meaning: How to look good naked), Publicat Publishing House, Poznań 2007
29. Wróblewski M., Człowiek w przestrzeni szkoły. Studium antropologiczne (English meaning: A human in school space. Anthropological study), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (Nicolaus Copernicus University Publishing House), Toruń 2014

30. Wrzesień W. Krótka historia młodzieżowej subkultury (English meaning: brief history of youth subculture), Wydawnictwo Naukowe PWN (PWN Publishing House), Warsaw 2013
31. Zeugner G., Barwa i człowiek (English meaning: Colour and human), Arkady Publishing House, Warsaw 1965
32. Robinson K., Aronica L., Kreowanie szkoły. Oddolna rewolucja, która zmienia edukację. (English meaning: Creating school. A bottom-up revolution that changes education) Wydawnictwo Element (Element Publishing House), Cracow 2015

Magazines

1. Torii Japonia znana i nieznaną (English meaning: Torii. Japan known and unknown), number 15, Toruń 2012
2. Spiritus Scholae, number 2 of 2016

Websites

1. <https://nicdoukrycia.mystrikingly.com/blog/opinia-prawna-ingerencja-szkoly-w-wyglad-uczniow-to-lamanie-prawa-pobierz>
2. <https://www.informationng.com/2014/07/japans-most-famous-schoolgirl-is-a-man.html>
3. <https://kobieta.wp.pl/mundurek-w-szkole-nosi-z-duma-nie-narzeka-6427613706696833a>
4. chmuseum.org.uk/authenticated/browse.aspx?BrowseID=177&tableName=b_Browse
5. onet.pl
6. vumag.pl/styl-zycia/historia-mundurka-szkolnego/s9qy8z
7. srem.pl/Aktualnosci-i-Wydarzenia/Mundurki-szkolne-od-wrzesnia-w-sremskich-szko%C5%82ach
8. poranny.pl/wiadomosci/bialystok/art/5094376,mundurki-podszyte-emocja,id,t.html
9. fakty.interia.pl/polska/news-giertych-zaplac-za-mundurki,nId,834399

10. deon.pl/wiadomosci/komentarze-opinie/art,124,szkolne-mundurki-nienawidze-ich.html
11. praca.gazetaprawna.pl/artykuly/28283,sejm-zniosl-obowiazek-noszenia-mundurkow-w-szkolach.html
12. <https://dziennikpolski24.pl/mundurki-na-podhalu/ar/1308132>
13. newsweek.pl/polska/umundurowana-elita,21894,1,1.html
14. https://kobieta.gazeta.pl/kobieta/56,107881,22718227,nowe-subkultury-juz-nie-metal-i-wlosy-na-cukier-tylko-silownia.html?fbclid=IwAR2bUvN8tnlh4tE1E-MENL-bQsK3kRTyK97in9QJb_Z2-X1Cu_l8-0r3pHw
15. sjp.pwn.pl/mlodziezowe-slowo-roku/haslo/alternatywka;6831639.html
16. zabawkibilbo.pl/lalka-brunetka-adria-our-generation#
17. zabawkibilbo.pl/lalka-blondynka-emmeline-our-generation
18. gazetakrakowska.pl/nowy-sacz-reklama-sie-ci-malpka-kpi-z-prob-nauki-zdrowego-zywienia-w-szkole/ar/c3-8180456
19. harrypotter.fandom.com/pl/wiki/Domy_Hogwartu
20. elle.pl/artykul/ulubione-ubrania-i-dodatki-bohaterek-gossip-girl-znow-sa-modne-lansuja-je-popularne-instagramerki-i-redaktorki-mody
21. pl.wikipedia.org/wiki/Taylor_Swift
22. tekstowo.pl/piosenka,taylor_swift,you_belong_with_me.html
23. teatr.zgora.pl/project/bestia/
24. nascenie.info/krakowska-noc-teatrow-2016-przejmujacy-chor-sierot-muzyki-h-m-goreckiego-wykonaniu-teatru/
25. teatrwwkrakowie.pl/spektakl/wyzwolenie
26. <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/kostium-teatralny;3926243.html>
27. encyklopediateatru.pl/przedstawienie/20364/umarla-klasa

28. lancerto.com/pl/blog/spodnie-chino-czyli-jak-element-wojskowego-mundur-w-dar-l-sie-na-modowe-salony
29. thesartorius.blogspot.com/2017/05/krawaty-w-paski.html
30. per-spex.com/articles/fashion-history/2019/2/16/sukeban-the-forgotten-story-of-japans-girl-gangs

Table of Illustrations

1. Portrait of a student, Christ's Hospital 1854
2. Constant Lambert as a Blue-Coat Boy, 1916 by George Lambert (Australian 1873-1930)
3. Jimmy Simle 1983 Photography
4. Tadeusz Paździak, Antoni Homicz Photography
5. GoRunway.com Photography
6. Kim Weston Arnold Indigital.tv Photography
7. Craig McDean Photography
8. Craig McDean Photography
9. Giampaolo Sgura Photography

Films about school, schoolchildren, high schoolers, students

1. Grease, United States, 13 June 1978, musical, romantic comedy, director Randal Kleiser
2. Fame, United States, 16 May 1980, drama film, musical, director Alan Parker
3. Grease 2, United States, 11 June 1982, musical, romantic comedy, director Patricia Birch
4. Fast Times at Ridgemont High, United States, 13 August 1982, romantic comedy-drama film, director Amy Heckerling

5. The Breakfast Club, United States, 7 February 1985, teen comedy-drama film, director John Hughes
6. Teen Wolf, United States, 23 August 1985, romantic fantasy comedy film, directed Rod Daniel
7. Dead Poets Society, United States, 2 June 1989, drama film, director Peter Weir
8. Ostatni dzwonek (English meaning: the last schoolbell), Poland, 27 October 1989, psychological drama, director Magdalena Łazarkiewicz
9. Szkoła podstawowa (English meaning: primary school), Czechoslovakia, 1 August 1991, comedy, director Jan Svěrák
10. Sister Act 2: Back in the Habit, United States, 10 December 1993, musical comedy film, director Bill Duke
11. Clueless, United States, 19 July 1995, comedy, directed by Amy Heckerling
12. Dangerous Minds, United States, 11 August 1995, biographic drama film, directed by John N. Smith
13. The Substitute, United States, 19 April 1996, action film, directed by Robert Mandel
14. Panna Nikt (English meaning: miss Nobody), Poland, 25 October 1996, psychological drama, directed by Andrzej Wajda
15. The Substitute 2, United States, 19 April 1998, action film, directed by Steven Pearl
16. Rushmore, United States, 17 September 1998, comedy-drama film, directed by Wes Anderson
17. Cruel Intentions, United States, 5 March 1999, drama, thriller, directed by Roger Kumble
18. 10 Things I Hate about You, United States, 13 March 1999, romantic comedy, directed by Gil Junger
19. Election, United States, 23 April 1999, comedy-drama film, directed by Alexander Payne
20. The Substitute 3, United States, 14 August 1999, action film, directed by Robert Radler
21. The Basketball Diaries, United States, 21 April 1995, biographic drama film, directed by Scott Kalvert

22. Whatever It Takes, United States, 31 March 2000, comedy, directed by Mark Schwahn
23. Scary Movie, United States, 7 July 2000, comedy, directed by Keenen Ivory Wayans
24. Bring It On, United States, 22 August 2000, sports comedy, directed by Peyton Reed
25. Donnie Darko, United States, 19 January 2001, drama film, directed by Richard Kelly
26. The Hole, Great Britain, 20 April 2001, psychological thriller, directed by Nick Hamm
27. Not Another Teen Movie, United States, 7 December 2001, comedy, directed by Joel Gallen
28. A Walk to Remember, United States, 23 January 2002, romantic drama film, directed by Adam Shankman
29. Song for a Raggy Boy, Denmark, Spain, Ireland, Great Britain, 19 January 2003, drama film, directed by Aisling Walsh
30. A Teacher, United States, 20 January 2003, drama film, directed by Hannah Fidell
31. Freaky Friday, United States, 4 August 2003, comedy, directed by Mark Waters
32. The School of Rock, Germany, United States, 9 September 2003, music comedy, directed by Richard Linklater
33. Bring It On Again, United States, 13 August 2004, sports comedy, directed by Damon Santostefano
34. Speak, United States, 20 January 2004, drama film, directed by Jessica Sharzer
35. The Girl Next Door, United States, 4 March 2004, comedy, directed by Luke Greenfield
36. Les choristes (English: The Chorus, France, Germany, Switzerland, 14 March 2004, music drama, directed by Christophe Barratier
37. Mean Girls, Canada, United States, 19 April 2004, comedy, directed by Mark Waters
38. High School Musical, United States, 20 January 2006, family musical comedy, directed by Kenny Ortega
39. The Ron Clark Story, United States, 22 January 2006, drama film, directed by Randa Haines

40. Half Nelson, United States, 23 January 2006, drama film, directed by Ryan Fleck
41. Drømmen (English: We Shall Overcome), Denmark, 30 January 2006, family, drama film, directed by Niels Arden Oplev
42. Bring It On: All or Nothing, United States, 8 August 2006, sports comedy, directed by Steve Rash
43. Freedom Writers, Germany, United States, 5 January 2007, drama film, directed by Richard LaGravenese
44. Klass (English: The Class), Estonia, 17 March 2007, drama film, directed by Ilmar Raag
45. I Could Never Be Your Woman, United States, 11 May 2007, comedy, directed by Amy Heckerling
46. Superbad, United States, 17 August 2007, comedy, directed by Greg Mottola
47. High School Musical 2, United States, 17 August 2007, family musical comedy, directed by Kenny Ortega
48. Juno, United States, 1 September 2007, drama/comedy film, directed by Jason Reitman
49. Bring It On: In It to Win It, United States, 12 December 2007, sports comedy, directed by Steve Rash
50. Die Welle (English: The Wave), Germany, 18 January 2008, drama film, directed by Dennis Gansel
51. Entre les murs (English: The Class), France, 24 May 2008, drama film, directed by Laurent Cantet
52. High School Musical 3: Senior Year, United States, 28 September 2008, family musical comedy, directed by Kenny Ortega
53. Twilight, United States, 17 November 2008, horror, romance, directed by Catherine Hardwicke
54. An Education, United States, Great Britain, 18 January 2009, drama film, directed by Lone Scherfig
55. 17 Again, United States, 11 March 2009, teen comedy film, directed by Burr Steers

56. Bring It On: Fight to the Finish, United States, 31 July 2009, sports comedy, directed by Bille Woodruff
57. A Serious Man, France, United States, Great Britain, 12 September 2009, black comedy, directed by Joel Coen, Ethan Coen
58. Galerianki (English: Mall Girls), Poland, 13 September 2009, drama film, directed by Katarzyna Rosłaniec
59. Kick-Ass, United States, Great Britain, 12 March 2010, action comedy, directed by Matthew Vaughn
60. Flipped, United States, 26 July 2010, romantic comedy-drama, directed by Rob Reiner
61. Never Let Me Go, United States, Great Britain, 3 September 2010, melodrama, sci-fi, directed by Mark Romanek
62. Easy A, United States, 11 September 2010, comedy, directed by Will Gluck
63. Mean Girls 2, United States, 23 January 2011, directed by Melanie Mayron
64. The Art of Getting By, United States, 23 January 2011, melodrama, directed by Gavin Wiesen
65. Sala samobójców (English: Suicide Room), Poland, 12 February 2011, animation, romance, thriller, directed by Jan Komasa
66. Detention, United States, 13 March 2011, horror, comedy, directed by Joseph Kahn
67. Detachment, United States, 25 April 2011, drama film, directed by Tony Kaye
68. Bad Teacher, United States, 17 June 2011, comedy, directed by Jake Kasdan
69. Promoción fantasma (English: Ghost Graduation), Spain, 3 February 2012, fantasy, comedy, adventure film, directed by Javier Ruiz Caldera
70. LOL, United States, 10 February 2012, romantic comedy-drama film, directed by Lisa Azuelos
71. 21 Jump Street, United States, 12 March 2012, action, criminal comedy, directed by Phil Lord, Christopher Miller

72. The Amazing Spider-Man, United States, 13 June 2012, action, sci-fi film, directed by Marc Webb
73. The Perks of Being a Wallflower, United States, 8 September 2012, melodrama, directed by Stephen Chbosky
74. Spijt!, Holland, 20 June 2013, drama family film, directed by Dave Schram
75. Kick-Ass 2, United States, Great Britain, 14 August 2013, directed by Jeff Wadlow
76. The Family, France, 10 September 2013, criminal comedy, directed by Luc Besson
77. Fack ju Göhte (English: Suck Me Shakespeer), Germany, 7 November 2013, comedy, directed by Bora Dagtekin
78. Carrie, United States, 7 October 2013, drama, horror, directed by Kimberly Peirce
79. The Riot Club, Great Britain, 6 September 2014, drama, directed by Lone Scherfig
80. Cooties, United States, 18 January 2014, black comedy, directed by Jonathan Milott, Cary Murnion
81. Carte Blanche, Poland, 12 January 2015, drama film, directed by Jacek Lusiniński
82. The Duff, United States, 12 February 2015, comedy, directed by Ari Sandel
83. Fack ju Göhte 2 (English: Suck Me Shakespeer 2), Germany, 10 September 2015, comedy, directed by Bora Dagtekin
84. (M)uchenik, Russia, 21 April 2016, drama, directed by Kirill Sieriebriennikov
85. Ondskan (English: Evil), Denmark, Sweden, 16 May 2003, drama, directed by Mikael Häfström
86. Učitelka (English: The Teacher), Czech Republic, Slovakia, 4 July 2016, drama, directed by Jan Hřebejk
87. The Outcasts, United States, 16 February 2017, comedy, directed by Peter Hutchings
88. Eighth Grade, United States, 19 January 2018, comedy-drama film, directed by Bo Burnham

89. Das schweigende Klassenzimmer (English: The Silent Revolution), Germany, 20 February 2018, drama, directed by Lars Kraume
90. Hichki, India, 22 February 2018, comedy-drama, directed by Siddharth Malhotra
91. Love, Simon, United States, 27 February 2018, drama film, directed by Greg Berlanti
92. Candy Jar, United States, 27 April 2018, family comedy, directed by Ben Shelton, Chad Klitzman
93. Life of the Party, United States, 10 May 2018, comedy, directed by Ben Falcone
94. To All the Boys I've Loved Before, United States, 17 August 2018, romantic comedy, directed by Susan Johnson
95. Sierra Burgess Is a Loser, United States, 7 September 2018, teen comedy film, directed by Ian Samuels
96. The Hate U Give, United States, 7 September 2018, criminal drama, directed by George Tillman Jr.
97. Night School, United States, 26 September 2018, comedy, directed by Malcolm D. Lee
98. #Jestem M. Misfit (English meaning: I am Misfit), Poland, 8 November 2019, youth comedy, directed by Maciej Ziębiński
99. La vie scolaire (English: School Life), France, 24 May 2019, comedy-drama, directed by Grand Corps Malade, Mehdi Idir
100. The Kissing Booth, 11 May 2018, United States, Great Britain, teen romantic comedy, directed by Vince Marcello
101. The Kissing Booth 2, 24 May 2020, United States, Great Britain, teen romantic comedy, directed by Vince Marcello
102. Dead Poets Society, 1989, United States, drama film, directed by Peter Weir
103. Syzyfowe prace (English meaning: the labours of Sisyphus), 10 November 2000, Poland, drama film, directed by Paweł Komorowski.
104. Before I Fall, 27 January 2017, United States, drama film, directed by Ry Russo-Young
105. Ferdynand, September 1991, France, Poland, Great Britain, psychological drama film, directed by Jerzy Skolimowski

106. Szatan z siódmej klasy (English: The Devil from Seventh Grade), 25 November 1960, Poland, teen action comedy, directed by Maria Kaniewska,
107. Szatan z siódmej klasy (English: The Devil from Seventh Grade), 13 November 2006, Poland, teen action comedy, directed by Kazimierz Tarnas

TV Series

1. Glee, 6 seasons, United States, 2009-2015, musical comedy-drama, created by Ian Brennan, Brad Falchuk
2. Riverdale, series, 4 seasons, United States, 2017, drama, created by Roberto Aguirre-Sacasa
3. Thirteen Reasons Why, 3 seasons, United States, 2017-2020, drama, created by Brian Yorkey
4. Beverly Hills, 90210, series, 10 seasons, United States, 1990-2000, social drama, created by Aaron Spelling
5. Belfer (English meaning: teacher), 2 seasons, Poland, 2016-2017, crime film, created by Bartłomiej Ignaciuk
6. Sposób na Alcybiadesa (English meaning: method for Alcybiades), feature mini-series, 3 episodes, 15 August 2001, Poland, directed by Waldemar Szarek
7. Szkoła (English meaning: school), 12 seasons, Poland, 1 September 2014, para-documentary, directed by Małgorzata Urbanik and Marcin Głowacki
8. Pod powierzchnią (English meaning: under the surface), Poland, 2018-, social drama, directed by Borys Lankosz, Bartosz Konopka
9. El Internado (English: The Boarding School), Spain, series, 7 seasons, 2007-2010, drama, thriller
10. Nick Freno: Licensed Teacher, United States, comedy series, 1996-1998, created by Richard Gurman, Marc Warren
11. House of Anubis, 3 seasons, United States, Great Britain, teen drama, family film, 2011-2013, created by Hans Bourlon, Gert Verhulst
12. Élite, series, Spain 2018, drama, thriller, created by Carlos Montero, Darío Madrona